

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

L. GROSS / K. REITAV

LADINA KEELE
LUGEMIK

TARTU 1974

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Võõrkeelte kateedrid

L. GROSS / K. REITAV

LADINA KEELE
LUGEMIK

Viles trükk

TARTU 1974

Kinnitatud Filoloogiateaduskonna nõukogus
21. dets. 1973. a.

Л. Гросс, К. Рейтав
ХРЕСТОМАТИЯ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА
Издание пятое
На латинском и эстонском языках
Тартуский государственный университет
ЭССР, г. Тарту, ул. Кликооли, 18.
Vastutav toimetaja R. Kleis

Paljundamiseks antud 8.VIII 74. Trükipaber nr.1,
30x42.1/4. Trükipoognaid 12,0. Tingtrükipoognaid
11,16. Arvestuspoognaid 13,7. Trükiarv 350 eks.
MB 06451. Tell. nr. 892.
TRÜ rotaprint, EKSV, Tartu, Palsoni tn. 14.
Hind 48 kop.

E e s s õ n a

Käesolev õppevahend kujutab endast lühendatud väljaannet L. Grossi ja K. Reitavi "Ladina keele lugemikust," mis ilmus trükist 1956. a. Lugemik lõppes müügil juba 1958. a. Osutus tarvilikuks välja anda rotaprintil paljundatuna olulisem osa lugemikust, mis mõnda aega rahuldaks eeskätt TRÜ Ajaloo- ja Filoloogiateaduskonna üliõpilaste vajadusi ladina keele õppimisel. Õppevahend sisaldab muutmatul kujul lugemiku esimese ja kolmanda osa (59 lugemispala ja valimiku rooma autorite tekstidest) koos vastavate sõnastikega. Välja on jäetud teine osa (lugemismaterjal kursoorseks lektüüriks) ja tähestikuline ladina-eesti sõnastik.

Vastutav toimetaja

PĒNSUM PRĪMUM.

Varia.

1. Eurōpa est terra. 2. Eurōpa et Asia sunt terrae. 3. Italia est terra Eurōpae et patria linguae Latinae. 4. Sardinia et Sicilia sunt insulae Italiae. 5. Īnsula est patria nautārum. 6. Incolae insulae sunt nautae. 7. Stēllae nautis viam mōnstrant. 8. Poētae industriam agricolārum laudant. 9. Agricolae terram arant, nautae nāvigant. 10. Historia est magistra vitae. 11. In terrā est vita, in lūnā nōn est. 12. Nātūra vitam terrae quotannis renovat. 13. Bēstiae sunt in silvis Eurōpae, Asiae, Āfricae, Americae, Austrāliae. 14. Nōn solum in terrā, sed etiam in aquā sunt bēstiae.

15. Tullia, ubi es? Hic sum, ante Lydiam. 16. Ubi estis, puellae? Ad portam sumus.

17. In memoriam. 18. Hannibal ad portas! 19. Aurōra Mūsis amīca. 20. Ibi victōria, ubi concordia. 21. Ubi pigritia, ibi inopia.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Austraalia on maa. 2. Sitsiilia on Itaalia saar. 3. Me kiidame mitte ainult kodumaa võitu, vaid ka elanike üksmeelt. 4. Saartel on metsad. 5. Metsas on metsloomad. 6. Meremees on saare elanik. 7. Me näitame tütarlastele tähti. 8. Kus te laevatate, meremehed?

Harjutus 2. Deklineerida:

terra, stēlla, lūna, nātūra, vita, magistra, lingua, porta, insula; nauta, incola, agricola, poēta; via, historia, memoria, victōria, bēstia.

*Præsens indicativi
activi.
Imperativus
(I, II konj.).*

PĒNSUM SECUNDUM.

Varia.

1. Puellae portam scholae coronis ornant. 2. Lūna saepe figuram litterae C habet. 3. Amicitia vitam ornant. 4. Quis salutāt? 5. Salvē! Salvēte! Si valēs, bene est, ego valeō. Valē! Valēte! 7. Quis labōrat? Ego labōrō. 8. Quis sedet? Tū sedēs. 9. Ego labōrō, tū sedēs. 10. Nōs interrogāmus, vōs respondētis. 11. Respondēte magistrae! 12. Bene labōrāre optō. 13. Cūr flēs, puella? Rīdere debes. 14. Memoriam exercēte!

15. Dum spirō, spērō, 16. Experientia docet. 17. Aquilam volāre doces. 18. Amat victōria cūram. 19. Haud semper errat fama (Tac.). 20. Quae nocent, docent. 21. Scientia potentia est. 22. Festinā lente! 23. Notā bene! (N, B.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Mida (quid) sa küsid? 2. Mida te õpetate? 3. Te ei vasta. 4. Tütarlapsed on koolis. 5. Te ruttate kooli. 6. Me harjutame mälu. 7. Kool näitab teed teadmistele (teadmiste teed). 8. Seni kui me elame (hingame), me loodame. 9. Tööta hästi! 10. Meie nutame, teie naerate. 11. Ka (etiam) loomadel on (loomad omavad) mälu. 12. Me kaunistame sõprusega elu.

Harjutus 2. Deklineerida:

corona, littera, scientia, figurā, amicitia, aquila.

Harjutus 3. Konjugeerida:

ornare, festināre, habere, salutāre, valere, interrogāre, respondere, labōrare, sedere, rīdere. flēre, exercere, volare, nocere, amāre, errare.

*Præsens indicativi
activi.
Imperativus
(III konj.).*

PĒNSUM TERTIUM.

Varia.

1. Quid agis? 2. Quod agitis, bene agite! 3. Litterās disce! 4. Dum docemus, discimus. 5. Bene vivimus et multum labōramus. 6. Vince iram! 7. Fābulās poetārum libenter legimus,

8. Epistulam scribere debetis. 9. Saepe errant, nam male discunt. 10. Bene discere debetis. 11. Collegae Latinē bene legunt et scribunt. 12. Quod optamus, facile credimus. 13. Patriam amare et defendere debemus. 14. Noli me tangere! 15. Noli tacere, si dicere debes. 16. Nunc deum intellego. 17. Vive valēque!

18. Dum vivimus, sperare debemus. 19. Vivere est cogitare. (Cic.) 20. Epistula non erubescit. (Cic.) 21. Non scholae, sed vitae discimus. (Sen.) 22. Primo deliberate, deinde dicite!

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Mida sa teed, tee hästi! 2. Kolleegid, toimige kiiresti (citõ)! 3. Sellal kui te õpetate, te õpite. 4. Me peame viha võitma. 5. Miks ei kirjuta nad kirja? 6. Mida (quod) te soovite, (seda) te kergesti usute. 7. Me armastame ja kaitseme kodumaad. 8. Te ei õpi kooli jaoks (koolile), vaid elu jaoks (elule). 9. Ta vastab hästi, sest ta õpib hästi. 10. Ta elab ja on terve (valēre). 11. Kuni elame, peame töötama. 12. Enne mõtle, siis ütle!

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes. act., imperat.*):

a) agere, discere, vincere, legere, scribere, credere, dicere, vivere, intellegere

b) cogitare, tangere, tacere, deliberare, erubescere, debere, sperare, spirare, defendere, errare

*Praesens indicativi
activi.*

*Imperativus
(III konj. io-lõpul.;
IV konj.)*

PENSUM QUARTUM.

Varia.

1. Ūvam capiō. 2. Noli facere iniuriam! 3. Si ita faciunt, bene est. 4. Fac! Dic! 5. Facite viam! 6. Quo plura habent, eo plura cupiunt. 7. Quo fugitis? 8. Dicere non est facere! 9. Nautae ancoram iaciunt.

10. Noctū dormiō, interdiū labōrō. 11. Audite et intellegite! 12. Tantum scimus, quantum memoriā tenemus. 13. Quod nescis, noli dicere! 14. Cūr non auditis, cum nārrō? 15. Nescitis, quia non auditis. 16. Audire debetis. 17. Ubi est? Cūr non venit? 18. Bene audī, quod dicō! 19. Quī bene audit, bene discit.

20. Cum dormimus, nihil audimus neque sentimus. 21. Ut sentimus, ita dicimus. 22. Si taces, cōsentis.

23. Natura nihil facit frūstrā. 24. Qui quaerit, reperit. 25. Servi sapientiae et litteris, nōn glōriae et divitiis!

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Miks te teete ülekohut? 2. Miks põgened sa ametikaaslase eest (*acc.*)? 3. Heidan ankrud. 4. Kuula ja saa aru! 5. Ma otsin, aga (*sed*) ei leia. 6. Oõsel me magame, päeval töötame. 7. Sa tead niipalju, kuipalju sa meeles pead. 8. Mida te ei tea, (*sed*) ärge rääkige! 9. Nad ei tea, sest nad ei kuula. 10. Nagu ma mõtlen, nõnda ma räägin. 11. Me peame nõustuma. 12. Teeni meeleldi kodumaad (*dat.*)!

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes. act., imperat.*):

- a) facere, capere, fugere, iacere
- b) audire, dormire, scire, sentire, venire, servire
- c) tenere, consentire, cupere, quaerere, reperire, narrare, nescire

Harjutus 3. Deklineerida:

uva, iniuria, ancora, sapientia, natura, gloria

II deklinatsioon (masc.).

PĒNSUM QUĪNTUM.

Varia.

1. Magister puerō litterās et numerōs mōnstrat. 2. Marcus discipulus et amicus Marci in hortō sedent et legunt. 3. Librōs, qui bene discit, amat. 4. Diligentia discipulōrum magistris placet. 5. In agris viri terram equis arant. 6. Medicus cūrat, natura sānat. 7. Medicī causās morborū inventre student. 8. Ignōsce filiō et filiae, Marce! 9. Inter dominum et servum nūlla amicitia est. (Curt.) 10. Puer, abige muscās! 11. Stulte, studē! 12. O amice, salvē! 13. Quid flēs, fili?

14. Elephantum ex muscā facis. 15. Stultitia est morbus animi. 16. Barba nōn facit philosophum. 17. Deus ex māchinā. 18. Lupus nōn mordet lupum. 19. Lupus in fābulā! 20. Amicum laedere ne iocō quidem licet.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Õpetajad näitavad koolis poistele raamatuid. 2. Raamatud meeldivad õpilasele. 3. Õpetajad õpetavad, õpilased õpivad. 4. Sina jutustad lugusid, meie kuulame. 5. Tere, Marcus! 6. Miks sa, poeg, ei tule aeda? 7. Me ruttame aeda. 8. Kuhu sa rumal põgened õpetaja eest (*acc.*)? 9. Arst leiab haiguse põhjuse. 10. Kirjutan sõbrale kirja.

Harjutus 2. Deklineerida:

a) numerus, discipulus, amicus, medicus, servus, morbus, animus; filius; vir; liber, ager, magister; puer

b) hortus, diligentia, philosophus, causa, dominus, musca, equus, machina, iocus, barba, lupus, filia

Harjutus 3. Konjugeerida (*praes. act., imperat.*):

placere, curare, nocere, esse, flere, venire, abigere, sanare, facere, studere, laedere, mordere

II deklinatsioon (neutrum).

PENSUM SEXTUM.

Varia.

1. Luna et stellae sunt ornamentum caeli. 2. Bellum incolis pericula parat. 3. Praemia discipulo gaudium parant. 4. Viri sunt praesidium patriae. 5. In castris Romanorum copia frumenti erat. 6. Copiae Romanorum saepe in periculis erant.

7. Ab ovo usque ad mala. (Hor.) 8. Otium post negotium. 9. Curriculum vitae. 10. Verba movent, exempla trahunt. 11. Exemplis discimus. (Phaedr.) 12. Semper beneficia memoria tenete! 13. Sine ira et studio. (Tac.) 14. Et gaudium et solatium — in littieris. (Plin.) 15. Ex officio. 16. Ad verbum. 17. Nemō sine vitiō est. 18. Oleo incendium restinguis. 19. Post nubila Phoebus. 20. In cauda venenum.

21. Salvē, Marce Tulli! 22. Bene valē, ocule mi! (Pl.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Autasu meeldib luuletajale. 2. Õpilased kuulavad tähelepanelikult (*attentē*) õpetaja sõnu. 3. Luuletajate sõnad mõjutavad (*liigutavad*) poisse. 4. Te õpite tubli mehe eeskujust (*abl.*). 5. Me

peame meeles (memoriā tenēre) sõbra heategu. 6. Vanasõnad valmistavad poistele rõõmu. 7. Sõjavägi ruttab laagrisse. 8. Ülekohus on sageli sõdade põhjuseks. 9. Teadus on rikkus. 10. Kirjuta elulugu! 11. Puhkuse ajal loe raamatuid! 12. Muusad on luuletajate kaitse. 13. Põldudel on vili. 14. Taevas-näeme kuud ja tähti. 15. Teaduse harrastus. 16. Loe raamatuid, Gaius! 17. Huvasti, minu Lucilius!

Harjutus 2. Deklineerida:

a) caelum, exemplum, verbum, frumentum, praemium, gaudium, negotium, praesidium, officium, studium, oleum

b) cōpia, mālum, discipulus, beneficium, liber, incola, oculus, solātium, ira, otium, vir, littera, vitium, cauda, castra, magister, iniūria, incendium, nūbila, memoria

Harjutus 3. Konjugeerida (*praes. act., imperat.*):

valēre, parāre, trahere, movēre, discere, sentīre, tenēre

I, II deklinatsiooni adjektiivid.

PĒNSUM SEPTIMUM.

Varia.

1. Lingua Latīna et lingua Graeca linguae antiquae sunt. 2. Litterae variās fōrmās habent. 3. Initium est bonum. 4. Verbīs decōris vitia obvolvis (Hor.) 5. Bellum, quod populōs oppressōs liberat, iūstum ac necessārium est. 6. Aqua ad vitam necessāria est. 7. Nōn multōs librōs legere debētis, sed bonōs. 8. Exempla mala discipulōrum pigrōrum puerīs sēdulīs periculōsa sunt. 9. Placēre tantum bonis studēmus. 10. Litterae pulchrae librum ōnant. 11. Pulchra Homēri verba virum et puerum dēlectant. 12. Populus Rōmānus liber est. (Cic.) 13. Quid agunt liberī mei? 14. In caelō altō multae stēllae sunt. 15. Terram Italiae oppida clāra, agrī lātī, silvae māgnae ōnant.

16. Persōna grāta. 17. Terra incōgnita. 18. Per aspera ad astra. 19. Nocet saepe nimia diligentia. (Plin. Van.) 20. Mala herba cito crēscit. 21. Mala gallina — malum ōvum. 22. Corvus albus. (Iuv.) 23. Dum fortūna tibi, mi fili, ridet, multōs amicōs habēs.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Hea algus rõõmustab sõpra. 2. Me näeme taevas palju tähti (tähtede suurt arvu). 3. Kuu ja tähed on kõrge taeva kaunistus, suured metsad ja ilusad taimed on maa kaunistus. 4. Laisa õpilase halb eeskuju on kahjulik usinale poisile. 5. Kuulsate meeste head eeskujud meeldivad elanikele. 6. Kodumaal näeme kuulsaid linnu, avaraid põlde, suuri metsi. 7. Luuletajad ülistavad meremeeste hädaohtlikku elu. 8. Õiglane sõda vabastab rõhutud rahvad.

Harjutus 2. Deklineerida:

initium bonum, poëta clārus, oppidum antiquum, lingua antiq̄ua
corvus albus, verbum iustum, mala herba, liber malus, fōrma varia,
populus liber, p̄nsūm p̄rimūm, equus piger, hortus pulcher, nauta
sēdulus.

*Imperfectum
indicativi activi.*

P̄NSUM OCTĀVUM.

Dē servis.

Rōmānī antiq̄uī servōs habebant, nam erant dominī multōrum populōrum. Numerus servōrum erat māgnus, numerus liberōrum parvus. In numerō servōrum erant Graecī et barbarī. Servi dominīs suīs serviēbant. Servōrum officia varia erant: aliī terram colēbant, aliī in agrīs labōrābant, aliī domī ministrābant, aliī puerōs et puellās docebant, aliī alia faciēbant. Multī servōrum Graecōrum erant doctī, in numerō servōrum scribae et medicī et magistrī puerōrum erant. Servus vitam molestam et miseram agēbat. Dominī saepe servōs pūniēbant.

Non sum quālis eram. (Hor.)

Recipe tinctūrae valerīanae guttās octō!

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Rooma võrsus (kasvas) väikestest algetest (*ex. c. abl.*). 2. Roomlastel olid ilusad linnad. 3. Muistsed kreeklased harrastasid (colere) teadust. 4. Luuletajad kaunistasid muistenditega Rooma ajalugu. 5. Paljud Itaalia elanikud olid põlluharijad. 6. Muistsete roomlaste juures (*apud c. acc.*) oli põlluharimine (agricultūra) suures aus. 7. Sellal kui sina magasid, mina kirjutasin sõbrale (ad). 8. Pärj

oli sparta (Spartānus) poiste võidu tasu. 9. Muistsete orjade elu oli vaevaline ja vilets. 10. Muistne ori orjas peremeest.

Harjutus 2. Konjugeerida:

- a) (*imperf. act.*): ministrāre, habēre, colere, facere, servīre
b) (*praes., imperf. act., imperat.*): liberāre, studēre, agere, iacere, pūnīre

Futurum I activi.

PĒNSUM NŌNUM.

Varia.

1. Ubi tū crās eris, Mārce Tulli? 2. Vitia erunt, dōnec hominēs. (Tac.) 3. Quod hodiē nōn est, crās erit. (Petron.) 4. Nōn, si male nunc, et ōlim sic erit. (Hor.) 5. Vērum amicū pecūniā nōn parābis. 6. Stellās caeli nunquam numerābis. 7. Si fortiter pugnābitis, patriam servābitis. 8. Praeceptis magistrōrum libenter pārēbimus. 9. Dīscipuli bonī cotidie memoriā exercēbunt. 10. Ego, ut spērō, tē mox vidēbō. 11. Quis leget pēnsū novū? 12. Quid ibi faciētis? 13. Librū dē oppidīs Graecōrum et Rōmānōrum legēmus. 14. Lacrimae nōn minuent miseriam. 15. Semper amici manēbunt. 16. Persa Lacedaemoniō: Prae cōpiā sagittārum, inquit, sōlem nōn vidēbitis. Tum Lacedaemonius: In umbrā igitur pūgnābimus. 17. Antigonū filius interrogābat: Quandō castra movēbimus? Tum Antigonus: Num, inquit, sōlus tubae sonū nōn audīēs? 18. Altum silentium. 19. Pia desideria. 20. Multa paucis.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Kus te homme olete? 2. Mida ma homme teen? 3. Tõelisi sõpru te ei soeta rahaga. 4. Kui me võitleme vapralt, päästame koduma. 5. Suurte meeste mälestus püsib alati. 6. Kas (num) jääd sa homme linna (*in c. abl.*)? 7. Me töötame ja õpime (tulevikus) hästi. 8. Ma kõnelen, kõnelesin ja alati kõnelen (*fut.*) tõtt (vērum). 9. Me loeme (praegu), lugesime ja loeme (tulevikus) ladina valme. 10. Varsti tulevad lapsed uute raamatutega. 11. Varsti näed sa võitu!

Harjutus 2. Konjugeerida:

- a) (*fut. I act.*): parāre, numerāre, spērāre; pārere, exercēre, vidēre, manēre; legere, minuire; facere; audire
b) (*praes., imperf., fut. I act., imperat.*): pūgnāre, movēre, dicere, iacere, venire, servāre, manēre, recipere, interrogāre

PĒNSUM DECIMUM.

Varia.

1. Hominēs, dum docent, discunt. (Sen.) 2. Pigrō supplicii locō labor est. 3. Crās, crās, ait corvus, mūtābō colōrem. 4. Grammatici — custōdēs Latīni sermōnis. (Sen.) 5. Cēnsōrēs mōrēs populī regunt. (Cic.) 6. Multi flōrēs habent iūcundōs odōrēs et colōrēs, sed acūtās spinās. 7. Salvē, mī pater! 8. Quīntum frātre[m] cotīdiē exspectāmus. 9. Āēr undique terram cingit; sine āere nūlla vita est. 10. Praemium labōrum militum erat victōria et glōria et honor patriae. 11. Labōribus et industriā multi hominēs ōrnant vītam suam.

12. Quot hominēs, tot sententiae. (Ter.) 13. Homo novus. (Cic.) 14. Homo locum ōrnat, nōn hominem locus. 15. Leōnem mortuum et catulī mordent. 16. Errāre hūmānum est, stultum est in errore persevērāre. 17. Amicitia māgnū in dolore sōlātium est. 18. Plēnus venter nōn studet libenter. 19. Comes facundus in viā prō vehiculō est. 20. Pedibus timor addit ālās.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Haritud inimeste kõnelused on meeldivad. 2. Pärast töid on puhkus meeldiv. 3. Nüüd olete lapsed (poisid), varsti olete mehed. 4. Ilma tööta ei ole elu meeldiv. 5. Inimestele meeldivad head ja ilusad kõnelused. 6. Lilledel värvid on mitmesugused. 7. Tsensoorid olid kommee valvurid. 8. Ära põgene töö eest! 9. Kuulsus on sõdurile suur tasu. 10. Kotkad lendavad õhus. 11. Kardan isa viha. 12. Mul oli (ma omasin) teel jutukas kaaslane.

Harjutus 2. Deklineerida:

homo doctus, sermō pulcher, labor novus, custōs iūstus, mōs bonus, flōs albus, odor iūcundus, color varius, frāter meus, error hūmānus, dolor asper, vehiculum miserum, leō mortuus, comes facundus, timor māgnus, miles clārus, locus altus, pater incōgnitus.

*Supinum. Perfectum indicativi
activi.*

PĒNSUM UNDECIMUM.

Varia.

1. Spectātum vēnerunt. 2. Catilīna duo equitēs ad Cicerōnem salūtātum mīsit. 3. Lēgātī vēnerunt pācem petītum. 4. Ego is erō,

quī semper fuī. (Cic.) 5. Sum, quod eris — quod es, ante fuī. 6. Est, ut dixī. 7. Estis, quod fuimus, quod sumus, hoc eritis (senex iuvenibus dixit). 8. Dixī et animam levāvī. 9. Bene fēcistī, quod tacuistī. 10. Eloquentia multōrum Graecōrum magna fuit. 11. Ariovistus dixit Caesaris lēgātis: Quid ad mē vēnistis? 12. Caesar Helvetiōs vicit. 13. C. Iūlius Caesar, postquam ā Pharnace, rēge Ponticō, victōriam reportāvit, ad amicū suū scrīpsit: Vēnī, vidī, vicī! 14. Bella Rōmānōrum nōn semper iūsta fuērunt. 15. Graeci Trōiam dēlēverunt, sed memoriā Trōiae poēta Homērus servāvit.

16. Oleum et operam perdidī. (Pl.) 17. Verba simulatque evolāvērunt, nōn revolant. 18. Claudite iam rīvōs, puerī: sat prāta bibērunt (Verg.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Me tulime tervitama. 2. Nad tulevad homme kuulama. 3. Roomlaste laager oli suur. 4. Mida sa, Marcus Tullius, laagris tegid? 5. Kreeklaste juures (*apud c. acc.*) oli palju kuulsaid arste (olid paljud kuulsad arstid). 6. Miks ei rääkinud sa tõtt? 7. Miks jõid sa külma (gelidus, a, um) vett? 8. Tegime halvasti, et vaikisime. 9. Orjade kohustused olid mitmesugused. 10. Ühed tegid üht, teised teist (*imperf.*)

Harjutus 2. Konjugeerida:

a) (*perf. act.*) salūtāre, tacēre, vidēre; mittere, dīcere, vincere, scribere; facere; venire

b) (*praes., imperf., fut. I, perf. act.*) spectāre, dēlēre, petere, levāre, perdere, servāre, claudere, servīre, bibere, esse

*Plusquamperfectum
indicativi activi.*

PĒNSUM DUODECIMUM.

Varia.

1. Leōnidās Thermopylās occupāverat ibique Persās expectāvit. 2. Alexander dēlēvit Thēbās, quae diū flōruerant. 3. Ante bella Pūnica tōtam ferē Italiam Rōmānī expūgnāverant et multis proeliīs populōs Italiae superāverant. 4. P. Scīpiō Africānus Minor Carthāginem expūgnāverat et dēlēverat et bellum cum Poenis finiverat. 5. Casticus in Sequanis rēgnum, quod pater antē habuerat, occupāre studēbat. 6. Helvetiī iam per angustiās suās cōpiās trādūxerant

et agrōs Haeduōrum vāstābant. 7. Veterānī sīgnūm dedērunt, ut Caesar imperāverat. 8. Exclūsī eōs, quōs tū ad mē salūtātum māne miserās. (Cic.) 9. Contigit, quod praedixeram. 10. Visitāvimus amīcum nostrum, quia nōs vocāverat.

11. Multum, nōn multa. 12. Fābulam surdō narrās. 13. Appāret etiam caecō. (Liv.) 14. Fundum aliēnum arat. (Pl.) 15. Nōn procul ā propriō stīpīte pōma cadūnt.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Poisid tegid nõnda (ita), nagu (ut) õpetaja oli ütelnud. 2. Me kiitsime õpilasi, sest (quod) nad olid hästi kirjutanud. 3. Ter-vitasin arsti, kes oli tulnud külastama haiget. 4. Elanikud ülistasid sõdureid, sest (quod) nad olid päästnud kodumaa suurest ohust (*a c. abl.*) 5. Leidsin, keda (quem) olin otsinud. 6. Caesar kiitis veterane, sest (quod) nad olid vapralt võidelnud. 7. Valmid, mis (quās) Aisopos kirjutas (oli kirjutanud), on kuulsad.

Harjutus 2. Tuua põhivormid ja konjugeerida:

a) (*plusq. act.*): occupāre, superāre, narrāre, visitāre, dare, delēre, studēre; dūcere, claudere, mittere, dicere, cadere

b) (*praes., imperf., fut. I, perf., plusq. act.*): expectāre, expūgnāre, exclūdere, flōrere, tangere, vāstāre, habēre, tradūcere, vocāre, praedīcere, arāre, imperāre

Harjutus 3. Deklineerida:

C. Iūlius Caesar, senex doctus, eques antīquus, rēx malus, pāx iūsta, mōs pulcher, M. Tullius Cicerō

*III deklinatsioon (fem.).
Futurum II activi.*

PĒNSUM TERTIUM DECIMUM.

Varia.

1. Volat aetās. (Cic.) 2. Nihil semper flōret, aetās succēdit a etātī. (Cic.) 3. Siciliae cīvitātēs multae sunt. (Cic.) 4. O sāncta simplicitās! 5. Varietās dēlectat. 6. Sapientia hominibus nōn modo dignitātem māgnam, sed etiam auctōritātem māgnam parat. 7. Prō patriā, prō libertāte, prō vitā certāmus. (Sall.) 8. Hominēs per errōrēs ad vērītātem veniunt. 9. Iūstitia est laus māgna iūdicum. 10. Cum laude. 11. Pia fraus. 12. Pāx longa dēlectat hominēs.

13. Dūra lēx, sed lēx. 14. Pācem cum hominibus, bellum cum vitīs habē! 15. In pāce leōnēs, in proeliō cervī. 16. Ecce tacent vōcēs hominum! (Petron.) 17. Homo dē plēbe. 18. Tribūnī plēbis māgnam potentiam habēbant. 19. Ut sēmentem fēceris, ita metēs.

Dē Lacedaemoniis.

Philippus, Macedonum rēx, Lacedaemoniis scrīpsit: Sī in Lacōnicam vēnerō, finibus vōs exturbābō. Lacedaemoniī rescrīpsērunt: Sī.

Dē gallinā et vulpe.

Ad gallinam aegrōtam vulpēs accessit et interrogāvit: Ecquid valēs? Gallīna vulpi: Satis, inquit, valeō, sed sī tū discesseris, multō melius mē habēbō.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Suur kiitus kahjustab rumalat inimest. 2. Halvad seadused on hukatuslikud (perniciōsus, a, um) riikidele. 3. Tublid inimesed armastavad vabadust ja tõde. 4. Sõja ajal (sõjas) ei ole riigil üksmeelt riigiga. 5. Rooma riik oli sageli suure ohus. 6. Casticus püüdis oma riigis kuningavõimu haarata (vallutada). 7. Ma tulen (tulevikus), kuhu iganes (quocunque) sa mind kutsud. 8. Kui sa küsid (tulevikus), ma vastan.

Harjutus 2. Deklineerida:

varietas bona, auctōritās māgna, libertās iūcunda, aetās longa, iūdex iūstus, civitās libera, vōx pulchra, homo aegrōtus, sancta simplicitās (sg.)

III deklinatsioon (neutrum).

PĒNSUM QUĀRTUM DECIMUM.

Varia.

1. Egregia sunt Homēri poēmata. 2. Lac album et mel pūrum hominibus sunt cibi iūcundi. 3. Quot capita, tot sententiae. 4. Ā pedibus ūsque ad caput. 5. Bēlua multōrum capitum. (Hor.) 6. Homo cānō capite atque albā barbā (Pl.) 7. Lūmina civitātis. (Cic.) 8. Flūmina iam lactis, iam flūmina nēctaris ībant. (Ovid.) 9. Quis est dīgnus nōmine hominis? (Cic.) 10. Nōmina sunt odiōsa. 11. Stat māgnī nōminis umbra. (Lucan.) 12. Auctōrem opus laudat.

13. Nihil generi hūmānō arduum est. 14. Onus, nōn honōs. 15. Ex tempore dicere. 16. Tempus et hōra volat. 17. O tempora, o mōrēs! (Cic.) 18. Vēritās — temporis filia. 19. Laudem Horātii fuga temporum nōn dēlēbit. 20. In corpore. 21. Māgnus Alexander corpore parvō erat. 22. Dē factō. Dē iūre. 23. Sunt et bellī, sicut pācis iūra, (Liv.) 24. Laudō rūris amoeni rīvōs, (Hor.) 25. India mittit ebur. 26. Luscinia māgnam habet vōcem in angustō gutture. 27. Historia — testis temporum, lūx vēritātis, vīta memoriae, magistra vitae. (Cic.)

28. Nāvita dē ventis, dē taūris nārrat arātor;

Enumerāt milēs, vūlnera, pāstor ovēs. (Prop.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Homeros kirjutas suurepäraseid poeme. 2. Horatius nime-
tas (appellāre) rooina rahvast mitmepealiseks (*gen. qualit.*) elajaks (*acc.*). 3. Me austame (hojõrāre) hallpäist (*abi. qualit.*) inimest. 4. Te kiidate töö algatajaid. 5. Peahaavad valutavad. 6. Sa teed ojust (ē rīvō) suured jõed. 7. Muistsetel aegadel oli kaht liiki (genus) inimesi (kaks inimeste liiki): vabad ja orjad.

Harjutus 2. Deklineerida:

poēma ēgregium, lac album (*sg.*), mel pūrum, caput cānum, lūmen iūcundum, flūmen altum, nōmen odiōsum, opus dignum, vulnus malum, genus hūmānum, tempus antiqum, corpus parvum, iūs varium, rūs amoenum, ebur album (*sg.*), guttur angustum

*Praesens
indicativi passivi.*

PĒNSUM QŪINTUM DECIMUM.

Varia.

1. Ab amicō amor, quod amicum amō. 2. Ut salūtās, ita resalūtāris. 3. Frūmentum frūstrā exspectātur, nisi agrī arantur. 4. Studiō litterārum dēlectāmur. 5. Hippocratēs pater medicinae appellātur. 6. Frūstrā tam māgnō labōre fatigāminī. 7. Ē ferrō et aere instrūmenta et arma parantur. 8. Cuius virī clārissimī exemplō maximē movēris? 9. Semper enim nōs hominēs exemplis movēmur.

10. Lūna circum terram movētur. 11. Iter longum vidētur. 12. Augētur memoria, si exercētur. 13. Tū semper vinceris pigritiā. 14. Puer piger labōrāre cōgitur. 15. Bonus liber nōn semel legitur. 16. Quī vērūm nōn dicit, contemnitur. 17. Nunquam periculum sine periculō vincitur. 18. Quō vehiminī, liberī? 19. Carmina Homēri ā multis leguntur, ab omnibus laudantur. 20. Nihil rēctē sine exemplō docētur aut discitur.

21. Probitās laudātur et alget. (Iuv.) 22. Malō aliēnō saepe docēmur. 23. Tēpora mūtāntūr et nōs mūtāmur in flis.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Ema kirjutab kirja (*act., pass.*). 2. Teie, sõdurid, võidate ohud (*act., pass.*). 3. Põllumehed harivad põlde (*act., pass.*). 4. Meid kiidavad meie õpetajad (*pass.*). 5. Mind mõjutab isa eeskuju (*pass.*). 6. Vend ootab sind (*pass.*). 7. Nagu me tervitame, nii tervitatakse meid. 8. Poisse (poiste kehasid) harjutatakse tööga. 9. Paljud valud lõpevad (lõpetatakse) sõprade lohutusega.

Näidised. *Act.* Medicus medicinam parat. — *Pass.* Medicina ā medicō parātur.

Harjutus 2. Järgmistest verbidest moodustada nõutavad passiivsed vormid:

1. sg.: amāre, exercere, cōgere, audire;
2. sg.: fatigāre, vidēre, intellegere, fugere, sentire;
3. sg.: expectāre, respondere, dicere, servire;

1. pl.: salūtāre, movēre, vincere, pūnīre;
2. pl.: dēlectāre, docēre, vehere, vestire;
3. pl.: mūtāre, augēre, iacere, lēnīre

III deklinatsioon (i-deklin. I).

PĒNSUM SEXTUM DECIMUM.

Varia.

1. Vōx multārum avium aurēs hominum dēlectat. 2. Oculis magis quam auribus crēdimus. 3. Rōmae liberī civēs et servī erant. 4. Alii sēmentem faciunt, alii metunt. 5. Graecī parvō numerō nāvium māgnam classem Persārum apud Salamīna vicērunt. 6. Aēr est sēdēs nūbium. 7. In civitāte liberā lingua mēnsque

Iberae esse debent. (Suet.) 8. Otium sine litteris mors est et hominis vivi sepultura. (Sen.) 9. Somnus est quasi mortis imago. 10. Arx Romae nomen habebat Capitolium. 11. Et partem veri fabula semper habet. 12. Iucunda est nox curis soluta. 13. In pace artes et litterae florent, idcirco pax mater artium appellatur. 14. Custodes arcium et urbium sunt milites. (Cic.) 15. Rugis frontem senectus exarat. (Hor.) 16. A fronte. 17. Ad fontes. 18. Dolor dentium.

19. Ex ungue leonem, ex auribus asinum. 20. Auris veritati claudere. (Cic.) 21. Hostium munera — non munera. 22. Finis coronat opus. 23. Procul ex oculis, procul ex mente. 24. Urbis constituit aetas, hora dissolvit. (Sen.) 25. Mors naturae lex est. 26. Sermone iam finem fac tuo! (Pl.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Silmad ja kõrvad on pea osad. 2. Sa usaldad silmi rohkem kui kõrvu. 3. Kreekas (Graecia) olid kunst (kunstid) ja teadus suure aus: 4. Rooma pleebisi õigused olid sageli kodanike lahkeli põhjuseks. 5. Lõvidel on (omavad) suur kehajõud (võimsus). 6. Kuula ka vastaspoolt (teist poolt)! 7. Metsades on palju linde. 8. Vaenlaste laevastik on väike. 9. Pikad ööd on haigetele inimestele sageli raske (molestus). 10. Me näeme silmadega, kuuleme kõrvadega. 11. Kodanike kombad muutuvad. 12. Soovim lugeda kunstide ajalugu. 13. Ööde vaikus. 14. Allikate vesi.

Harjutus 2. Deklineerida:

civis Iber, sementis bona, navis longa, classis magna, unguis acutus, finis angustus, mens nova, ars pulchra, urbs antiqua, arx alta, nox prima, fons clarus, fons docta, imago incognita, munus iucundum.

*Imperfectum
indicativi passivi.*

PENSUM SEPTIMUM DECIMUM.

Varia.

1. Apud Romanos pueri a Graecis servis educabantur. 2. Romae quotannis novi consules creabantur. 3. Magna in periculo cum amicis versabamur. 4. Incolarum vocibus ac timore paulatim etiam vos, veterani, perturbabimini. 5. Mortui a Romanis cremabantur.

6. Pueri Graecōrum in multis artibus exercēbantur. 7. Carmina poetārum Graecōrum libenter ā Rōmānis legēbantur. 8. Sacri ānserēs publicē alebantur in Capitoliō, arce Rōmānōrum. 9. Apud Rōmānōs in principiō convīviōrum ōva, in fine māla appōnēbantur. 10. Tū, Catilīna, ā meis praesidiis custodiēbāris. 11. In pāce Rōmāni togā, sagō in bellō vestiēbantur.

12. Amīcus vērus — rāra avis. 13. Surdis auribus dīcere. 14. Amor tussisque nōn cēlatur. 15. Māgnae indolis signum est spērāre semper. 16. Ūna hirundō nōn facit vēr. 17. Bona ōrātiō nōn ex ōre, sed ē pectore fluit.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Kreeklased ületasid teadusega (doctrīna) roomlased (*act., pass.*). 2. Rooma sõdurid talusid kannatlikult suuri raskusi (*act., pass.*) 3. Tundsime rõõmu (dēlectāri) teaduse uurimisest. 4. Tööriistu ja relvi valmistati rauast ja vasest. 5. Sind mõjustati ema sõnadest. 6. Cicero pidas (habēre) pikki kõnesid (*pass.*).

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes., imperf. pass.*):

creāre, versāre, cremāre, mūtāre, exercēre, alere, dīcere, iacere, custōdīre, vestīre

Harjutus 3. Deklineerida:

auris surda, avis rāra, hostis noster, indolēs māgna, ōrātiō bona, vēr iūcundum, hirundō parva, ōs asperum, pectus aegrōtum

III deklinatsioon (i-deklin. II).

PENSUM DUODEVICĒSIMUM.

Dē mari.

1. Mare altum est plēnum piscium et aliōrum animālium. 2. In mari altō sunt multa et varia genera animālium. 3. Maria habent lītora, flūmina ripās. 4. In lītoribus marium multae sunt avēs. 5. In maria multa et māgna flūmina fluunt. 6. Antiquīs temporibus nōn omnia maria et flūmina erant nōta. 7. Mare movētur ventis. 8. Hominis ūtilitāti agrī et maria pārent. (Cic.) 9. Caelum, nōn animūm mūtānt, quī trāns mare cūrrunt. (Hor.) 10. Populus Rōmānus cum Carthāginiēnsibus terrā marique bella gessit. 11. Mari aquam addere.

Varia.

12. Vina bibunt hominēs — animālia cētera fontēs. 13. Nocturnōrum animālium, veluti fēlium, in tenebris fulgent radiantque oculi. (Plin. Van.) 14. Immēsum glōria calcar habet. (Ovid.) 15. Alter frēnis eget, alter calcāribus. (Cic.) 16. Dēmostenēs et Cicero exemplāria sunt ēloquentiae. 17. Māgnum vectigal est parsimōnia. (Cic.) 18. Civēs tribūnal praetōris circumstābant.

19. Repetitio est māter studiōrum. 20. Ubi mel in ōre, ibi saepe fel in animō est. 21. Arborēs altae nōn semper longās rādices habent.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Loomi on maa peal, õhus ja meres. 2. Paljud loomad on inimestele ohtlikud. 3. Loomade kujud ja hääled on mitmesugused. 4. Merede nimed olid tuntud meremeestele. 5. Odüsseus eksles paljudel meredel. 6. Suured maksud olid koormavad rooma kodanikele. 7. Hea (nõbilis) hobune ei vaja (egäre *c. abl.*) kannust. 8. Merel on (meri omab) rannik, jõel kallas. 9. Aafrikas on loomade haruldasi eksemplare.

Harjutus 2. Deklineerida:

exemplar rārum, calcar acūtum, mare immēsum, vectigal molestum, tribūnal antiqum, animal nocturnum; arbor alta, piscis parvus, ūtilitās māgna, genus varium, fēlēs alba, litus nōtum, rādix longa.

*Futurum I passivi.
i-deklin. erijuhtumid.*

PĒNSUM UNDEVICĒSIMUM.

Varia.

1. Ut salūtās, ita salūtāberis. 2. Dōs dabitur virginī. (Pl.) 3. Si periculum erit, ad arma vocābimini, contrā hostem dūcēmini. 4. Omnia mūtābantur, mūtāntur, mūtābuntur. 5. Si prohibitatem amābis, ā probis amāberis. 6. Exemplis bonōrum movēbāmur, movēmur, movebimur. 7. In amōre aut vincēs aut vincēris. 8. Omnia labōre et patientiā vincuntur et vincentur. 9. Omnēs morte rapiēmur. 10. Omnia mala aliquandō lenientur et finientur. 11. Post victōriam victōribus māgna praemia tribuentur. 12. Grāta supēveniēt, quae nōn spērābitur, hōra. (Hor.)

13. Sedēmus in puppī et clāvum tenēmus. (Cic.) 14. Dubiam rege, nāvita, puppim! (Ovid.) 15. Febrim sīgnum morbī putāmus. 16. Aegrī hominēs febrī iactantur. 17. Cibī condīmentum famēs, pōtiōnis sitis (est.) 18. Pro moenibus et turri altā tēla micābant. 19. Lictōrēs virgīs caedunt prōditōrēs secūrique feriunt. (Liv.) 20. Māgna est vis cōnsuētūdinis. 21. Vis vim vī pellit. 22. Suprā virēs. 23. Dant gaudia virēs. 24. Vis semper violat iūs.

25. Contrā vim mortis nōn est medicāmen in hortis. 26. Quod licet Iovī, nōn licet bovī. 27. Pānem et circēnsēs! 28. Aqua et pānis — vīta canis. *29. Dum felēs dormit, saliunt mūrēs.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Nagu te tervitate, nõnda tervitatakse (*fut. I*) teid. 2. Me muutusime, muutume praegu (*p-aes.*) ja muutume tulevikus (*fut.*). 3. Tubli mehe eeskujust sind mõjutati, mõjutatakse praegu ja mõjutatakse tulevikus. 4. Kui sa oled laisk, näidatakse (*fut. I*) (sulle) sõrmega. 5. Igasugune (omnis) vaenlane võideti, võidetatakse ja võidetakse tulevikus alati. 6. Sõdurid näevad kaugelt vaenlaste torni. 7. Haige inimene kardab palavikku. 8. Suur on üksmeele jõud, oh kohtunikud. 9. Arion istus ahtril ja laulis.

Harjutus 2. Konjugeerida:

- a) (*fut. I pass.*) iactāre, movēre, tribuere, rapere, lēnīre;
 b) *praes., imperf., fut. I pass.* verbidest: vincere (2. sg.), venīre (3. sg.), salūtāre (1. pl.), vidēre (2. pl.), sentīre (3. pl.)

Harjutus 3. Deklineerida:

puppis pulchra, ferbis dubia, turris alta, secūris acūta, vis māgna, sitis (*sg.*); bōs māgnus.

*Participium
 perfecti passivi.
 Perfectum indicativi
 passivi.*

PĒNSUM VĪCĒSIMUM.

Varia.

1. Mōs antiquus fuit, usque ad meam servātus aetātem, primis epistulae verbīs adicere: sī valēs, bene est, ego valeō. (Sen.)
 2. Hominēs cor habent in sinistrā pectoris parte positum.

3. M. Tullius saepe dicit de oppressa coniuratione Catilinae. (Quint.) 4. Molesto pedum morbo octavum iam menses impeditus sum. 5. Lenita paulum vis venti est. (Liv.) 6. Terra vestita est floribus, herbis, arboribus, frugibus. (Cic.) 7. Admodum sumus iam defatigati. (Cic.) 8. Nullum saeculum magnis ingeniis clausum est. (Sen.) 9. Captivi Romam missi atque ibi in carcere inclusi sunt. (Liv.) 10. Victi Persae in nave confugerunt, ex quibus multae captae sunt. 11. In virtute posita est vera felicitas. (Sen.) 12. Tria bella magna a Romanis cum Carthaginiensibus gesta sunt; his omnibus bellis Carthaginienses victi sunt. 13. Capitolium a Gallis oppugnatum a Romanis fortiter defensum est.

14. Et semel emissum volat irrevocabile verbum. (Hor.) 15. Acti labores iucundi. 16. Alea iacta est. 17. Littera scripta manet. 18. Expressis verbis. 19. Disiecta membra. 20. Post factum. 21. Post scriptum. 22. Tabula rasa.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Kõik (omnia) on äkitselt muutunud. 2. Puud on kevadel kaetud lehtedega (folium) ja õitega. 3. Vangid on suletud vanglasse. 4. Paljude kõrvad on tõe suletud. 5. Roomlaste poolt peeti maal ja merel (terra marique) palju sõdu. 6. Öösel on kõik laagri väravad suletud. 7. Sõdurite vaprusena vabastati (c. abl.) kodumaast suurest ohust.

Harjutus 2. Tõlkida ladina keelde:

1. Säilitatud korned. 2. Lisatud sõna. 3. Kaetud puu. 4. Suletud kõrv. 5. Saadetud saadik. 6. Võidetud vaenlane. 7. Aheldatud koer. 8. Maalitud ahter. 9. Kirjutatud kiri. 10. Peetud sõda. 11. Kaitsitud vabadus.

*Plusquamperfectum indicativi
passivi.
Futurum II passivi.*

PENSUM VICĒSIMUM PRIMUM.

De Leōnidā.

Cōstantia Leōnidae Lacedaemonii a multis poetis praedicata est. Xerxes, Persarum rex, aliquando cum magnis copiis ex Asia in Europam venit. Copiae magnae Persarum angustiis Thermopylarum, portis Graeciae, appropinquabant. Ad angustias a Leōnidā,

rēge Lacedaemoniōrum, militēs Graeci ducti erant; angustiae parvis cōpiis occupatae et custōditae erant. Cōpiae Persarum multis proeliis ā fortibus Graecis in angustiis fugatae sunt. Tandem via occulta Persis ā virō perfidō mōnstrata est et magnus numerus Persarum in tergum Graecōrum ductus est. Itaque Graeci undique oppūgnati et ūniversi necati sunt. In sepulchrō virōrum monumentum pulchrum aedificātum est. In monumentō glōria mortuōrum pulchris poetae verbis praedicata est. Etiam si monumentum vastātum erit, glōria Leōnidae praedicabitur.

1. Nōn prius dormiēmus, quam negōtia nostra finita erunt.
2. Cavē canem! 3. Divide et imperā! 4. Vae victis! 5. Acta est fābula.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Vaenlaste linn vallutati sõdurite poolt, ehkki (quamquam) kõik väravad olid suletud. 2. Muistseil aegadel olid roomlastele omased (roomlasi ehtisid; *act., pass.*) lihtsad (simplicēs) ja ausad kombed. 3. Tollal (tum) olid roomlaste poolt vallutatud (expūgnāre) paljud maa-alad (finēs). 4. Muistne luuletaja kuulutas (praedicāre): kui Trooja hävitatakse ja ületatakse, (siis) võidetakse (ka) Trooja riik. 5. Ma ei maga (tulevikus) enne, kui on lõpetatud mu töö. 6. Ma külastan (tulevikus) sõpra, kui mind kutsutakse.

Harjutus 2. Konjugeerida:

- a) *plusq., fut. II pass.*: mūtāre, dīvidere, custōdīre
b) kõigis läbivõetud ajavormides: cavēre, vincere

III deklinatsiooni adjektiivid

PENSUM VICESIMUM SECUNDUM.

Varia.

1. Dēmōsthenēs et Cicero hominēs acri ingeniō et māgnō amōre patriae fuērunt. 2. Ad litora maris Tyrrhēni in Italiā multae palūdēs sunt; itaque aer ibi salūber nōn est. 3. Cōnsilia bonōrum hominum civitāti salūbria sunt. 4. Vita brevis, ars longa (Hippocr.) 5. Vita nostra brevis est, brevī finietur. 6. Fortēs fortuna adiuvat. (Liv.) 7. Multi multa sciunt, nēmō omnia. 8. Omnis ars nātūrae imitātiō est. (Sen.) 9. Omnia praeclāra rāra. (Cic.) 10. Omnia

vincit Amor. (Verg.) 11. Sōl omnibus lūcet. (Petron.) 12. Similia dēlectant. (Sen.) 13. Sociāle animal est homo. (Arist.) 14. Perpetuum mōbile. 15. Dulcis est libertās. (Phaedr.) 16. Artēs liberālēs. 17. Nōn est ad astra mollis ā terrīs via. (Sen.) 18. Levis nota. 19. Difficile ēst tristī fngere mēte iocūm. (Tib.) 20. Tristis eris, si sōlus eris. (Ovid.) 21. Omnī aetātī mors est commūnis. (Cic.) 22. Vivite fēlicēs, moneō, mors omnibus īstat.

23. Dōnec eris fēlix multōs numerābis amīcōs,

Tēpora sī fuerint nūbila, sōlus eris. (Ovid.)

24. Vēritātis simplex ōrātiō est. (Sen.) 25. Quaerit aquās in aquis et pōma fugācia cāptat Tāntalus. (Ovid.) 26. Neminem metuit innocēs. 27. Dives est, quī sapiēs est. (Hor.) 28. Sapientī sat. 29. Vetera prōverbia breviter saepe et simplicibus verbis prūdentiam populē exprimunt.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Töö ja kannatlikkus (patientia) võivad kõik. 2. Vapraille sõjameestele pole ükski (nüllum) teekond pikk. 3. Iga algus on raske. 4. Tõde armastab lihtsaid sõnu. 5. Vabaduse armastus on ühine kõigile inimestele. 6. Vapper mees ei põgene töö eest (*acc.*). 7. Maa on kõigi inimeste ühine tema. 8. Arstiteadus ravib kõiki inimese (inimlikke) valusid. 9. Me ei tunne (*scire*) mitte kõiki loomaliike (loomade liike).

Harjutus 2. Deklineerida:

litus commūne, palūs omnis, aēr salūber, sociāle animal, homo sapiēs, libertās dulcis, pectus dūrum, mēns tristis, verbum difficile, ōrātiō simplex, nauta fortis, prōverbium vetus, populus dives, negōtium simile.

III deklinatsiooni soerandid:

PĒNSUM VĪCĒSIMUM TERTIUM.

Varia.

1. Scythae lacte et carne vivēbant. 2. Cōnsuetūdō est altera nātūra. 3. Permulta verba omnibus linguīs recentibus commūnia, partim Latīnae, partim Graecae sunt orīginis. 4. Catō — virtūtum vērā imāgō. (Sen.) 5. Liberae sunt nostrae cōgitātiōnēs. (Cic.) 6. Admirātiō antiquitātis crēscit apud mē. (Plin. Van.) 7. In arēnis

Africae unius interdum arboris umbra et parvus rivus viatori vitam
 servant. 8. Signum ex marmore. 9. Mel in ore, verba lactis, Fel
 in corde, fraus in factis. 10. Comes aeris alieni est miseria. (Plin.
 Van.) 11. Vacua vasa plurimum sonant. 12. In colle fons aquae
 magnus erat. (Sall.) 13. Gutta cavat lapidem. (Ovid.) 14. Guttam
 haud habeo sanguinis. (Pl.) 15. Roma caput orbis terrarum fuit.
 16. Pulvis et umbra sumus. (Hor.) 17. Summi montium vertices
 nive aeterna tecti sunt. 18. Caesar in flumine Rheno pontem fecit.
 19. Ad fontes! 20. Dolor dentium molestus est. 21. Cum grano
 salis. 22. Aquila non soli cedit. 23. Amici — fures temporis.
 24. Una salus victis — nullam sperare salutem. (Verg.) 25. Decimus
 Brutus salutem dicit Marco Ciceroni. (Cic.) 26. Ad Lacedaemonios
 et Athenienses legati missi sunt et ita iussu regis dicebant: Nisi
 regi nostro aqua et terra data erit, urbes vestrae delibuntur, con-
 iuges liberique in servitum abducuntur.

Harjutus 1. Tolkida ladina keelde:

1. Inimeste sõnad on südame peegliks (speculum). 2. Isamaa
 hüveolu on meie hüveolu. 3. Sõjaväed liikuvad (iter facere) läbi
 mägede. 4. Lilled on kevade kuulutajad (nuntius). 5. Elevant ei
 püüa hiirt. 6. Varas tunneb (cognoscere) varast, hunt hunt. 7. Iga
 orjus on vilets. 8. Raukade vestlused rõõmustavad nii vana kui
 noort. 9. Haige jutustab oma kõhast (de).

Harjutus 2. Deklineerida:

aes alienum, mensis longus, vertex summus, finis bonus, iter
 breve, pulvis albus, origo antiqua, virtus vera, cogitatio libera,
 arbor pulchra, os parvum, vas vacuum, fons magnus, lapis durus,
 servitus misera, salus nostra, pons factus, mons altus.

IV deklinatsioon

PENSUM VICESIMUM QUARTUM

Varia.

1. Usus est magister egregius. (Plin.) 2. Lingua Latina diu
 apud populos Europae in magno usu fuit. 3. Litterarum radices
 amarae, fructus dulces. (Cic.) 4. Ex fructibus arborem cognoscimus,
 ex cantu avem. 5. Per risum multum debet cognoscere stultum.

6. Semper māgnō cum metū incipiō dicere. (Cic.) 7. Excitat fluctūs in simpulō, ut dieitur. (Cic.) 8. Homo versūs facit. (Hor.) 9. Gāudia póst luctūs veniūnt, post gāudia luctūs. 10. Tempus minuit luctūs maestaque corda iuvat. (Ovid.) 11. Ut mare nōn est sine fluctibus, ita vīta nōn est sine luctibus. 12. In lacubus parvis fluctūs nōn māgnī sunt. 13. Brevis est cursus vītae nostrae. 14. Lēgum ministri magistrātūs, legum interpretes iūdicēs, legibus dēnique omnēs servimus. (Cic.) 15. Virginis aspectus penetrat sine vulnere pectus. 16. Nihil semper suō statu manet. 17. Manus manum lavat. 18. Nōn omnibus sum domi. (Erasm.) 19. Dēnte timēntur aprī; dēfēndunt cōrnua cērvōs. (Mart.) 20. In cornū tauri sedēbat parva musca. Si tibi gravis sum, inquit, statim āvolābō. Taurus respondet: Ubi es? Nihil sentiō. 21. Lāpsus linguae. 22. Status quō. 23. Casus bellī.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Õunad on õunapuude (mālus, i, f.) viljad. 2. Muistseteks relvadeks olid kãed, kũined ja hambad. 3. Ma tulen isa kãsul. 4. Jõgedes ja järvedes on mitmesuguseid kalu. 5. Ametnikud on seaduste valvurid. 6. Sarved on metsloomade relvad. 7. Pese kãsi! 8. Pidage meeles suurte luuletajate vãrsse! 9. Ametnike toimetused on mitmesugused.

Harjutus 2. Deklineerida:

omnis ūsus, cantus dulcis, risus stultus, metus māgnus, fluctus altus, versus mollis, cursus difficilis, status similis, magistrātus innocēns, manus alba, domus vetus, lāpsus gravis, cāsus singularis.

V deklinatsioon.

PENSUM VĪCĒSIMUM QUĪNTUM.

Varia.

1. Rēs pūblica nihil aliud quam māgna familia est. 2. Si necessārium erit prō patriā nostrā pūgnāre, nullum hostem timēbimus et omnia bellī pericula et labōres cōstanter tolerābimus: salūs enim rei pūblīcae nostrae summa lēx est. 3. Bonae lēgēs ūtiles sunt rei pūblīcae. 4. Defendī rem pūblīcam iuvenis, nōn dēseram senex. (Cic.) 5. Vērus amīcus amōre mōre, ōre, rē cōg-

nōscitur. 6. Amīcus certus in rē incertā cernitur. 7. Secundae rēs negligentiam creant. (Liv.) 8. C. Gracchus novīs rēbus studēbat. 9. In mediās rēs. 10. Ēst modus in rēbus, sunt certī dēnique finēs. (Hor.) 11. Diēs diem docet. 12. Diem ex diē litterās tuās expectābam. (Cic.) 13. Amīcī, diem perdidī! (Suet.) 14. Diēs nātālēs multī celebrant. 15. Nōmina diērum apud Rōmānōs erant: diēs Sōlis, diēs Lūnae, diēs Martis, diēs Mercuriī, diēs Iovis, diēs Veneris, diēs Saturnī. 16. Nōndum omnium diērum sōl occidit. 17. Lūna lūcet tamquam meridiē. (Petron.) 18. Spēs bona dat vīrēs. 19. Fideī fidē respondē! 20. In dextrō cornū aciēi Rōmānae erant equitēs sociōrum. 21. Seriēs dentium. 22. Fallācēs sunt rērum speciēs. (Sen.)

Harjutus 1. Tōlkida ladina keelde:

1. Päevad kaovad (pōgenevad). 2. Säilita ustavust! 3. Me ei tea paljude asjade pōhjusi. 4. Inimese kogu elu on nagu üks päev. 5. Sa õpid ööd ja päevad (*acc. temp.*). 6. Ta istub kodus kõik päevad. 7. Päev on kuu osa, tund on päeva osa. 8. Päev pole päeva (*dat.*) sarname. 9. Päeval inimesed töötavad, öösel magavad. 10. Lootuse jõud on inimhingedes (inimeste hingedes) suur. 11. Õnnes on meil palju sõpru. 12. Kõikide asjade alged on väikesed.

Harjutus 2. Deklineerida:

rēs pūblica, diēs nātālis, spēs ūtilis, seriēs longa, speciēs fallāx.

Adjektiivide võrdlemine.

PĒNSUM VĪCĒSIMUM SEXTUM.

Varia.

1. Āēr levior est quam aqua. 2. Aestāte noctēs breviōrēs sunt quam diēs, hieme noctēs diēbus sunt longiōrēs. 3. Vērō vērius nihil est. (Sen.) 4. Nūllus est locus domesticā sēde iucundior. (Cic.) 5. Dūrior saxō. (Ovid.) 6. Melle dulcior, lūce clārior, 7. Nigrior corvō. 8. Corvō rārior albō. 9. Exempla praeceptīs ūtiliōra sunt. 10. Hominēs quō doctiōrēs, eō modestiōrēs. 11. Nihil est vēritātis lūce dulcius. (Cic.) 12. Homo levior quam plūma. (Pl.) 13. Nunc ūna māchina breviōre tempore difficilīus opus explet, quam antēa multōrum hominum manūs explēbant. 14. Nihil est difficilīus quam māgnō dolōri paria verba reperire. 15. Sunt facta verbīs difficilīōra.

(Cic.) 16. Veniet felicior aetās. (Luc.) 17. Nihil est magis dubium quam hōra mortis.

18. Fīrmissima est inter parēs amicitia; inter dominum et servum nūlla amicitia est. (Curt.) 19. Rēcta via brevissima est. 20. Turpissimum est aliud dicere, aliud sentire. 21. Ti. Semprōnius Gracchus longē tum ācerrimus iuvenum fuit. (Liv.) 22. Arabum equī celerrimī et pulcherrimī sunt omnium equōrum. 23. Veterrima vīna saepe dulcissima sunt. 24. Prōlētariī erant pauperrimī hominēs in plēbe Rōmānā. 25. Memoria — necessārium mākīmē vitae bonum. (Pl.) 26. Virī prūdētissimī magis idōneī sunt ad mākīmē ardua negōtia.

Harjutus 1. Tōlkida ladina keelde:

1. Rumalam kõige rumalamast. 2. Kõvem rauast. 3. Suvi on inimestele meeldivam kui talv. 4. Piimast valgemad (candidus) hambad. 5. Midagi ei ole meeldivamat võidust. 6. Hammaste, silmade ja kõrvade valu on kõige teravam (acūtus). 7. Lihtne toit on inimestele kõige kasulikum. 8. Aasia mäed on kõrgemad kui Euroopa mäed; Alpid (Alpēs, f.) on kõige kõrgemad Euroopa mäed. 9. Demosthenes ja Cicero olid ülikuulsad kõnemehed. 10. Millal on meil kõige pikem päev? 11. Sokrates oli targim kõigist kreeklastest. 12. Roomlaste võit oli väga kahtlane. 13. Raud on inimestele tarvilikum kui kuld ja hõbe.

Harjutus 2. Kompareerida:

iūcundus, dūrus, doctus, rēctus, modestus, fīrmus; levis, dulcis, ūtilis, fortis, prūdēns, sapiēns; necessārius, varius, arduus, idōneus; celer, pulcher, pauper.

Harjutus 3. Deklineerida:

nox longior, saxum dūrius, aspectus iūcundior, iuvenis ācerrimus, opus difficilīus, dies felicitior, amicitia fīrmissima.

*limus-superlativ.
Eritüvelised võrdlusastmed.*

PĒNSUM VĪCĒSIMUM SEPTIMUM.

Varia.

1. Somnus est mortī simillimus. 2. Ut regiōnēs dissimillimae sunt, ita mōres incolārum dissimillimī sunt. 3. Hominibus pigris

etiam facillimī labōrēs difficillimī sunt. 4. Grātissimum opus saepe facillimum est. 5. Lentulus, Cicerōnis gener, humillimā erat figurā.

6. Pāx melior est quam bellum. 7. Honestā mors melior est quam vita turpis. 8. Nōn faciunt equum meliorem aureī frēnī. (Sen.) 9. Probitās pudorque virginī dōs optima est. 10. Famēs est optimus coquus. 11. Malum cōsiliū cōsultōri est pessimum. 12. Nulla vis est maior populī voluntāte. 13. Ūtilitās commūnis societātis mǎximum vinculum est. (Liv.) 14. Grātior est solitō post mǎxima nūbila Phoēbus, / Pōst inimicitias clārior est et amor. 15. Ex malis ēligere minima (oportet), (Cic.) 16. Tunica hominī propior palliō est. (Pl.) 17. lām tua rēs agitūr, pariēs cum prōximus ārdet. (Hor.) 18. Discipulus est priōris posterior diēs. 19. Ad extrēmum. 20. Malōrum ultimum est — mala sua amāre. (Sen.) 21. Principium fervet, medium tepet, ultima frīgēt. 22. Summum iūs summa iniūria. (Cic.) 23. Summa summārum. 24. Ad summum. 25. Supremum valē! (Ovid.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Ilunt on väga sarnane koeraga (*dat.*) 2. Õppida on väga raske, unustada (dēdiscere) väga kerge. 3. Vabadus ja rahu on parimad kingid (dōnum). 4. Muistsed rahvad ei tundnud maakera suuremat osa. 5. Aafrika on Aasiast väiksem, Euroopa on kõige väiksem. 6. Elefantide kehad on väga suured, silmad väga väikesed. 7. Kõigist Itaalia linnadest oli Rooma kõige suurem ning ilusam. 8. Terve vaim terves kehas on suurim hüve.

Harjutus 2. Deklineerida:

mōs dissimilior, magistrātus melior, vectīgal minus, exemplar peius, iūs summum, figurā humillima, spēs maior.

*Pronomina personalia,
possessiva, reflexiva.*

PENSUM DUODETRICESIMUM.

Varia.

1. Alter ego. 2. Memor estō meī! 3. Rēs pūblica mihi vitā est meā cārior. (Cic.) 4. Crēde mihi sacra populī lingua est. (Sen.) 5. Proximus sum egomet mihi. (Ter.) 6. Iniquus es in mē iūdex. (Cic.) 7. Vāde mēcum! 8. Salvē, mī amice! 9. Nōh tangere

circulōs meōs! (Liv.) 10. Nēmō nostrum amīcō in rēbus adversis auxilium negābit. 11. Aliēna nōbis, nostra magis aliis placent. 12. Amā nōs et valē! 13. Omnia intra nōs erunt. 14. Quī nōn est nōbīscum, adversus nōs est. 15. Aliēna vitia in oculis habēmus, ā tergō nostra.

16. Tū quoque! 17. Tuī, amīce, semper memor erō. 18. Terentia tibi salūtem dicit. (Cic.) 19. Mē mea, tē tua dēlectant. 20. Multī nostrum fēlicēs sunt, multī vestrum infēlicēs sunt. 21. Dē vōbis ac dē vestris liberis cōgitāte! (Cic.) 22. Pax vōbīscum!

23. Sapiēns ipse fingit fortūnam sibi. (Pl.) 24. Difficile est se nōscere. 25. Inflat sē tamquam rāna. (Petron.) 26. Malus, bonum ubi sē simulat, tunc est pessimus. 27. Homo doctus in sē semper divitiās habet. (Phaedr.) 28. Iūstitia in sēsē virtūtes continet omnes. 29. Umbram suam metuit.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Ole tervitatud, mu isa! 2. Meie sõber saadab sulle tervisi (salūtem dīcere). 3. Ma rõõmustan end raamatutega. 4. Uskuge meid! 5. Käige meiega! 6. Kes meist kõhkleb võidelda kodumaa eest? 7. Mina armastan sind, sina armastad mind. 8. Sa oled endale lähim. 9. Täna mulle, homme sulle. 10. Kõik mu (kaas-)kodanikud kardavad sind. 11. Sul pole lubatud teha ülekohut. 12. Häda teile õnnetuile! 13. Töötage meiega! 14. Kuulsin oma enda kõrvadega. 15. (See) teeb head (bene facere) endale, kes (quī) head teeb sõbrale. 16. Miski pole mulle kallim kui kodumaa.

*Pronomina demonstratiua
(hic, is, idem).*

PENSUM UNDETRICESIMUM.

Varia.

1. Vērūm hic dicit. (Pl.) 2. Hoc erat in vōtis. (Hor.) 3. Ad hoc. 4. Post hoc nōn est propter hoc. 5. Troia huic locō nōmen est. (Liv.) 6. Nēmō hunc amat, quī verba nuntiat mala. 7. Ego hanc amō, et haec mē amat. (Pl.) 8. Rēs sēriās omnes extollō ex hōc diē in alium diem. (Pl.) 9. Multae sunt domūs in hāc urbe. (Cic.) 10. Sidera haec tē mēque vident.

11. Quālis homo ipse, tālis eius est orātiō. (Cic.) 12. Huic puerō, quī est ei vitā suā multō cārior, metuit. (Liv.) 13. Apud

eum sic fui, tamquam domi meae. 14. Memoria minuitur, nisi eam exercemus.

15. Semper idem. 16. Amoris vulnus sanat idem, qui facit. 17. Idem per idem. 18. Terra salutares herbas, eademque nocentes / Nutrit et utricae proxima saepe rosa est. (Ovid.) 19. Unum exemplum bonum idem valet atque centum praecepta. 20. Duo cum faciunt idem, non est idem. 21. Cantilenam eandem canis. (Ter.) 22. Homines inderdum non eadem dicunt, quae sentiunt. 23. Nemo nostrum idem est in senectute, qui fuit iuvenis, nemo est mane, qui fuit pridie; quidquid videtur, currit cum tempore, nihil ex his, quae videmus, manet; hoc est, quod ait Heraclitus: in idem flumen bis non descendimus; manet idem fluminis nomen, aqua transmissa est. (Sen.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Nendes paikades on talved pikad. 2. See pilt (imägõ) on (versäri) mul silme ees päevad ja ööd. 3. Millal te seda (*neutr. acc. pl.*) taipate? 4. Vabasta mind nendest muredest! (*abl. sep.*) 5. Selles majas pole ma kunagi olnud. 6. Ma mäletan (memor sum *c. gen.*) alati teda, kes (qui) abistas mind nii suures ohus. 7. Avalda tänu temale, kes sind on kasvatanud! (educare). 8. Needsamad noorukid õpivad arstiteadust. 9. Kõik räägivad neidsamu sõnu. 10. Kõik need jõed voolavad samasse merre.

Harjutus 2. Deklineerida:

hoc nomen fallax, ea res facilis, haec domus altior, idem sidus clarior, hic bos utilis, eadem nubis celeris, idem mons similis.

*Pronomina demonstrativa
(iste, ille, ipse, unus, solus,
totus, ullus, uter, alter,
neuter, nullus, alius).*

PENSUM TRICESIMUM.

Varia.

1. Nunc vero quae tua est ista vita?... Muta iam istam mentem, mihi crede! (Cic.) 2. Haec tempora, hi mores; illa tempora, illi consules. 3. Nobilis est illa Biantis vox: omnia mea mecum porto. (Cic.) 4. Quando conveniunt ancilla, Sybilla, Camilla, / Sermonem faciunt et ab hoc et ab hac et ab illa.

5. Rēs ipsa testis est. (Pl.) 6. Ipse dixit. 7. Et nōmen pācis dulce, et ipsa res salūtāris. (Cic.) 8. Cognōsce tē ipsum! 9. Sē ipsum laudāre maximum vitium est. 10. Medice, cūrā tē ipsum! 11. Eō ipsō. 12. Sed tempore ipsō tamen appāret vēritās. (Phaedr.) 13. Nōn omnibus ūnum est / Quod placet: hic spīnās colligit, ille rosās. (Peiron.) 14. Bonī virī officium est nōn sibi sōli, sed aliīs servīre. 15. In tōtā ōrātiōne tuā tēcum ipse pūgnābās. 16. Fuitne ullius alius hominis fortūna miserior quam Oedipodis? Certē nūllus alius. 17. Utrius hic liber est, tuus an eius? Neutrūs. 18. Ex vitiō alterfūs sapiēns emendat suum. 19. Quī fodit foveam alterī, incidet in eam. 20. Utrumque vitium est — et omnibus crēdere et nūllī. (Sen.) 21. Alius aliud agit, 22. Alius aliā rē ūtilior est, 23. Aliud aliōs decet. 24. Aliī sēmentem faciunt, alii metent.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Siin on kaks raamatut. Võtke, kumb meeldib! 2. Nood (tolleaegsed) inimesed. Need (nüüdsed) luuletajad. 3. Alati kiidad sa iseennast. 4. Ma ise nägin seda kohta. 5. Niisiis sa olid tol ööl laagris. 6. Ühegi teise tunnistaja kõne polnud parem. 7. Kummagi sõna silbid pole pikad. 8. See sõna on kesksuost (*gen.*). 9. Halb inimene ei usalda kedagi (nüllus). 10. Ühed teevad üht, teised teist.

Harjutus 2. Deklineerida:

iste mōs, ille testis sōlus, ea tōta nox, genus neutrum, ulla rēs fēlicior, nūllus magistrātus, illud iter, ego ipse, nōs ipsī.

*Pronomina relativa,
interrogativa, indefinita.*

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM PRĪMUM.

Varia.

1. Quī scribit, bis legit. 2. Ipse sibi nocet, alīum quī laedere quaerit. 3. Bis vincit is, quī se ipsum vincit. 4. Spēs sola hominem in rēbus adversīs sedat, spēs est omnibus hominibus commūnis, eam enim illi habent, quī nihil aliud habent. 5. Condiō, sine quā nōn. 6. Quis custōdiēt ipsōs custōdēs? 7. Quid novī? 8. Cuius generis? 9. Cuī Iliadem et Odysseam

dēbēmus? 10. Nēscio quā nātāle solūm dulcēdine cūctōs / Dūcīt et immemōrēs nōn sinīt ēsse suī. (Ovid.) 11. Quae nōn sunt, simulō; quae sunt, ea dissimulantur.

12. Simul aliquid audierō, scribam ad tē. (Cic.) 13. Cum spē, sī nōn optimā, at aliquā tamen vivimus. (Cic.) 14. Nē quid nimis! (Ter.) 15. Nōlīte quidquam facere contrā lēgēs! 16. Inīquum est quemquam ex veste aestimāre. 17. Suō quamquam rem nōmine appellābimus. 18. Suae quisque fortunāe faber est. (Sall.) 19. Sua cuique sunt vitia. 20. Trahit sua quemque voluptās. (Verg.) 21. Fallit quemque caecus amor suī. 22. Est quaedam flere voluptās. (Ovid.) 23. Cuius dolōri remedium est patientia 24. Hostis est, quisquis mihi nōn mōnstrat hostem. (Sen.) 25. Quidquid discis, tibi discis. 26. Cuiusvis hominis est errāre; nulliūs nisi insipientis in errōre perseverāre. (Cic.) 27. Quaelibet vulpēs caudam suam laudat.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Mitte see pole tubli, kes ise kiidab ennast, vaid see, keda kiidavad parimad inimesed. 2. Mitte kõik, mis hiilgab (nitēre), pole kuld. 3. Mis (*neutr. pl.*) kahjustab, õpetab. 4. Igal asjal on oma aeg. 5. Keegi ei armasta neid, keda ta kardab. 6. Rikas on (see), kes on tark. 7. Kes on kaugel silmist (ex), on kaugel südamest. 8. Mida otsid, mu poeg? 9. Ükski pahe pole ilma mingi (aliquod) hüveta (bonum).

Harjutus 2. Deklineerida:

quod carmen dulce, quae spēs, quī homo fēlix, quīdam custōs, quaelibet condiciō commūnis, quīvis error, aliquī hostis, quod genus, solum nātāle, quaeque lēx.

Numeralia cardinalia.

PENSUM TRICĒSIMUM SECUNDUM.

Varia.

1. Ūnus prō multis. 2. Etiam capillus ūnus habet umbram suam. 3. Nōnnūllae bēstiae vitam ūnius diēi habent. 4. Duābus sellis sedēre. 5. Ambōbus mihi cārrior est oculis. 6. Trēs faciunt collēgium. 7. Bellum Pūnicum tertium fuit trium ferē annōrum.

8. Quis māne quattuor, meridiē duōs, vespere trēs pedēs habet?
 9. Rōma ad Tiberim in septem collibus condita est. 10. Novem Mūsās, deās artium et litterārum, colēbant Graecī et Rōmāni.
 11. Quot sunt octō et decem? Duodēviginti. 12. Caesar tribus et viginti plāgis cōfossus est. (Suet.) 13. In portū erat classis undēquadrāgintā (XXXIX) nāvium longārum. 14. Condita est Carthāgō septuāgintā duōbus (LXXII) annis ante quam Rōma.
 15. Centum (C) annī saeculum faciunt. 16. In tōtō corpore hūmānō numerantur ossa ducenta sexāgintā (CC LX). 17. Quadringentis (CD) ferē annis post rēgēs expulsōs Ti. Gracchus fortunam pauperum in melius mūtāre temptāvit. 18. Annus est spatium trecentōrum sexāgintā quīque (CCCLXV) aut sex diērum.
 19. Diēs XXIV hōrās habet. 20. Sescenta talenta — sēscentae cūrae. 21. Cōnscentia — mille testēs. 22. In Thermopylis trecenti Spartiātae et sex milia aliōrum Graecōrum cum Persis pūgnāvērunt.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Üks paljudest. 2. Inimesel on (habēre) üks pea, kaks silma, kaks kõrva, üks suu. 3. Ära võitle kahega! 4. Kevad, suvi, sügis (autumnus) ja talv on neli aastaaega. 5. Inimesel on ühel käel (in *c. abl.*) viis sõrme, kahel käel kümme. 6. Laagris oli tuhat jalaväelast (pedes, peditis, m.) ja kakssada ratsanikku. 7. Konsul tuli tuhande sõduriga. 8. Vaenlane tuli kolme tuhande sõduriga. 9. Selles lahingus sai haavata (vulnerāre, *pass.*) 1654 sõdurit. 10. Aastas on 12 kuud. 11. Selles linnas on 3869 maja.

Harjutus 2. Kirjutada sõnadega:

1119, 2229, 3338, 4452, 5563, 6674, 7785, 8896, 9999, 5931

*Numeralia ordinalia,
 distributiva.
 Rooma kalender.*

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM TERTIUM.

Dē dlēbus et mēnsibus.

Hōra est vicēsima quārta pars diēi. Alii mēnsēs habent tricēnōs diēs, aliī tricēnōs singulōs; mēnsis autem Februārius duodētrigintā aut undētrigintā diēs continet. Nōmina mēnsium

Rōmānae sunt originis. Antiquissimis autem temporibus apud Rōmānōs annus fuit decem mēnsium. Primō mēnsi nōmen fuit Mārtius, quīntō Quīntilis, sextō Sextilis, septimō September, octāvō Octōber, nōnō November, decimō December. Numa, alter rēx, numerum mēnsium duōbus auxit. Postea Rōmānī Quīntilem mēsem Iūlium, Sextilem Augustum nōmināverunt. Iūliō nōmen est ā Iūliō Caesare, Augustō — ab Augustō imperātōre. Primō mēnsis diēi nōmen fuit Kalendae, quīntō Nōnae, tertiō decimō Idūs; mēnsibus autem Mārtiō, Maiō, Iūliō, Octōbrī septimō diēi nōmen fuit Nōnae, Idūs quīntō decimō.

Varia.

1. Rōma condita est annō septingentēsimō quinquāgēsīmō tertiō (DCCLIII). 2. Bellum Pūnicum secundum ab annō ducentēsimō duodēvicēsīmō ūsque ad annum ducentēsimum primum fuit. 3. Annō centēsimō quadrāgēsīmō sextō Carthāgō ā Scipiōne delēta est. 4. Caesar Idibus Mārtiis annō quadrāgēsīmō quārtō interfectus est, quia rēgni cupidus fuerat. 5. Prima Cicerōnis orātiō in Catilīnam habita est in senātū a. d. VI Id. Nov. annō LXIII. 6. Catilīna prid. Kal. Ian. Lepidō et Tullō cōsulibus stetit in comitiō cum tēlō.

7. Ut Rōmae cōsulēs, sic Carthāgine quotannis binī rēgēs creābantur. (Nep.) 8. Omnibus avibus bināe ālae sunt. 9. Terna sunt novem, quater quaterna sedecim. 10. Quot sunt bis bina?

Harjutus 2. Kirjutada antud järgarvud sõnadega:

1. Esimene võrdsete seas. 2. Tuhandik osa. 3. Aastal 480 juhtis Kserkses. pärslaste kuningas, hiiglasuured väed Aasiast Euroopasse. 4. Vaenlaste juht tapeti 15. okt. aastal 237. 5. See kõne peeti 4. apr. aastal 49. 6. Markus pühitseb oma sünnipäeva 14. jaan., Tullia 12. det. ja Lüüdia 2. jaan. 7. Võta arstimit kolm või (vel) neli korda päevas (per c. acc.), üks kord või kaks korda öösel (per c. acc.).

Harjutus 2. Kirjutada antud järgarvud sõnadega:

1911., 1812., 713., 614., 515., 416., 317., 218., 119., 61., 72., 53., 84., 45., 99., 37., 26., 98.

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM QUĀRTUM.

Dē Spartānis.

Lycūrgus rem pūblicam Spartānam praeclāre instituit. Secundum lēgēs eius puerī, adolescentēs, iuvenēs corpora strēnuē exercēbant. Liberī discēbant parentēs et senēs honōrāre, lēgibus semper pārere, modestē, sed liberē respondere. Iī, quī imperiō nōn pāruerant, sevērē pūniebantur. Mōs erat Spartānis breviter respondere, fortiter pūgnāre, patienter et cōstanter labōrēs tolerāre, honestē vivere.

Varia.

1. Mox nox. 2. Honestē vivere est feliciter vivere. 3. Aurea sunt verē nunc saecula. (Ovid.) 4. Rōmānī in theātrō clāmābant: Pulchrē, bene, rēctē! 5. Leviter saucius. (Cic.) 6. Fortiter in rē, suāviter in modō. 7. Vāde fortiter, vāde feliciter! 8. Valetūdinem tuam cūrā diligenter. (Cic.) 9. Turpe est rem bene coeptam male finire. 10. Dē mortuis nihil nisi bene. 11. Omnia sunt subitō mūtāta. 12. Nihil semper flōret. 13. Quod hodiē nōn est, crās erit. (Petron.) 14. Pulchre monēs, sed sērō. 15. Nēmō perpetuō in voluptātibus vixit. 16. Tāles avēs hūc rārō dēvolant. 17. Hinc quo nunc itēr est tibi? (Hor.) 18. Bis dat, quī citō dat. 19. Quid ille dux Leōnidās dicit? Prandēte, Lacedaemoniī: hodiē apud inferōs fortassē cēnābimus. (Cic.)
20. Facilius est dicere quam agere. 21. Canis timidus vehementius latrat quam mordet. 22. Potius sērō quam nunquam. (Liv.) 23. Nōn plūs ultrā!
24. Rēctissime iudicās. (Cic.) 25. Ācerrimē pūgnātum est. 26. Vērae amicitiae difficillimē reperiuntur. (Cic.)

Harjutus 1. Tōlkida ladina keelde:

1. Keegi meist pole hommikul seesama, kes ta oli eelmisel päeval. 2. Poisid on terved ja õpivad usinasti. 3. Rumalasti teete, kui te jonnakalt kindlaks jääte (persevērāre) (oma) eksimuse juurde. 4. Kui selgesti (quam aperte) ja lihtsalt jutustab Caesar! 5. Õnnetuses ületage ohud vapralt! 6. Kes vapralt võitleb, (seda) ei võideta kergesti. 7. Kes palju teab, (see) vastab sageli. 8. Hoolas

mees töötab lakkamatult. 9. Pärslased võitlesid vapralt, kreeklased vapramalt, roomlased ülivapralt. 10. Siiski toimis (tegi) meie sõber kõige paremini. 11. Toimi alati õiglaselt ja ausalt. 12. Kirjuta paremini! 13. Räägi lühidalt (lühemalt)!

Harjutus 2. Järgmistest adjektiividest tuletada adverbid ja anda võrdlusastmed:

iustus, piger, bonus, altus, dulcis, asper, malus, doctus, sapiens, miser, stultus, egregius, fortis, rectus, simplex, celer, facilis.

Praesens coniunctivi (esse; I konj. act., pass.). Coniunctivus hortativus, potentialis, dubitativus, concessivus; ut finale.

PENSUM TRICESIMUM QUINTUM.

Varia.

1. Sit venia verbō! (Plin.) 2. Vita aliōrum sit nobīls magistra!
3. Sed procul ā nobīs hic sit timor! (Tib.) 4. Nē quis sit iūdex
in suā causā! 5. Simus cautī! Nē sit sēcūrus, quī nōn est tūtus
ab hoste! 7. Prōsit! 8. Sīnt Maecēnātēs, nōn dēerunt, Flācce,
Marōnēs! (Mart.)

9. Narrēs. 10. Nēmō dubitet. 11. Vocem medicum an nōn?
12. Prō patriā quis bonus dubitet mortem oppetere? (Cic.)
13. Dum spīrāmus, spērēmus! 14. Probitās ab omnibus hominibus
semper māgnī aestimētur! 15. Amīcus nē dēspēret! 16. Difficilia
superēmus, impossibilia nē optēmus! 17. Nē vitēmus bonōrum
amicōrum cōnsilia! 18. Nē perturbēris in rēbus adversīs!

19. Dō, ut dēs. 20. Multi aliōs laudant, ut ipsi ab iīs laudentur.
21. Spēctātūm veniūnt, veniūnt, spectētur ut ipsae. (Ovid.)
22. Multa genera avium, ut frīgora vitent, ē nostris regiōnibus in
calidiōrēs regiōnēs autumnō āvolant. 23. Attenti este, iuvenēs, ut
a senibus laudēmini!

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Õnnetuses ärgu (nad) kaotagu lootust, õnnes ärgu olgu
ülbed (superbus)! 2. Olgem tagasihoidlikud! 3. Aidakem sõpra!
4. Rutakem kooli! 5. Peskem sageli käsi! 6. Austagem vanemaid
ja rauku! 7. Vältigem vigu! 8. Talugu ta kannatlikult raskusi!
9. Opin, et olla haritud. 10. Aitan sind, et sa mind aitaksid.

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes. coni. act., pass.*)

aestimāre, vitāre, dubitāre, dare, narrāre, temptāre, spectāre, labōrāre, fēstināre, adiuvāre, lavāre, honorāre, tolerāre.

*Praesens coniunctivi activi, passivi
(II, III, IV konj.).
Coniunctivus potentialis, dubitativus,
hortativus, concessivus, optativus,
imperativus; ut finale.*

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM SEXTUM.

Varia.

1. Crēdās. 2. Cūr nōn gaudeam? 3. Quid ego tē invitē?
4. Habeat sibi! 5. Quī beneficium dedit, taceat, narret, quī accēpit! (Sen.) 6. Gaudeāmus igitur, / luvenēs dum sumus! / Post iūcundam iuventūtem, / Pošt molestam senectūtem / Nōs habēbit humus. 7. Aliī sibi dīvitiās habeant, nōs virtūtem!
8. Valeant civēs mei, sint beātī! 9. Dictīs facta respondeant!
10. Quīdquid agīs, prūdēter agās et respice finem! 11. Saepe stilum vertās! (Hor.) 12. Ignōscās aliīs multa, nihil tihi. 13. Vivat nostra civitās, vivat, crēscat, flōreat! 14. Sed quid faciāmus? Victī, oppressī, captī plānē sumus. (Cic.) 15. Quid faciant paucī contrā tot milla fortēs? (Ovid.) 16. Cēdant arma togae. (Cic.) 17. Audiātur et altera pars! 18. Ad senectūtem utinam perveniātis! 19. Cum dignitāte potius cadāmus quam cum ignōminiā serviāmus!
20. Nōbis oculī sunt, ut videāmus, aurēs, ut audiāmus.
21. Edimus, ut vivāmus, nōn vivimus, ut edāmus. 22. Lēgēs brevēs esse debent, quō facilius ab imperitiis teneantur. 23. Sīt tibi terra levīs mollique tegāris harēnā! (Mart.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Rääkigem alati tõtt! 2. Valvakem hoolsasti iseendid!
3. Lugegem hästi ja kirjutagem õigesti! 4. Harjutage igapäev mälu! (*pass.*) 5. Ärgu rääkigu, kui ta peab vaikima! 6. Sa muidugi (quidem) usuksid ja andestaksid talle! 7. Isa (vahest küll) seda ei usuks. 8. Kuid kuidas me (quōmodo) asja ajaksime (rem gerere)? 9. Oh kui keegi mind ei näeks! 10. Meil on üks suu, aga kaks kõrva, et rohkem kuuleksime ja vähem räägiksime.

Harjutus 2. Konjugeerida:

(*praes. coni. act., pass.*): respondere; vincere, accipere, respicere; servire, custodire

b) (kõigis läbivõetud ajavormides): vertere, pervenire.

*Imperfectum coniunctivi activi, passivi.
Coniunctivus dubitativus, optativus:
ut, ne obiectivum.*

PENSUM TRICESIMUM SEPTIMUM.

Varia.

1. Utinam tam sapiens essēs quam es felix! 2. Ego nōn gaudērem? 3. Quid facerem? 4. Utrum dicerem an tacērem? 5. Cuius auxilium implōrārem?

6. Magistrātūs postulant, ut omnēs civēs lēgibus rei pūblicae pāreant. 7. Omnēs civēs optant, ut pāx sit. 8. Medicum ōrāvimus, ut vulnus amīcī nostrī sānāret. 9. Obsecrō te, nē quid gravius in mē statuās. 10. Amor patriae monet nōs, nē privātō commodō plūs quam commūni ūtilitāti serviāmus. 11. Paupertās impulit audāx, ut versūs facerem. (Hor.) 12. Cūrā (dā operam), ut valeās! 13. Labōrā multum, sed cūrā, ut semper virēs reficiantur! 14. Cavē, ut credās adūlātōribus! 15. Nē bis aut saepius idem dicāmus, caveāmus! 16. Hostēs timent, nē dux militēs ex castrīs ēdūcat. 17. Nōn metuō, nē mē spēs fallat. 18. Timor Rōmae grandis fuit, nē iterum Gallī Rōmam venirent. 19. Hannibal Carthāginem, patriam suam, metu, nē Rōmānis trāderetur, reliquit. 20. O puer, ut sis vitālis, metuō. (Hor.)

21. Rōmāni ab arātō abdūxerunt Cincinnātum illum, ut dictātor esset.

Harjutus 1. Tõlkida ladiņa keelde:

1. Oh, kui ma kõike teaksin! 2. Tulin, et sind aidata. 3. Kserkses juhtis suured sõjaväed Aasiast Euroopasse, et vallutada Kreekamaa. 4. Rõhutud rahvad sõdisid, et olla vabad. 5. Vanemad nõuavad, et sa end parandaksid (corrigere). 6. Palun sind, et sa mind (maha) ei jätaks. 7. Manitsen, et ei öeldaks kõike kõigile. 8. Hoolitse, et sa alati arukalt ja õigesti talitaksid. 9. Vanemad nägid vaeva, et oleksime viisakad. 10. Õpetajad soovisid, et loeksime häid raamatuid ja karastaksime (exercere) jõudu. 11. Kardan, et tulen hilja.

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes., imperf. coni. act., pass.*)

sānāre, postulāre, adiuvāre, oppūgnārē; monēre, cavēre; trādere, relinquere, metuere; respicere, reficere; scire, custodire, servire.

PĒNSUM DUODĒQUADRĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Nēminem rīseris! 2. Quod dubitās, nē fēceris! 3. Malum nē aliēnum fēceris tuum gaudium! 4. Nē fūgeritis nēve timueritis! 5. Nē ūnā sagittā duōs leporēs petieris! 6. In omnī quaestione prōpositum sit nobis bonum pūblicum!

7. Quod agās, scīre cupiō. (Cic.) 8. Nescīs, quam doleam. (Ter.) 9. Nōn intellegunt hominēs, quam māgnū vectigal sit parsimōnia. (Cic.) 10. Accidit interdum, ut prae gaudiō, ubi sīmus, nescīamus.

11. Scīsne, in quibus fuerim gaudiīs. (Ter.) 12. Quaeris, quōmodo tē sānāverim. (Sen.) 13. Ubi proximā, ubi superiōre nocte fueris, quōs convocāveris, quis nostrum ignōrat? 14. Quintus fuit mēcum dies complūrēs, et incrēdibile est, quam mē in omnī genere delectāverit. (Cic.) 15. Memorat, legiōnēs hostium ut fugāverit. (Pl.) 16. Testis officium est dicere, quae sciat aut audiverit. 17. Nescīsne, quō annō pūgna Marathōnia fuerit? 18. Mōrēs populī Rōmānī quantum mūtāverint, vel hic diēs argūmentō erit. (Liv.) 19. Difficile dictū est, quot bella Rōmānī cum aliīs gentibus gesserint. 20. Nescīs, quantīs in malīs versātus sim, miser? (Ter.)

21. Ōtium reficit vīrēs.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Äрге kõhelge! 2. Äрге tehke ülekohut! 3. Äрге kaotage lootust! 4. Äрге lugege halbu raamatuid! 5. Ära karda tööd! 6. Ära jäta sõpra maha ohus! 7. Ära joo külma (gelidus) vett! 8. Ära kiida iseennast! 9. Äрге uskuge libitsejaid! 10. Ära sulle kõrvu tõele!

11. Ma küsin, mida sa kirjutad (kirjutasid). 12. Ütle, miks te vaikisite! 13. Me ei tea, kus me oleme. 14. Kas tead, kelle poeg oli Makedoonia Aleksander? 15. Minu isa küsib, kus ma olin eile. 16. Mõelge, kui suures õnnetuses te siis olite. 17. Kas sa tead, mis aastal hävitasid roomlased Kartaago?

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes., imperf., perf. eoni. act., pass.*)

dubitāre, crēdere, claudere, quaerere, tacere, pūnīre, capere.

*Plusquamperfectum coniunctivi activi,
passivi. Coniunctivus optativus. Quaes-
tio obliqua (pealauses minevik).
Cum historicum.*

PĒNSUM UNDEQUADRĀGESIMUM.

Varia.

1. Utinam illum diem videam, cum tibi grātiās agam! 2. Utinam haec vĕra essent! 3. Utinam ālās habĕrem! 4. Nihil scrĭpsissēs potius! 5. Utinam tibi fidem nē habuissem! 6. Ego īnstābam, ūt mihi respondĕret, quīs esset, ubi esset, unde esset. (Cic.) 7. Pŷthagorās interrogātus, quid esset amĭcus, respondit: Alter ego. 8. Stratonĭcus citharista, quī in scholā suā habĕbat novem statuās Musārum, Apollinis ūnam, discipulōs duos, interrogātus, quot haberet discipulōs: Cum deīs, inquit, duodecim. 9. Catō, quid quōquō diē audivisset, ēgisset, commemorābat vesperī.

10. Thalēs, cum ex eō quaereretur, quid māximē commūne esset hominĭbus: Spēs, inquit, hanc enim illī habent, quī aliud nihil habent. 11. Cum Xerxis cōpiaē terrestres Thermopylīs appropinquārent, Leōnidās monuit milites, ut patriae glōriam memoriā tenērent. 12. Leōnidās, rex Lacedaemoniōrum, cum Xerxēs scrĭpsisset: Mitte arma! respondit: Veni et capē! 13. Cum Philippus, rēx Macedonum, Graecōs ad Chaerōnēam vicisset et ad Isthmum appropinquāret, Corinthiī in māgnō timōre erant. Aliī arma parābant, aliī fossās fodiebant, aliī alia faciēbant. Diōgenēs, philosophus clārissimus, ut aliquid faceret, dōlium, in quō habitābat, solvebat. Tum ūnus ex amicis: Cūr, inquit, hoc facis? — At Diōgenēs: Idem, inquit, quod omnēs faciunt. Vōs omnēs nihil ūtile facitis. 14. Diōgenēs, cum in oppidum Myndum vēnisset, māgnās portās et parvum oppidum spectābat. Tum: Claudite portās, inquit, nē urbs excēdat!

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Kui me sõprus ometi kasvaks! 2. Oh, kui kõik rahvad rahu nõuaksid! 3. Kui ometi inimesed ülekohtu ei teeks! (*Coni. imperf.*) 4. Oh, kui ma haige ei oleks! 5. Oh, kui ma isa sõnu oleksin uskunud! 6. Ma küsisin, mida sa (parajasti) kirjutad. 7. Teekäijalt küsiti, kus ta eelviimasel ööl oli olnud. 8. Me ei teadnud, kus me olime. 9. Kui konsul Cicero 8. novembril kõnet pidas, tuli ka Catilina senatisse. 10. Kui Scipio oli Aafrikasse tul-

nud, hävitas ta varsti (brevi) Kartaago. 11. Kui Caesar helveets-
lased oli võitnud, palusid (nad) rahu. 12. Kui Trooja kreeklaste
poolt oli hävitatud, põgenesid paljud võidetud kodumaalt.

Harjutus 2. Konjugeerida kõigis konjunktiivis ajavormides:
spectāre; respondēre; vincere; fodere; sentire.

Konditsionaallused

PENSUM QUADRĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Pōma, sī mātūra sunt, ex arboribus dēcidunt. 2. Sī quid in
tē peccāvī, ignōsce! 3. Sī tē rogāverō aliquid, nōnne respondēbis?
4. Sī quis sibi plūs appetet, violābit iūs societātis hūmānae. 5. Sī
fēceris id, quod osfendis, māgnam habēbō grātiam; sī nōn fēceris,
ignōscam. (Cic.) 6. Chilon, cum aliquandō inter patrem et filium
iūdex esset, filiō: Sī mala, inquit, causa tua erit, damnāberis; sī
bona, nōn minus damnāberis, quod patrem accūsāvistī.

7. Sī hoc crēdās, errēs. 8. Sī pluat (pluerit), terra madeat (ma-
duerit). 9. Quid? Sī ūna tabula sit, duo naufragī eīque sapien-
tēs, sibine uterque rapiat, an alter cēdat alterī? (Cic.)

10. Cum Alexander Dāreī condiciōnēs repudiāvisset, Parmeniō:
Ego, inquit, sī Alexander essem, pācis condiciōnēs acciperem. Cuī
ille: Ego quoque acciperem, sī Parmeniō essem. 11. Solōn, cum
aliquandō inter convīvium sileret, ā Periandrō interrogātus est, cūr
sōlus taceret. Tacesne, inquit, quod verba tibi desunt, an stultitiam
tuam silentiō occultāre studes? Tum Solōn: Sī stultus essem, num
tacerem? 12. Sī tacuisses, philosophus mānsisses. 13. Hēctora
quīs nōssēt, sī fēlix Trōia fufset? (Ovid.)

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Kui sa tervitad, (siis) tervitatakse sind vastu (anda *cas. indef., cas. pot., cas. irr.*) 2. Kui otsid tõde, (siis) leiad. 3. Meid naerdakse, kui oleme laisad: laiskus on pahe (vitium). 4. Teie arvamus (sententia) muutub, kui te kõik kuulete (tulevikus). 5. Kui sa muutsid arvamuse, miks sa vaikid? 6. Ma tuleksin sinu juurde, kui ma poleks haige. 7. Ma oleksin sinu juurde tulnud, kui sa oleksid mulle kirjutanud. 8. Rauk ütles: kui ma oleksin nooruk, (siis) ei võitleks keegi minust vapramalt.

PĒNSUM QUADRĀGESIMUM PRĪMUM.

Varia.

1. Nil admirārī. (Hor.) 2. Nōne Cicerōnis ēloquentiam admīrārīs? 3. Eī vōce māgnā grātulābantur. (Sall.) 4. Imitēmur exempla bonōrum et sapientium virōrum! 5. Audācter calumniāre, semper aliquid haeret! 6. Fatēre, si quid nōn rēctē fēcistī! 7. Vērum fatēmini! 8. Vir bonus peccāta libenter cōnfitebitur. 9. Quod sentimus, loquāmur, quod loquimur, sentiāmus; concordet sermō cum vitā! 10. Videō meliōra probōque; dēteriōra sequor. (Ovid.) 11. Lābimur in vitium et facile ad peiōra movēmur. 12. Nātūram sī sequēmur ducem, nunquam aberrābimus. 13. Glōria virtūtem tamquam umbra sequitur. 14. Duōs quī sequitur leporēs, neutrum capiet. 15. Concordiā parvae rēs crēscunt, discordiā māximae dilābuntur. (Sall.) 16. Dum primī flōret tibi temporis aetas, ūtere! (Tib.) 17. Pārturiūnt montēs, nascētur rīdiculūs mus. (Hor.) 18. Dulce et decōrum est prō patriā morī. (Hor.) 19. Melius est cavēre semper quam patī semel. 20. Nōn prōgredi est regredi. 21. Critō, amicus Sōcratis: Sequere mē, inquit, et ex custōdiā ēgredere! 22. Suō quisque metū pericula mētitur. 23. Hominēs virtūte mētīmur, nōn fortunā. 24. Optimī amīci erunt, quī gaudia et dolōrēs cum amīcis partientur. 25. Scīs et pateris. (Ter.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Me imetlema muistsete kreeklaste tarkust ja kunste. 2. Poisid käivad sageli isa jälgedes (sequi). 3. Tunnista julgesti üles (oma) eksimused! 4. Kuula palju, räägi vähe! 5. Häbiväärt on üht rääkida, teist mõelda. 6. Keegi ei sünni targana. 7. Kasuta sagedamini kõrvu kui keelt! 8. Sammu aga edasi! 9. Me peame mesilasi jäljendama. 10. Kasuta aega (aegu)!

Harjutus 2. Konjugeerida läbivõetud ajavormides:

prōgredi, ūti, mētiri, grātulārī.

Participia. Coniugatio periphrastica activi.

PĒNSUM QUADRĀGESIMUM SECUNDUM.

Varia.

1. Sōcratēs saepe rīdēns vērum dicēbat. 2. Aliud stāns, aliud sedēns loquitur. 3. Omne malum nascēns facile opprimitur. (Cic.) 4. Incidis in Scyllām, cupiēns vitāre Charýbdin. 5. Diōgenēs ali-

quandō accēnsam lūcernam manū tenēns in forō ambulābat, cum merīdies esset. Ā civibus interrogātus, cur lūcernam accendisset: Hominem, inquit, quaerō. 6. Mōres dīcentis persuādent, nōn ōrātiō. 7. Vae tibi rīdentī, quia mōx post gaūdīa flēbis! 8. Errantī viam mōnstrā! 9. Nōn cuilibet pulsantī patet iānuā. 10. Leōnidās militī nuntiantī: Hostēs nōbis propinquī sunt. — Et nōs, inquit, hostibus propinquī sumus. 11. Nihil agentī dies longus est. 12. Aman-tēs āmentēs. 13. Sērō venientibus ossa. 14. Lēgātis Samiōrum longā ōrātiōne auxilium ōrantibus Spartānī respondērunt: Prīma oblitī sumus, postrēma nōn intelleximus, quia prīma nōn memi-nerāmus.

15. Vōx audīta latet, littera scrīpta manet. 16. Āgis, Lacedae-moniōrum rēx, interrogātus, quot habēret militēs, Quot sufficiunt, inquit, ut hostēs fugentur. 17. Bis repetīta placent.

18. Gladiātōrēs, cum in arēnam dēscenderent, imperātōrem ita salūtābant: Ave, Caesar imperātor, moritūrī te salūtant! (Suet.)

19. Cicero fugitūrus erat ex Italiā, cum militēs ab Antoniō missi eum oppressērunt et interfēcērunt. 20. Iniūriam quī factūrus est, iam facit. (Sen.) 21. Ego māximō imbrī Capuam vēnī pridīe Nōnās, ut eram iussus; illi autem adhūc, id est Nōnis, nōndum vēnerant, sed erant ventūrī. (Cic.) 22. Veniebātis in Āfricam. Quaerō: Quid factūrī fuistis? (Cic.) 23. Omnia, quae ventūra sunt, in incertō iacent: prōtinus vīve! (Sen.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Kevad avab (aperire) laevatajatele mered. 2. Hüüdja hää. 3. Ametnik on kõnelev seadus. 4. Võitlevad sõdurid ei märganud haavu. 5. Tuul on voolav õhk. 6. Ma kavatsen tõtt rääkida. 7. Olen valmis alati kodumaad kaitsma. 8. Ma ei mõtle kunagi ülekohut teha. 9. Ma ei kavatsenud kunagi iseennast kiita. 10. Tahame alati võidelda rahu eest.

Harjutus 2. Moodustada kõik partitsiibid ja anda neist täpsed tõlked:

a) interrogāre, respondere, rīdere, accendere, quaerere, intellegere, dīcere, accipere, pūnire, sentīre.

b) grātulārī, ūtī, prōgredī, metīrī, sequi, patī, loquī.

PENSUM QUADRAGĒSIMUM TERTIUM.

Varia.

1. Cornibus taurī, dentibus aprī sē dēfendunt. 2. Oculis vidēmus, auribus audīmus. 3. Autumnō multae avēs in aliās terrās migrant. 4. Bello Pūnicō secundō Rōmāni saepe victi sunt. 5. Victi hostes irā ardebant. 6. Hominēs gaudent secundīs rēbus et dolent adversis. 7. Maxima fidē amicitiam colāmus! 8. Graeci ad Marathonem summā fortitudīne pūgnāverunt.

9. Helvetiī Rhōdanum nāvibus iunctis ratibusque complūribus factis traiciebant. 10. Cŷrus bellum *clam* parābat Lacedaemoniis adiuvantibus. 11. Tarquiniō Superbō regnante Pythagoras, clārissimus Graeciae philosophus, in Italiam venit. 12. Graeci advenientibus Persis Thermopylas occupaverunt. 13. Sōle oriente domō profecti sumus. 14. Troiā deleta Graeci discesserunt. 15. Latrante uno latrat statim et alter canis. 16. Populus auditis in theātrō Vergiliī versibus surrexit universus et forte praesentem spectantemque Vergiliū veneratus est sic quasi Augustum. (Tac.) 17. Hāc oratione habita mīrum in modum conversae sunt omnium mentēs. (Caes.) 18. P. Valerius exactis rēgibus primō annō cōsul fuit. 19. Rōmāni finito bello iam templum claudēbant. 20. Xerxēs Thermopylis expugnatis urbem Athenas incendio delevit. 21. Bellō cōfecto consul exercitum dimisit. 22. Tūrbatō meliūs capiuntur flūmine p̄frees.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Sõdurid võitlevad relvadega. 2. Hobused kaitsevad end jalgadega. 3. Ta näitas mõõgaga läbistatud (traicere) rinda. 4. Konsul tappis vaenlaste juhi oma käega. 5. Oma silmaga (*pl.*) nägin. 6. Noorukid (noorukite kehad) tugevnevad (firmārī) tööga. 7. Järgmisel päeval tulid saadikud. 8. Sel õöl oli täiskuu (*tõlk.* täiskuu). 9. Seda ma teostan sõbra kaasabil (abistades). 10. Mägi vallutatud, asub Caesar laagrisse (castra ponere). 11. Alpid ületatud, tuli Hannibal Itaaliasse. 12. Signaal antud, valmistusid (se praeparare ad) kõik lahinguks. 13. Pärast seda kui gallid olid võidetud, ruttas Caesar Rooma. 14. Pärast tööde lõpetamist (*abl. abs.*) on puhkus (quies, l.) mõnus. 15. Priamuse valitsedes langes Trooja.

PENSUM QUADRAGESIMUM QUARTUM.

Varia.

1. Artēs multae repertae sunt docente nātūrā. 2. Rosā flōrente gaudeō. 3. Duōbus litigantibus tertius gaudet. 4. Gallī nūllō defendente in urbem Rōmam invāsērunt. 5. Clausae erant aures obstrepente irā. 6. Sōl dictus est, quia, cum est exortus, obscurātis omnibus sideribus sōlus appāret. (Cic.) 7. Luna pernox erat et sublātis armāmentis veniebant. (Liv.) 8. Quae potest esse vitae iucunditās sublātis amicitiiis? (Cic.) 9. Gubernātor dēstricto constitit ense. (Ovid.) 10. Silent arrectisque auribus adstant. (Verg.) 11. Capite demissō legāti Sequanōrum adstābant.

12. Nātūrā duce nunquam aberrāvimus. 13. Bellum Gallicum C. Iūliō Caesare imperātore gestum est. 14. Quam bene Saturnō vivēbant rēge! (Tib.) 15. Orgetorix Marco Messalā et Marcō Pisone cōsulibus coniūratiōnem nōbilitātis fecit. 16. Catilina prid. Kal. Ian. Lepidō et Tullō cōsulibus stetit in comitiō cum telo. (Cic.) 17. Hannibal hostis incolumi exercitū quartum decimum annum Italiam obsidet. (Liv.) 18. Mithridātēs bella cum Rōmānis per sex et quadrāgintā annōs variā victōria gessit. 19. Galba orator magno in honore pueris nōbīs erat. (Cic.) 20. Tranquillō mari quilibet gubernātor esse potest.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Sa kurvastasid (dolere) sageli meie valu pärast. 2. Nad olid haiged haavade pärast. 3. Põen (laborare *c. abl.*) rasket haigust. 4. Üksmeele tõttu kasvavad kõige väiksemad asjad. 5. Kreeklaste laevastik lähenes vaikselt (vaikusega). 6. Gallialased võitlesid oma kombe kohaselt palja (nūdus) päi. 7. Ema käsul (kaskides) kavatsen sulle usinamalt kirjutada. 8. Hannibali elu ajal (elus olles) olid roomlased alati hirmul. 9. Hannibali juhtimisel (juht olles) võitsid kartaagolased roomlasi paljudes lahingutes. 10. P. Cornelius Scipio ja Ti. Sempronius Longus'e konsuliteks olemise ajal (*abl. abs.*) viis (intulit) Hannibal sõja Itaaliasse.

PĒNSUM QUADRĀGĒSIMUM QUINTUM.

Varia.

1. Errāre hūmānum est. 2. Est quaedam flere voluptās. (Ovid.)
3. Est ars difficilis rectē rem pūblicam regere. 4. Praestat ini-
iūriam accipere quam facere. 5. Iūcundius est amārī quam timerī.
6. Dulce et decōrum est prō patriā morī. 7. Bene erudiri melius
est quam multās opēs habere. 8. Vincere scīs, Hannibal, victōriā
ūtī nescīs. (Liv.) 9. Omnēs hominēs beātī esse cupiunt. 10. Vivere
est militāre.

11. Videō arborem flōrere. 12. Audiō puerōs canere. 13. Sen-
tiō genua labāre, 14. Dīcō tē hoc scire (scīvisse, scītūrum esse).
15. Sciō hanc epistulam scribi (scriptam esse, scīptum iri). 16. Dīcō
tē priōre nocte vēnisse in M. Laecae domum. (Cic.) 17. Mortem
mē timuisse dīcis. (Cic.) 18. Thalēs ūnus ex septem ex aquā dixit
cōnstāre omnia. (Cic.) 19. Idem esse dicēbat Sōcratēs vērītātem et
virtūtem. 20. Divitiācus Haeduus Caesari dīxit Ariovistum, Germā-
nōrum rēgem, hominem esse barbarum, irācundum, temerārium.
(Caes.) 21. Ariovistus dixit sē prius in Galliam vēnisse quam po-
pulum Rōmānum. 22. Catō dixit litterārum rādīcēs amārās esse,
frūctūs iūcundiōrēs. 23. Caesar militibus sē proximā nocte castra
mōtūrum esse dīxit. 24. (Caesar) negat sē mōre et exemplō populī
Rōmānī posse iter ūllī per prōvinciam dare. (Caes.) 25. Veterēs
scīptōrēs narrant Homērum caecum fuisse. 26. Fortēs fortuna
adiuvāre aiēbant. (Liv.) 27. Vergilium paucissimōs diē compo-
suisse versūs auctor est Varus. (Quint.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. On raske muuta oma loomust. 2. On auasi (laus) meeldida
tublidadele. 3. Õpetlasele on elamine (elada) mõtlemine. 4. Armas-
tada vanemaid on looduse esimene seadus. 5. Ma tean, et sa kirjutad
(facere) (kirjutasid, kirjutad tulevikus) vārsse. 6. Anaxagoras
ütles, et lumi olevat must. 7. Ta ütleb, et ta seda ei (negāre) tea.
8. Rooma kirjanikud jutustavad, et orjad Rooma riigis olevat elan-
nud (agere) rasket (molestus) ja viletsat elu. 9. Homerus jutustab,
et Trooja sõjas olevat kreeklased ehitanud hiiglahobuse.

Harjutus 2. Moodustada infinitiivid:

a) regere, accipere, erudire, habere, vincere, scire, cupere, videre, sentire, dicere, movere, scribere, narrare.

b) mirari, fateri, uti, loqui, sequi, labi, pati, mori, progredi, partiri.

Acc. c. inf. post verba sentiendi, affectuum, voluntatis, impersonalia.

PENSUM QUADRAGESIMUM SEXTUM.

Varia.

1. Pompēiōs, celebrem Campāniae urbem, cōnsēdisse terrae mōtū audīvimus. Nōnīs Februāriīs hīc fuit mōtus Rēgulō et Vergīniō cōsulibus. (Sen.) 2. Vietōrem ā victō superārī saepe vidēmus. 3. Sentīmus pectora nostra novā spē implērī. 4. Iam intellegēs multō mē vigilāre ācrius ad salūtem quam tē ad perniciem rei pūblicaē. (Cic.) 5. Id arbitror in vitā esse ūtile: nē quid nimis. (Ter.) 6. Hīcētās Syrācūsius caelum, sōlem, lūnam, stēllās, supra dēnique omnia stāre cēnsēt neque praeter terram rem ūllam in mundō movērī. (Cic.) 7. Insānus omnēs furere crēdit cēterōs. 8. Sōcratēs, Sciō, inquit, mē multa nescīre; itaque multō sapientior sum quam hominēs, quī putant sē omnia scīre. 9. Spērō multa vōs liberōsque vestrōs in rē pūblicā bona esse visūrōs. (Cic.) 10. Quem dēfendis, spērat sē absolutum irī. (Cic.) 11. Gaudeō vēr appropinquāre. 12. Dux urbem captam esse mirātus est. 13. Māter et soror tibi salūtem mē iussērunt dīcere. (Pl.) 14. Iubet nōs Apollo nōscere nōsmet ipsōs. (Cic.) 15. Rōmulus urbem cōstituit, quam ā suō nōmine Rōmam iussit nōminārī. (Cic.) 16. Lēx quaedam vetuit civem Rōmānum vincīrī. 17. Ego vērō cupiō tē ad mē venīre, sed viam timeō. (Cic.) 18. Salvum tū mē esse cupistī. (Cic.) 19. Cōnstat experientiam docēre. 20. Appāret repetitiōnem esse mātrem studiōrum. 21. Piscēs natāre oportet. (Petron.) 22. Plūra dīcere nōn opus est.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Tean, et sul on (oli, on tulevikus) palavik. 2. Me teame, et vaenlased võidetakse (, on võidetud, võidetakse tulevikus). 3. Me näeme, et kevadel maa kattub (vestiri) lillede ja taimedega. 4. Kuulsin, et sa oled pika kõne pidanud. 5. Tunnen, et olen haige. 6. Teame, et Hannibal võideti Scipio poolt. 7. Roomlased lootsid,

et gallialased võidetakse. 8. Sõdurid loodavad, et nad vallutavad vaenlaste linna. 9. Kas sa ei tea, et kuningatel on pikad käed? 10. Pärslased arvasid, et päike on jumal. 11. Vanad kirjanikud jutustavad (trädere), et Rooma olevat rajatud Romuluse poolt. 12. Caesar käskis sõduritel silla ehitada. 13. Sõbrad käisivad meil loota. 14. On teada, et roomlased hävitasid Kartaago. 15. On siļmanāhtav, et sa eksisid. 16. Caesar käskis sõdureid ehitada silla.

Acc. c. inf.

PĒNSUM QUADRĀGĒSIMUM SEPTIMUM.

Dē Nasicā et Enniō.

Scipiō Nasicā, cum ad poētam Ennium vēnisset eīque ab ōstiō quaerenti Ennium ancilla dixisset domī nōn esse, sēnsit illam domīni iussū dixisse et illum intus esse. Paucīs post diēbus, cum ad Nasicā vēnisset Ennius et eum ad iānuam quaereret, exclāmat Nasicā sē domī nōn esse. Tum Ennius eī: Quid? ego nōn cōgnōscō vōcem tuam? Huic Nasicā: Homo es impudēns. Ego, cum tē quaerem, ancillae tuae crēdidī tē domī nōn esse, tū mihi nōn crēdis ipsī!

Dē Apelle.

Apellēs pictor ēgregius perfecta opera prōpōnēbat in pergulā trānseuntibus atque post ipsam tabulam latens, vitia, quae notābantur, auscultābat vulgus dīligentiōrem iūdicem quam sē cēnsens. Trādunt ā sūtōre reprehensum esse vitium quoddam in crepidīs. Apellēs igitur ēmendāvit vitium. Posterō diē trānsibat idem sūtōr et superbus ēmendātiōne, cavillārī coepit circā crus. Tum indignā-tus prōspexit pictor eīque dēnuntiāvit, nē suprā crepidam iūdicāret sūtōr. (Plin. Van.)

Nē sūtōr suprā crepidam (iūdicet)!

Nominativus cum infinitivo post verba dicendi, sentiendi, voluntatis.

PĒNSUM DUODEQUĪNQUĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Videō frātre[m] scribere — Frāter scribere videtur. 2. Putō tē beātum esse — Vidēris beātus esse. 3. Dīceris noster amīcus esse. 4. Dīcimur Hannibalem vicisse. 5. Amēns mihi fuisse videor ā

principiō. 6. Aegrōtō, dum anima est, spēs esse dicitur. (Cic.) 7. Qui tacet, cōsentire vidētur. 8. Beātus Epicūrus sibi vidētur esse moriens. (Cic.) 9. Cōsuētūdō et mōs vim lēgis videntur habere. 10. Sōlem ē mundō tollere videntur, qui amicitiam ē vitā tollunt. (Cic.) 11. Lectitāvisse Platōnem studiōsē audīvisse etiam Dēmōsthenēs dicitur. (Cic.) 12. Caesar appropinquāre dicēbātur māgnusque terror incidit Pompei exercitūi. (Caes.) 13. Pāce nōn modo ei, quibus nātūra sēnsū dedit, sed etiam tēcta atque agrī mihi laetārī videntur. (Cic.) 14. Fortis ac vehemēns orātor existimātur esse C. Gracchus. 15. Catilīna prohibitus erat cōsulātum petere. (Sall.) 16. Homērus temporibus Lycūrgi fuisse trāditur. 17. Atticus sic Graecē loquēbātur, ut Athēnis nātus esse vidērētur. (Nep.) 18. Hippocratēs clārus arte medicīnae vidētur honestissimē fēcisse, quod quōsdam errōrēs suōs, nē posterī errārent, cōfessus est. (Cic.) 19. Pythagorās, cum in geōmetriā quiddam novī invēnisset, Mūsīs bovem immolāvisse dicitur. (Cic.)

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Näen, et oled haige — Näib, et oled haige. 2. Näen, et olete haritud — Näib, et olete haritud. 3. Näen, et sõber loeb — Sõber näib lugevat. 4. Räägitakse, et vaenlased on võidetud. 5. Jutustatakse (trädere), et Caesar olevat taotlenud (cupidus *c. gen.*) kuningavõimu. 6. Näib, et võitja võidetakse võidetu poolt. 7. Räägitakse, et Homerus olevat olnud pime.

Consecutio temporum.

PĒNSUM UNDEQUINQUAGĒSIMUM.

Varia.

1. Nescīs, quid vesper sērus vehat. 2. Multī nesciunt, quam vim scientia habeat. 3. Quid fēcimus, nōn cōgitāmus. (Sen.) 4. Nōtum est, quanta fuerit apud veterēs auctōritās senum. 5. Nescire, quid ante nōs ēgerint hominēs, est in tenebris vivere. 6. Neque, quid agam, nec, quid actūrus sim, sciō. (Cic.) 7. Saepe nē ūtile quidem est scire, quid futūrum sit. (Cic.) 8. Tempora rei pūblicae quālia futūra sint, quis scit? Mihi quidem turbulenta videntur fore. (Cic.) 9. Nesciō, permānsūrusne sis in sententiā tuā. 10. Nunc, nec ubi nec quāndō tē sim visūrus, possum suspicārī. (Cic.)

11. Anacharsis Scytha rogātus, quid esset in homine pessimum et quid optimum, respondit: Lingua. 12. Āgis rex dicēbat Lacedaemoniōs nōn interrogāre, quam multī, sed ubi essent hostēs.

(Plut.) 13. Thalēs rogātus, quid esset difficile: Sē ipsum, inquit, nōsse. Idem rogātus, quid esset facile: Alterum, inquit, admonēre. 14. Solōn, cum interrogārētur, cūr nullum supplicium cōstituisset in eum, quī parentem necāset, respondit, sē id nēminem factūrum putāsse. 15. Ex iīs litterīs, quās Atticus ā tē missās mihi lēgit, quid agerēs et ubi essēs, cōgnōvī; quāndō autem tē visūrī essēmus, nihil sānē ex iisdem litterīs potuī suspicārī. (Cic.)

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Ma küsin, mida sa loed (lugesid, tulevikus] loed). 2. Ma küsisin, mida sa loed (olid lugenud, kavatsed lugeda). 3. Ma küsin, mida sa tead, ma küsisin, mida sa tead. 4. Ta ei ütle, kus ta eile oli; ta ei öelnud, kus ta eile oli. 5. Ma ootan, millal sa seda taipad; ma ootasin, millal sa seda taipad. 6. On teadmata, millises kohas ootab sind surm. 7. Mõistus (ratiō) õpetab, mida tuleb teha, mille eest põgeneda. 8. Sa küsisid, mil viisil ma sind ravisin. 9. Jutustage, mida vanemad kirjutasid! 10. Spartalased ei küsinud, kui palju on vaenlasi, vaid, kus nad on. 11. Ma küsisin, mida kohtunik oli otsustanud.

Gerundium

PENSUM QUINQUAGESIMUM.

Varia.

1. Errāre hūmānum est. 2. In rēbus tam sevērīs nōn est iocandī locus. (Cic.) 3. Omnis hīc aetās piscandī, nāvigandī atque etiam natandī studiō tenētur. (Plin.) 4. Sērūm est cavendī tempus in mediīs malīs. (Sen.) 5. Ācerrimus ex omnibus nostrīs sēnsibus est sēnsus videndī. (Cic.) 6. Occāsiō agendī et discendī nunquam dēest. 7. Modus vivendī. 8. Ut medicīna valetūdīnis, sic vivendī ars est prūdentia. (Cic.) 9. Libertās est potestās faciendī id, quod iūre licet. 10. Beātē vivendī cupiditāte incēnsī omnes sumus. (Cic.) 11. Legendī semper occāsiō est, audiendī nōn semper. (Plin.) 12. Operam dēmus bene discendō! 13. Rēctē scribendō studeāmus! 14. Breve tempus aetātis satis longum est ad beātē honestēque vivendum. (Cic.) 15. Nulla aetās ad discendum sēra est. 16. Appāret hominem ad cōgitandum et ad agendum nātum esse. 17. Scribere scribendō, dicēndō dicere dīscis. 18. Optimus est orātor, quī dicēndō animōs audientium et docet et dēlectat et permovet. 19. Castīgat ridendō mōrēs. 20. Hominis mēns discendō alitur et cōgitandō. (Cic.) 21. Gūtta cavāt lapidēm nōn vī, sed saepe cadēndō.

22. *Ūsus et experientia dominantur in artibus, neque est ūlla di-*
sciplina, in quā nōn peccandō discitur. 23. *Lēgēs Lycūrgī labōribus*
ēducābant iuventūtem: vēnandō, currendō, natandō, ēsuriendō, siti-
endō. 24. *Summa voluptās ex descendō capitur.* 25. *Cernuntur*
in agendō virtūtēs.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Maalimine (maalida, pingere) on meeidiv — maalikunst on raske. 2. Noorukid, praegu on õppimise aeg. 3. Arstiteadus on ravikunst (cūrāre). 4. Mis on meeleheite (dēspērāre) põhjus? 5. Me tuleme lugema, lugemiseks, lugemise põhjusel. 6. Olen valmis andestama (andestamiseks, ad c. acc.). 7. Õpetades (õpetamisega) õpitakse. 8. Ta räägib tõtt naerdes (naermisega). 9. Kiire tegutsemisega võidetakse kõik. 10. Jooksmise ja ujumisega tugevdetakse keha. 11. Kirjutamisega õpime usinamalt.

Gerundivum. Coniugatio periphrastica passivi.

PENSUM QUĪNQUĀGESIMUM PRĪMUM.

Varla.

1. *Facinus laudandum.* 2. *Iūstitia est virtūs laudanda.* 3. *Liber legendus.*

4. *Caesar pontem in Rhēnō flūmine faciendum cūrāvit.* (Caes.)
5. *Dux militibus agrōs hostium diripiendōs dedit.* 6. *Pater mihi multa facienda reliquit.* 7. *Philippus Alexandrum filium Aristoteli educandum trādidit.*

8. *Quod erat dēmōstrandum (Q. E. D.).* 9. *Dē gustibus nōn est disputandum.* 10. *Danda opēra est, ut inter amicōs semper concordia sit.* 11. *Iam nōn dē glōriā, sed dē salūte et, quod salūti praepōnitis, dē libertāte pūgnandum est.* 12. *Ūf dēsīnt virēs, tamen ést laudānda volūntās.* (Ovid.) 13. *Ōrandum est, ut sit mēns sāna in corpore sānō.* (Iuv.) 14. *Adhibenda est in iocandō moderātiō.* 15. *Apud Pythagoram discipulīs quīnque annōs tacendum erat.* 16. *Cui ignōtum est illud Catōnis: Cēterum cēnsēō Carthāginem dēlendā esse.* 17. *Iuvenī parandum, senī ūtendum est.* (Sen.) 18. *Diligentia in omnibus rēbus plūrimum valet; haec nobīs praecipuē colenda est, haec semper adhibenda.* 19. *Dēliberandum est saepe, statuendum semel.* 20. *Nōn multi librī sunt legendī, sed bonī.* 21. *Tuis verbīs, Cicero, ūtendum est: Ō tempora, ō mōrēs!*

(Sen.) 22. Sunt rēbus novis nova pōnenda nōmina. (Cic.) 23. Sic vivendum est, tamquam in cōspectū vivāmus. (Sen.) 24. Nihil sine ratiōne faciendum est. (Sen.) 25. Omnibus hominibus moriendum est. 26. Dum dēliberāmus, quandō incipiendum sit, incipere iam sc̄rum est.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Kiiduväärsed kombed; spartalaste kombeid tuleb kiita. 2. Õppimisväärne kunst; kõnekunsti (kõnelemise kunsti) tuleb õpida. 3. Austamisväärne voores; noorukitel tuleb austada vooresi. 4. Poistel tuleb harjutada mälu. 5. Sõduritel tuli anda (*perf.*) signaal. 6. Konsulil tuli pidada kõne senatis. 7. Ratsanikel tuli ehitada sild. 8. Kodanikel tuleb kaitsta vabadust. 9. Kõikidel rahvas-
tel tuleb nõuda rahu. 10. Kõikidel inimestel tuleb töötada. 11. Vanematele tuleb avaldada suurt tänu. 12. Alati tuleb valvel olla. 13. Meil tuleb kodumaad armastada ja kaitsta.

Gerundiumi asendamine gerundiivig.

PĒNSUM QUĪNQUĀGĒSIMUM SECUNDUM.

Varia.

1. Cūra agrī colendī. 2. Tempus legendae historiae. 3. Quae causa iūstior est belli gerendī quam servitūtis dēpulsio. (Cic.) 4. Pelopidās patriae liberandae cōsiliū cēpit. 5. Cassius auctor erat Caesaris interficiendī. 6. Ars regendae rei pūblīcae in Pericle magna fuit. 7. Xerxēs Graeciae opprimendae causā ingentem exercitum comparāvit. 8. Militēs in spem hostium vincendōrum vēnērunt.

9. Trēs viri rei pūblīcae constituendae. 10. Ti. Gracchus triumvir creātus est dividendīs agrīs. 11. Comitā edicta sunt cōsulibus creandīs. 12. Castrīs oppūgnandīs diēs cōstitutus est.

13. Helvetiī ad pācem petendam lēgātōs miserunt. 14. Cyprus abundat materiā ūtili ad navēs aedificandās. 15. Ad rēs ūtiles cōgnōscendās natūra nos ipsa ornāvit.

16. Epistolā tuā legendā magnopere dēlectābar. 17. Militēs prō patriā liberandā pūgnāverunt. 18. Libri quīdam Cicerōnis sunt de contemnendā morte, de tolerandō dolore, de aegritudine lēniendā. 19. Ab urbe (Neapoli) oppūgnanda Hannibalem absterruērunt cōn-

specta moenia. 20. In amicis eligendis neglegentēs nē simus!
21. Sōcratēs dicēbātur adiuvāre Euripidem in tragoediis scribendis.
22. Dēlectāmur carminibus Horātii legendis. 23. Omnis ēloquendi
ēlegantia augētur legendis orātōribus et poētis. 24. Mūtātis mū-
tandis. 25. Praemissis praemittendis.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Harjutamiseks; mälu harjutamiseks. 2. Abistamisplaan;
sõbra abistamisplaan. 3. Õppimishimu; ladina keele õppimise
himu. 4. Muutmise põhjus; kommete muutuse põhjus. 5. Kserk-
ses kogus kreeklaste alistamiseks hiiglasuure sõjaväe. 6. Linna
kaitsmiseks ehitavad kodanikud müüre. 7. Me saame (capere)
suurt kasu (fructus) muistsete kirjanike lugemisest (ex). 8. Linna
piiramisel (obsidēre) sai juht haavata (vulnerāre).

Verba semideponentia

PĒNSUM QUĪNQUĀGĒSIMUM TERTIUM.

Varia.

1. Sapere audē! (Hor. Ep. I, 2, 40) 2. Num negāre audēs?
3. Audentēs fortūna iuvāt decorātque corōnā. 4. Quis dicere auteat
vēra omnia esse somnia? (Cic.) 5. Cūr es ausus mentīri mihi?
(Pl.) 6. Epicūrus sē ūnus sapientem profitēri est ausus. (Cic.)
7. Audendō virtūs crēscit, tardandō timor. 8. Audendum atque
agendum, nōn cōsultandum in tantō periculō est. (Liv.)

9. Disce gaudēre. Mihi crēde, rēs sevēra est vērum gaudium
(Sen.) 10. Frūstrā sum igitur gavisus miser.

11. Nostrōrum hominum ingenia virtūtēsque solē mirāri. (Cic.)
12. Solēs duābus sellis sedēre.

13. Fīde, sed, cui fidās, vidē! 14. Rēbus secundis nōli cōn-
fidere, in rēbus adversis servā cōstantiam! 15. Diffidāmus iis, qui
mentīri solent.

16. Nescit vōx missa reverti. (Hor.) 17. Hōrae cēdunt et diēs
et mēnsēs et anni nec praeteritum tempus unquam revertitur. (Cic.)
18. Victor ē Thessaliā Brundisium cum legiōnibus revertisti. (Cic.)
19. Philosophi nōbilissimī innumerābilēs, semel egressi, nunquam
domum revertērunt. (Cic. Tusc. 5, 37, 107)

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Kes julgeb seda öelda? 2. Kaotuse puhul (võidetuina)
Gallid harilikult vaikivad, võidu puhul (võitjatena) laulavad. 3. Mõo-

dunud tunnid ei tule tagasi (reverti). 4. Saadikud pöördusid Caesari juurde tagasi. 5. Ilmaaegu ma usaldas sinu. 6. Mõnedel inimestel on kombeks (solēre) ennast kiita. 7. Sa rõõmustad laulude üle.

Sum-composita, posse.

PENSUM QUĪNQUĀGĒSIMUM QUĀRTUM.

Varia.

1. Adsum. 2. Absit invidia verbō. (Liv. IX, 19, 15.) 3. Lacedaemoniī Themistoclem absentem accūsāvērunt. 4. Mē absente, militēs, impetum nē fēceritis! 5. Absentem amicum vituperāre peius est quam praesertem. 6. Status praesēns. 7. Hasdrubale mortuō Hannibal Poenis praefuit. 8. Cōrrige prāeteritūm, praesēns rege, cērne futūrum! 9. Multa petentibus dēsunt multa. (Hor.) 10. Sī rota dēfuerit, tū pede cārpe viām! 11. Cōsulis vulnus nōn prohibēbat interesse conviviō. 12. Sine fidē amicitia nihil prōdest. 13. Patriae semper prōsit vīta vestra! 14. Plīnius dīcere solēbat nullum esse librum tam malum, ut nōn aliquā parte prōdesset. (Plin. Ep. 3, 5, 10.) In vērā amicitia māgnūm inest praesidium. 16. Hominēs hominibus plūrimūm prōdesse et obesse possunt. 17. Ultra posse nēmō obligātur. 18. Prae dolōre loquī nōn possum. 19. Quantum potes, adiuvā! (Cic.) 20. Nēmō omnia potest scire. (Varro.) 21. Nōn omnia possumus omnēs. 22. Praeterita mūtāre nōn possumus. (Cic.) 23. Faciam, ut poterō. 24. Nēmō simul dominus poterit servire duōbus. 25. Fēci, quōd potuī; faciānt meliōra potētēs. 26. Fēlix, quī potuit rērum cōgnōscere causās. (Verg.) 27. Utinam modo cōnāta efficere possim! (Cic.)

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Olgu eemal meist kadedus ja viha! 2. Viha ja põlgus toovad kahju teie õnnele. 3. Austusväärne ja meeldiv on olla kasulik sõpradele. 4. Aidake (adesse) sõpru! 5. Themistokles mõisteti tagaselja (eemal olles) süüdi. 6. Aita mind nõuga, kui võid! 7. Keegi ei suuda põgeneda (effugere *c. acc.*) surma eest. 8. Keegi ei või kohtunikuks olla oma tülikisimuses. 9. Miski ei saa meeldivam olla vabadusest. 10. Ma räägin ladina keeli, kui suudan (tulevikus). 11. Tegin, mis suutsin. 12. Ütle, mida ma suudaksin teha!

PENSUM QUINQUAGESIMUM QUINTUM.

Varia.

1. Nēmō potest persōnam diū ferre. (Sen.) 2. Ferre labōrem cōsuētūdō docet. 3. Fēr patiēter onūs, fāc sapiēter opūs! 4. Obsecrō, populārēs, ferte miserō atque innocentī auxiliū! (Ter.) 5. Levius fertur, quod patienter fertur. 6. Pācem hūc fertis an arma? (Verg.) 7. Timeō Danaōs et dōna ferentēs. (Verg.) 8. Ferendum hoc onus est. (Pl.) 9. Quid quaeque nox aut diēs ferat, incertum est. 10. In silvā nōn ligna ferās insānius. (Hor. Sat. 1, 10, 34)

11. Utinam possim tibi referre grātiās! 12. Relāta referō. 13. Perfer et obdūrā: dolor hic tibi prōderit olīm. (Ovid.) 14. Litterae tuae mihi somnum attulērunt. (Cic.) 15. Omnia tibi fortūna abstulit, sed spem reliquit. (Sen.) 16. Reus ab sē culpam in militēs trānsferebat. (Liv.) 17. In crāstinum differō rēs severās. (Nep.) 18. Plēbs autem ā populō eō differt, quod appellātiōne populī ūniversi civēs significantur connumerātis patriciis et senātoribus; plēbis autem appellātiōne sine patriciis et senātoribus ceteri civēs significantur. (Iustin.) 19. Graecia cāpta ferūm victōrem cēpit, et artēs intulit āgrestī Latiō. (Hor. Ep. 2, 1, 156). 20. Helvetii impedimenta in ūnum locum contulērunt. 21. Militēs Rōmāni ad impedimenta et carrōs suōs sē contulērunt.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Maa kannab mitmesuguseid vilju. 2. Sa kannad maski. 3. Talugem kannatlikult valusid! 4. Te kannate vapralt raskusi. 5. Mulle tuuakse kiri. 6. Sa tänad (grātiās referre) vanemaid. 7. Caesar siirdus oma provintsi 58. a. 8. Ära lükka midagi järgmisele päevale!

velle, nolle, malle

PENSUM QUINQUAGESIMUM SEXTUM.

Varia.

1. Hoc volō, sic iubeō. Sit prō ratiōne voluntās! (Iuv.) 2. Modo hunc librum ēvolvere volō, modo illum. (Sen.) 3. Si vis pācem, parā bellum! 4. Stultum facit fortūna, quem vult perdere. 5. Haurit aquam cribrō, quī discere vult sine librō. 6. Adulescēns vult diū

vivere, senex diū vixit. (Cic.) 7. Spērāmus, quae volumus, sed, quoq̄ acciderit, ferāmus! (Cic.) 8. Puerī nōn ea volumus, quae volēmus senēs. 9. Si vultis nihil timēre, cōgitāte omnia esse timenda. (Sen.) 10. Aút prōdēsse volūnt aut dēlectāre poētae. 11. Sciō, quid velīs. 12. Nisi Alexander essem, ego vērō vellem esse Diōgenēs. 13. Hōc dē librō velim scīre, quid sentiās. (Cic.) 14. Quod si dēficiānt virēs, audācia cērtē. / Laūs erit: in māgnīs ēt volūfisse sat ēst. (Prop.)

15. Nōlō esse laudātor, nē adūlātor esse videar. 16. Quod nōn vīs, nē fēcēris! 17. Nōlīte ea in crāstinam diem differre, quae hodiē cōnficere potestis! 18. Nōlī equī dentēs īnspicere dōnātī! 19. Nōlēns, volēns. 20. Dūcunt volentem fāta, nōlentem trahunt. (Sen.) 21. Dux hostium aggreDI nōluit, quod sibi equitēs dēessent. 22. Ūnum vereor, nē senātus Pompeium nōlit dīmittere.

23. Herī scribere nōluistī, nunc scribere māvis quam lūdere. 24. Quī tē meliōrem facere nōn vult, is tibi māvult nocēre quam prōdesse. 25. Etiam si oppetenda mors esset, domī atque in patriā māllem mori quam in externīs atque aliēnis locis.

Harjutus. Tōlkida ladina keelde:

1. Tahan teada, mida sa teed ja mida sa kavatsed teha. 2. Teen (tulevikus) nōnda nagu sa tahad. 3. Miks ei taha sa õppida ladina keelt? 4. Mida te niisiis eelistate? 5. Ütle, mida sa tahad! 6. Inimesed usuvad meeeldi seda, mida nad tahavad. 7. Ma ei taha, et sa lahkud. 8. Tahtjale pole miski raske.

ire et composita.

PĒNSUM QUĪNQUĀGĒSIMUM SEPTIMUM.

Varia.

1. Quantō satius est ire apertā viā et rēctā. 2. Quālis artifex pereō! (Suet.) 3. Īte alacrēs et spē plēni! (Curt.) 4. Tū nē cēde malīs, sed cōntrā audēntior itō! (Verg.) 5. Sic itur ad astra. (Verg.) 6. Sic trānsit glōria mundi. 7. Dum Rōma dēlīberat, Saguntum perit. 8. Omnia mūtantur, nihil interit. (Ovid.) 9. Ē tenuī casā saepe vir māgnus exit. 10. Frequēns imitātīō trānsit in mōrēs. (Quint.) 11. Mediō tūtissimus ībis. (Ovid.) 12. Si hostēs flūmen trānsierint, eōs aggreDIēmur. 13. Ībam forte viā sacrā. (Hor.) 14. Nunquam redibit illud tempus, quod semel praeteriit. 15. Fac-

tum abiit, monumenta manent. (Ovid.) 16. Ego illum perisse dīcō, cui perii pudor. 17. Autumnō abeunt hirundinēs, vēre ineunte redeunt. 18. Fāma crēscit eundō. 19. Eundum est, quō patria nōs ire iūbet. 20. Caesar, cum Idibus Mārtiis in pūblicum prōdīret, quod in cūriam ire voluit, amicum quendam, quī eum monuerat, ut Idūs cavēret, salutāvit exclāmāns: Idūs Mārtiae vēnērunt! Tum ille: Vēnērunt quidem, sed nōndum praeterierunt. Paulō post Caesar ictibus coniūrātōrum perfossus interiit. 21. Novō annō ineunte quae bona verba dīcēmus? — Hic annus tibi faustus prōcēdat! Vīve hunc annum sānus et incolumis!

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Kuhu sa nüüd lähed? Ma lähen koju. 2. Kust sa tuled? Kodunt. 3. Kus sa olid? Kodus. 4. Ta läheb magama. 5. Mīngem laagrisse! 6. Miks te minu juurde tutite? 7. Pärast võitu gallide üle (*abl. abs.*) tuli Caesar tagasi Rooma. 8. Kevade tulekul (*redire, abl. abs.*) tulevad paljud linnud tagasi.

fieri, verba defectiva et impersonalia.

PĒNSUM DUODĒSEXĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Nōlite id velle, quod fieri nōn potest. 2. Quod tibi fieri nōn vis, alterī nē fēceris!. 3. Brevis esse labōrō, obscurus fiō. (Hor.) 4. Dē nihilō fierī nīl posse vidēmus. (Lucr.) 5. Factum est illud; fieri infectum nōn potest. (Pl.) 6. Quantī quisque aliōs facit, tantī fit ab aliīs. 7. Fit via vī. 8. Poētae nascuntur, orātōrēs fiunt. 9. Urbēs cōstituit aetās, hōra dissolvit. Mōmentō fit cinis, diū silva. (Sen.) 10. Sed levius fit patientiā quidquid corrigere est nefās. (Hor.) 11. Hominēs, quod crēbrō vident, nōn mirantur, etiāmsi, cūr fiat, nesciunt. 12. Nulla iniūria est, quae in volentem fiat.

13. Dimidium factī, quī coepit, habet. (Hor.) 14. Undique in mūrum lapides iaci coepti sunt. (Caes.) 15. Meminī, etiam quae nōlō; oblivisci nōn possum, quae volō. (Cic.) 16. Meminisse dulce est, quae fuit dūrum pati. (Sen.) 17. Mementō mori! 18. Qui vitia ōdit, nōn hominēs ōdit. 19. Iubēs mē eōdem tempore et amāre et ōdisse. (Sen.) 20. Ōdit populus Rōmānus privātam lūxuriam, pūblicam māgnificentiam dīligit. (Cic.) 21. Ōdī et amō. Qua-

rē id faciám, fortásse requíris. / Nesciō, séd fieri sentiō et excruciōr.
(Cāt.) 22. Aiunt hominēs plūs in aliēnō negōtiō vidēre quam in
suō. (Sen.)

23. Est aliquid, quod nō oportet, etiamsi licet; quidquid vērō
nōn licet, certē nōn oportet. 24. Mē paenitet, quod animum tuum
offendi. 25. Nōne tē pudet tālia dixisse?

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Kes (kes on, kes) ei vihkaks orjust. 2. Seda inimest ma
vihkan (praegu ja tulevikus). 3. Mida ütled sina, nooruk? 4. Võib
juhtuda, et ma eksin. 5. Ta saab kiiresti terveks. 6. Me kahet-
seme, et me sind ei aidanud. 7. Mul on häbi, et ma seda tegin.
8. Valitsegu (fieri) õigus!

Oratio obliqua.

PENSUM UNDESEXĀGĒSIMUM.

Caesar, De bellō Gallicō, I, 13.

Ōrātiō obliqua.

Ōratiō rēcta.

Is (Dīvicō) ita cum Caesare ēgit:

Sī pācem populus Rōmānus cum
Helvētiīs faceret, in eam par-
tem itūrōs atque ibi futūrōs
Helvētiōs ubi eōs Caesar cōn-
stituisset atque esse volu-
isset; sīn bellō persequi per-
severāret, reminiscerē-
tur et veteris incommodi populi
Rōmāni et pristinae virtūtis Hel-
vētiōrum. Quod imprōvisō unum
pāgum adortus esset, cum
ii, qui flūmen trānsissent,
suīs auxiliū ferre nōn pos-
sent, nē ob eam rem aut suae
māgnō opere virtūti tribueret
aut ipsōs dēspiceret.

Sē ita ā patribus maiōribusque
suīs didicisse, ut magis vir-
tūte contenderent quam dolō

Sī pācem populus Rōmānus nō-
biscum faciet, in eam partem
ībimus atque ibi erimus ubi
tū nōs cōstitueris atque
esse volueris; sīn bellō per-
sequi perseverābis, remi-
niscere et veteris incommodi
populi Rōmāni et pristinae vir-
tūtis nostrae. Quod imprōvisō
unum pāgum adortus es, cum
ii, qui flūmen trānsierant,
suīs auxiliū ferre nōn pos-
sent, nē ob eam rem aut tuae
māgnō opere virtūti tribueris
aut nōs dēspēxeris.

Ita ā patribus maiōribusque
nostris didicimus, ut magis
virtūte contenderēmus quam
dolō aut insidiis niterēmur.

aut insidiis niterentur. Quārē nē committeret, ut is locus, ubi cōstitissent, ex calamitate populī Rōmānī et interneciōne exercitūs nōmen caperet aut memoriam prōderet.

Quārē nē commiseris (ehk: nōlī committere), ut is locus, ubi cōstitimus, ex calamitate populī Rōmānī et interneciōne exercitūs nōmen capiat aut memoriam prōdat.

Caesar, Dē bellō Gallico, I, 44.

Ariovistus . . . respondit . . .

Sē prius in Galliam vēnisse quam populum Rōmānum. Nunquam ante hoc tempus exercitum populī Rōmānī Galliae prōvinciae finibus ēgressum. Quid sibi vellet? Cūr in suās possessionēs veniret? Prōvinciam suam hanc esse Galliam, sicut illam nostram.

Prius in Galliam venī quam populus Rōmānus. Nunquam ante hoc tempus exercitus populī Rōmānī Galliae prōvinciae finibus egressus est. Quid tibi vīs? Cūr in meās possessiones venis? Prōvincia mea haec est Gallia, sicut illa vestra.

III.

VALIMIK ROOMA AUTOREID.

C. JULIUS CAESAR.

COMMENTARII DE BELLO GALLICO.

Liber I.

1 I. Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam
incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam, qui ipsorum lingua
2 Celtae, nostra Galli appellantur. Hi omnes lingua, institutis,
legibus inter se differunt.

Gallos ab Aquitanis Garunna flumen, a Belgis Matrona
et Sequana dividit.

3 Horum omnium fortissimi sunt Belgae, propterea quod a
cultu atque humanitate provinciae longissime absunt, mini-
meque ad eos mercatores saepe conmeant atque ea, quae ad
effeminandos animos pertinent, important, proximique sunt
Germanis, qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter
4 bellum gerunt. Qua de causa Helvetii quoque reliquos Gallos
virtute praecedunt, quod fere cotidianis proeliis cum Germanis
contendunt, cum aut suis finibus eos prohibent aut ipsi in
eorum finibus bellum gerunt.

1 II. Apud Helvetios longe nobilissimus fuit et ditissimus
2 Orgetorix. Is M. Messala et M. Pisone consulibus regni
cupiditate inductus coniurationem nobilitatis fecit et civitati
persuasit, ut de finibus suis cum omnibus copiis exirent: per-
facile esse, cum virtute omnibus praestarent, totius Galliae
3 imperio potiri. Id hoc facilius eis persuasit, quod undique loci
4 natura Helvetii continentur. Pro multitudine autem hominum
et pro gloria belli atque fortitudinis angustes se fines habere
arbitrabantur, qui in longitudinem milia passuum CCXL, in
latitudinem CLXXX patebant.

1 III. His rebus adducti et auctoritate Orgetorigis permoti
constituerunt ea, quae ad proficiscendum pertinerent, compa-
rare, iumentorum et carrorum quam maximum numerum
coëmere, sementes quam maximas facere, ut in itinere copia
2 frumenti suppeteret, cum proximis civitatibus pacem et
amicitiam confirmare. Ad eas res conficiendas biennium sibi
satis esse duxerunt: in tertium annum profectionem lege
confirmant.

3 Ad eas res conficiendas Orgetorix deligitur. Is sibi legatio-
nem ad civitates suscepit. In eo itinere persuadet Castico,
4 Catamantaloedis filio, Sequano, cuius pater regnum in
Sequanis multos annos obtinuerat et a senatu populi Romani
amicus appellatus erat, ut regnum in civitate sua occuparet,
5 quod pater ante habuerat; itemque Dumnorigi Haeduo, fratri
Diviciaci, qui eo tempore principatum in civitate obtinebat ac
maxime plebi acceptus erat, et idem conaretur, persuadet eique
6 filiam suam in matrimonium dat. Perfacile factu esse illis
probat conata perficere, propterea quod ipse suae civitatis
7 imperium obtenturus esset: non esse dubium, quin totius
8 Galliae plurimum Helvetii possent; se suis copiis suoque
exercitu illis regna conciliaturum confirmat. Hac oratione
adducti inter se fidem et ius iurandum dant et regno occupato
per tres potentissimos ac firmissimos populos totius Galliae
sese potiri posse sperant.

1 IV. Ea res est Helvetiis per indicium enuntiata. Moribus
suis Orgetorigem ex vinculis causam dicere coëgerunt.
Damnatum poenam sequi oportebat, ut igni cremaretur. Die
constituta causae dictionis Orgetorix ad iudicium omnem suam
familiam, ad hominum milia decem, undique coëgit et omnes
clientes obaeratosque suos, quorum magnum numerum habe-
bat, eodem conduxit; per eos, ne causam diceret, se eripuit.
3 Cum civitas ob eam rem incitata armis ius suum exsequi
conaretur multitudinemque hominum ex agris magistratus
4 cogerent, Orgetorix mortuus est; neque abest suspicio, ut
Helvetii arbitrantur, quin ipse sibi mortem consciverit.

1 V. Post eius mortem nihilo minus Helvetii id, quod consti-
tuerant, facere conantur, ut e finibus suis exeant. Ubi iam se
2 ad eam rem paratos esse arbitrati sunt, oppida sua omnia,
numero ad duodecim, vicos ad quadringentos, reliqua privata
3 aedificia incendunt, frumentum omne, praeterquam quod secum

portaturi erant, comburunt, ut domum reditionis spe sublata paratiores ad omnia pericula subeunda essent, trium mensium molita cibaria sibi quemque domo efferre iubent.

- 1 VI. Erant omnino itinera duo, quibus itineribus domo
- 2 exire possent: unum per Sequanos, angustum et difficile, inter
- 3 montem Iuram et flumen Rhodanum, vix qua singuli carri
- 4 ducerentur, mons autem altissimus impendebat, ut facile per-
- 5 pauci prohibere possent; alterum per provinciam nostram,
- 6 multo facilius atque expeditius, propterea quod inter fines
- 7 Helvetiorum et Allobrogum, qui nuper pacati erant, Rhodanus
- 8 fluit, isque nonnullis locis vado transitur. Extremum oppidum
- 9 Allobrogum est proximumque Helvetiorum finibus Genava.
- 10 Ex eo oppido pons ad Helvetios pertinet. Allobrogibus sese
- 11 vel persuasuros, quod nondum bono animo in populum Roma-
- 12 num viderentur, existimabant, vel vi coacturos, ut per suos
- 13 fines eos ire paterentur. Omnibus rebus ad profectionem com-
- 14 paratis diem dicunt, qua die ad ripam Rhodani omnes
- 15 conveniant. Is dies erat a. d. V Kal. Apr. L. Pisone A. Gabinio
- 16 consulibus.

- 1 VII. Caesari cum id nuntiatum esset, eos per provinciam
- 2 nostram iter facere conari, maturat ab urbe proficisci et quam
- 3 maximis potest itineribus in Galliam ulteriorem contendit et
- 4 ad Genavam pervenit. Provinciae toti quam maximum potest
- 5 militum numerum imperat (erat omnino in Gallia ulteriore
- 6 legio una), pontem, qui erat ad Genavam, iubet rescindi. Ubi
- 7 de eius adventu Helvetii certiores facti sunt, legatos ad eum
- 8 mittunt nobilissimos civitatis, cuius legationis Nammeius et
- 9 Verueloetius principem locum obtinebant, qui dicerent sibi
- 10 esse in animo sine ullo maleficio iter per provinciam facere,
- 11 propterea quod aliud iter haberent nullum; rogare, ut eius
- 12 voluntate id sibi facere liceat. Caesar, quod memoria tenebat
- 13 L. Cassium consulem occisum exercitumque eius ab Helvetiis
- 14 pulsum et sub iugum missum, concedendum non putabat;
- 15 neque homines inimico animo data facultate per provinciam
- 16 itineris faciundi temperaturos ab iniuria et maleficio existi-
- 17 mabat. Tamen, ut spatium intercedere posset, dum milites,
- 18 quos imperaverat, convenirent, legatis respondit diem se ad
- 19 deliberandum sumpturum: si quid vellent, ad Idus Apriles
- 20 reverterentur.

- 1 VIII. Interea ea legione, quam secum habebat, militibus-

que, qui ex provincia convenerant, a lacu Lemanno, qui in flumen Rhodanum influit, ad montem Iuram, qui fines Sequanorum ab Helvetiis dividit, milia passuum decem novem
2 murum in altitudinem pedum sedecim fossamque perducit. Eo opere perfecto praesidia disponit, castella communit, quo
3 facilius, si se invito transire conarentur, prohibere possit. Ubi ea dies, quam constituerat cum legatis, venit et legati ad eum reverterunt, negat se more et exemplo populi Romani posse iter ulli per provinciam dare et, si vim facere conentur,
4 prohibitorum ostendit. Helvetii ea spe deieci navibus iunctis ratibusque compluribus factis, alii vadis Rhodani, qua minima altitudo fluminis erat, nonnumquam interdium, saepius noctu, si perrumpere possent, conati, operis munitione et militum concursu et telis repulsi hoc conatu destiterunt.

1 IX. Relinquebatur una per Sequanos via, qua Sequanis
2 invitis propter angustias ire non poterant. His cum sua sponte persuadere non possent, legatos ad Dumnorigem Haeduum
3 mittunt, ut eo deprecatore a Sequanis impetrarent. Dumnorigis gratia et largitione apud Sequanos plurimum poterat et Helvetiis erat amicus, quod ex ea civitate Orgetorigis filiam in matrimonium duxerat, et cupiditate regni adductus novis rebus studebat et quam plurimas civitates suo beneficio habere obstrictas volebat. Itaque rem suscipit et a Sequanis impetrat,
4 ut per fines suos Helvetios ire patiantur, obsidesque uti inter sese dent, perficit: Sequani, ne itinere Helvetios prohibeant, Helvetii, ut sine maleficio et iniuria transeant.

1 X. Caesari renuntiatur Helvetiis esse in animo per agrum Sequanorum et Haeduorum iter in Santonum fines facere, qui non longe a Tolosatium finibus absunt, quae civitas est in
2 provincia. Id si fieret, intellegebat magno cum periculo provinciae futurum, ut homines bellicosos, populi Romani inimicos, locis patentibus maximeque frumentariis finitimos
3 haberet. Ob eas causas e munitioni, quam fecerat, T. Labienum legatum praefecit; ipse in Italiam magnis itineribus contendit duasque ibi legiones conscribit et tres, quae circum Aquileiam hiemabant, ex hibernis educit et, qua proximum iter in
4 ulteriorem Galliam per Alpes erat, cum his quinque legionibus ire contendit. Ibi Ceutrones et Graioceli et Caturiges locis superioribus occupatis itinere exercitum prohibere conantur. Compluribus his proeliis pulsus ab Ocelo, quod est citerioris

provinciae extremum, in fines Vocontiorum ulterioris provinciae die septimo pervenit; inde in Allobrogum fines, ab Allobrogibus in Segusiavos exercitum ducit. Hi sunt extra provinciam trans Rhodanum primi.

1 XI. Helvetii iam per angustias et fines Sequanorum suas
2 copias traduxerant, et in Haeduum fines pervenerant eorum-
3 que agros populabantur. Haedui, cum se suaque ab iis
4 defendere non possent, legatos ad Caesarem mittunt rogatum
5 auxilium. Eodem tempore Ambarri, necessarii et consanguinei
6 Haeduum, Caesarem certiore faciant sese depopulatis
7 agris non facile ab oppidis vim hostium prohibere. Item
8 Allobroges, qui trans Rhodanum vicos possessionesque habe-
9 bant, fuga se ad Caesarem recipiunt et demonstrant sibi prae-
10 ter agri solum nihil esse reliqui. Quibus rebus adductus Cae-
11 sar non expectandum sibi statuit, dum omnibus fortunis
12 sociorum consumptis in Santonos Helvetii pervenirent.

1 XII. Flumen est Arar, quod per fines Haeduum et
2 Sequanorum in Rhodanum influit, incredibili lenitate, ita ut
3 oculis, in utram partem fluat, iudicari non possit. Id Helvetii
4 ratibus ac lincibus iunctis transibant. Ubi per exploratores
5 Caesar certior factus est tres iam partes copiarum Helvetios
6 id flumen traduxisse, quartam fere partem citra flumen Ararim
7 reliquam esse, de tertia vigilia cum legionibus tribus e castris
8 profectus ad eam partem pervenit, quae nondum flumen
9 transierat. Eos impeditos et inopinantes aggressus magnam
10 partem eorum concidit; reliqui sese fugae mandarunt atque
11 in proximas silvas abdiderunt. Is pagus appellabatur Tiguri-
12 nus; nam omnis civitas Helvetia in quattuor pagos divisa est.
1 Hic pagus unus, cum domo exisset patrum nostrorum
2 memoria, L. Cassium consulem interfecerat et eius exercitum
3 sub iugum miserat. Ita sive casu sive consilio deorum immor-
4 talium, quae pars civitatis Helvetiae insignem calamitatem
5 populo Romano intulerat, ea princeps poenas persolvit. Qua
6 in re Caesar non solum publicas, sed etiam privatas iniurias
7 ultus est, quod eius soceri L. Pisonis avum, L. Pisonem lega-
8 tum, Tigurini eodem proelio, quo Cassium, interfecerant.

1 XIII. Hoc proelio facto reliquas copias Helvetiorum ut
2 consequi posset, pontem in Arare faciendum curat atque ita
3 exercitum traducit. Helvetii repentino eius adventu commoti,
4 cum id, quod ipsi diebus XX aegerime confecerant, ut flumen

transirent, illum uno die fecisse intellegent, legatos ad eum mittunt; cuius legationis Divico princeps fuit, qui bello Casiano dux Helvetiorum fuerat. Is ita cum Caesare egit: Si pacem populus Romanus cum Helvetiis faceret, in eam partem ituros atque ibi futuros Helvetios, ubi eos Caesar constituisset atque esse voluisset; sin bello persequi perseveraret, reminisceretur et veteris incommodi populi Romani et pristinae virtutis Helvetiorum. Quod improvise unum pagum adortus esset, cum ii, qui flumen transissent, suis auxilium ferre non possent, ne ob eam rem aut suae magnopere virtuti tribueret aut ipsos despiceret. Se ita a patribus maioribusque suis didicisse, ut magis virtute contenderent, quam dolo aut insidiis niterentur. Quare ne committeret, ut is locus, ubi constitissent, ex calamitate populi Romani et interneccione exercitus nomen caperet aut memoriam proderet.

P. OVIDIUS NASO

METAMORPHOSES

Prooemium.

In nova fert animus mutatas dicere formas
corpora. Di, coeptis (nam vos mutastis et illas)
aspirate meis primaque ab origine mundi
ad mea perpetuum deducite tempora carmen!

Quattuor aetates.

Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo,
sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberant, nec verba minacia fixo
aere legebantur, nec supplex turba timebat
iudicis ora sui, sed erant sine iudice tuti.
Nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
montibus in liquidas pinus descenderat undas,
nullaque mortales praeter sua litora norant.
Nondum praecipites cingebant oppida fossae;
non tuba directi, non aeris cornua flexi,
non galeae, non ensis erant: sine militis usu
mollia securae peragebant otia gentes.
Ipsa quoque immunis rastroque intacta nec ullis

saucia vomeribus per se dabat omnia tellus;
 15 contentique cibus, nullo cogente creatis,
 arbuteos fetus montanaque fraga legebant
 cornaque et in duris haerentia mora rubetis
 et, quae deciderant patula Iovis arbore, glandes.
 Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
 20 mulcebant Zephyri natos sine semine flores.
 Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
 nec renovatus ager gravidis canebat aristis;
 flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
 flavaque de viridi stillabant ilice mella.
 25 Postquam, Saturno tenebrosa in Tartara misso,
 sub Iove mundus erat, subiit argentea proles,
 auro deterior, fulvo pretiosior aere.
 Iuppiter antiqui contraxit tempora veris
 perque hiemes aestusque et inaequales autumnos
 30 et breve ver spatium exegit quattuor annum.
 Tum primum siccis aër fervoribus ustus
 canduit, et ventis glacies astricta pependit.
 Tum primum subiere domus. Domus antra fuerunt
 et densi frutices et vinctae cortice virgae.
 35 Semina tum primum longis Cerealia sulcis
 orbe sunt, pressique iugo gemuere iuveni.
 Tertia post illam successit aenea proles,
 saevior ingeniis et ad horrida promptior arma,
 non scelerata tamen. De duro est ultima ferro.
 40 Protinus irrupit venae peioris in aevum
 omne nefas: fugere pudor verumque fidesque;
 in quorum subiere locum fraudesque dolique
 insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi.
 Vela dabant ventis, nec adhuc bene noverat illos
 45 navita, quaeque diu steterant in montibus altis,
 fluctibus ignotis insultavere carinae.
 Communemque prius, ceu lumina solis et auras,
 cautus humum longo signavit limite mensor.
 Nec tantum segetes alimenta que debita dives
 50 poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae,
 quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris,
 effodiuntur opes, irritamenta malorum.
 Iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum

- 55 prodierat: prodit Bellum, quod pugnat utroque
 sanguineaque manu crepitantia concutit arma.
 Vivitur ex raptō: non hospes ab hospite tutus,
 non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est.
 Imminet exitio vir coniugis, illa mariti;
 lurida terribiles miscent aconita novercae;
 60 filius ante diem patrios inquirat in annos.
 Victa iacet pietas, et virgo caede madentes
 ultima caelestium terras Astraeca reliquit.

(l. 89 150).

Pyramus et Thisbe.

- Pyramus et Thisbe, iuvenum pulcherrimus alter.
 altera, quas oriens habuit, praelata puellis,
 contiguas tenuere domos, ubi dicitur altam
 coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.
 5 Notitiam primosque gradus vicinia fecit,
 tempore crevit amor; taedae quoque iure coissent,
 sed vetuere patres. Quod non potuere vetare,
 ex aequo captis ardebant mentibus ambo.
 Consciis omnis abest; nutu signisque loquuntur;
 10 quoque magis tegitur, tectus magis aestuat ignis.
 Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim,
 cum fieret, paries domui communis utrique.
 Id vitium, nulli per saecula longa notatum,
 (quid non sentit amor?) primi vidistis, amantes,
 15 et vocis fecistis iter, tutaeque per illud
 murmure blanditiae minimo transire solebant.
 Saepe, ubi constiterant hinc Thisbe, Pyramus illinc,
 inque vices fuerat captatus anhelitus oris,
 «Invide», dicebant, «paries, quid amantibus obstas?»
 20 Quantum erat, ut sineres toto nos corpore iungi,
 aut hoc si nimium, vel ad oscula danda pateres!
 Nec sumus ingrati; tibi nos debere fatemur,
 quod datus est verbis ad amicas transitus aures.»
 Talia diversa nequiquam sede locuti,
 25 sub noctem dixere vale partique dedere
 oscula quisque suae, non pervenientia contra.
 Postera nocturnos aurora removerat ignes,

- solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
 ad solitum coiere locum. Tum murmure parvo
 30 multa prius questi, statuunt, ut nocte silenti
 fallere custodes foribusque excedere temptent,
 cumque domo exierint, urbis quoque tecta relinquunt,
 neve sit errandum lato spatiantibus arvo,
 35 conveniant ad busta Nini lateantque sub umbra
 arboris: arbor ibi, niveis uberrima pomis
 ardua morus, erat, gelido contermina fonti.
 Pacta placent, et lux, tarde discedere visa,
 praecipitatur aquis, et aquis nox exit ab isdem.
- Callida per tenebras versato cardine Thisbe
 40 egreditur fallitque suos, adopertaque vultum
 pervenit ad tumulum dictaque sub arbore sedit;
 audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
 caede leaena boum spumantes oblita rictus,
 depositura sitim vicini fontis in unda.
- 45 Quam procul ad lunae radios Babylonia Thisbe
 vidit et obscurum trepido pede fugit in antrum,
 dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
 Ut lea saeva sitim multa compescuit unda,
 dum redit in silvas, inventos forte sine ipsa
 50 ore cruentato tenues laniavit amictus.
- Serius egressus vestigia vidit, in alto
 pulvere certa ferae totoque expalluit ore
 Pyramus. Ut vero vestem quoque, sanguine tinctam,
 repperit, «Una duos», inquit, «nox perdet amantes,
 55 e quibus illa fuit longa dignissima vita.
 Nostra nocens anima est: ego te, miseranda, peremi,
 in loca plena metus qui iussi nocte venires,
 nec prior huc veni. Nostrum divellite corpus
 et scelerata fero consumite viscera morsu,
 60 o quicumque sub hac habitatis rupe, leones!
 Sed timidi est optare necem.» — Velamina Thisbes
 tollit et ad pactae secum fert arboris umbram.
 Utque dedit notae lacrimas, dedit oscula vesti,
 «Accipe nunc», inquit, «nostri quoque sanguinis haustus!»
 65 Quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum,
 nec mora, ferventi moriens e vulnere traxit.
 Ut iacuit resupinus humo, cruor emicat alte,

- non aliter, quam cum vitiato fistula plumbo
 scinditur et tenui stridente foramine longas
 70 eiaculatur aquas atque scintillis aera rumpit.
 Arborei fetus aspergine caedis in atram
 vertuntur faciem, madefactaque sanguine radix
 purpureo tingit pendentia mora colore.
- Ecce, metu nondum posito, ne fallat amantem,
 75 illa redit iuvenemque oculis animoque requirit,
 quantaque vitarit narrare pericula gestit.
 Utque locum et visa cognoscit in arbore formam,
 sic facit incertam pomi color: haeret, an haec sit.
 Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
 80 membra solum retroque pedem tulit oraque buxo
 pallidiora gerens exhorruit aequoris instar,
 quod tremit, exigua cum summum stringitur aura.
 Sed postquam remorata suos cognovit amores,
 percutit indignos claro plangore lacertos
 85 et, laniata comas amplexaque corpus amatum,
 vulnera supplevit lacrimis fletumque cruori
 miscuit et, gelidis in vultibus oscula figens,
 «Pyrame», clamavit, «quis te mihi casus ademit?»
 Pyrame, responde: tua te carissima Thisbe
 90 nominat! Exaudi vultusque attolle iacentes!»
- Ad nomen Thisbes oculos, iam morte gravatos,
 Pyramus erexit, visaque recondidit illa.
 Quae postquam vestemque suam cognovit et ense
 vidit ebur vacuum, «Tua te manus», inquit, «amorque
 95 perdidit, infelix. Est et mihi fortis in unum
 hoc manus, est et amor: dabit hic in vulnera vires.
 Persequar extinctum letique miserrima dicar
 causa comesque tui; quique a me morte revelli
 heu sola poteris, poteris nec morte revelli.
- 100 Hoc tamen amborum verbis estote rogati,
 o multum miseri meus illiusque parentes,
 ut, quos certus amor, quos hora novissima iunxit,
 componi tumulo non invideatis eodem.
- At tu, quae ramis arbor miserabile corpus
 105 nunc tegis unius, mox es tectura duorum,
 signa tene caedis pullosque et luctibus aptos
 semper habe fetus, gemini monumenta cruoris.»

- Dixit et aptato pectus mucrone sub inum
incubuit ferro, quod adhuc a caede tepebat.
110 Vota tamen tetigere deos, tetigere parentes;
nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater;
quodque rogis superest, una requiescit in urna.

(IV, 54—166).

Daedalus.

- Daedalus interea, Creten longumque perosus
exsilium tactusque loci natalis amore,
clausus erat pelago. «Terras licet», inquit, «et undas
obstruat, at caelum certe patet: ibimus illac.
5 Omnia possideat, non possidet aëra Minos.»
Dixit et ignotas animum dimittit in artes
naturamque novat. Nam ponit in ordine pennas,
ut elivo crevisse putes: sic rustica quondam
fistula disparibus paulatim surgit avenis.
10 Tum lino medias et ceris alligat imas
atque ita compositas parvo curvamine flectit,
et veras imitetur aves. Puer Icarus una
stabat et, ignarus sua se tractare pericla,
ore ridenti modo, quas vaga moverat aura,
15 captabat plumas, flavam modo pollice ceram
mollibat lusuque suo mirabile patris
impediebat opus. Postquam manus ultima coeplis
imposita est, geminas opifex libravit in alas
ipse suum corpus motaque pependit in aura.
20 Instruit et natum «Medio» que «ut limite curras,
Icare», ait, «moneo, ne, si demissior ibis,
unda gravel pennas, si celsior, ignis adurat:
inter utrumque vola. Nec te spectare Booten
aut Helicen iubeo strictumque Orionis ensem:
25 ne duce carpe viam!» Pariter praecepta volandi
tradit et ignotas umeris accommodat alas.
Inter opus monitusque genae maduere seniles,
et patriae tremuere manus. Dedit oscula nato
non iterum repetenda suo pennisque levatus
30 ante volat comitique timet, velut ales, ab alto
quae teneram prolem produxit in aëra nido:

- hortaturque sequi damnosaque erudit artes
 et movet ipse suas et nati respicit alas.
 Hos aliquis, tremula dum captat harundine pisces,
 35 aut pastor baculo stivave innixus arator
 vidit et obstipuit, quique aethera carpere possent,
 credidit esse deos. Et iam Iunonia laeya
 parte Samos (fuerant Delosque Parosque relictæ),
 dextra Lebinthus erat fecundaque melle Calymne:
 40 cum puer audaci coepit gaudere volatu
 deseruitque ducem caelique cupidine tractus
 altius egit iter. Râpidi vicinia solis
 mollit odoratas, pennarum vincula, ceras.
 Tabuerant cerae: nudos quatit ille lacertos
 45 remigioque carens non ullas percipit auras;
 oraque caerulea, patrium clamantia nomen,
 excipiuntur aqua, quae nomen traxit ab illo,
 At pater infelix, nec iam pater, «Icare!», dixit,
 «Icare», dixit, «ubi es? qua te regione requiram?»
 50 Icare!» dicebat: pennas aspexit in undis
 devovitque suas artes corpusque sepulcro
 condidit; et tellus a nomine dicta sepulti.
- (VII, 183—235)

FASTI

Kevad

- Dic, age: frigorebus quare novus incipit annus,
 Qui melius per ver incipiendus erat?
 Omnia tunc florent, tunc est nova temporis aetas,
 Et nova de gravido palmitè gemma tumet;
 5 Et modo formatis operitur frondibus arbor,
 Prodit et in summum seminis herba solum;
 Et ⁴epidum volucres concentibus aëra mulcent,
 Ludit et in pratis luxuriatque pecus.
 Tum blandi soles, ignotaque prodit hirundo
 10 Et luteum celsa sub trabe figit opus;
 Tum patitur cultus ager et renovatur aratro:
 Haec anni novitas iure vocanda fuit.
- (I 149—160)

Arion.

- Quod mare non novit, quae nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Saepe sequens agnam lupus est a voce retentus,
Saepe avidum fugiens restitit agna lupum;
- 5 Saepe canes leporesque umbra cubuere sub una,
et stetit in saxo proxima cerva leae;
Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit, et accipitri iuncta columba fuit.
- 10 Cynthia saepe tuis fertur, vocalis Arion,
Tamquam fraternis obstipuisse modis.
Nomen Arionium Siculas impleverat urbes,
Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis:
Inde domum repetens puppim conscendit Arion
Atque ita quaesitas arte ferebat opes.
- 15 Forsitan, infelix, ventos undasque timebas:
At tibi nave tua tutius aequor erat.
Namque gubernator destricto constitit ense
Ceteraque armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, puppim:
- 20 Non haec sunt digitis arma tenenda tuis.
Ille metu vacuus «Mortem non deprecor», inquit
«Sed liceat sumpta pauca referre lyra.»
Dant veniam ridentque moram. Capit ille coronam,
Quae possit crines, Phoebe, decere tuos;
- 25 Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
Reddidit icta suos pollice chorda sonos,
Flebilibus numeris veluti canentia dura
Traiectus pinna tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit undas;
- 30 Spargitur impulsa caerulea puppis aqua.
Inde, fide maius, tergo delphina recurvo
Se memorant oneri supposuisse novo.
Ille sedens citharamque tenet pretiumque vehendi
Cantat et aequoreas carmine mulcet aquas.
- 35 Di pia facta vident: astris delphina receptit
Iuppiter et stellas iussit habere novem.

Ille mi par esse deo videtur.

Ille mi par esse deo videtur,
Ille, si fas est, superare divos
Qui sedens adversus identidem te
Spectat et audit

- 5 Dulce ridentem, misero quod omnes
Eripit sensus mihi: nam simul te,
Lesbia, aspexi, nihil est super mi
Vocis in ore,

- Lingua sed torpet, tenuis sub artus
10 Flamma demanat, sonitu suopte
Tintinant aures, gemina teguntur
Lumina nocte.

- Otium, Catulle, tibi molestum est:
Otio exultas nimiumque gestis,
15 Otium et reges prius et beatas
Perdidit urbes.

(51)

Lugete, o Veneres Cupidinesque.

- 1 Lugete, o Veneres Cupidinesque
Et quantum hominum venustiorum.
Passer mortuus est meae puellae,
Passer, deliciae meae puellae,
5 Quem plus illā oculis suis amabat:
Nam mellitus erat suamque norat
Ipsam tam bene, quam puella matrem,
Nec sese a gremio illius movebat,
Sed circumsiliens modo huc, modo illuc
10 Ad solam dominam usque pipiabat
Qui nunc it per iter tenebricosum
Illuc, unde negant redire quemquam.
At vobis male sit, malae tenebrae
Orci, quae omnia bella devoratis:

- 15 Tam bellum mihi passerem abstulistis.
O factum male! O miselle passer!
Tuā nunc operā meae puellae
Flendo turgiduli rubent ocelli

(3)

Vivamus, mea Lesbia, atque amemus.

- Vivamus, mea Lesbia, atque amemus,
rumoresque senum severiorum
omnes unius aestimemus assis.
Soles occidere et redire possunt:
5 nobis cum semel occidit brevis lux,
nox est perpetua una dormienda.
Da mi basia mille, deinde centum,
dein mille altera, dein secunda centum,
deinde usque altera mille, deinde centum.
10 Dein, cum milia multa fecerimus,
conturbabimus illa, ne sciamus,
aut ne quis falsus invidere possit,
cum tantum sciat esse basiorum.

(5)

Odi et amo.

Odi et amo. Quare id faciam, fortasse requiris.
Nescio, sed fieri sentio et excrucior.

(85)

Cenabis bene, mi Fabulle.

- Cenabis bene, mi Fabulle, apud me
paucis, si tibi di favent, diebus,
si tecum attuleris bonam atque magnam
cenam non sine candida puella
5 et vino et sale et omnibus cachinnis.
Haec si, inquam, attuleris, venuste noster,
cenabis bene: nam tui Catulli
plenus sacculus est aranearum.
Sed contra accipiens meros amores

- 10 seu quid suavius elegantiusve est:
nam unguentum dabo, quod meae puellae
donarunt Veneres Cupidinesque,
quod tu cum olfacies, deos rogabis,
totum ut te faciant, Fabulle, nasum.

(13)

Verani, omnibus e meis amicis.

- Verani, omnibus e meis amicis
antistans mihi milibus trecentis,
venistine domum ad tuos penates
fratresque unanimos anumque matrem?
5 venisti. O mihi nuntii beati!
Visam te incolumem audiamque Hiberum
narrantem loca, facta, nationes,
ut mos est tuus, applicansque collum
iucundum os oculosque saviabor.
10 O quantum est hominum beatiorum,
quid me laetius est beatiusve?

(9)

Iam ver egelidos refert tepores.

- Iam ver egelidos refert tepores,
iam caeli furor aequinoctialis
iucundis Zephyri silescit auris.
Linquntur Phrygii, Catulle, campi
5 Nicaeaeque ager uber aestuosae:
ad claras Asiae volemus urbes.
Iam mens praetrepidans avet vagari,
iam laeti studio pedes vigescunt.
O dulces comitum valetè coetus,
10 longe quos simul a domo profectos
diversae variae viae reportant.

(46)

Multas per gentes et multa per aequora vectus.

Multas per gentes et multa per aequora vectus
Advenio has miseris, frater, ad inferias,
Ut te postremo donarem munerè mortis

- Et mutam nequiquam alloquerer cinerem,
 5 Quandoquidem fortuna mihi tete abstulit ipsum,
 Heu miser indigne frater adempte mihi.
 Nunc tamen interea haec, prisco quae more parentum
 Tradita sunt tristi munere ad inferias,
 Accipe fraterno multum manantia fletu
 10 Atque in perpetuum, frater, ave atque vale.
- (101)

M. TULLIUS CICERO

In L. Sergium Catilinam Oratio I

- 1 I. Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?
 Quam diu etiam furor iste tuus nos eludet? Quem ad finem
 sese effrenata iactabit audacia? Nihilne te nocturnum praesi-
 dium Palatii, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil concursus
 bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi
 senatus locus, nihil horum ora vultusque moverunt? Patere tua
 consilia non sentis? constrictam iam horum omnium scientia
 teneri coniurationem tuam non vides? Quid proxima, quid
 superiore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid
 consilii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris?
- 2 O tempora! O mores! Senatus haec intellegit, consul videt:
 hic tamen vivit. Vivit? immo vero etiam in senatum venit, fit
 publici consilii particeps, notat et designat oculis ad caedem
 unumquemque nostrum. Nos autem, fortes viri, satis facere
 rei publicae videmur, si istius furorem ac tela vitamus. Ad
 mortem te, Catilina, duci iussu consulis iam pridem oportebat,
 in te conferri pestem istam, quam tu in nos omnes iam diu
 3 machinaris. An vero vir amplissimus, P. Scipio, pontifex
 maximus, Ti. Gracchum, mediocriter labefactantem statum rei
 publicae privatus interfecit: Catilinam, orbem terrae caede
 atque incendiis vastare cupientem nos consules perferemus?
 Nam illa nimis antiqua praetereo, quod C. Servilius Ahala
 Sp. Maelium novis rebus studentem manu sua occidit. Fuit,
 fuit ista quondam in hac re publica virtus, ut viri fortes
 acrioribus suppliciis civem perniciosum quam acerbissimum
 hostem coërcerent. Habemus senatus consultum in te, Cati-
 lina, vehemens et grave. Non deest rei publicae consilium

neque auctoritas huius ordinis: nos, nos, dico aperte, consules desumus.

- 4 II. Decrevit quondam senatus, ut L. Opimius consul videret, ne quid res publica detrimenti caperet. Nox nulla intercessit: interfectus est propter quasdam seditionum suspiciones C. Gracchus, clarissimo patre, avo, maioribus; occisus est cum liberis M. Fulvius consularis. Simili senatus consulto C. Mario et L. Valerio consulibus est permissa res publica: num unum diem postea L. Saturninum tribunum plebis et C. Servilium praetorem mors ac rei publicae poena remorata est? At nos vicesimum iam diem patimur hebescere aciem horum auctoritatis. Habemus enim eius modi senatus consultum, verum inclusum in tabulis, tamquam in vagina reconditum, quo ex senatus consulto confestim te interfectum esse, Catilina, convenit. Vivis, et vivis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Cupio, patres conscripti, me esse clementem, cupio in tantis rei publicae periculis me non dissolutum videri; sed iam me ipse inertiae nequitiaeque condemno.

- 5 Castra sunt in Italia contra populum Romanum in Etruriae faucibus collocata: crescit in dies singulos hostium numerus; eorum autem castrorum imperatorem ducemque hostium intra moenia atque adeo in senatu videmus intestinam aliquam cotidie perniciem rei publicae molientem. Si te iam, Catilina, comprehendi, si interfici iussero, credo, erit verendum mihi, ne non hoc potius omnes boni serius a me, quam quisquam crudelius factum esse dicat.

Verum ego hoc, quod iam pridem factum esse oportuit, certa de causa nondum adducor, ut faciam. Tum denique interficere, cum iam nemo tam improbus, tam perditus, tam tui similis inveniri poterit, qui id non iure factum esse fateatur.

- 6 Quam diu quisquam erit, qui te defendere audeat, vives, sed vives ita, ut nunc vivis, multis meis et firmis praesidiis oppressus, ne commovere te contra rem publicam possis. Multorum te etiam oculi et aures non sentientem, sicut adhuc fecerunt, speculabuntur atque custodient.

III. Etenim quid est, Catilina, quod iam amplius expectes, si neque nox tenebris obscurare coetus nefarios neque privata domus parietibus continere voces coniurationis tuae potest, si illustrantur, si erumpunt omnia? Muta iam istam mentem,

mihī crede: obliviscere caedis atque incendiorum. Teneris undique; luce sunt clariora nobis tua cōsilia omnia, quae
7 iam mecum licet recognoscas. Meministine me ante diem XII Kalendas Novembres dicere in senatu fore in armis certo die — qui dies futurus esset ante diem VI Kal. Novembres — C. Manlium, audaciae satellitem atque administrum tuae? Num me fefellit, Catilina, non modo res tanta, tam atrox tamque incredibilis, verum — id quod multo magis est admirandum — dies? Dixi ego idem in senatu caedem te optimatum contulisse in ante diem V Kalendas Novembres, tum cum multi principes civitatis Roma non tam sui conservandi quam tuorum consiliorum reprimendorum causa profugerunt. Num infitiri potes te illo ipso die, meis praesidiis, mea diligentia circumclusum commovere te contra rem publicam non potuisse, cum tu discessu ceterorum, nostra tamen, qui remansissemus, caede te contentum esse dicebas? Quid? cum te
8 Praeneste Kalendis ipsis Novembribus occupaturum nocturno impetu esse confideres, sensistine illam coloniam meo iussu, meis praesidiis, custodiis, vigiliis esse munitam? Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod non ego non modo audiam, sed etiam videam planeque sentiam.

IV. Recognosce tandem mecum noctem illam superiorem: iam intelleges multo me vigilare acrius ad salutem quam te ad perniciem rei publicae. Dico te priore nocte venisse inter falcarios — non agam obscure — in M. Laecae domum; convenisse eodem complures eiusdem amentiae scelerisque socios. Num negare audes? Quid taces? Convincam, si negas. Video
9 enim esse hic in senatu quosdam, qui tecum una fuerunt. O di immortales! ubinam gentium sumus? in qua urbe vivimus? quam rem publicam habemus? Hic, hic sunt, in nostro numero, patres conscripti, in hoc orbis terrae sanctissimo gravissimoque consilio, qui de nostro omnium interitu, qui de huius urbis atque adeo de orbis terrarum exitio cogitent! Hos ego video consul et de re publica sententiam rogo et, quos ferro trucidari oportebat, eos nondum voce vulnero! Fuisti igitur apud Laecam illa nocte, Catilina; distribuisti partes Italiae, statuisti, quo quemque proficisci placeret; delegisti, quos Romae relinqueres, quos tecum educeres; discripsisti urbis partes ad incendia; confirmasti te ipsum iam esse exiturum, dixisti paulum tibi esse etiam nunc morae, quod ego

viverem. Reperti sunt duo equites Romani, qui te ista cura liberarent et sese illa ipsa nocte paulo ante lucem me in meo
10 lecto interfecturos esse pollicerentur. Haec ego omnia, vixdum etiam coetu vestro dimisso, comperi; domum meam maioribus praesidiis munivi atque firmavi; exclusi eos, quos tu ad me salutatum mane miseras, cum illi ipsi venissent, quos ego iam multis ac summis viris ad me id temporis venturos esse praedixeram.

10 V. Quae cum ita sint, Catilina, perge, quo coepisti. Egredere aliquando ex urbe; patent portae; proficiscere. Nimum diu te imperatorem tua illa Manliana castra desiderant. Educ tecum etiam omnes tuos, si minus, quam plurimos: purga urbem. Magno me metu liberabis, dummodo inter me atque te murus intersit. Nobiscum versari iam diutius non potes:
12 non feram, non patiar, non sinam. Nunc iam aperte rem publicam universam petis, templa deorum immortalium, tecta urbis, vitam omnium civium, Italiam denique totam ad exitium ac vastitatem vocas. Quare, quoniam id, quod est primum et quod huius imperii disciplinaeque maiorum proprium est, facere nondum audeo, faciam id, quod est ad severitatem lenius et ad communem salutem utilius. Nam si te interfici iussero, residebit in re publica reliqua coniuratorum manus. Sin tu, quod te iam dudum hortor, exieris, exhaustur ex urbe tuorum comitum magna et perniciosa sentina rei publicae.

13 Quid est, Catilina? num dubitas id me imperante facere, quod iam tua sponte faciebas? Exire ex urbe iubet consul hostem. Interrogas me, num in exsilium? Non iubeo, sed, si me consulis, suadeo.

16 VII. Nunc vero quae tua est ista vita? Sic enim iam tecum loquar, non ut odio permotus esse videar, quo debeo, sed ut misericordia, quae tibi nulla debetur. Venisti paulo ante in senatum. Quis te ex hac tanta frequentia, tot ex tuis amicis ac necessariis salutavit? Si hoc post hominum memoriam contigit nemini, vocis exspectas contumeliam, cum sis gravissimo iudicio taciturnitatis oppressus? Quid? quod adventu tuo ista subsellia vacuefacta sunt, quod omnes consulares, qui tibi persaepe ad caedem constituti fuerunt, simulatque assedisti, partem istam subselliorum nudam atque inanem reliquerunt,
17 quo tandem animo hoc tibi ferendum putas? Servi mehercule mei si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes cives

tui, domum meam relinquendam putarem; tu tibi urbem non arbitraris? Et si me meis civibus iniuria suspectum tam graviter atque offensum viderem, carere me aspectu civium quam infestis omnium oculis cōspici mallet. Tu, cum conscientia scelerum tuorum agnoscas odium omnium iustum et iam diu tibi debitum, dubitas, quorum mentes sensusque vulneras, eorum aspectum praesentiamque vitare? Si te parentes timerent atque odissent tui, neque eos ulla ratione placare posses, ut opinor, ab eorum oculis aliquo concederes. Nunc te patria, quae communis est parens omnium nostrum, odit ac metuit et iam diu te nihil iudicat nisi de parricidio suo cogitare: huius tu neque auctoritatem verebere nec iudicium sequere nec vim pertimesces?

- 18 Quae tecum, Catilina, sic agit, et quōdam modo tacita loquitur: «Nullum iam aliquot annis facinus exstitit nisi per te, nullum flagitium sine te; tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio direptioque sociorum impunita fuit ac libera; tu non solum ad negligendas leges et quaestiones, verum etiam ad evertendas perfringendasque valuisti. Superiora illa quamquam ferenda non fuerunt, tamen, ut potui, tuli; nunc vero me totam esse in metu propter unum te, quicquid increpuerit, Catilinam timeri, nullum videri contra me cōsiliū iniri posse, quod a tuo scelere abhorreat, non est ferendum. Quam ob rem discede atque hunc mihi timorem eripe; si est verus, ne opprimar, sin falsus, ut tandem aliquando timere desinam.»

- XI. Nunc ut a me, patres conscripti, quandam prope iustam patriae querimoniam detester ac deprecet, percipite, quaeso, diligenter, quae dicam, et ea penitus animis vestris mentibusque mandate. Etenim, si mecum patria, quae mihi vita multo est carior, si cuncta Italia, si omnis res publica sic loquatur: «M. Tulli, quid agis? Tunc eum, quem esse hostem comperisti, quem ducem belli futurum vides, quem expectari imperatorem in castris hostium sentis, auctorem sceleris, principem coniurationis, evocatorem servorum et civium perditorum, exire patiere, ut abs te non emissus ex urbe, sed immissus in urbem esse videatur? Nonne hunc in vincula duci, non ad mortem
28 rapi, non summo supplicio mactari imperabis? Quid tandem te impedit? Mosne maiorum? At persaepe etiam privati in hac re publica perniciosos cives morte multarunt. An leges, quae de civium Romanorum supplicio rogatae sunt? At numquam

in hac urbe, qui a re publica defecerunt, civium iura tenuerunt. An invidiam posteritatis times? Praeclaram vero populo Romano refers gratiam, qui te, hominem per te cognitum, nulla commendatione maiorum tam mature ad summum imperium per omnes honorum gradus extulit, si propter invidiae aut alicuius periculi metum salutem civium tuorum
29 negligis. Sed si quis est invidiae metus, num est vehementius severitatis ac fortitudinis invidia quam inertiae ac nequitiæ pertimescenda? An, cum bello vastabitur Italia, vexabuntur urbes, tecta ardebunt, tum te non existimas invidiae incendio conflagraturum?»

XII. His ego sanctissimis rei publicae vocibus et eorum hominum, qui hoc idem sentiunt, mentibus pauca respondebo. Ego, si hoc optimum factu iudicarem, patres conscripti, Catilinam morte multari, unius usuram horae gladiatori isti ad vivendum non dedissem. Etenim, si summi viri et clarissimi cives Saturnini et Gracchorum et Flacci et superiorum complurium sanguine non modo se non contaminarunt, sed etiam honestarunt, certe verendum mihi non erat, ne quid hoc parricida civium interfecto invidiae mihi in posteritatem redundaret. Quodsi ea mihi maxime impenderet, tamen hoc
30 animo fui semper, ut invidiam virtute partam gloriam, non invidiam putarem. Quamquam nonnulli sunt in hoc ordine, qui aut ea, quae imminent, non videant, aut ea, quae vident, dissimulent; qui spem Catilinae mollibus sentiis aluerunt coniurationemque nascentem non credendo corroboraverunt, quorum auctoritatem secuti multi non solum improbi, verum etiam imperiti, si in hunc animadvertissem, crudeliter et regie factum esse dicerent. Nunc intellego, si iste, quo intendit, in Manliana castra pervenerit, neminem tam stultum fore, qui non videat coniurationem esse factam, neminem tam improbum, qui non fateatur. Hoc autem uno interfecto intellego hanc rei publicae pestem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimi posse. Quodsi se eiecerit secumque suos eduxerit et eodem ceteros undique collectos naufragos aggregaverit, extinguetur atque delebitur non modo haec tam adulta rei publicae pestis, verum etiam stirps ac semen malorum omnium.

31 XIII. Etenim iam diu, patres conscripti, in his periculis coniurationis insidiisque versamur, sed nescio quo pacto

omnium scelerum ac veteris furoris et audaciae maturitas in nostri consulatus tempus erupit. Nunc si ex tanto latrocinio iste unus tolletur, videbimur fortasse ad breve quoddam tempus cura et metu esse relevati, periculum autem residuebit et erit inclusum penitus in venis atque in visceribus rei publicae. Ut saepe homines aegri morbo gravi, cum aestu febrique iactantur, si aquam gelidam biberunt, primo relevari videntur, deinde multo gravius vehementiusque afflicantur, sic hic morbus, qui est in re publica, relevatus istius poena, vehementius vivis reliquis ingravescet. Quare secedant improbi, secernant se a bonis, unum in locum congregentur, muro denique, id quod saepe iam dixi, secernantur a nobis; desinant insidiari domi suae consuli, circumstare tribunal praetoris urbani, obsidere cum gladiis curiam, malleolos et faces ad inflammandam urbem comparare: sit denique inscriptum in fronte uniuscuiusque, quid de re publica sentiat. Polliceor hoc vobis, patres conscripti, tantam in nobis consulibus fore diligentiam, tantam in vobis auctoritatem, tantam in equibus Romanis virtutem, tantam in omnibus bonis consensionem, ut Catilinae profectione omnia patefacta, oppressa, vindicata esse videatis.

33 Hisce ominibus, Catilina, cum summa rei publicae salute, cum tua peste ac pernicie cumque eorum exitio, qui se tecum omni scelere parricidioque iunxerunt, proficiscere ad impium bellum ac nefarium. Tum tu, Iuppiter, qui isdem, quibus haec urbs, auspiciis a Romulo es constitutus, quem Statorem huius urbis atque imperii vere nominamus, hunc et huius socios a tuis ceterisque templis, a tectis urbis ac moenibus, a vita fortunisque civium omnium arcebis et homines bonorum inimicos, hostes patriae, latrones Italiae, scelerum foedere inter se ac nefaria societate coniunctos, aeternis suppliciiis vivos mortuosque mactabis.

P. VERGILIUS MARO

AENEIS

Liber II

1 Conticuere omnes intentique ora tenebant.
Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto:

«Iniandum regina iubes renovare dolorem,
Troianas ut opes et lamentabile regnum
5 eruerint Danai, quaeque ipse miserrima vidi
et quorum pars magna fui — quis talia fando
Myrmidonum Dolopumve aut duri miles Ulixi
temperet a lacrimis? Et iam nox umida caelo
praecipitat suadentque cadentia sidera somnos.
10 Sed si tantus amor casus cognoscere nostros
et breviter Troiae supremum audire laborem,
quamquam animus meminisse horret luctuque refugit.
incipiam.

Fracti bello fatisque repulsi
ductores Danaum tot iam labentibus annis
15 instar montis equum divina Palladis arte
aedificant sectaque intexunt abiete costas;
votum pro reditu simulant; ea fama vagatur.
Huc delecta virum sortiti corpora furtim
includunt caeco lateri penitusque cavernas
20 ingentes utrumque armato milite complent.

Est in conspectu Tenedos, notissima fama
insula, dives opum, Priami dum regna manebant,
nunc tantum sinus et statio male fida carinis:
huc se provecti deserto in litore condunt.

25 nos abiisse rati et vento petiisse Mycenae:
ergo omnis longo solvit se Teucra luctu.
Panduntur portae; iuvat ire et Dorica castra
desertosque videre locos litusque relictum.
Hic Dolopum manus, hic saevus tendebat Achilles,
30 classibus hic locus, hic acie certare solebant.
Pars stupet innuptae donum exitiale Minervae
et molem mirantur equi; primusque Thymoetes
duci intra muros hortatur et arce locari,
sive dolo seu iam Troiae sic fata ferebant.

35 At Capys et, quorum melior sententia menti,
aut pelago Danaum insidias suspectaque dona
praecipitare iubent subiectisque urere flammis,
aut terebrare cavas uteri et temptare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

40 Primus ibi ante omnes magna comitante caterva
Laocoon ardens summa decurrit ab arce

- et procul «O miseri, quae tanta insania cives?
 creditis avectos hostes aut ulla putatis
 dona carere dolis Danaum? sic notus Ulixes?
 45 aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi,
 aut haec in nostros fabricata est machina muros
 inspectura domos venturaque desuper urbi
 aut aliquis latet error; equo ne credite Teucri!
 Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes».
- 50 Sic fatus validis ingentem viribus hastam
 in latus inque feri curvam compagibus alvum
 contorsit. Stetit illa tremens, uteroque recusso
 insonuere cavae gemitumque dedere cavernae.
 Et si fata deum, si mens non laeva fuisset,
 55 impulerat ferro Argolicas foedare latebras,
 Troiaque nunc staret, Priamique arx alta maneres.
- 195 Talibus insidiis periurique arte Sinonis
 credita res, captique dolis lacrimisque coactis,
 quos neque Tydides nec Larissaeus Achilles,
 non anni domuere decem, non mille carinae.
- Hic aliud maius miseris multoque tremendum
 200 obicitur magis atque improvida pectora turbat.
 Laocoon, ductus Neptuno sorte sacerdos,
 sollemnes taurum ingentem mactabat ad aras.
 Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta
 — horresco referens — immensis orbibus angues
 205 incumbunt pelago pariterque ad litora tendunt.
 Pectora quorum inter fluctus arrecta iubaeque
 sanguineae superant undas, pars cetera pontum
 pone legit sinuatque immensa volumine terga.
 Fit sonitus spumante salo; iamque arva tenebant
 210 ardentisque oculos suffecti sanguine et igni
 sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
 Diffugimus visu exsanguis. Illi, agmine certo
 Laocoonta petunt: et primum parva duorum
 corpora natorum serpens amplexus uterque
 215 implicat et miseros morsu depascitur artus;
 post ipsum auxilio subeuntem ac tela ferentem
 corripunt spirisque ligant ingentibus, et iam
 bis mediam amplexi, bis collo squamea circum

- terga dati superant capite et cervicibus altis.
- 220 Ille simul manibus tendit divellere nodos
 perfusus sanie vittas atroque veneno,
 clamores simul horrendos ad sidera tollit,
 qualis mugitus, fugit cum saucius aram
 taurus et incertam excussit cervice securim.
- 225 At gemini lapsu delubra ad summa dracones
 effugiunt saevaeque petunt Tritonidis arcem
 sub pedibusque deae clipeique sub orbe teguntur.
 Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
 insinuat pavor, et scelus expendisse merentem
- 230 Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspidem robor
 laeserit et tergo sceleratam intorserit hastam.
 Ducendum ad sedes simulacrum orandaque divae
 numina conclamant.
 Dividimus muros et moenia pandimus urbis.
- 235 Accingunt omnes operi pedibusque rotarum
 subiciunt lapsus et stuppea vincula collo
 intendunt: scandit fatalis machina muros
 feta armis. Pueri circum innuptaeque puellae
 sacra canunt funemque manu contingere gaudent.
- 240 Illa subit mediaeque minans illabitur urbi.
 O patria, o divum domus Ilium et incluta bello
 moenia Dardanidum! quater ipso in limine portae
 substitit, atque utero sonitum quater arma dedere:
 instamus tamen immemores caecique furore
- 245 et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
 Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
 ora dei iussu non umquam credita Teucris:
 nos delubra deum miseri, quibus ultimus esset
 ille dies, festa velamus fronde per urbem.

Q. HORATIUS FLACCUS

CARMINA

Exegi monumentum.

Exegi monumentum aere perennius
 regalique situ pyramidum altius,
 quod non imber edax, non Aquilo impotens

- possit diruere aut innumerabilis
 5 annorum series et fuga temporum.
 Non omnis moriar, multaque pars mei
 vitabit Libitinam: usque ego postera
 crescām laude recens, dum Capitolium
 scandet cum tacita virgine pontifex.
 10 Dicar, qua violens obstrepit Aufidus
 et qua pauper aquae Daunus agrestium
 regnavit populorum, ex humili potens
 princeps Aeolium carmen ad Italos
 deduxisse modos. Sume superbiam
 15 quaesitam meritis et mihi Delphica
 laure cinge volens, Melpomene, comam.

(III, 30)

Quis desiderio sit pudor aut modus.

- Quis desiderio sit pudor aut modus
 tam cari capitis? Praecipe lugubres
 cantus, Melpomene, cui liquidam pater
 vocem cum cithara dedit.
- 5 Ergo Quintilium perpetuus sopor
 urget? Cui Pudor et Iustitiae soror,
 incorrupta Fides nudaque Veritas
 quando ullum inveniet parem!
- Multis ille bonis flebilis occidit,
 10 nulli flebilior, quam tibi, Vergili.
 Tu frustra pius, heu, non ita creditum
 poscis Quintilium deos.
- Quid, si Threicio blandius Orpheo
 auditam moderere arboribus fidem?
 15 Num vanae redeat sanguis imagini,
 quam virga semel horrida,
 non lenis precibus fata recludere,
 nigro compulerit Mercurius gregi?
 Durum: sed levius fit patientia,
 20 quidquid corrigere est nefas.

(I, 24)

O navis.

O navis, referent in mare te novi
fluctus! O quid agis? Fortiter occupa
portum. Nonne vides, ut
nudum remigio latus

5 et malus celeri saucius Africo
antennaeque gemant ac sine funibus
vix durare carinae
possint imperiosius

aequor? Non tibi sunt integra lintea,
10 non di, quos iterum pressa voces malo.
Quamvis Pontica pinus,
silvae filia nobilis,

iactes et genus et nomen inutile,
nil pictis timidus navita puppibus
15 fidit. Tu, nisi ventis
debes ludibrium, cave.

Nuper sollicitum quae mihi taedium,
nunc desiderium curaque non levis,
interfusa nitentes
20 vites aequora Cycladas.

(I. 14)

O fons Bandusiae, splendidior vitro.

O fons Bandusiae, splendidior vitro,
dulci digne mero non sine floribus,
cras donaberis haedo,
cui frons turgida cornibus

5 primis et Venerem et proelia destinat.
Frustra: nam gelidos inficiet tibi
rubro sanguine rivos
lascivi suboles gregis.

Te flagrantis atrox hora Caniculae
10 nescit tangere, tu frigus amabile
fessis vomere tauris
praebes et pecori vago.

- Fies nobilium tu quoque fontium,
me dicente cavis impositam ilicem
15 saxis, unde loquaces
lymphae desiliunt tuae.

(III, 13)

Donec gratus eram tibi.

- «Donec gratus eram tibi
nec quisquam potior bracchia candidae
cervici iuvenis dabat,
Persarum vigui rege beatior».
- 5 «Donec non alia magis
arsisti neque erat Lydia post Chloën,
multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia».
- 10 «Me nunc Thressa Chloë regit,
dulces docta modos et citharae sciens,
pro qua non metuam mori,
si parcent animae fata superstiti».
- 15 «Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornyti,
pro quo bis patiar mori,
si parcent puero fata superstiti».
- 20 «Quid si prisca redit Venus
diductosque iugo cogit aëneo?
si flava exculitur Chloë
reiectaeque patet ianua Lydiae?»
- «Quamquam sidere pulchrior
ille est, tu levior cortice et improbo
iracundior Hadria,
tecum vivere amem, tecum obeam libens!»

(III, 9)

Persicos odi, puer, apparatus.

Persicos odi, puer, apparatus,
displicent nexae philyra coronae,
mitte sectari, rosa quo locorum
sera moretur.

simplici myrto nihil allabores
sedulus curo: neque te ministrum
dedecet myrtus neque me sub arta
vite bibentem.

(I, 38)

Rectius vives, Licini, neque altum.

Rectius vives, Licini, neque altum
semper urgendo neque, dum procellas
cautus horrescis, nimium premendo
litus iniquum.

5 Auream quisquis mediocritatem
diligit, tutus caret obsoleti
sordibus tecti, caret invidenda
sobrius aula.

10 Saepius ventis agitur ingens
pinus et celsae graviore casu
decidunt turres feriuntque summos
fulgura montes.

15 Sperat infestis, metuit secundis
alteram sortem bene praeparatum
pectus. Informes hiemes reducit
Iuppiter, idem
summovet. Non, si male nunc, et olim
sic erit: quondam cithara tacentem
suscitat Musam neque semper arcum
20 tendit Apollo.

Rebus angustis animosus atque
fortis appare; sapienter idem
contrahes vento nimium secundo
turgida vela. (II, 10)

Vides ut alta stet nive candidum.

Vides ut alta stet nive candidum
Soracte nec iam sustineant onus
silvae laborantes geluque
flumina constiterint acuto.

5 dissolve frigus ligna super foco
large reponens atque benignius
deprome quadrimum Sabina,
o Thaliarche, merum diota.

10 permitte divis cetera; qui simul
stravere ventos aequore fervido
deproeliantes, nec cupressi
nec veteres agitantur orni.

15 quid sit futurum cras, fuge quaerere, et
quem Fors dierum cumque dabit, lucro
appone, nec dulces amores
sperne puer neque tu choreas,

20 donec virenti canities abest
morosa, nunc et campus et areae
lenesque sub noctem susurri
conposita repetantur hora,

nunc et latentis proditor intimo
gratus puellae risus ab angulo
pignusque dereptum lacertis
aut digito male pertinaci.

(I, 9)

Quid dedicatum poscit Apollinem.

Quid dedicatum poscit Apollinem
vates? Quid orat, de patera novum
fundens liquorem? Non opimae
Sardiniae segetes feraces,

5 non aestuosae grata Calabriae
armenta, non aurum aut ebur Indicum,
non rura, quae Liris quieta
mordet aqua taciturnus amnis.

Premant Calenam falce, quibus dedit
10 Fortuna vitem, dives et aureis
mercator exsiccet culullis
vina Syra reparata merce,

dis carus ipsis, quippe ter et quater
anno revisens aequor Atlanticum
15 impune. Me pascunt olivae,
me cichorea levesque malvae.

Frui paratis et valido mihi,
Latoë, dones et, precor, integra
cum mente nec turpem senectam
20 degere nec cithara carentem.

(I, 31)

O saepe mecum tempus in ultimum.

O saepe mecum tempus in ultimum
deducte Bruto militiae duce,
quis te redonavit Quiritem
dis patriis Italoque caelo,

5 Pompei, meorum prime sodalium,
cum quo morantem saepe diem mero
fregi, coronatus nitentes
malobathro Syrio capillos?

Tecum Philippos et celerem fugam
10 sensi relictâ non bene parmula,
cum fracta virtus et minaces
turpe solum tetigere mento.

Sed me per hostes Mercurius celer
denso paventem sustulit aere;
15 te rursus in bellum resorbens
unda fretis tulit aestuosis.

Ergo obligatam redde Iovi dapem
longaque fessum militia Iatus
depone sub lauru mea nec
20 parce cadis tibi destinatis.

Oblivioso Ievia Massico
ciboria exple, funde capacibus
unguenta de conchis. Quis udo
deproperare apio coronas

25 curatve myrto? Quem Venus arbitrum
dicet bibendi? Non ego sanius
bacchabor Edonis: Recepto
dulce mihi furere est amico.

(II, 7)

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis.

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis
arboribusque comae;
mutat terra vices et decrescentia ripas
flumina praetereunt;

5 Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
ducere nuda choros.
Immortalia ne speres, monet annus et almu
quae rapit hora diem.

10 Frigora mitescunt Zephyris, ver proterit aestas
interitura, simul
pomifer autumnus fruges effuderit, et mox
bruma recurrit iners.

Damna tamen celeres reparant caelestia lunae;
nos, ubi decidimus,
15 quo pater Aeneas, quo dives Tullus et Ancus,
pulvis et umbra sumus,

Quis scit, an adiciant hodiernae crastina summae
tempora di superi?
Cuncta manus avidas fugient heredis, amico
20 quae dederis animo.

Cum semel occideris et de te splendida Minos
fecerit arbitria,
non, Torquate, genus, non te facundia, non te
restituēt pietas:

- 25 Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
liberat Hippolytum,
nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro
vincula Pirithoo.

(IV, 7)

SÖNASTIK JA SELETUSED.

I

- I
1. pēsum, ī n. (pendō) (ketrami-
seks väljakaalutud villanorm)
naisorjade päevalöö; õppetükk
priinus, a, um esimene
varia mitmesugust
terra, ae f. maa
5. patria, ae f. (pater) isamaa, ko-
dumaa
lingua, ae f. keel; lingua Latina
ladina keel
insula, ae f. saar
nauta (nāvita), ae m. meremees
incola, ae c. (in, colō) elanik
10. stella, ae f. (taeva)täht
via, ae f. tee
mönstrō, l. näitama, märkima
poeta, ae m. (kr. s.) luuletaja,
poet
industria, ae f. usinus, agarus
töökus
15. agricola, ae m. (ager, colō) põl-
luharija, põllumees
laudō, l. kiitma, ülistama
arō, l. kündma
nāvīgō, l. (nāvis) laevaga sõit-
ma, laevatama
historia, ae f. (kr. s.) uurimine;
jutustus, lugu; ajalugu
20. magistra, ae f. (nais)õpetaja
in (prae p. c. acc.) sisse, -sse; pea-
le, -le; (prae p. c. abl.) sees, -s;
peal, -l
vita, ae f. elu
lūna, ae f. kuu (taevakcha)
nōn ei, mitte
25. nātūra, ae f. loodus; loomus
quotannis (quot, annus) igal aas-
tal
renovō, l. (re-, novō) (jälle)
uueks tegema, uuendama
bestia, ae f. loom, metsloom
silva, ae f. mets
30. nōn solum ... sed etiam mitte
ainult ... vaid ka
aqua, ae f. vesi
ubi kus
puella, ae f. tütarlaps
hic siin
35. ante (prae p. c. acc.) ees, ette;
enne
ad (prae p. c. acc.) juurde, juures;
pool(e); (kuni) -ni; -ks
porta, ae f. värav
memoria, ae f. mälu, meespida-
mine; mälestus
Hannibal ad portas! [Cic.] see
kõnekäänd on tarvitusel suure
ähvardava ohu puhul
40. aurōra, ae f. koit
mūsa, ae f. muusa (muusad: 9
teaduse, luule ja muusika ju-
malannat); meton. luuletus;
õpingud, teadmised
amica, ae f. sõbratar
ibi seal
victoria, ae f. (vincō) võit
45. concordia, ae f. (com-, cor) üks-
meel
pigritia, ae f. (piger) laiskus
in- (im-) (eitamist väljendav ees-
lūde) mitte-, eba-
inopia, ae f. (in-, ops) vaesus,
puudus
- II
1. secundus, a, um järgnev, järg-
mine, teine
schola, ae f. (kr. s.) kool
corōna, ae f. pärg
örnō, l. kaunistama, chtima
5. saepe sagdasti, sageli
figūra, ae f. kuju, vorm, figuur
littera, ae f. (kirja)täht, aabe; pl.
kiri, kirjandus, teadus

- habeō, 2. omama
amicitia, ae f. (amicus) sõprus
10. quis? quid? kes? mis?
salūtō, 1. tervitama, saluteerima
salve! salvete! tere! ole, olge tervitatud!
si kui (tingimuslauses)
valeō, 2. taies jõus, tugev, terve olema; *imperat.* valē! valēte! ole terve! olge terved! hüvasti! head tervist! nägemiseni!
15. bene hästi
labōrō, 1. (jõudu pingutama), töö-tama
sedeō, 2. istuma
interrogō, 1. küsima
respondeō, 2. vastama
20. optō, 1. soovima
cūr? mispärast? miks?
fleō, 2. nutma
rideō, 2. naerama
dēbeō, 2. kohustatud olema; pi-dama; võlgnema
25. exerceō, 2. harjutama
dum kuni, nii kaua kui; sel ajal kui
spirō, 1. hingama; siin: elama
spērō, 1. lootma
experientia, ae f. (experior) katse, proov, kogemus, vilumus
30. doceō, 2. õpetama
aquila, ae f. kotkas
volō, 1. lendama
amō, 1. (amor) armastama
cūra, ae f. hool, mure, hoolitsus, hoolsus, püüdlikkus
35. haud ei, mitte, sugugi mitte
semper alati
errō, 1. hulkuma, ekslema; eksima
fāma, ae f. kuulujutt, kuuludus; (hea, halb) kuulsus, avalik arvamus
quae (nom. pl. neut.) mis
40. noceō, 2. kahjustama, kahju tege-ma, kahju tooma (c. dat.)
scientia, ae f. (sciō) teadmine, tundmine, mõistmine, teadus
potentia, ae f. (potēns) võim, jõud
festinō, 1. ruttama, töttama
lente aeglaselt
45. notō, 1. ära märkima, tähistama, silmas pidama, tähele panema

III

1. tertius, a, um kolmas
agō, 3. ajama; asja ajama; toi-mima, tegema

- quid (kūsiu pron.), quod (siduu pron.) mis, mida
discō, 3. õppima
5. vivō 3. elama, elus olema
multum (multus) palju
vincō, 3. võitma
ira, ae f. viha
fābula, ae f. jutt, lugu; muinas-jutt, muistend; valm
10. libenter heameelega, meelsasti
legō, 3. korjama lugema
epistula, ae f. kiri, läkitus
scribō, 3. kirjutama
nam sest, ju, nimelt
15. male (malus) halvasti
collēga, ae m. kolleeg, ameti-kaaslane
Latinō (Latinus) adv. ladina keeli
facile (facilis) kergesti
crēdō, 3. uskuma, usaldama (c. dat.)
20. dēfendō, 3. kaitsma
nōli! nōlite! ära taha! ärge taht-ke! c. inf. (keelu väljendami-seks): ära
mē mind
tangō, 3. puudutama, puutama
taceō, 2. vaikima
25. dicō, 3. (*imperat. dict!*) ütleva, rääkima
nunc nüüd
dēmum viimaks, alles
intellegō, 3. (inter, legō) aru saa-ma, mõistma, taipama
-que ning, ja
30. cōgitō, 1. (järele) mõtlema, aru-tama
ōrubescō, 3. (ruber) punastama
sed kuid, vaid
nōn scholae, sed vitae discimus (Seneca)
primō (primus) esialgu, algul
35. dēliberō, 1. kaalutleva, järele mõtlema
deinde seejärel, seepeale

IV

1. quārtus, a, um neljas
ūva, ae f. viinamarjakobar, viina-mari
capiō, 3. võtma, haarama
faciō, 3. (*imperat. fact!*) tegema
5. iniūria, ae f. (in-, iūs) ülekohus
ita nõnda, nii
quō plāra ... eō plāra mida roh-kem ... seda rohkem
cupiō, 3. himustama, ihaldama
quō kuhu?

10. fugiō, 3. põgenema, pagema (*acc.*)
 ancora, *ae f. (kr. s.)* ankur
 iaciō, 3. viskama heitma
 noctū (nox) õõsel
 dormiō, 4. magama
15. interdiū (inter, diēs) päeval
 audiō, 4. kuulma, kuulama
 tantum ... quantum niipalju ...
 kuipalju
 sciō, 4. teadma
 teneō, 2. hoidma, pidama
20. memoriā (*abl. instr.*) tenēre (häsi)
 meeles pidama (mälestuse
 abil hoidma)
 nesciō, 4. (ne-, sciō) mitte tead-
 ma, mitte mõistma
 cum kui
 nārrū, 1. jutustama
 quia sellepärast et, sest (et)
25. veniō, 4. tulema
 quī (*siduv asesõna*) kes, mis, mis-
 sugune
 nihil (nil) ei miski, ei midagi
 neque, nec (ne-, -que) ning ei,
 ja ei, ega
 sentiō, 4. tundma; tajuma, mär-
 kama; mõtlema, arvama
30. ut ... ita nagu ... nõnda
 cōsentiō, 4. (com-, sentiō) nõus
 olema, nõustuma, kokku lep-
 pima
 frāstrā asjata, ilmaaegu
 quaerō, 3. otsima; (järele) päri-
 ma, küsima
 reperiō, 4. (üles) leidma, avas-
 tama; leiutama
35. serviō, 4. (servus) orjama, teeni-
 ma (*c. dat.*)
 sapientia, *ae f.* tarkus
 glōria, *ae f.* kuulsus
 divitiāe, ārum *f. (dives)* rikkus

V

1. quintus, a, um viies
 magister, tri *m.* ülem; õpetaja
 puer, eri *m.* laps, poiss
 numerus, i *m.* arv, number
5. discipulus, i *m.* (mees)õpilane
 amicus, i *m.* sõber
 hortus, i *m.* aed
 liber, brī *m.* niin; raamat
 diligētia, *ae f. (diligēns)* hool-
 sus, püüdlikkus
10. placeō, 2. meeldima (*c. dat.*)
 ager, grī *m.* põld; väli, lagendik;
 maa-ala, maa
 vir, viri *m.* mees

- equus, i *m.* hobune
 medicus, i *m.* arst
15. cūrō, 1. (cūra) hoolitsema, ravi-
 ma
 sānō, 1. ravima, terveks tegema
 causa, *ae f.* põhjus, ajend; asja-
 olu; kohtuasi, protsess
 morbus, i *m.* haigus
 inveniō, 4. (in, veniō) leidma, leiu-
 tama, avastama, teada saama
20. studeō, 2. püüdlema, taotlema; te-
 gelema, harrastama, õppima (*c.*
dat.)
 ignōscō, 3. (in-, (g)nōscā) andes-
 tama, andeks andina
 filiū, ii *m.* poeg; *voc. sg.* fili!
 filia, *ae f.* tütar
 inter (*praep. c. acc.*) vahel, kes-
 kel, seas; kestel, ajal
25. dominus, i *m.* (domus) isand,
 peremees; valitseja, käskija
 servus, i *m.* ori
 nūllus, a, um mitte ükski, ei mingi
 abigō, 3. (ab, agō) ära, minema
 ajama *v.* kihutama, ära pele-
 tama
 musca, *ae f.* kärbes
 stultus, i *m.* rumal (inimene)
30. elephantus, i *m.* elevant
 ex, ē (*praep. c. abl.*) seest, -st
 stultitia, *ae f.* (stultus) rumalus
 animus, i *m.* hing, vaim
35. barba, *ae f.* habe
 philosophus, i *m.* filosoof
 deus, i *m.* jumal
 mächina, *ae f.* seadeldis, masin
 deus ex mächinā «jumal masinast»
 (*keeruliste dramaatiliste olukor-
 dade lahendamise abinõuna ra-
 kendasid kreeka tragöödiakir-
 janikud näidendi lõpus mõne
 jumala äkilise ilmumise võtet.*
*Jumalate õhku tõstmiseks oli
 eriline tehniline seadeldis nn.*
«mächina»)
40. lupus, i *m.* hunt
 mordeō, 2. hammustama, salvama,
 purema
 laedō, 3. vigastama, kahjustama;
 solvama
 ne ... quidem isegi ... mitte
 iocus, i *m.* nali, pilge
45. licet, 2. (*v. impers.*) on lubatud,
 võib

VI

1. sextus, a, um kuues
 örnāmentum, i *n.* (örnō) ehe, kau-
 nistus

- caelum, *i n.* taevas
bellum, *i n.* sõda
5. periculum, *i n.* hädahoht
parō, 1. valmistama, ette valmis-
tama; (*c. inf.*) valmistuma
(millekski); koguma, hankima,
muretsema
praemium, *ij n.* tasu, autasu, pree-
mia
gaudium, *ii n.* (gaudeō) rõõm
praesidium, *ii n.* (prae-, sedeō)
kaitse, toetus; kaitseasalk, kait-
sevāgi
10. castra, ōrum *n.* laager, leer
Rōmani, ōrum *m.* roomlased
cōpia, *ae f.* tagavara, küllus;
hulk; *pl.* sõjavāgi
frumentum, *i n.* teravili
ab, ā (*praep. c. abl.*) juurest, -st;
poolt, -lt
15. ōvum, *i n.* muna
usque vahet pidamata, lakkama-
ta, järjest; vahetult; usque ad
(*c. acc.*) (vahetpidamata, vahe-
tult) kuni, -ni
mālum, *i n.* (mālus) õun
ab ōvō usque ad māla (Horatius)
munast õunteni, (*s. t. lõuna-
sõõgi algusest, mis roomlastel
harilikult koosnes munadest,
kuni selle lõpuni, kus pakuti
puuvilju*), hilisem tähendusvar-
jund: algusest lõpuni, lakka-
matult
ōtium, *ii n.* jõudeolek, vaba aeg,
puhkus
20. post (*adv.; praep. c. acc.*) taga,
taha; pärast
negōtium, *ii n.* (nec, ōtium) tege-
vus, toimetus, töö
curriculum, *i n.* (currō) jooks.
kulg; curriculum vitae elulugu,
biograafia
verbum, *i n.* sõna; ad verbum
sõna-sõnalt
moveō, 2. liikuma panema, liigu-
tama, mõjutama, mõju aval-
dama
25. exemplum, *i n.* näide, eeskuju
trahō, 3 tõmbama, vedama; siin:
kaasa kiskuma
exemplis (*abl. instr.*) discimus
[Phaedr.] eeskujudest õpime
beneficium, *ii n.* (bene, faciō)
heategu
sine (*praep. c. abl.*) ilma, -ta
30. studium, *ii n.* (studeō) — püüd-
lemine, harrastus; hool, õppi-
mine, õping, studium; sine irā

- et studjō [Tac., Annales] ilma
kire ja erapoolikusest, *s. t. ob-
jekttiivselt*
et... et nij... kui, niihästi...
kui ka
sōlatium, *ii n.* lohutus, troost
officium, *ii n.* kohustus, kohus;
ex officjō ameti poolest, kohus-
tuse tõttu
nemō (nē, homo) ei keegi
vitium, *ii n.* vigastus, viga, rike;
pahe
oleum, *i n.* (oliivi) õli
incendium, *ii n.* (incendō) tule-
kahju, tuli
restinguō, 3. kustutama
nūbila, ōrum *n.* pilvitus, pil-
ved
40. Phoebus, *i m.* Foibus (päikese
jumal, Apolloni lisanimi),
meton. päike
cauda, *ae f.* saba
venenum, *i n.* mürgine vedelik,
mürk; in caudā venenum nagu
skorpionil peitub mürk sabas,
nii jätab ka orator kõne lõp-
pu oma terava rünnaku
oculus, *i m.* silm, pilk; siin: arm-
sam, kallim
meus, *i m.* minu oma; *voc mi*

VII

1. septimus, *a, um* seitsmes
varius, *a, um* mitmesugune; va-
helduv, muutlik
Latinus, *a, um* ladina
Graecus, *a, um* kreeka
5. antiquus, *a, um* muistne
fōrma, *ae, f.* vorm, kuju, väl-
lus
initium, *ii n.* algus, alge
bonus, *a, um* hea
decōrus, *a, um* kaunis, kena, ilus
obvolvō, 3. (ob, volvō) (sisse)
mässima; kinni katma, peitma,
varjama
populus, *i m.* rahvas
oppressus, *a, um* (ob, premō)
mahasurutud, rõhutatud
liberō, 1. (liber) vabastama,
päästma
iustus, *a, um* (iūs) õiglane, õige
15. atque, *ac ja* (ka), ning
necessārius, *a, um* (necesse) tar-
vilik, hädavajalik, paratamatu
multus, *a, um* rohke; *taval. p.*
multi, *ae, a* paljud
malus, *a, um* halb, paha

- piger, gra, grum laisk
20. **sedulus**, a, um usin, virk; töökas, agar
- periculösus**, a, um (**periculum**) hädaohtlik
- tantum** (**tantus**) niipalju; ainult
- pulcher**, **chra**, **chrom** ilus, kaunis
- Homërus**, i *m.* Homeros
25. **delectö**, l. rõõmustama, vaimustama, kütkestama
- Römänu**s, a, um (**Röma**) rooma liber, era, erum vaba
- liberi**, **erörum**, *m.* (**liber**) lapsed
- meus**, a, um (**voc. mi**) minu oma
30. **altus**, a, um kõrge, sügav
- oppidum**, i *n.* linn
- clärus**, a, um hele, selge; kuulus
- lätus**, a, um lai, avar
- mägnus**, a, um suur
35. **persöna**, ae *f.* näitleja, mask; isik
- grätus**, a, um meeldiv, sõbralik, soovikohane, meelepärane, tänuolik
- incögnitüs**, a, um (**in-**, **cögnöscö**) tundmatu; terra **incögnita** tundmatu maa, tundmatu ala (see väljend on tarvitusel kõige tundmatu kohta)
- per** (**praep. c. acc.**) läbi, mööda, jooksul
- asper**, era, erum karm, kare, raske; *subst. aspera*, örum, *n.* karmused, raskused
40. **astrum**, i *n.* taevakeha, (taeva)-täht
- nimius**, a, um liigne, ülemäärane; liiga suur, piiramatu
- herba**, ae *f.* taim, rohi, oras
- citö** kiiresti
- cröscö**, 3. kasvama, tekkima
45. **gallina**, ae *f.* kana
- corvus**, i *m.* kaaren, ronk; vares
- albus**, a, um valge
- fortüna**, ae *f.* saatus, õnn
- tibi** sinule

VIII

1. **octävu**s, a, um kaheksas
- dë** (**praep. c. abl.**) üle, -st, kohta
- parvus**, a, um väike
- Graeci**, örum *m.* (**Graecus**) kreeklased
5. **barbarus**, a, um barbaarne, välismaine, võõras; harimata; *subst. barbarus*, i *m.* muulane, võõramaalane, barbar
- suus**, a, um (tema, nende) oma

- alius**, a, um teine (mitmest). muu; **alius** ... **alius** ... **alius** üks ... teine ... kolmas
- colö**, 3. harima; austama, hoolitsema, harrastama
- domi** (**domus**) kodus
10. **ministrö**, l. (**minister**) teenima, teenindama; toimetama, hoolitsema, õiendama
- alii alia** ühed ... üht, teised teist
- multi servörum** **Graecörum** (*gen part.*) paljud kreeka orjadest
- doctus**, a, um (**doceö**) õpetatud, haritud
- scriba**, ae *m.* (**scribö**) kirjutaja, kirjatoimetaja, sekretär
15. **molestus**, a, um raske, rõhuv, koormav
- miser**, era, erum vilets, õnnetu
- vitam agere** elu veetma, elama
- püniö**, 4. karistama
- quälis** missugune, milline
20. **recipiö**, 3. (**re-**, **capiö**) tagasi, vastu võtma
- tinctüra**, ae *f.* tinktuur
- valeriana**, ae *f. bot.* palderjan (ravitaim)
- gutta**, ae *f.* tilk, piisk
- octö** kaheksa

IX

1. **nönus**, a, um üheksas
- cräs** homme
- dönc** seni kui, niikaua kui, kuni
- hominë**s (*nom. pl.*) inimesed
5. **hodië** täna
- ölim** kunagi (mineviku ja tuleviku mõttes), kord
- sic** nii, nõnda
- vërus**, a, um tõeline, õige
- pecünia**, ae *f.* raha; **pecünia**: *abl. instr.*
10. **nunquam**, **numquam** (**ne**, **unquam**, **umquam**) mitte kunagi, (ei) iialgi
- numerö**, l. (**numerus**) loendam
- fortiter** (**fortis**) vahvasti, vapralt
- pügñö**, l. võitlema
- servö**, l. alal hoidma, hoidma, säilitama; päästma
15. **praeceptum**, i *n.* (**praecipio**) õpetus, eeskiri, käsk
- päreö**, 2. ilmuma; sõna kuulma, kuuletuma, alistuma
- cotidië** (**dië**) iga päev
- ut (*comp.*) nagu
- te** (*acc. sg.*) sind
20. **mox** varsti, pea, peatselt

- video, 2. nägema
novus, a, um uus
lacrima, ae f. pisar
minuō, 3. (minus) vähendama
25. miseria, ae f. (miser) häda, õnne-
tus, viletsus
maneō, 2. jääma, viibima, kestma
Persa, ae m. pärslane; *taval. pl.*
Persae, ārum m.
Lacedaemonius, ii m. lakedaimon-
lane, spartalane
prae (*praep. c. abl.*) ees, võrrel-
des; tõttu, pärast
30. sagitta, ae f. nool
inquam, is, it (*v. defect.*) ütlen
(tarvit. otseses kõnes); inquit
(*ind. praes., perf.*) ütleb ta, üt-
les ta
sōlem (*acc. sg.*) päikest
umbra, ae f. vari
igitur niisiis, järelikut
35. Antigonus, i m. Antigonus (*üks*
kuulsamaid Makedoonia Alek-
sandri väepäälikut)
quandō kunas, millal
castra movēre laagrist teele asu-
ma, edasi liikuma
tum siis
num ega ometi, kas siis, kas
(tõesti)
40. sōlus, a, um — ainus; üksik, ük-
sildane
tuba, ae f. pasun
sonus, i m. (sonō) heli, hää
silentium, ii n. (sileō) vaikimine
pius, a, um kohusetruu; jumala-
kartlik, vaga
45. desiderium, ii, n. (desiderō) soov,
igatsus
paucus, a, um vähene; *taval. pl.*
vähesed, mõned
multa paucis palju (ütlemata) vä-
heste (sõnadega).

X

1. decimus, a, um kümnes
homo, inis c. inimene
supplicium, ii n. (supplex) karis-
tus, nuhtlus; hukkamine, sur-
manuhtlus
locus, i m. koht; *pl. loca, ōrum n.*
maakohad; loci, ōrum m. kohad
raamatus
5. labor, ōris m. töö, tegevus, pingu-
tus, vaev, raskus
aiō (*v. defect.*) ütlen, tõendan
mūtō, l. vahetama, muutma
color, ōris m. värv
grammaticus, i m. keeleteadlane,
filoloog
10. custōs, ōdis c. valvur, hoidja, järe-
levaataja
sermō, ōnis m. kõnelus, vestlus;
keel
cēnsor, ōris m. (cēnsēō) tsensor,
kõlbluskohtunik, kriitik
mōs, mōris m. komme
regō, 3. juhtima, valitsema
15. flōs, flōris m. õis, lill
iūcundus, a, um ineldiv
odor, ōris m. lõhn
acūtus, a, um (acuō) teritatud,
terav, torkav
spina, ae f. okas
20. pater, tris m. isa
frāter, tris m. vend
expectō, l. (ex, spectō) ootama
āer, āeris m. (*kr. s.; acc. sg.*
āēra) õhk
undique (unde, -que) igalt poolt,
kõikjalt, igast küljest
25. cingō, 3. võõtama, ümbritsema
miles, itis m. sõdur
honor (honōs), ōris m. austus,
auavaldus, au
quot...tot kui palju... nii palju
sententia, ae f. (sentīō) arvamus,
väljend, mõte; alorism
30. homo, novus isiku kohta, kes esi-
mesena oma sugukonnast vali-
ti kõrgemaise riigiametitesse
(ediil, kvestor, preeor, konsul)
leō, ōnis m. lõvi
mortuus, a um (moriōr) surnud;
subst. surnu
catulus, i m. (looma)poeg
hūmānus, a, um (homo) inimlik
35. stultus, a, um rumal
error, ōris m. (errō) ekslemine,
eksitus, viga
perseverō, l. (per, severus) südilt
püsima, visalt, kangekaelselt
jätkama
dolor, ōris m. (doleō) valu, nuk-
rus, kurbus
plēnus, a, um täis (*c. gen.*)
40. venter, tris m. kõht
comes, itis c. reisikaaslane
facundus, a, um (for) kõneosav,
kõnekas
prō (*praep. c. abl.*) ette, ces; ase-
mel, eest
vehiculum, i n. (vehō) sõiduriist,
sõiduk
45. pēs, pedis m. jalg
tīmor, ōris m. hirm, kartus
dō, l. andma

addō, 3. (ad, dō) juurde andma,
lisama
āla, ae f. tiib

XI

1. undecimus, a, um üheteistkümmes
spectō, 1. (speciō) vaatama, vaat-
lema
veniō, vēni, ventum, 4. tulema
Catilina, ae m. Catilina (*vandenõu juht a. 63 e. m. a.*)
5. duo, ae, o kaks
eques, equitis c. (equus) ratsanik
Marcus Tullius Cicero, i, ii, ōnis
m. Marcus Tullius Cicero (*Rooma riigimees, kõnekunsti meister, kirjanik, a. 106—43 e. m. a.*)
mittō, misi, missum, 3. saatma
legātus, i m. saadik; legaat (ülemjuhataja abilise)
10. pāx, pācis f. rahu
petō, ivi (iī), itum, 3. (kätte saada) püüdma, taotlema; ründama; paluma, nõudma
is... qui see... kes
sum, fui, esse olema
ante (*adv.*) enne, varem
15. dicō, dixi, dictum, 3. ütleva, rääkima; nimetama
hoc (*nom. sg. neutr.*) eritis selleks te saate
senex, senis m. rauk
iuvenis, is m. (*gen. pl. iuvenum*) noormees, nooruk
anima, ae f. puhang, hingamine; hing, elu
20. levō, 1. (levis) kergeks tegema; kergendama; kergitama, tõstma
faciō, feci, factum, 3. tegema, valmistama, moodustama; toimima
quod et, sest et, seepärast et
taceō, uī, itum, 2. vaikima
ēloquentia, ae f. (ex, loquor) kõneosavus
25. Ariovistus, i m. Ariovistus (*germaanlaste väejuht I saj. e. m. a.*)
Gaius Iulius Caesar, ii ī aris, m.
Gajus Julius Caesar (*Rooma riigimees, väejuht, kirjanik, 100—44 a. e. m. a.*)
ad mē (*acc. sg.*) minu juurde
Helvētiī, ōrum m. helveetlased (*kelti suguharu, muistsed Sveitsi elanikud*)
vincō, vici, victum, 3. võitma

30. postquam (post, quam) pärast seda kui
Pharnacēs, is m. Farnakes (*Pontose valitseja*)
rēx, rēgis, m. (regō) kuningas, valitseja
Ponticus, a, um (Pontus) Musta mere, Pontose-
reportō, 1. (re-, portō) tagasi tooma; (victōriam) (võidu) saavutama
35. scribō, scripsi, scriptum, 3. kirjutama
videō, vidi, vīsum, 2. nägema
vēni, vidi, vici nende kolme sõnaga teatas Caesar oma sõbrale Amintiusele Rooma kiirest võidust Pontose kuninga Farnakes'e üle 2. aug. 47. a. e. m. a. Zela juures
Troia, ae f. Trooja
deleō, evi, etum, 2. hävitama
40. opera, ae f. töö, püüdlikkus, hool; siin: vaev
dō, dedi, datum, 1. andma
perdō, didi, ditum, 3. (per, dō) hävitama; hukkama, kaotama
oleum et operam perdidī [Plautus] olen raisanud (ilmaeagu) õli ja vaeva (lausub tüdruk, kes oli end ilmaeagu ehtinud ja salvinud); ülekantud tähenduses vihjab õppimisel äraraisatud lambiõlile [näit. Cic. *Ad Att. XIII, 38,1*]
45. simulatque, simulac niipea kui
ēvolō, 1. (ex, volō) välja lendama
revolō, 1. (re-, volō) tagasi lendama
claudō, clausi, clausum, 3. sulgema, kinni panema
iam juba
rīvus, i m. oja
satis, sat küllalt
prātum, i n. aas, luht
bibō, bibi, —, 3. jooma

XII

1. duodecimus, a, um kaheteistkümmes
Leōnidās, ae, m. Leonidas (*Sparta kuningas*)
Thermopylae, ōrum f. Termopüülid, (*pikk kitsaste, mis oli ainsaks pääsuks Põhja-Kreekast Kesk-Kreekasse*)
occupō, 1. hõivama, okupeerima
5. Alexander (Macedonus), dri m.

- Makedoonia Aleksander (356—324 e. m. a.)
- Thēbae**, *arum* f. Teeba (linn Boiootias; Aleksander hävitas linna, säastes vaid templid ja Pindarose elumaja)
- quae** (*nom. pl. fem.*) mis
- diū** kaua
- flōrē**, *ui*, —, 2. (**flōs**) õitsema, õitsel olema
10. **Pūnicus**, *a*, um puunia tõtus, *a*, um terve, kogu ferē peaaegu expūgnō. 1. (**ex**, pūgnō) ära võitma, vallutama
- proelium**, *ii n.* lahing
15. **superō**, 1. ületama, võitma; üle minema
- P. Cornēlius Scipiō Africānus Minor**, *ii ii ōnis i ōris m.* Publius Cornēlius Scipio (hävitas Kartaago a. 146 e. m. a.)
- Carthāgō**, *inis f.* Kartaago (antiikaja võimas kaubanduslinn Põhja-Aafrikas)
- Poeni**, *ōrum m.* puunlased, kar-taagolased
- finiō**, 4. (**finis**) lõpetama
20. **Casticus**, *i m.* Casticus (seekvan-laste juht Caesari ajal)
- Sēquanī**, *ōrum m.* seekvanlased
- rēgnum**, *i, n. (rex)* kuninglik võim, valitsusvõim; kuningriik, riik
- anteā** enne, varem
- habeō**, *ui*, *itum*, 2. omama, evima; pidama
25. **studeō**, *ui*, —, 2. püüdlema, taot- lema; tegelema, harrastama. õppima (*c. dat.*)
- angustiae**, *arum, f.* (angustus) kitsaste; kitsikus
- trāns** (*praep. c. acc.*) üle, seal- pool
- dūcō**, *dūxi*, *ductum*, 3. juhtima, viima
- trādūcō**, *dūxi*, *ductum*, 3. (trāns, dūcō) üle, läbi juhtima, üle, lä- bi viima
30. **Haeduus (Aeduus) i**, *m.* häädu- lane; *taval. pl. Haeduī (Aeduī)*, *ōrum m.* häädulased (*gallia suguharu*)
- vāstō**, 1. laastama, rüüstama
- veterānus**, *a*, um (vetus) vana, kauateeninud, vilunud, teene- kas; *subst. veterāni*, *ōrum, m.* kauateeninud, vilunud sõja- mehed, veteranid
- signum**, *i n.* märk; kuju; väetähis; märguanne, signaal
- imperō**, 1. käskima; käskima anda; käsutama
35. **exclūdō**, *clūsi*, *clūsum*, 3. (**ex**, claudō) välja sulgema; mitte vastu võtma, kõrvaldama, eemaldama
- eōs** (*acc. pl. masc.*) ... **quōs** (*acc. pl. masc.*) need, keda
- māne** hommikul
- tangō**, *tetigi*, *tactum*, 3. puudu- tama, puutuma
- contingō**, *figi*, *tactum*, 3. (**com**-, tangō) kokku puutuma; puutu- ma, puudutama; *intrans.* juhtu- ma, sündima
40. **praedicō**, *dixi*, *dictum*, 3. (**prae**-, dicō) enne, ette ütleva, ennus- tama
- visitō**, 1. külastama
- noster**, *stra*, *strum (nōs)* meie (oma)
- nōs** (*acc. pl.*) meid
- vocō**, 1. (vōx) kutsuma, hüüdma
45. **multum**, *nōn multa* põhjalikult, mitte palju
- surdus**, *a*, um kurt
- appareō**, *ui*, *itum*, 2. (**ad**, päreō) juurde, nähtavale ilmuma, ilm- muma; esinema; end näitama, ilm-nema; *impers.* appāret on ilmne, on selge
- etiām** (et, iam) isegi, ka; veel
- caecus**, *a*, um pime (mittenägija); nähtamatu, salajane
50. **fundus**, *i m.* põhi, maapind, maa, pinnas; maatükk
- alienus**, *a*, um (**alius**) võõras; sobimatu, ebasoodus
- procul** (*praep. c. abl.*) kaugel(t), eemal(t); *adv.* kaugel(e)
- proprius**, *a*, um omanduses olev, oma
- stipes**, *itis m.* tüvi
55. **pōmum**, *i n.* puuvili
- cadō**, *cecidī*, *cāsum*, 3. kukkuma, langema

XIII

1. **aetas**, *ātis f.* aeg; elu(iga); aja- järk, ajastu
- cedō**, *cessi*, *cessum*, 3. minema, sammuma, lahkuma, taganema, järele andma, mööntma
- sub** (*praep.*) (*c. acc.*) alla, ligi (*c. abl.*) all, ligi, vahetult pä- rast

- succedō, cessi, cessum, 3.** (sub, cedō) alla, juurde, ligi minema, asemele astuma, järgnema
5. **Sicilia, ae f.** Sitsiilia; **Siciliae** Sitsiilia
civitas, ātis f (civis) kodanikkond, kodanikud; kogukond, riik
sanctus, a, um püha
simplicitās, ātis f. (simplex) lihtsus; lihtsameelsus
varietās, ātis f. (varius) mitmekesisus, vaheldus
10. **nōn modo ... sed etiam** mitte ainult ... vaid ka
dignitās, ātis f. (dignus) väärlisus, väärikus, auväärsus
auctōritās, ātis f. autoriteet, mõjuvõim
libertās, ātis f. (liber) vabadus
certō, l. võitlema
15. **veritās, ātis f.** (verus) tõelisus, tõde
iūstitia, ae f. (iūs) õiglus
laus, laudis f. (laudō) kiitus; au
iūdex, icis m. õigusemõistja, kohunik
cum (praep. c. abl.) ühes, -ga
20. **fraus, fraudis f.** pettus
longus, a, um pikk
dūrus, a, um kõva, kalk; karm
lex, legis f. seadus
cervus, i m. hirv
25. **ecce ennē, vaat**
vōx, vōcis f. hää, heli; hüüd
plēbs, plēbis f. (liht)rahvas, pleeb; homo dē plebe inimene
rahva seast
tribūnus, i m. tribuun; **tribūnus plēbis** rahvatribuun [tribuunide (arvult 2—10) peamiseks ülesandeks oli pleebsi huvide kaitsmine]
sēmentis, is f. (semen) külv; **sementem facere** külvama
30. **metā, messui, messum, 3.** niitma; vilja lõikama
Philippus, i m. Filippus II (*Makeoonia Aleksandri isa*)
Macedonēs, um m. makedoonlased
Lacōnica, ae f. Lakoonia (*maakohi Peloponnesosel, pealinna ga Sparta*)
finis, is m. lõpp, piir; maa-ala, maakond, piirkond, eesmärk, otstarve; **finibus abl. separ.**
35. **vōs (acc. pl.)** leid
exturbō, l. (ex, turbō) välja ajama, kihutama, lõukama

- rescribo, scripsi, scriptum, 3. (re-scribō)** kirjalikult vastama
vulpēs, is f. rebane
aegrōtus, a, um haiglane, haige
40. **accēdō, cessi, cessum, 3. (ad, cedō)** juurde astuma, lähene-ma, tulema
ecquid kas
valeō, ui, - 2. täies jõus, tugev, terve olema; (millekski) suute-line, võimeline olema, suutma
discēdō, cessi, cessum, 3. (dis, cedō) ära minema, lahkuma, eemalduma
multō melius palju paremini
45. **mē (acc. sg.) habeō** tunnen en-nast

XIV

1. **egregius a, um (ex, grex)** välja-valitud, erilisel hea, oivaline, suurepärane
poēma, ātis n. poeem
lac, lactis n. piim
mel, mellis n. mesi
5. **pūrus, a, um** puhas, selge
cibus, i m. toit
caput, capitis n. pea; pealinn
bēlua, ae f. loom, elajas (suur), koletis, monstrum
Bēlua multōrum capitum (gen. qualit.) «mitmepäine koletis», nii nimetab Horatius rooma rah-vast
10. **cānus, a, um** hall; **cānō capite, albā barbū (abl. qualit.)** lūmen, minis *n.* valgus, valgustav keha
Lūmina civitātis nii nimetas Cicero kuulsaid mehi
flūmen, minis n. (fluō) vool, jõgi
iam ... iam kord ... kord
15. **nectar, aris n.** nektar (jumalate jook)
ibant = fluebant voolasid
dignus, a, um väärliline, väärt (*c. abl.*)
nōmen, minis n. nimi, nimetus
odiōsus, a, um (odium) vihatud, põlatud
20. **Nōmina sunt odiōsa** nimed jäägu mainimata
stō, stēti, statum, l. seisma
Stat māgni nōminis umbra [Lucanus] seal ta seisab suure inimese varjuna! (*vihje Pompeiusele*)

- auctor, õris *m.* algataja, põhjus-
taja, autor
- opus, operis *n.* töö, teos, tegevus
25. genus, generis *n.* (gignō) sugu,
tõug, liik; klass, seisus
- arduus, a, um järsk, kõrge; eri-
liselt raske, ränk
- onus, oneris *n.* raskus; koorem
- tempus, poris *n.* aeg; ajastu; so-
biv juhused; (asja)olud; raske
olukord
- ex tempore ettevalmistamatult,
improviserides
30. hōra, ae *f.* tund
- Quintus Horātius Flaccus, i ii
i, *m.* Quintus Horatius Flaccus
(üks rooma väljapaistvamaid
luuletajaid a. 65—8 e. m. a.)
- fuga, ae *f.* (fugiō) põgenemine,
pagu
- corpus, poris *n.* keha; korpus
in corpore täies koosseisus
35. corpore parvō (*abl. qualit.*) väi-
kese kasvuga
- factum, i *n.* (faciō) tegu, sünd-
mus, fakt
- dē factō faktiliselt, tegelikult
- iūs, iūris *n.* õigus
- dē iure juriidiliselt, riigiõigusli-
kult
40. sicut(i) (sic, ut) nii kui, nõnda
kui, nagu; justkui
- rūs, rūris *n.* küla, maa, põld
- amoenus, a, um kena, veetlev,
meeldiv, kütkestav
- India, ae *f.* India
- ebur, boris *n.* elevandiluu
45. lusciniā, ae *f.* ööbik
- angustus, a, um kitsas
- ruttur, uris *n.* kõri, kurk
- testis, is *c.* tunnistaja
- lūx, lūcis *f.* valgus, valgussära,
paiste
50. ventus, i *m.* tuul
- taurus, i *m.* härg
- arātor, õris *m.* (arō) kündja, kün-
nimees, põlluharija
- ēnumerō, l. (ex, numerō) üles
lugema, loendama
- vulnus, neris *n.* haav
55. pāstor, õris *m.* (pāscō) karjane
ovis, is *f.* lammas

SV

1. resalūtō, l. (re-, salūtō) tervitu-
sele vastama, vastu tervitama
nisi (ne si) kui ei, kui mitte

- Hippocratēs, is *m.* Hippokrates
(kuulus kreeka arst V saj
e. m. a.)
- medicinā, ae *f.* arstiteadus; arstim
5. appellō, l. (*act. c. acc. dupl.*;
pass. c. nom. dupl.) nimetama,
kutsuma
- tam sedavõrd, sel määral, nii
- fatigō, l. väsitama
- ferrum, i *n.* raud; mөөk, relv
- aes, aeris *n.* vask; raha
10. instrūmentum, i *n.* vahend, abi-
nõu
- arma, ōrum *n.* sõjariistad, (kait-
se) relvad
- cuius (*gen. sg.*) kelle, missuguse,
millise
- māximē kõige enam, enim; väga
palju
- moveō, mōvi, mōtum, 2. liikuma
panema, liigutama; ärritama,
mõjutama, mõju avaldama
15. enim ju, sest, nimelt
- nōs (*nom. pl.*) meie
- circum (*adv.; praep. c. acc.*) (rin-
gi) ümber, ümbruses
- iter, itineris *n.* tee(kond); retk,
päevatekond
- videō, vidī, visum, 2. nägema;
pass.: näima
20. augeō, xi, ctum, 2. suurendama,
tugevdama
- exerceō, ui, itum, 2. harjutama
- agō, ēgi, actum, 3. ajama; asja
ajama; tegema, toimima
- cōgō, coēgi, coactum, 3. (com-,
agō) kokku ajama, (kokku) ko-
guma; sundima
- semel üks kord; kord
25. legō, legi, lectum, 3. korjama; lu-
gema
- vērūm, i *n.* (vērus) tõde
- contemnō, mpsi, mptum, 3. (com-,
temnō) tähtsusetuks pidama,
mitte hoolima, põlgama
- vehō, vēxi, vectum, 3. vedama;
pass. sõitma
- carmen, minis *n.* laul, luuletus
30. ab omnibus (*abl. pl.*) kõikide poolt
- recte (rectus) otse, otseselt; õi-
gesti
- doceō, cui, ctum, 2. õpetama
- discō, didici, -, 3. õppima
- probitās, ātis *f.* (probus) ausus
35. algeō, alsī, -, 2. külmetama
- malum, i *n.* (malus) halb, häda,
õnnetus, pahe
- mūtō, l. *pass.* muutuma
- in illis (*abl. pl.*) koos nendega

XVI

1. *avis*, is *f.* lind
auris is *f.* kõrv
magis (māgnus) enam
quam kui (võrdluses)
5. *credō*, *didī*, *ditum*, 3. uskuma, usaldama (*c. dat.*)
Rōma, ae *f.* Rooma; *Romae* (*loc.*)
 Roomas
civis, is *c.* kodanik
nāvis, is *f.* laev
classis, is *f.* laevastik
10. *apud* (*praep. c. acc.*) juures
Salamis, *minis* (*kr. s.*; *acc. sg.*
Salamina) Salamis (saar Atika läheduses)
sēdes, is *f.* (*sedeō*) iste, asupaik
nūbes, is *f.* pilv
mēns, *mentis* *f.* mõistus, meel; vaim
15. *dēbeō*, *ui*, *itum*, 2. kohustatud olema, pidama; võlgnema
mors, *mortis* *f.* (morior) surm
vīvus, *a*, *um* (*vīvō*) elav
sepultūra. ae *f.* (sepeliō) matmine, matus, haud
somnus, *i m. uni*
20. *quasī* (*quam si*) justkui, nagu
imāgō, *inis* *f.* jäljendus, kujutus, pilt; kuju, vari
arx, *arcis* *f.* kindlus, kindlustus, kants
Capitōlium, *ii n.* Kapitooliium (muistne Rooma kants *Capitolinus'e* künkal. *Tarquinius Priscus* laskis künka lõunatipule ehitada *Jupiteri templi*)
pars, *partis* *f.* osa, jagu; pool
25. *nox*, *noctis* *f.* õõ
solutus, *a*, *um* (*solvō*) vabastatud, vaba; *cūris* (*abl. separ.*) solūta vaba muredest
ars, *artis* *f.* kunst; oskus
idcirco seepärast, seetõttu
māter, *tris* *f.* ema
30. *urbs*, *urbis* *f.* (suur) linn
rūga, ae *f.* kortis, volt
frōns, *frontis* *f.* otsaesine, laup;
ā fronte eest (poolt)
senectūs, *utis* *f.* vanadus, raugatiga
- exarō*, 1. (*ex*, *arō*) üles kündma; uuristama
35. *fōns*, *fontis* *m.* allikas, läte
dēns, *dentis* *m.* hammas
unguis, is *m.* küüs, küünis
asinus, *i m.* eesel
hostis, is *c.* vaenlane

40. *mūnus*, *neris* *n.* kingitus, kink, and
corōnō, 1. (*corōna*) (pärjaga) kroonima, pargama
cōnstituō, *ui*, *ūtum*, 3. (*com-*, *statuō*) asetama; (kindlaks) määrama, otsustama; püstitama, rajama
dissolvō, *solvi*, *solūtum*, 3. (*dis-*, *solvō*) lahti siduma, lahti päästama, vabastama; kõrvaldama, hävitama
finem *facere* lõpetama (*c. dat.*)
45. *tuus*, *tua*, *tuum* sinu (oma)

XVII

1. *educō*, 1. kasvatama
cōnsul, *lis* *m.* konsul
creō, 1. looma; sünnitama, tekitama; valima
versō, 1. (*vertō*) pöörama, keerutama; *pass.* pöörlema, viibima, olema
5. *vōcibus* ac *timōre* (*abl. causae; hendiadūoin*) hirmujuttude tõttu
paulātim vähehaaval
turbō, 1. segi ajama, korratusse, segadusse viima, rahutuks tegema
perturbō, 1. (*per*, *turbō*) segadust, korratust tekitama; rahutuks tegema, häirima; *pass.* segadusse sattuma, tasakaalu kaotama, ärritama
- cremō*, 1. põletama
10. *sacer*, *cra*, *crum* püha
ānsēr, *ānsēris* *m.* hani
pūblicē (*pūblicus*) ühiskondlikult, riiklikult, avalikult
alō, *alui*, *altum* (*aliturum*), 3. toitma; kasvatama
principium, *ii n.* algus, päritolu
15. *convivium*, *ii n.* lauaseeliskond; pidusööök, söömaeeg
pōnō, *posui*, *positum*, 3. panema, paigutama, asetama
appōno, *posui*, *positum*, 3. (*ad*, *pōnō*) (kuhugi) asetama, panema; (söökidest) ette panema, ette andma, pakkuma, laualtooma
custōdiō, 4. valvama
toga, ae *f.* tooga (*villasest materialist*, poolkaares lõigatud tükk avar ja sügavalt allalangev roomlaste pealisküü. nõnda ümber heidetud, et vasak käsivars lebas selles nagu sidemes, ai-

- nult käerannet osalt vabaks jättes, kuna parem käsi oli vabalt väljas)
20. sagum, i n. sõdurimantel vestio, 4. (vestis) riietama, katma rarus, a, um harv, haruldane amor, oris m. armastus tussis, is f. kõha
25. cēlo, l. varjama indoles, is f. kaasasündinud omadus; loomus, loomulik vaimu- anne, talent, anne ūnus, a, um üks hirundō, dinis f. pääsuke vēr, vēris n. kevad
30. oratiō, onis f. kõne os, oris n. suu, nägu pectus, toris n. rind fluō, flūxi, flūxum, 3. voolama

XVIII

1. vicēsimum, a, um kahekümmes duodevicesimum, a, um kaheksateistkümnes mare, is n. meri piscis, is m. kala
5. animal, alis n. elusolend, elajas, loom litus, oris n. rand, rannik rīpa, ae f. kallas omnia (nom. pl. neutr.) kõik nōtus, a, um (nōscō) teatud, tuntud
10. movētur lainetab ūtilitas, ātis f. (utor) kasulikkus, kasu, tulu pāreō, ūi, -, 2. ilmuma; sõna kuulma, kuuletuma, alistuma currō, cucurri, cursum, 3. jooksmas; sõitma (laeval), purjetama Carthaginiensēs, ium m. (Carthāgō) kartaagolased
15. terrā marique (abl. loci) maal ja merel gerō, gessi, gestum, 3. kandma; teostama, korda saatma; belium gerere sõda pidama addō, didi, ditum, 3. (ad, dō) juurde andma, lisama vinum, i n. vein, viin ceterus, a, um muu, teine
20. fōns siin: allikavesi nocturnus, a, um (nox) õine, õövelut (i) (vel, ut) justkui, nagu; siin: näiteks felis (fēles), is f. kass tenebrae, arum f. pimedus, hämarus
25. fulgeō, fulsi, -, 2. välkuma; särama, hiilgama radiō, l. kiirgama, kiirguma, särama, hiilgama, helkima immensus, a, um (in-, mensus) mõõtmatu, määratu (suur) calcar, cāris n. kannus; siin: õhutus, tõuge alter, era, erum teine (kahest); (järjekorras) teine; alter ... alter üks ... teine
30. frēnum, i n. (pl. frēna, frēnōrum n. ja frēni, frēnōrum m.) ratsuti, päitsed egeō, ūi, -, 2. puudust tundma, mitte omama; siin: vajama (c. abl.) Demosthenēs, is m. Demosthenes (kuulsaim Ateena poliitiline kõnemees, Makedoonia Filippose vastane, kreeka kogukondade sõltumatuse eest võitleja, 384—322 a. e. m. a.) exemplar, lāris n. ärakiri, koopia; näidis, eeskuju, eksemplar vectigal, gālis n. (riigi) tulu; riigimaks; siin: sissetuleku allikas
35. parsimōnia, ae f. kokkuhoidlikkus tribunal, nālis n. tribunal (poolringikujuline lava, kus istusid sella curālis'el kõrgemad magistraadid) praetor, oris m. (praeō) preetor; pealik, juht, asehaldur; (preetori ülesandeks oli kohtupidamise juhtimine, osalt ka kohtuasjade otsustamine) circumstō, steli, -, l. (circum, stō) ümber seisma, ümbritsema repetitiō, onis f. (repetō) kordamine
40. fel, fellis n. sapp arbor, oris f. puu radix, icis f. juur

XIX

1. undevicesimum, a, um üheksateistkümnes dōs, dōtis f. (dō) kaasavara virgō, ginis f. neitsi, neu contrā (adv.; praep. c. acc.) vastu
5. probus, a, um hea, tubli; aus patientia, ae f. (patiēs) kannatus; kannatlikkus rapiō, ūi, ptum, 3. kiskuma, rōövima aliquandō (alius, quandō) kunagi, millalgi, ükskord, kord

- lėniō, 4. (lėnis) pehmendama, vaigistama, leevendama
10. victor, ōris *m.* (vincō) võitja
tribus, uī, ūtum, 3. kätte jagama, jaotama, andma, omistama
superveniō, veni, ventum, 4. (super, veniō) peale tulema; (ootamatult) tulema
sedeō, sedī, sessum, 2. istuma
puppis, is *f.* (*acc. sg.* puppim, *abl. sg.* puppī) laevaahter; laev
15. clavus, ī *m.* nael; naelakujuline haare tüüril; tüür, rool
teneō, uī, tentum, 2. hoidma, pidama
dublus, a, um (*duo*) kahtlane
regō, rēxi, rēctum, 3. juhtima, valitsema
febris, is *f.* (*acc. sg.* febrim, *abl. sg.* febrī) palavik
20. putō, 1. arvama, pidama
aeger, gra, grum haige
iaciō, 1. (iaciō) pilduma, loopima; paiskama, lööma; sinna-tanna viskama, raputama, vintsutama; pass, visklema
condimentum, ī *n.* vürts, maitseaine
fames, is *f.* nälj
25. pōtiō, ōnis *f.* joomine, jook
sitis, is *f.* (*acc. sg.* sitim, *abl. sg.* siti) janu
moenia, ium *n.* linnamüürid
turris, is *f.* (*acc. sg.* turrim, *abl. sg.* turri) torn
telum, ī *n.* kaugrelv, viskerelv, relv (eriti ründamiseks); oda
30. micō, uī, -, 1. läikima, välkuma
lictor, ōris *m.* liktor (*Vana-Rooma kõrgemate magistraatide ametlik teenija*)
virga, ae *f.* vits
caedō, cecidi, caesum, 3. raiuma, lööma, tapma
prōditor, ōris *m.* äraandja, reetur
35. secūris, is, *f.* (*acc. sg.* secūrim, *abl. sg.* secūri) kirves
feriō, -, -, 4. lööma
vis, - *f.* (*gen., dat. sg.* ei esine; *acc. vim, abl. vi; pl. virēs, ium jne.*) jõud; vägivald
cōnsuetūdō, dinis *f.* (cōnsuescō) harjumus, komme
pellō, pepulī, pulsum, 3. tõukama, lööma; ära ajama, eemale peletama; ära tõukama, tagasi lööma
40. suprā (superus) ülal, üleval;

- (*praep. c. acc.*) üle, üleval, ülal, kohal
- violō, 1. vägivalda tarvitama; solvama; siin: rikkuma, jalge alla tallama
medicāmen, minis *n.* arstirohi; arstimisvahend, ravivahend
licet, cuit, citum est, 2. (*v. impers.*) on lubatud, võib
Iuppiter, lovis *m.* Jupiter (peajumal)
45. bōs, bovis *c.* (*gen. pl.* boum, *dat., abl. pl.* būbus) (*kr. s.*) veis
pānis, is *m.* leib
circēnsis, e (circus) tsirkuse; *subst. circēnsēs (sc. lūdi)* ium *m.* tsirkusemängud
canis, is *c.* (*gen. pl.* canum) koer
saliō, salui, saltum, 4. hüppama
50. mūs, mūris *c.* hiir

XX

1. iaciō, iēcī, iactum, 3. viskama, heitma
adiciō, iēcī, lectum, 3. (ad, iaciō) juurde viskama; (juurde) lisama
cor, cordis *n.* (*gen. pl.* cordlum) süda
sinister, stra, strum vasakpoolne, vasak; ebasoodus; *subst. sinist-ra (sc. manus), ae f.* vasak käsi
5. premō, pressi, pressum, 3. rõhuma
opprimō, pressi, pressum, 3. (ob, premō) maha suruma, alla rõhuma, alistama; hävitama
coniūrātiō, ōnis *f.* (coniūrō) vandenõu, vandeselts
mēnsis, is *m.* (*gen. pl. -um ja -ium*) kuu (kui ajaühik)
- impediō, 4. (in-, pēs) takistama, segama
10. paulum (paulus) pisut, natuke (frūx), frugis *f.*, taval. *pl.* frūgēs, um *f.* (*nom. sg.* ei ole tarvitatav) vili
admodum (ad, modus) üsna, väga
defatigō, 1. kurnamiseni väsitama, kurnama
saeculum (sēculum), ī *n.* iga, põlv; ajajärk; aastasada, sajand
15. ingenium, il *n.* (in, ignō) sünnipärane omadus, loomus, (sünnipärane) vaimuanne; iseloom
captivus, a, um (capiō) vangivõetud, vangistatud; *subst.*

- vangivõetu, vangistatu, (sõja) vang
- Rõinam (*acc.* koha-adverbiaalina: kuhu?) Rooma
- carcer, eris *m.* vangikoda, vangla
- inclūdō, clūsi, clūsum, 3. (*in, claudō*) (sisse) sulgema
20. fugiō, fugi, fugitum, 3. põgenema, pagema
- cōnfugiō, fugi, fugitum, 3. (*com-, fugiō*) põgenema, kaitset, varju-paika otsima
- capio, cepi, captum, 3. võtma, saada, kinni võtma, vangistama; vallutama
- virtus, utis *f.* (*vir*) mehisus, vaprus; voorus
- felicitas, atis *f.* (*felix*) õnn
25. trēs, tria kolm
- his omnibus bellis (*abl. pl. temp.*) neis kõigis sõdades
- Galli, ōrum *m.* gallid, gallialased
- oppugnō, 1. (*ob, pugnō*) kallale, peale tungima, ründama
- defendō, fendi, fensum, 3. kaitsma
30. emittō, misi, missum, 3. (*ex, mittō*) välja saatma, välja laskma
- irrevocabilis, e, (*in-, revocō*) tagastamatu, tagasitulematu
- ālea, ae *f.* täring; liisk; Alea iacta est liisk on heidetud (*nii olevat Caesar hüüatanud, kui ta pärast pikemat kõhklust oli otsustanud üle Rubico piirijõe minna*)
- maneō, mānsi, mānsum, 2. jääma, viibima, kestma
- exprimō, pressi, pressum, 3. (*ex, primō*) välja suruma, välja pressima, suruma; väljendama
35. Expressis verbis ilmekate sõnadega, sõnaselgelt
- disiciō, ieci, iectum, 3. (*dis-, iaciō*) laiali viskama, laiali pilduma, laiali ajama
- membrum, i *n.* liige, kehaosa
- Disiecta membra tekstiseosest väljakistud fraasid
- scriptum, i *n.* (*scribō*) kirjutatu, kirjutus, kirjatöö
40. tabula, ae *f.* tahvel, tabel; pilt
- rādō, rāsi, rāsum, 3. kaapima, kraapima, kratsima; maha kaapima, välja kraapima
- Tabula rāsa pühitud tahvel

XXI

1. cōstantia, ae *f.* püsivus, vastu-pidavus, (meele)kindlus

- praedicō, 1. avalikult kuulutama; ülistama
- Xerxēs, is *m.* Kserkses (*Pārsia kuningas*)
- Graecia, ae *f.* Kreeka (maa)
5. appropinquō, 1. lähenema
- fortis, e vahva, vapper; mehine, tugev
- fugō, 1. (*fugiō*) põgenema ajama
- tandem viimaks
- occultus, a, um (*occulō*) varjatud, salajane
10. perfidus, a, um (*per, fidēs*) truudusetu, äraandlik
- tergum, i *n.* selg
- itaque (*Ita, -que*) niisiis
- ūniversus, a, um kõik üldse, kogu, terve; üldine
- necō, 1. (*nex*) tapma, surmama
15. sepulcrum, i *n.* haud
- monumentum, i *n.* mälestusmärk, monument
- aedificō, 1. ehitama, püstitama
- prius varem, enne; prius... quam, priusquam enne... kui, enneku
- caveō, cavi, cautum, 2. hoidma, end (millegi eest) hoidma, ettevaatlik olema
20. dividō, visi, visum, 3. jaotama, jagama
- vae! oh häda

XXII

1. ācer, ācris, ācre terav, äge
- Tyrrhēnus, a, um türreeni, etruski
- palus, udis *f.* soo
- salūber, bris, bre terve, tervislik; kasulik
5. cōsillium, ii *n.* nõu(anne); nõupidamine; kavatsus, plaan
- brevis, e lühike, lühiajaline; brevis (tempore) *abl. temp.* lühikese ajaga; varsti, peatselt
- iuvō, iuvi, iutum, 1. aitama, avitama, abistama
- adiuvō, iuvi, iutum, 1. (*ad, iuvō*) aitama, abistama, soodustama
- omnis, e iga; kogu, kõik
10. imitātiō, ōnis *f.* (*imitor*) järeleaimamine, matkimine
- praeclearus, a, um (*prae, clārus*) väga selge, väga hele; väga kuulus, tuntud, oivaline
- Amor, ōris *m. personif.* Amor (*armastuse jumal*)
- sōi, sōlis *m.* päike
- lūcēō, lūxi, -, 2. (*lux*) paistma

15. *similis*, e sarnane
sociālis, e (*soclus*) seltsiv; selts-
 kondlik, ühiskondlik; *Sociāle*
 animal seltsiv olend
perpetuus, a, um pidev, katkema-
 tu, alatine, igavene
mōbilis, e (*moveō*) liikuv
Perpetuum mōbile katkematult,
 igavesti liikuv (*kujuteldav sea-*
deldis, mis töötaks igavesti
 tarvitamata mingit energiat)
20. *dulcis*, e magus; meeldiv
liberalis, e (*liber*) vaba; suur-
 sugune, õilis, üllas; helde
Artēs liberalēs vabad, õilsad
 kunstid (*antiik- ja keskajal peet-*
õilsaiks kunstideks grammati-
kat, dialektikat, retoorikat, arit-
meetikat, geomeetriat, muusikat
ja astronoomiat)
 mollis, e pehme; painduv, õrn
levis, e kerge (kaalult); täht-
 susetu
25. *nota*, ae *f.* tunnus; tähis, märk;
 siin: laitus, noomitus, hoiat-
 tus
Levis nota kerge noomitus (näit.
 tsensorilt kellegi elu ja käitu-
 mise kohta)
difficilis, e (*dis-*, *facilis*) raske,
 ränk
tristis, e kurb
finḡō, *finxi*, *fictum*, 3. kujunda-
 ma, moodustama, kujutlema;
 välja mõtlema
30. *communis*, e ühine
vivō, *vixi*, *victum*, 3. elama, elus
 olema
felix, icis õnnelik
moneō, *ui*, *itum*, 2. meelde tule-
 tama, manitsema
instā, *stili*, -, 1. (*in*, *stō*) lähedal
 seisma, (kellelgi) kannul ole-
 ma, (kellelegi) peale tungima,
 jälitama, ähvardama
35. *nūbilis*, a, um (*nūbēs*) pilvine
simplex, *licis* lihtne, loomulik
quaerō, *quaesivi* (*ii*). *quaesitum*,
 3. otsima, uurima; püüdma saa-
 vutada; (järele) pärima, kü-
 sima
fugāx, *ācis* (*fugiō*) põgenev, põ-
 gus
capto, 1. (*capio*) haarama, püüd-
 ma, otsima
40. *Tantalus*, *i* *m.* *Tantalos* (*Jupiter*'i
poeg, Früügia kuningas)
metuō, *ui*, *ūtum*, 3. kartma

innocens, entis (*in-*, *noceō*) kah-
 jutu, süütu, aus
dives, *vitis*, (*abl. sg. -e*, *gen. pl.*
-um) rikas, rikkalik
sapiens, entis (*sapiō*) tark
 45. *Sapientī sat!* (*Ter.*) taibukale pii-
 sab sellest (s. t. temale pole
 vaja anda pikemat seletust)
vetus, *teris* (*abl. sg. -e*; *nom.*,
voc., acc. pl. -a; *gen. pl. -um*)
 vana, vanaaegne
prōverbium, *ii n.* (*prō*, *verbum*)
 vanasõna, kõnekäänd
breviter (*brevis*) lühidalt
prudentia, ae *f.* (*prō-videntia*) et-
 tenägellikkus, arukus, mõist-
 likkus

XXIII

1. *Scythae*, *arum m.* sküüdid
caro, *carnis f.* liha
permultū, ae, a (*per*, *multus*) vä-
 ga paljud
recens, entis värske, hiljutine;
 siin: uus
5. *partim* (*pars*) osalt, osaliselt
origō, *ginis f.* (*orior*) tekkimine,
 algus, päritolu
M. Porcius Catō Censōrius (*Su-*
perior), *i*, *ii*, *ōnis ii*, *ōris m.*
Cato Vanem (*abiti range tsen-*
sor, 234—149 a. e. m. a.)
cōgitātiō, *ōnis f.* (*cōgitō*) mõtle-
 mine, mõte
admirātiō, *ōnis f.* imestus, vai-
 mustus
10. *antiquitās*, *ātis f.* muinsus, mui-
 nasacg
creścō, *crēvi*, *cretum*, 3. kas-
 vama
apud mē minu juures
(h)arēna, ae *f.* liiv; *pl.* liivane
 mererand; liivakorb
ūnius gen. sg. (*ūnus*) ühe
15. *interdum* mõnikord, vahel
viator, *ōris m.* (*via*) reisija, rän-
 daja
marmor, *oris n.* marmor
aes alienum võlg, võlad
vacuus, a, um (*vacō*) tühi, vaba;
 vakantne
20. *vās*, *vāsis n.* (*pl. II* deklin. järgi)
 nõu, riist, vaas
plūrimum kõige enam
sonō, *ui*, *itum*, 1. kõlama, heli-
 sema
collis, *is m.* kõngas, kink

- cavō, 1. (cavus) õonestama, uuris-
tama
25. lapis, idis *m.* kivi
sanguis, inis *m.* veri
orbis, is *m.* ring, sõõr; orbis ter-
rarium (maade)ring, maailm
pulvis, veris *m.* tolm, põrm
summus, a, umi kõige kõrgem,
ülilim
30. mōns, montis *m.* mägi, mäestik
vertex, icis *m.* (vertō) veekeeris,
põõris; tipp, latv
nix, nivis *f.* (*gen. pl. nivium*)
lumi
aeternus, a, um igavene
tegō, tēxi, tectum, 3. katma, var-
jama
35. Rhenus, i *m.* Rein
pōns, pontis *m.* sild
grānum, i *n.* tera; tuum
sāl, salis *m.* sool
Cum grānō salis soolateraga, s. t
teravmeelsusega, vaimukalt
40. cēdō *c. dat.* taanduma
fūr, fūris *c.* varas
salūs, ūtis *f.* tervis; heaolu; pää-
semine; tervitus, saluut
Decimus Iūnius Brūtus i i i *m.*
D. Junius Brutus (*võttis osa*
Caesari-vastasest vandenõust)
salūtem dicere tervitama, tervi-
si saatma
45. Athēniēnses, ium *m.* (Athēnae)
ateenlased
iussū käsul, korraldusel
vester, stra, strum teie (oma)
coniūnx, iugis *c.* (coniungō) abi-
kaasa
servitōs, ūtis *f.* (servus) orjus
50. abducō, dūxi, ductum, 3. (ab,
ducō) ära juhtima, ära viima

XXIV

1. ūsus, ūs *m.* (ūtor) kasutamine,
tarvitamine; kogemus, praktika
amārus, a, um kibe, mõru; eba-
meeldiv
fructus, ūs *m.* vili; tulu
cōgnoscō, nōvi, nitum, 3. (com-
(g)noscō) teada saama, ära
tundma, tunnetama
5. cantus, ūs *m.* (canō) laul
risus, ūs *m.* (rideō) naer
metus, ūs *m.* (metuō) kartus,
hirm
incipiō, cepi, ceptum, 3. (in, ca-
piō) algama, alustama, hak-
kama

- excitō, 1. (ex, citō) tekitama, põh-
justama, esile kutsuma
10. fluctus, ūs *m.* (fluō) vool, voog;
lainetus, laine
simpulum, i *n.* (tōste)kulp
versus, ūs *m.* rida, värss
luctus, ūs *m.* (lūgeō) lein, kur-
bus
minuō, ui, ūtum, 3. (minus) vä-
hendama
15. maestus, a, um kurb, nukker
lacus, ūs *m.* (*dat., abl. pl. lacu-
bus*) järv
cursus, ūs *m.* (currō) jooks, kulg;
suund, kurss
minister, stri *m.* tecner, abiline
magistratus, ūs *m.* riigiamet; üle-
mus, ametnik; valitsusvõim
20. interpres, pretis *c.* vahetalitaja;
tõlgendaja, tõlk
dēnique viimaks
aspectus, ūs *m.* (aspiciō) vaade;
pilk
penetrō, 1. läbi, sisse tungima,
läbistama
status, ūs *m.* (stō) seisukord, sei-
sund, seis, asend
25. manus, ūs *f.* käsi; salk
lavō, lāvī, lautum (lavātum),
1. pesema; niisutama
domus, ūs *f.* (*abl. sg. domō; gen.
pl. domuum ja domōrum; acc.
pl. domūs ja domōs*) maja; *loc.*
domi kodus; *acc.* domum koju;
abl. domō kodunt
timeō, ui, -, 2. kartma
aper, pri *m.* metsisiga
30. cornū, ūs *n.* sarv; tiib (sõja-
väes)
tibi *dat. sg.* sinule
gravis, e raske, tähtis
statim otsekohe, viibimata
ävölō, 1. (ab, volō) ära lendama
35. respondeō, pondi, pōnsum, 2 vas-
tama; kooskõlas olema
sentiō, sēnsi, sēnsum, 4. tundma,
märkama; mõtlema, arvama
lāpsus, ūs *m.* (lābor) libisemine,
langemine; vääratust
Lāpsus linguae keele vääratust,
keelekomistus
quō (*sc. locō*) (*abl. loci*) kus
40. Status quō (*sc. ante*) endine sei-
sund
cāsus, ūs *m.* (cadō) langemine;
juhus, juhtum, juhtumus
Cāsus belli sõja ajend, sõja ette-
kääne

XXV

1. rēs, ei f. asi, asjaolu, seik
publicus, a, um rahva; ühiskondlik, riiklik
 rēs publica riik
 familia, ae f. perekond; pere (koos teenrite ja orjadega)
5. cōstanter püsivalt, kestvalt; kindlalt, visalt
 tolerō, l. (välja) kannatama
 ütills, e (ütor) kasulik
 dēsērō, serui, sertum, 3. maha jätma, hülgama
 certus, a, um kindel; tõeline õige
 10. incertus, a, um (in-, certus) tundmatu; mittekindel, ebakindel
 rēs incerta õnnetus, raskus(ed)
 cernō, crēvi, crētum, 3. vahet tege-
 ma, craldama, tajuma; nägema, ära tundma, tunnetama
 secundus, a, um siin: soodus, kasulik, soosiv, õnnelik, soovikohane
 rēs secundae õnn
15. neglegentia, ae f. (neglegō) hoolimatus, hooletus; muretus
 C. Semprōnius Gracchus, ii ii i m.
 Gaius Sempronius Gracchus (123. ja 122. a. rahvatribuun; jätkas venna Ti. Gracchus'e poolt alustatud maareformi lõpuleviimist, kuid hukkus võitluses optimaatidega a. 121 e. m. a.)
 rēs novae uudised; uuendused, reformid; riigipõre
 medius, a, um keskmine
 rēs mediae tegevuse keskus; in
 mediās rēs keset sündmusi, (otsekohe) asja juurde
20. modus, i m. mõõt, piir; mõõdukus; viis, komme
 diēs, ei m. päev; f. tähtaeg, tähtpäev
 diem ex diē päevast päeva
 Amici, diem perdidī Suetonius'e järgi olevat nii hüüdnud keiser Titus, kui talle kord söömingul meenus, et päev on möödunud ilma kellelegi midagi head tegemata
 nātālls, e sünni-
 25. diēs nātālls sünnipäev
 celebrō, l. (celeber) ülistama; pühitsema
 diēs Sōlis pühapäev
 diēs Lūnae esmaspäev
 Mars, Martis m. Mars (sōja jumal); diēs Martis teisipäev
30. Mercurius, ii m. (merx) Mercurius (Jupiteri poeg, jumalate käskjalg; kõnekunst, kaubanduse ja kavalse jumal); diēs Mercurii kolmapäev
 diēs Iovis neljapäev
 Venus, neris f. Venus (ilu ja armastuse jumalanna); diēs Veneris reede
 Saturnus, i m. Saturnus (põllutöö jumal); diēs Saturni laupäev
 nōndum (nōn, dum) veel ei, veel mitte
35. occidō, cidi, cāsūm, 3. (ob, cadō) maha kukkuma, langema; hukkuma, kaduma; loojuma
 tamquam justkui, otsekui
 meridiēs, ei m. keskpäev, lõuna spēs, ei f. lootus
 fidēs, ei f. usaldus; truudus, ausus
40. dexter, xt(e)ra, xt(e)rum parempoolne, parem
 aciēs, ei f. (ācer) (relva-)tera; riivi, front; lahing
 socius, ii m. liitlane
 series, ei f. rida, seeria
 fallāx, ācls (fallō) petlik
45. speciēs, ei f. vaade; välimus

XXVI

1. aestās, ātis f. suvi
 hiems, hiemis f. talv
 domesticus, a, um (domus) kodune, kodu-
 saxum, i n. kalju, kivi
5. niger, gra, grum must, tume
 quō ... eō (abl. mens.) mida ... seda
 modestus, a, um (modus) tagasihoidlik
 pluma, ae f. sulg
 expleō, plēvi, plētum, 2. (ex, pleō) täitma, küllastama, rahuldama; tegema
10. pār, paris võrdne, ühesugune; siin: sobiv
 reperio, repperi, repertum, 4. (üles) leidma; avastama; leiutama
 magis rohkem, enam (abisōna komparatiivi moodustamisel)
 firmus, a, um tugev, kindel
 rēctus, a, um (regō) sirge, otsene, õige
15. turpis, e, inetu, alatu, häbistav
 Ti. Semprōnius Gracchus, ii ii i

m. Tiberius Sempronius Gracchus (rahvatriibuun a. 133 e. m. a., hukkus võitluses oma agraarseaduste eest)

Arabes, um *m. araablased*
celer, eris, ere kiire, kärmas

proletarius, ii *m. proletaarlane* (orjapidajate klassi alamkiht, maata jäänud elanikkond; elas annetustest, varustas inimmaterjaliga palgalisi armeesid jne. Vrd. K. Marx'i poolt tsiteeritud Sismondi' märkust: «rooma proletariaat elas ühiskonna arvel, sellal kui kaasaegne ühiskond elab proletariaadi arvel»)

20. pauper, eris (*abi. sg. -e, gen. pl. -um*) vaene, kehv

maxime kõige enam, väga (*abisona superlatiivi moodustamisel*)

bonum, i *n. (bonus) hüve; pl. varandus*

prudens, entis (*prō-videns*) ettenägelik, arukas, mõistlik

idoneus, a, um kõlvuline, sobiv; kohane, vastav

XXVII

1. regiō, ōnis *f. suund; piir; koht, paik, piirkond, ringkond, maaala*

dissimilis, e (*dis-, similis*) mittesarnane, erinev

facilis, e, kerge

Lentulus, i *m. Lentulus (Cicero väimees)*

5. gener, eri *m. väimees*
humilis, e (*humus*) madal; tähtsusetu

honestus, a, um (*honor*) auväärne, aulik

aureus, a, um (*aurum*) kuldne

probitas, ātis *f. (probus) tublidus, korralikkus, headus; ausus*

10. pudor, ōris *m. (pudet) häbi (tunne); kasinus, kõlbeline puhtus; karskus, vooeluslikkus*

coquus, i *m. (coquō) kokk*

cōnsultor, ōris *m. (cōnsulō) nõuandja; nõuküsjaja*

voluntas, ātis *f. (volō) tahe, tahtmine*

societas, ātis *f. (socius) selts; liit; ühiskond*

15. vinculum, i *n. (vinciō) side, köidik; siin: seos*

solitus, a, um (*soleō*) tavaline, harilik; solitō *sc. sõle*

Grātor est solitō post maxima nūbila Phōebus «pärast väga suurt pilvitust paistab päikene meeldivamalt kui muudu»

inimicitiae, ārum *f. (inimicus) vaen*

eligō, lēgi, lēctum, 3. (*ex, legō*) (*välja*) valima

20. tunica, ae *f. tuunika (tooga all kantav alumine riie roomlastel)*

propinquus, a, um lähedane; suguluses olev; *comp. propior; sup. proximus*

pallium, ii *n. mantel (avar ja mugav üliirie kreeklastele)*

paries, etis *m. sein*

ardeō, arsi, arsum, 2. põlema, leegitsema

25. Iam tua rēs agitūr, pariēs cum prōximus ārdet [Hor.] «Kui põleb naabermaja, oled sa ise ohustatud»; lühidalt: Tua rēs agitūr asi puutub sinusse

prior, prius esimene (kahest); endine, eelmine

posterus, a, um pärastine, järgnev; *comp. posterior* tagumine (kahest), järgmine; *sup. posterior* viimne

exterior, e, um väljaspoolne, väline, välispidine; *comp. exterior; sup. extrēmum* äärmine

Ad extrēmum lõppeks, lõppude lõpuks

30. ulterior, ius sealpool, kaugemal

asetses, sealpoolne, sealne; *sup. ultimus* kõige kaugem, äärmine, viimne

ferveō, rui, -, 2. keema; keev, kuum olema

tepeō, ui, -, 2. soe olema

frigeō, -, 2. külm, jahe olema

super(us), a, um ülemine, pealmine, kõrge; *comp. superior* kõrgem; eelmine; *sup. supremum* viimne ja summus kõrgeim, ülim

35. summa summārum kõik kokku, kogusumma; ühe sõnaga

ad summum üldiselt, kokkuvõttes

Supremum vale viimne hüvasti

XXVIII

1. tricēsimus, a, um kolmekümnes

duodecēsimus, a, um kahekümnekaheksas

- Alter ego teine mina, minu teisik memor, oris (*abi. sg. -i, gen. pl. -um*) mäletav (*c. gen.*); memor sum ma mäletan, pean meeles
- 5) carus, a, um kallis, armas
-met rõhutav liide I isiku (egomet, nõsnet) ja mitmuse II isiku (võsnet) asesõnale
iniquus, a, um (in-, aequus) ebatasane; ebaõiglane, ülekohtune vadō, -, -, 3. käima, sammuma, astuma
Vāde mēcum järgne minule, tule (julgesti) minuga! (mitmesuguste teatmike nimetus)
10. circulus, ī m. (circus) sõõrike, sõõr, ring
Nōli tangere circuloš meōš! «Ära puuduta mu sõõrel!» (*Archimēdēs'e sõnad oma tapjale Sürakuusa vallutamisel roomlaste poolt a. 212 e. m. a.*)
adversus, a, um vastane, vaenulik rēs adversae õnnetus
auxilium, ī n. abi
15. negō, l. ei ütleva, eitama, tagasi lükkama; keelduma
placeō, uī, itum, 2. meeldima (*c. dat.*)
intra (interior) seespool, sees; *praep. c. acc.* seespool, sees, -s; sissepoole, sisse, -sse; vahel, vahele; kestel
adversus (adversum) (*praep. c. acc.*) vastu; suhtes
quoque ka, samuti
20. Tū quoque Ka Sina? (*surija Caesari sõnad ühele ta tapjaist a. 44 e. m. a.*)
infelix, icis (in-, felix) õnnetu; õnnetust toov
ipse, a, um ise
nōscō, nōvi, nōtum, 3. teada saada; *perf. nōvi, nōvisse (=sciō)* teadma, tundma
flō, l. puhuma
25. inflō, l. (in, flō) sisse, peale, täis puhuma
rāna, ae f. konn
ubi kui
simulō, l. (similis) sarnastama; (tegema, nagu oleks miski nii), teesklema, simuleerima
tunc siis
30. -sē rõhutav liide enesekohasele asesõnale (sē-se), sageli tähendab sama mis sē
contineō, tinuī, tentum, 2. (com-
- teneō) koos hoidma, koos pidama; ühendama; ümbritsema; hõlmama; sisaldama

XXIX

1. undetricēsimus, a, um kahekümne üheksas
vōtum, ī n. (voveō) töötus; palve; soov
Hoc erat in vōtis [Hor.] «See oligi mu südamesoov, seda ma soovisingi»
Ad hoc «selleks», s. t. antud juhtumiks
5. propter (*praep. c. acc.*) tõttu, pärast, põhjusel
Post hoc nōn est propter hoc «pärast seda» ei tähenda veel «seepärast», s. t. järgnevus ei tähenda veel põhjuslikku seost nuntio, l. [nuntius] kuulutama, teatama, teadustama
sērius, a, um tõsine
tollō, sustuli, sublatum, 3. (üles) tõstma; eemaldama, kõrvaldama
10. extollō, tuli, -, 3. üles, kõrgele tõstma; edasi lükkama
sidus, eris n. tähekoogu; taevakeha; (taeva)täht
talis, e niisugune, selline
multō (*abl. mens.*) (multum) hulga, palju
metuo, uī, -, 3. siin: kellegi pärast kartma, hirmul olema, hirmu tundma, mures olema (*c. dat.*)
15. Idem per idem sama sama abil salutāris, e terve, tervislik
herba salutāris ravimtaim
nocēns, entis (noceō) kahjustav, kahjutegev, kahjulik
herba nocens mürgitaim
20. nūtriō, 4. toitma, kasvatama
urtica, ae f. nõges
rosa, ae f. roos
atque (ac) nagu, kui (võrdlussesõna pärast võrdsust, sarnasust ja erinevust tähendavaid väljendeid)
centum sada
25. cum (*temp.*) kui
cantilēna, ae f. vana, kulunud laul, vana lugu
canō, cecini, cantum, 3. laulma, mängima (muusikariistal)
priediē (prior, diēs) eelmisel päeval, eelpäeval
quisquis, quaequae, quidquid (quic-

- quid) kes iganes, kes tahes; mis iganes, mis tahes
30. **Hērāclitus, ī, m.** Herakleitos (VI—V saj. vahetusel e. m. a., algse materialistliku maailmavaate esindaja. Tema vaate järgi pole «maailm, olles kõiges ühtne, ... loodud ei ühegi jumala ega ühegi inimese poolt, vaid oli, on ja saab olema igavesti elav, seaduspäraselt süttiv ja kustuv tuli»)

bis kaks korda, kahekordselt
 descendō, scendi, scensum, 3.
 (de, scandō) alla tulema, las-
 kuma

trāsmittō, misi, missum, 3. (trāns,
 mittō) üle saatma, üle viima,
 üle vedama; intr. üle, läbi mi-
 nema, mööda voolama

XXX

1. **vērō (vērus)** tõesti, tõepoolest;
 aga, vaid
 nōbilis, e (nōscō) tuntud, tähtis,
 kuulus; suursugune
 Bias, antis m. Bias (vana-kreeka
 mõttetark)
 portō, l. kandma, vedama
5. **Omnia mea mecum portō** (Cicero
 järgi kuuluvad need sõnad
 kreeka filosoofile Bias'ele, kes
 põgenenud kodumaalt midagi
 kaasa võtmata)
 conveniō, vēni, ventum, 4. (com-,
 veniō) kokku tulema, kogunema
 ancilla, ae f. teenija, ümmardaja
 nōmen pācis (gen. explicativus)
 sõna «rahu»
 salūtāris siin: kasulik
10. **Eō ipsō** just sellega, iseenesest
 colligō, legi, lectum, 3. (com-,
 legō) (kokku) koguma, korja-
 ma
 ūllus, a, um mingi
 Oedipūs, odis (ī) m. Oidipus
 (Teeba kuninga Laios'e ja Jo-
 kaste poeg, tappis oma isa ning
 abiellus emaga)
 certē (certus) kindlasti, teatavasti;
 tõesti
15. **uter, utra, utrum** kumb
 neuter, tra, trum mitte kumbki
 emendō, l. (ex, mendum) puudusi,
 vigu kõrvaldama; paranda-
 ma
 fodiō, fōdi, fossum, 3. kasvama

- fovea, ae, f. auk, sala-, püünis-
 auk
20. **incidō, cidi, -, 3. (in, cadō)** sisse
 kukkuma; (peale) sattuma, (pea-
 le) juhtuma
 uterque, utraque, utrumque (uter,
 -que) kumbki
 Alius aliud agit üks teeb üht, tei-
 ne teist
 deceō, cui, -, 2. kaunistama, ehti-
 ma; sobima, kohane olema (c.
 acc.)

XXXI

1. **noceō, ui, itum, 2.** kahju tegema,
 kahju tooma, kahjustama (c.
 dat.)
 laedō, si, sum, 3. vigastama, kah-
 justama, solvama
 sēdō, l. rahustama, vaigistama
 condiciō, ōnis f. kokkulepe, tingi-
 mus; olukord
5. **Condiciō, sine quā nōn** tingimus,
 ilma milleta ei, s. t. vajalik tingi-
 mus
 Quid novī (gen. part.) mis uut?
 mis uudist?
 Ilias, adis f. (acc.) (Homeroose ni-
 -ada) «Ilias» } me all säili-
 Odyssea, ae f. } nud kreeka ee-
 «Odüsseia» } posed)
- solum, ī n. maa, maapind
10. **dulcedō, dinis f. (dulcis)** magu-
 sus; armsus, meeldivus, veetle-
 vus, võlu
 cūnctus, a, um kõik, kogu (pl.
 kõik koos)
 immemor, ōris (in-, memor) mit-
 temäletav, unustav (c. gen.)
 sinō, sivi, situm, 3. lubama
 dissimulō, l. (dis-, simulō) mitte
 välja näitama, varjama
15. **simul = simulatque, simulac** nii-
 pea kui
 aliquis, aliquid (subst.) keegi, mis-
 ki; aliqui, aliqua, aliquod (adi.)
 mingi (sugune), mõni
 at aga, kuid, ent
 tamen siiski, ometi
 quis, quid (subst.) keegi, miski;
 qui, qua (quae), quod (adi.)
 mingi (tarvitatakse aliquis, ali-
 qui asemel pärast sõnu si, nisi,
 nē, num)
20. **nimis liiga**
 quisquam, quidquam (quicquam)
 (subst.) keegi, miski; ūllus, a;
 um (adi.) mingi

- vestis, is *f.* riietus, riie
 aestimō, 1. hindama
 quisque, quidque (*subst.*) igaüks;
 quisque, quaeque, quodque (*adi.*)
 iga
25. faber, brī *m.* käsitöoline, sepp,
 meister
 trahō, trāxi, tractum, 3. tõmbama,
 lohistama, vedama
 voluptās, ātis *f.* nauding, lõbu;
 siin: kirk
- fallō, fefellī, falsum, 3. (kedagi)
 petma; (kellelegi) märkama-
 tuks, tähelepanematuks jääma
 (*c. acc.*)
- quidam, quaedam, quiddam
 (*subst.*) keegi, miski; quidam,
 quaedam, quoddam (*adi.*) mõne-
 sugune; mõni, mingi
30. fleō, flevi, flētum, 2. nutma, taga
 nutma
 quivis, quaevis, quidvis (*qui, volō*)
 (*subst.*) kehtases, mistahes; qui-
 vis, quaevis, quodvis (*adi.*) mis-
 sugune tahes
- remedium, iī *n.* arstirohi, raviva-
 hend
- quisquis, quaequae, quidquid (*quic-
 quid*) (*subst.*) kes ka mitte, kes
 iganes, kes tahes; mis ka mitte,
 mis iganes, mis tahes; quisquis,
 quaequae, quodquod (*adi.*) mis-
 sugune tahes, milline tahes
- cuiusvis hominis (*gen. poss.*) est
 igale inimesele on omane
35. insipiēns, entis (*in-, sapiēns*)
 ebatak, mõistmatu, taipamatu,
 rumal
- Nullius nisi (*litotes*) insipientis
 (*gen. poss.*) est ainult rumala-
 le on omane
- quilibet, quaelibet, quidlibet
 (*subst.*) kehtases, mistahes; qui-
 libet, quaelibet, quodlibet (*adi.*)
 milline tahes

XXXII

1. capillus, ī *m.* juus, juuksekarv;
 (*kollekt.*) juuksed
- nōnnūllus, a, um (*nōn nūllus*)
 mõni
- iīnius diēi (*gen. qual.*) ühepäe-
 vane
- sella, ae *f.* tool, iste
5. ambō, ae, ō mõlemad
- collegium, iī *n.* ametivendlus, kol-
 legium; ühing
- annus, ī *m.* aasta

- trium annōrum (*gen. qualit.*)
 vesper, erī ja eris *m.* õhtu
10. Tiberis, is, *m.* (*acc. sg. -im, abl.
 sg. -i*) Tiber (*Kesk-Itaalia pea-
 jõgi*)
- condō, didi, ditum, 3. (*com-, dō*)
 asutama, rajama
- dea, ae *f.* (*dat. pl., abl. pl. -is ja
 -abus*) jumalanna
- colō, ui, cultum, 3. harima; aus-
 tama; hoolitsema
- quot (*indecl.*) kui paljud, kui pal-
 ju, mitu
15. plāga, ae *f.* lõök, hoop; haav
- confodiō, fōdi, fossam, 3. (*com-
 fodiō*) läbistama, läbi torkama
- portus, ūs *m.* (porta) sadam
- nāvis longa sõjalaev
- ante quam, antequam enne kui
20. os, ossis *n.* kont, luu
- expellō, puli, pulsum, 3. (*ex, pellō*)
 välja ajama, minema kihutama
- post rēges expulsōs pärast kunin-
 gate minema ajamist
- in melius mutāre paremaks muut-
 ma, parandama
- temptō (*tentō*), 1. katsuma, kat-
 setama, proovima, üritama
25. spatium, iī *n.* vahemaa; ruum; aja-
 vahemik, aeg
- sescenti, ae, a (*sex, centum*) kuus-
 sada (tarvitatud jaotusarve, sest
 arvu kohta) musttuhat
- talentum, ī *n.* (*kr. s.*) talent (ra-
 häühik)
- cōnscentia, ae *f.* (*com-, scientia*)
 kaasteadmine, teadvus, teadmine;
 südametunnistus
- Spartiatēs, ae (*Spartanus, i*) *m.*
 spartalane

XXXIII

1. triceni, ae, a kolmekümne kaupā
 singuli, ae, a ühekaupa
- tricenōs diēs ja tricenōs singulōs
 diēs (tarvitatud jaotusarve, sest
 tähendatud arvud käivad iga
 kuu kohta)
- autem aga (lauses teisel kohal)
5. Februārius, a, um veebruari;
 Februarius (*sc. mensis*), iī *m.*
 veebruar
- Martius, a, um (Mars) märtsi-;
 Martius (*sc. mensis*), iī *m.*
 märts
- Quintilis, e (*quintus*); Quintilis
 (*sc. mensis*), is *m.* kvintil (viies
 kuu)

- Sextilis, e (sextus); Sextilis (sc. mensis), is m. sekstiil (kuues kuu)
- September, bris, bre (septem) septembri-; September (sc. mēnsis), bris m. september
10. Octōber, bris, bre (octō); oktoobri-; Octōber (sc. mēnsis), bris m. oktoober
- November, bris, bre (novem) novembri-; November (sc. mēnsis), bris m. november
- December, bris, bre (decem) detsembri-; December (sc. mēnsis), bris m. detsember
- Numa Pompilius, ae, ij m. Numa Pompilius (teine muistne kuningas Roomas)
- postea (post, is) pärast, pärast-pool
15. Iūlius (sc. mensis, ii m. juuli; Iūlius (Caesari sugukonnanimi)
- Augustus (sc. mensis), i m. august; Augustus (augeō) (senati poolt Octaviānus'ele antud austav tiitel)
- nōminō, l. (nomen) nimetama, määrama
- imperātor, ōris m. väepäälisk, ülemjuhataja, imperaator; keiser
- Kalendae, ārum f. kalenda (esimene kuupäev)
20. Nōnae, ārum f. noona [5. (7.) kuupäev]
- Idūs, uum f. iidus [13. (15.) kuupäev]
- Maius (sc. mensis), ii m. mai
- interficiō, fēci, fectum, 3. (inter, faciō) tapma
- cupidus, a, um ahne; himukas, himuline (c. gen.)
25. ōrātiōnem habere kõnet pidama
- senātus, ūs m. senat
- a. d. VI Id. Nov. = ante diem sextum Idūs Novembrēs (s. o. 8. nov.)
- Prid. Kai. Ian. = pridie Kalendās Ianuāriās (s. o. 29. detsembril, sest enne Caesari kalendrireformi oli detsembris 29 päeva)
- Manius Lepidus, ii, i m. Manius Lepidus (Rooma konsul)
30. Tullus, i m. Tullus (Rooma konsul)
- Lepidō et Tullō cōnsulibus (ab! temp.) Lepiduse ja Tulluse konsulaadi ajal (s. o. a. 66 e. m. a.)

- comitium, ii n. rahvakoosolekukoht
- bini, ae, a kahekaupater kolm korda
35. terni, ae, a kolmekaupater nelj korda
- quaterni, ae, a neljakaupater

XXXIV

1. Lycūrgus, i m. Lükurgos (Sparta seadustandaja 9. saj. e. m. a)
- Spartānus, a, um (Sparta) sparta praeclārē (praeclārus) väga selgesti; suurepäraselt
- institūō, ūi, ūtum, 3. (in, statuō) moodustama, kujundama; otsustama; määrama, korraldama
5. secundum (praep. c. acc.) piki, mööda; kohaselt, järgi
- adulescens, entis m. noor inimene, nooruk, noormees (taval. 14. kuni 30. eluaastani)
- strēnuē (strēnuus) energiliselt, agaralt, sudilt
- parēns, entis c. (pariō) vanem (isa, ema); pl. parentēs, um c. vanemad
- honōrō, l. (honor) austama, austust osutama
10. modeste (modestus) tagasihoidlikult, mõõdukalt
- imperium, ii n. käsk, korraldus; valitsus, võim, ülemvõim, riik
- sevērē (sevērūs) karmilt, rankesti
- patienter (patiēns) kannatlikult
- honestē (honestus) aulikult, auväärselt; ausalt
15. feliciter (felix) õnnelikult
- verē (vērus) tõeliselt, tõelikult, tõepäraselt, õigesti
- theātrum, i n. (kr. s.) teater
- clāmō, l. kisama, karjuma, hõikama
- leviter (levis) kergelt; kergesti
20. saucius, a, um haavatud
- suāviter (suāvis) meeldivalt
- Fortiter in re, suāviter in modis tugev tegudes, õrn viisis, s. o. kindlalt, aga ettevaatlikult
- valetudō, inis f. (valeō) tervislik seisund, tervis
- diligenter (diligēns) hoolsasti, püüdlilikult, usinasti
25. coeptus, a, um (coepi) alatud, alustatud
- subitō äkki, ootamatult

- sērō (sērus) hilja
pēpētūō (perpetuus) alatiselt, pi-
devalt, igavesti, lakkamatult
huc sia
30. rārō (rārus) harva
dēvolō, 1. (dē, volō) alla len-
dama
hinc siit, siitpeale
prandēō, prandī, prānsum, 2.
hommikueinet sōōma, eines-
tama
īnferī, ōrum m. (īnferus) manala
elanikud
35. fortassē võib olla, vahest
cēnō, 1. lõunastama
timidus, a, um (timeō) kartlik,
arg
lātrō, 1. haukuma
vehementer (vehemēns) ägedasti,
kirklikult; tugevasti; väga
40. mordeō, momordi, morsum, 2.
hammustama, purema
potius (potis) ennemini, pigemini,
parem
multum (multus) palju; comp.
plūs rohkem; sup. plūrimum
ultrā sinnerapool, sealpool; kaue-
mini, üle selle; edasi, kauge-
mal(e)
- Nōn pius ultrā ei enam kauge-
male (edasi), s. o. kõrgeim, pa-
rim (tarvitatav mõne omaduse
või ürituse ületamatu astme
tähistamiseks)
45. iudicō, 1. õigust mõistma, kohut
mõistma, otsustama
difficiliter ja difficulter (difficilis)
raskesti, raskelt, vaevaga

XXXV

1. venia, ae f. vastutulekikkus; luba,
andestus, vabandamine
Sit venia verbō! [Plin] Olgu lu-
ba sõnal, s. t. kui ma nii ütel-
da tohin
quis = aliquis
cautus, a, um (caveō) ettevaat-
lik
5. sēcūrus, a, um (sē = sine, cūra)
muretu
tūtus, a, um hādaohutu, julge,
kindel
prōsum, prōfui, prōdesse (prō,
sum) kasuks olema, kasu too-
ma; siin: terviseks olema
C. Cilnius Maecenas, ii ī ātis m.
Gaius Cilnius Maecenas (tema

ümber koondunud kirjandus-
ringi kuulusid: Vergilius, Ho-
ratius ja Propertius; vrd. met-
seen)

- dēsūm, fui, esse (dē, sum) mitte
olemas olema, puudu olema,
puuduma
10. Pūblius Vergilius Maro, ii ī
ōnis, m. Publius Vergilius Maro
(rooma tähtsamaid luuletajaid,
rooma rahvusliku suurepöise
«Aeneis'e» autor, 70.—19. a.
e. m. a.)
- dubitō, 1. (dubius) kahevahel ole-
ma, kahtlema, kõhklema
an või; kaksikküsimuses tarvita-
takse partikleid: utrum — an;
— ne — an; — an: kas ... või
oppetō, ivī, (ii), itum, 3. (ob,
petō) vastu minema, vastu as-
tuma, vastu ruttama
mortem oppetere surmale vastu
minema, surema
15. māgnī (gen. pret.) aestimāre kõr-
gelt hindama
dēspērō, 1. (dē, spēs) lootust kao-
tama, meelt heitma, ahas-
tama
impossibilis, e võimatu
vītō, 1. kõrvale hoiduma, väl-
tima
frīgus, oris n. külm, pakane
20. calidus, a, um (calor) soe, kuum
autumnus, ī n. sügis
attentus, a, um (attendō) tähele-
panelik

XXXVI

1. gaudeō, 2. (gaudium) rõõmu
tundma, rõõmustama
invitō, 1. kutsuma (kui külalist),
külla kutsuma; üles kutsuma
Habeat sibi minugi pārast
accipiō, cēpi, ceptum, 3. (ad, ca-
piō) vastu võtma, (kätte saa-
ma
5. iuvenis, e noor
iuventūs, ūtis f. (iuvenis) noorus
aeg, noorus; noorsugu
humus, ī f. maamuld, maapind;
maa; humi (loc.) maas, maha
beātus, a, um õnnelik, õnnis, ri-
kas
dictum, ī n. (dicō) ütlus, vä-
jend, sõna
10. prudēter (prudēns) ettenäge-
likult, arukalt, mõistlikult
respiō, spēxi, spectum, 3. (re-,

- speciō) tagasi vaatama; silmas pidama, arvestama
- stilus, *i m.* pulgake (kirjutamiseks vahatahvlike), (puust) kepike; kirjutis, stiil
- vertō, verti, versum, 3. pöörama, kõrvale pöörama, keerama, suunama, *pass.* pöörduma, muutama
- stilum vertere stilus keerama, s. o. kirjutatud maha kustutama; viimistlema
15. ignōscō, nōvi, nōtum, 3. (*in-*, (*g*)nōscō) andestama, andeks andma
- plānē lausa; täitsa, selgesti tot (*indecl.*) nii paljud, nii palju
- Cedant arma togae [Cic.] relvad andku aset toogale, s. o. rahaja rüüle
- Audiatur et altera pars! võetagu kuulda ka vastaspoolt!
20. utinam (ut, nam) oh kui, kui ometi
- perveniō, vēni, ventum, 4. (*per*, veniō) läbi, üle tulema; (kuhugi) tulema, (*pārale*) jõudma, saabuma
- ignōminia, *ae f.* (*in-*, nōmen) ausa nime kaotus, autus, teotus, häbistus
- edō, ēdi, ēsum, 3. sööma
- quō = ut (*fin.*) eō
25. impēritus, a, um (*in-*, peritus) vilumatu, kogenematu
- teneantur (*sc. memoriā*) meeles peaksid

XXXVII

1. implōrō, 1. (*in*, plōrō) anuma, (hārdalt, tungivalt) paluma
- pōstulō, 1. nõudma
- ōrō, 1. paluma
- obsecrō, 1. (*ob*, sacrō) pühaduse nimel paluma; anuma, (hārdalt, tungivalt) paluma
5. quid = aliquid
- graviter (*gravis*) raskesti
- statuō, ui, ūtum, 3. asetama, paigutama, kohale, üles seadma; määrama, otsustama
- privātus, a, um era, isiklik; craldiseisev
- commodum, *i n.* kasu
10. paupertās, ātis *f.* (*pauper*) vaesus; viletsus, kehvus; häda
- impellō, puli, pulsum, 3. (*in*, pellō) (*millegi*) külge lööma

- või tõukama, liikuma panema; virgutama, ergutama, sundima, kihutama (millekski)
- audax, ācis (*audeō*) julge, jultunud
- operam dare vaevaks võtma, vaeval nägema, hoolitsema
- reficiō, feci, fectum, 3. (*re-*, faciō) uuesti tegema, uuesti korda seadma, taastama, parandama, uuendama
15. adulator, ōris *m.* meelitaja, (*alatu*) lipitseja, lõmitaja
- grandis, e suur, tohutu
- iterum teist korda, uuesti, jälle
- Rōmam Rooma (*innade nimed esinevad küsimuse puhul «kuhu?» akusatiivis*)
- tradō, didi, ditum, 3. (*trās*, dō) üle andma; edasi andma; jutustama
20. relinquo, liqui, lictum, 3. (*re-*, linquo) maha jätma, järele jätma, jätma; siin: lahkuma
- vitalis, e (*vita*) elujõuline, viitaalne
- arātrum, *i n.* (*arō*) ader
- Cincinnatius, *i m.* Cincinnatius (*konsul a. 460, diktaator a. 458 e. m. a.*)
- dictator, ōris *m.* diktaator

XXXVIII

1. rideō, risi, risum, 2. naerma; välja nzerma, pilkama (*c. acc.*)
- neve, neu (*ne*, -ve) ega, mitte
- lepus, oris *m.* jännes
- quaestiō, ōnis *f.* (*quaerō*) otsimine, uurimine; pärimine, küsimus
5. prōpōnō, posui, positum, 3. (*prō*, pōnō) ette panema; ette seadma; asetama; esitama
- cupiō, ivi (*ii*), itum, 3. himustama, ihaldama
- quam siin: kuidas, kui väga, kui-võrd
- doleo, ui, -, 2. (*dolor*) valutama, valu tundma; kurvastama
- intelligō, lēxi, lectum, 3. (*inter*, legō) aru saama, mõistma, taipama
10. accidō, cidi, -, 3. (*ad*, cadō) juurde, alla langema; (*impers.*) osaks saama, juhtuma
- ut (*consecut.*) nii et
- ne (*küsiiv partikkel*) kas

- quōmodo (quō modō) missugusel viisil, kuidas
proximā, ... superiōre nocte (abl. temp.) viimasel, ... eelviimasel ööl
15. convocō, l. (com-, vocō) kokku kutsuma
ignōrō, l. mitte teadma, tähele panemata jätma, ignoreerima
Quintus, i m. Quintus (eesnimi)
complūrēs, a, (gen. -ium) (com-, plūrēs) paljud, mõned
incrēdibilis, e (in-, crēdibilis) uskumatu
20. memorō, l. (memor) mainima, meenutama
legiō, ōnis f. leegion
ut siin: kuidas
pūgna, ae f. võitlus, lahing
Marathōnius, a, um (Marathōn) maratoni (pūgna Marathōnia a. 490 e. m. a.)
25. quantum kui palju
vel ehk; või; isegi; siin: kasvõi
argumentum, i n. märk, tunnus, tõend, argument; (teose) sisu
dictū (sup. II) ütelda
gēns, gentis f. hõim, suguharu, rahvas
30. quantus, a, um kui suur, missugune

XXXIX

1. cum (temp.) kui
gratia, ae f. meeldivus, arm, tänu, soosing
grātiās alicui agere kellelegi tänu avaldama, kedagi tänama
fidem alicui habēre kedagi usaldama, uskuma
5. Pythagorās, ae m. Püthagoras (kuulus kreeka filosoof VI saj. e. m. a.)
Stratonicus, i m. Stratonicus (kitaaramängija)
citharista, ae m. (cithara) kitaaramängija, kitarõõd
statua, ae f. (statuō) kuju
Apollō, inis m. Apollon (muusika, luulekunsti ja valguse jumal)
10. commemorō, l. (com-, memorō) meelde tuletama, meenutama; mainima
vesperi õhtul
Thalēs, is m. Thalēs (kreeka filosoof Mileetosest ca. 624–547 e. m. a.)
cum (hist.) kui

- terrester, stris, stre (terra) maa-
15. Chaerōnēa, ae f. Haironeia (linn Boiootias)
Isthmos (-us) i m. Isthmus (maakitsus Korintose linna juures)
Corinthii, ōrum m. (Corinthus) Korintose elanikud
fossa, ae f. (fodiō) kraav
Diōgenēs, is m. Diogenēs (filosoof-küünik ca 400–323 a. e. m. a.)
20. dōlium, ii n. tünn, vaat
habitō, l. (habeō) elunema, elama, asuma
volvō, volvi, volūtum, 3. veeretama, keerutama; lahti rullima
Myndus, (-os), i f. Mündus (sadamalinn Kaarias, Väike-Aasias)
excēdō, cessi, cessum, 3. (ex, cēdō) välja astuma, välja minema, väljuma

XL

1. mātūrus, a, um küps, valminud
decidō, cidi, -, 3. (dē, cadō) alla kukkuma, maha kukkuma, langema
peccō, l. eksima, patustama
rogō, l. küsima, paluma
5. nõnne? (nōn, -ne) kas tõesti mitte? kas siis ei? kas ju? eks? (tarvitatakse siis, kui oodatakse jaatavat vastust)
appetō, ivi, itum, 3. (ad, petō) taotlema, püüdma; nõudma, hirmustama
societās hūmāna inimühiskond
ostendō, tendi, tentum, 3. näitama, osutama, tõendama, siin: lubama, töötama
Chilō(n), ōnis m. Hilon, (VI saj. e. m. a. Sparta efoor)
10. damnō, l. süüdi mõistma
accūsō, l. süüdistama, kaebama
pluit, pluit, 3. (v. impers.) sajab (vihma)
madeō, ui, -, 2. märg, niiske olema
naufragus, i m. (nāvis, frangō) laevahukku kannatanu, merehädaline
15. -ne ... an kas ... või
Darēus, eī m. Darcus (Pärsia kuningas)
repudiō, l. tagasi lükkama; keelduma; hülgama
Parmeniō(n), ōnis m. Parmenion

- (*Makedoonia Aleksandri väejuht*)
Solōn (*Solo*), õnis *m. Solon* (*vanakreeka filosoof ja seaduseandja ca 600 e. m. a.*)
 20. **sileō**, ui, -, 2. vaikima; tegevuseta olema
Periander, dri *m. Periandros* (*Korintose türann VII—VI saj. e. m. a.*)
occultō, 1. varjama
 num? kas tēsti? kas siis? ega ometi? (eitavat vastust oodates)
Hector, oris *m. Hektor* (*Priamose poeg, vapraim Trooja kangelane*)
 25. **nōsset** = nōvisset (**nōscō**)

XL I

1. **mīror**, 1. (**mīrus**) imestama
admiror, 1. (**ad, mīror**) imestusega vaatama, imestama, imetlema
grātulor, 1. õnne soovima, õnnitlema (*c. dat.*)
imitor, 1. järele aimama, matkima, jäljendama; imiteerima
 5. **audācter** (**audāx**) julgesti; jultult
calumniōr, 1. laimama
haereō, **haesi**, **haesum**, 2. (küljes) rippuma; kinni jääma, takerduma; (külge) kleepuma
fateor, **fassus sum**, 2. tunnustama, (üles) tunnistama
peccātum, *i n.* (**peccō**) patustus, eksimus, patt, süütegu
 10. **confiteor**, **fessus sum**, 2. (**com, fateor**) üles tunnistama
loquor, **locūtus sum**, 3. kõnelema, rääkima
concordō, 1. (**com-, cor**) üksmeelles, kooskõlas olema
probō, 1. (**probus**) proovima, katsuma; heaks kiitma, õigeks tunnistama; tõestama
deterior, **ius**; *sup.* **deterrimus** vähem hea, halvem
 15. **sequor**, **secūtus sum**, 3. järgnema, järgima (*c. acc.*)
lābor, **lāpsus sum**, 3. libisema
aberrō, 1. (**ab, errō**) (teelt) kõrvale eksima; eemalduma, (millestki) kõrvale kalduma, kõrvale minema
discordia, *ae f.* (**discors**) lahkmeel, lahkheel

- dilābor**, **lāpsus sum**, 3. (**dis-, lābor**) laiali libisema, laiali valguma; hävima, hukkuma
 20. **ūtor**, **usus sum**, 3. kasutama, tarvitama (*c. abl.*)
parturiō, 4. (**pariō**) sünnitamisel, sünnitusvaludes olema, sünnitama
nāscor, **nātus sum**, 3. sündima
ridiculus, **a, um** (**rideō**) naljakas, naeruväärne
morior, **mortuus sum**, 3. (*part. fut.* **moritūrus**, **a, um**) surema
 25. **patiōr**, **passus sum**, 3. kannatama; taluma, sallima, lubama
gradior, **gressus sum**, 3. sammuma, astuma
prōgredior, **gressus sum**, 3. (**prō, gradior**) edasi liikuma
regredior, **gressus, sum**, 3. (**re-, gradior**) tagasi minema, tagasi pöörduma
Crītō(n), õnis *m. Kriton* (*Sokratese õpilane ja sõber*)
 30. **Sōcratēs**, *is m. Sokrates* (*kuulus Ateena filosoof, Platoni õpetaja; 469—399. a. e. m. a.*)
custōdia, *ae f.* (**custōs**) valve; vahipost; vahtkond; vahistus, vangistus; vangla
ēgredior, **gressus sum**, 3. (**ex, gradior**) välja sammuma, välja astuma; välja minema, väljuma
metior, **mensus sum**, 4. mõõtma; välja mõõtma
partiōr, **partitus sum**, 4. (**pars**) jagama, jaotama, välja jagama

XL II

1. **Scylla**, *ae f.* Skülla (*neeme tipus asetsev meresõitjaile ohtlik kalju Sitsiilia väinas, müüdi järgi Phorküse tütar, kes nõiutuna haukuvaks koletiseks kaljukoopas varitsedes puruks kisikus iga temale läheneva elava olendi*)
Charybdis, **bdis f.** (*acc. -bdim ja -bdin, abl. -bdi*) Charübdis (*kardetat veekeeris Sitsiilia väinas Skülla vastas, personifitseeritud merevett neelavaks hirmsaks elukaks*)
accendō, **endi**, **censum**, 3. süütama
lūcerna, *ae f.* latern; lamp, õli-lamp

5. forum, i n. turuplats, turg, foorum
ambulō, 1. jalutama
persuadeō, suāsī, suāsum, 2. (suādeō) tungivalt soovitama, venema (c. dat.)
pulsō, 1. (pellō) (tugevasti) tõukama, lööma; koputama
pateō, uī, -, 2. avatud olema, avanema, laiuma
10. iānuā, ae f. välisuks, uks, sissekäik
āmens, mentis (ab, mēns) meeletu
Samīi, ōrum m. (Samos) Samos'e saare elanikud, samoslased
oblīviscor, oblītus sum, 3. unustama (c. gen.)
memini, isse (v. defect.) mäletama
15. lateō, uī, -, 2. varjatud olema, peituma; siin: kaduma, unustama
Āgis, gidis m. Agis (Sparta kuningas)
sufficiō, feci, fectum, 3. (sub-, faciō) piisama, jätkuma, küllalt olema
repetō, petivī (petii), petitum, 3. (re-, petō) uuesti taotlema, kordama
gladiātor, ōris m. (gladius) gladiiaator
20. avē! avē! terel terel ole, olge tervitatud!
M. Antōnius ii m. Antonius (Rooma riigimees I saj. e. m. a.)
imber, bris m. (abl. sg. i ja e) vihmavaling, vihmasadu, vihm
Capua, ae f. Capua (Kampaania pealinn)
iubeō, iussī, iussum, 2. käskima
25. adhūc seniajani, senini in incertō teadmatuses
iaceō, uī, -, 2. lamama; asetsema
prōtinus (prō, tenus) otse (edasī), sedamaid, vahetult, siin: edasi
- Rhodanus, i m. Rhōne (jōgi Gallias)
5. iungō, iūnxī, iūnctum, 3. ühendama
ratis, is f. parv
traiciō, iēci, iectum, 3. (trans, iaciō) läbi, üle viskama; ületama, läbistama; siin: sc. sē üle (teisele poole) minema, üle sõitma (c. acc.)
Cyrus, i m. (sc. Minor) Kūros (Noorem) (Pārsia satraap V.-Aasias, V saj. e. m. a.)
clam salaja
10. superbū, a, um üleolev, kõrk, uhke
Tarquinius Superbus, ii, i m. Tarquinius Superbus (seitsmes ning viimane Rooma kuningas)
rēgnō, 1. (rēgnum) kuningas olema, valitsema
adveniō, venī, ventum, 4. (ad, veniō) (juurde) tulema, lähene-ma, saabuma
orior, ortus sum, 4. (part. fut. oriturus) (ind. praes. konjugeerub III konj. järgi; coni. imperf. -oreretur ja oriretur) tõusma, ilmuma; algust saama, lähtuma, algama, tekkima
15. proficiscor, fectus sum, 3. teele asuma
et siin: ka
surgō, surrēxi, surrēctum, 3. (sub, regō) (püsti) tõusma, üles tõusma
forte juhtumisi, juhulikult
praesēns, entis (praesum) kohalolev, juuresolev, käesolev, praegune
20. veneror, 1. austama, jumaldama; kummardama (kui jumalat)
mirus, a, um ebatavaline, ime-line
convertō, vertī, versum, 3. (com-, vertō) ümber, teisale pöörama; muutma; siin: pass. muutuma
omnium mentes üldine meeletolu
Publius Valerius, ii ii m. Publius Valerius (esimene konsul Roomas a. 509, 508)
25. exigō, ēgi, āctum, 3. (ex, agō) välja ajama; lõpetama
Iānus, i m. Janus (alguse, aja, samuti uste ja väravate jumal, piltidel kujutatud kahe näoga, käes võti. Temale oli pühenda-

XLIII

1. migrō, 1. rändama, ümber asuma
Marathon, ōnis c. Maraton (küla Atika idarannikul, mille lähedal a. 490 e. m. a. Miltiades võitis pärslased)
fortitūdō, dinis f. (fortis) vahvus, vaprus

- tud aasta esimene kuu; 1. jaanuaril pühitseti Januse püha) templum, i n. tempel
 Athēnae, ārum f. Ateena (linn)
 cōficiō, feci, fectum, 3. (com-, faciō) teostama, korda saatma, täide, lõpule viima, lõpetama
 30. exercitus, ūs m. (exercēō) väljaõpetatud) sõjavägi
 dimittō, misi, missum, 3. (dis-, mittō) laiali saatma; laiali, lah-ti laskma

XLIV

1. litigō, 1. (lis) riidlema, tulitsema, protsessima
 invādō, vāsi, vāsum, 3. (in, vādō) (sisse, kallale) tungima
 obstrepeō, pui, , 3. (ob, strepeō) vastu kostma; mühama, kohama
 irā obstrepeute kuna viha kõrvus kumises
5. cum (iterat.) igakord kui
 sōl dictus est (sc. ssō) (päikese) nimetuseks on «sōi»
 exorior, ortus sum, 4. (ex, orior) välja, esile tulema, nähtavale ilmuma; tõusma
 obscurō, 1. (obscurus) pimestama, lumestama; varjama
 pernox, noctis (per, nox) (esineb ainult nom., abl. sg.) õõ läbi paistev
- 10. armāmenta, ōrum, n. (arma) purjestik, purjed
 potest vōib
 iūcunditās, ātis f. (iūcundus) meeldivus, veetlevus, mõnusus
 gubernātor, ōris m. (gubernō) tüürimees; juhtija, valitseja
 dēstringō, strinxī, strictum, 3. (dē, stringō) maha, ära tõmbama; paljastama
15. sistō, steti, statum, 3. asetama, panema; seisma jääma, peatuma
 cōnsistō, stiti, -, 3. (com-, sistō) seisma jääma, peatuma, asuma
 ēnsis, is m. mõök
 arrigō, rēxi, rēctum, 3. (ad, regō) üles tõstma
 aurēs arrigere kõrvu kikki ajama; teraselt, tähelepanuga kuulama
20. adstō (astō), stiti, -, 1. (ad, stō) (juures) seisma

- demittō, misi, missum, 3. (dē, mittō) maha, alla laskma; langetama
 dux, ducis, c. (ducō) juht, pealik
 Gallicus, a, um (Gallia) Gallia
 Orgetorix, rigis m. Orgetorix helveetslaste juht 70—60. aastail e. m. a.)
 25. Marcus Messāla, i ae m. Marcus Messāla (Rooma konsul a. 61 e. m. a.)
 Marcus Pisō, i ōnis m. Marcus Piso (Rooma konsul a. 61 e. m. a.)
 nōbilitās, ātis f. (nōbilis) kuulsus, tähtsus; kõrgem seisus, aadel
 incolumis, e puutumata, vigastamata
 obsideō, sedī, sessum, 2. (ob, sedeō) blokeerima, sulustama, (sisse) piirama, (ümber) piirama
 30. Mithridātes, is m. Mithridates (Pontos'e kuningas)
 Galba, ae m. Galba
 ōrātor, ōris m. oraator, kõnemees, kõneleja
 tranquillus, a, um vaikne, rahulik

XLV

1. praestō, stiti, stitum (statum), 1. (prae, stō) ees seisma, ees olema; välja paistma, parem olema; impers. praestat on parem
 ēruditiō, 4. õpetama, haridust andma
 (ops), opis f. (nom., voc., dat. sg. ei esine) võim, vägi, abi; pl. vahendid, vara, rikkus
 militō, 1. (miles) sõdur olema, sõjaväes teenima; võitlema
5. genū, ūs n. põlv
 labō, 1. kõikuma, vankuma, vaaruma, tuikuma
 Mārcus, Laeca, i ae m. Marcus Laeca (Catilina vandeseltsi liige)
 cōnstō, stiti, (statum), 1. (com-, stō) kindlasti seisma, püsima; koosnema
 Divitiācus (Diviciācus), i m. Divitiacus (hāadulaste juht Caesari ajal)
10. Germanī, ōrum m. germaanlased
 irācundus, a, um (ira) äkiline
 temerārius, a, um (temere) järelemõtlematu, tujukas

- Gallia, ae f. Gallia
proximā nocte (*abl. temp.*) järg-
misel ööl
15. posse võima, võida
prōvincia, ae f. tegevuspiirkond,
tegevusväli, võitluspiirkond; või-
detud maa, provints
scriptor, ōris m. (*scribō*) kirjanik
compōnō, posui, positum, 3. (*com-*,
pōnō) kokku panema, kokku
seadma; koostama
versus compōnere vārse kirju-
tama
20. auctor est jutustab
Quintilius Varus, ii i m. Quinti-
lius Varus (*luuletaja, Vergiliuse*
ja Horatiuse sõber)

XLVI

1. Pompēii, ōrum m. Pompei (*linn*
Lōuna-Kampaanias; hävinud
Vesuuvi purskel a. 79 m. a. j.)
celeber, bris, bre rahvarikas; pidu-
lik; kuulus
Campānia, ae f. Kampaania
(*maakond Kesk-Itaalias*)
considō, sedī, sessum, 3. (*com-*,
sīdō) asetuma; istet võtma; sis-
se, alla, vajuma
5. mōtus, ūs m. (*moveō*) liikumine
terrae mōtus maaväriseimine
Regulus, i m. Regulus (*Rooma*
konsul a. 79 m. a. j.)
Vergīnius, ii m. Verginius (*Rooma*
konsul a. 79 m. a. j.)
impleō, plevi, pletum, 2. (*in-*,
pleō) täitma
10. iam siin; kohe
vigilō, l. (*vigil*) ärkvel, valvel
olema
salus siin: julgeolek
perniciēs, ei f. (*per, nex*) hukatus
arbitror, l. (*arbitr*) (õigeks) pi-
dama, arvama
15. Hicētās, ae m. Hiketas (*filosoof*
Sūrakuusast)
Syrācūsus, a, um (*Syrācūsae*)
sūrakuuslane
supera, ōrum n. taevakehad, taeva-
võlv
cēnseō, suī, sum, 2. arvama
praeter (*praep. c. acc.*) mööda;
peale (kellegi, millegi)
20. mundus, i m. maailm; maa
moverī liikuma
insānus, a, um (*in-*, *sānus*) mõis-
tusetata, hull, hullumeelne

- furō -, -, 3. hullumeelne olema,
(hullumeelselt) määratsema
multa ... bona (*acc. pl. neutr.*)
palju head, rohkesti hüvesid
25. absolvō, solvi, solūtum, 3. (*ab-*,
solvō) vabastama; vabaks, õi-
geks mõistma
soror, ōris f. õde
Rōmulus, i m. Romulus (*Rooma*
linna rajaja ja esimene kunin-
gas)
urbem cōstituere linna asutama,
rajama
vetō, uī, itum, 1. keelama
30. vinciō, vīnxī, vīnctum, 4. siduma,
kõitma; takistama; siin: ahel-
dama, raudu panema
salvus, a, um vigastamata, rikku-
mata, kahjustamata, terve
cōnstat, stitit, -, 1. on kindel, on
teada
appāret, uit, -, 2. on selgesti nä-
ha, silmanähtav
oportet, uit, -, 2. peab, tuleb
35. opus, n. (*indecl.*) tarvidus; opus
est (*alicui aliquā rē*) on tarvis,
on vaja, on vajalik, tarvilik

XLVII

1. Pūblius Cornelius Scīpiō Nāsica
Āfricanus (*maior*), ii i ōnis
ae i m. Publius Cornelius
Scipio Nasica Africanus (*van-*
nem) (*kuulus Rooma väepealik.*
Zama lahingu võitja a. 202
e. m. a.)
Ennius, ii m. Ennius (*esimesi*
Rooma luuletajaid, 239—169
e. m. a.)
ōstium, ii n. maja sissekäik, uks;
suue
iussus, ūs m. (*iubeō*) käsk, kor-
raldus; iussū käsul
5. intus sees (pool); sisse (poole)
paucis post diēbus (*abl. mens.*)
mõni päev hiljem
exclāmō, l. (*ex, clāmō*) hüüdma,
hõikama
impudens, entis (*in-*, *puđens*) hä-
bitu, häbematu, jultunud, ülbe
Apelles, is m. Apelles (*kuulsaim*
kreeka maalikunstnik, Make-
doonia Aleksandri kaasaeglane)
10. pictor, ōris, m. (*pingō*) maali-
kunstnik, maalija
perficiō, feci, factum, 3. (*per-*,
faciō) lõpule viima, lõpetama

- pröpnere üles seadma, välja pänema
 pergula, *ae f.* väljaulatav hooneosa, väravaruum; siin: ateljee trüansiens, trüanseuntis *c.* möödamineja, mööduja
15. auscultō, *l.* pealt kuulama, kuulama
 vulgus, *i n. (m.)* rahvas, hulk
 diligēns, entis (*diligō*) hoolas, püüdlük
 trädunt jutustatakse
 sutor, oris *m.* kingsepp
20. reprehendō, endi, ensum, 3. (*reprehendō*) (kinni haarates) tagasi hoidma; haarama, tabama; noomitust, märkust tegema, laitma
 crepida, *ae f.* sandaal
 trünsibat läks mööda, mööodus
 emendatiō, onis *f.* (*emendō*) parandus, täiendamine
 cavillor, *l.* pilkama, norima
25. coepi, coepisse (*v. defect.*) algama, alustama, hakkama
 circa (*praep. c. acc.*) ümber, ümbuses
 crūs, cruris *n.* sääri
 indignor, *l.* (*indignus*) ebavääri- liseks pidama; pahane, vihane olema; pahanduma, vihastuma
 pröspiciō, spēxi, spectum, 3. (*pröspeciō*) edasi, ette vaatama; silmama; siin: välja vaatama
30. denuntiō, *l.* (*dē, nuntiō*) teadustama, teatama
 Nē sutor suprā crepidam (*iudicet*) «kingsepp jäägu oma liistude juurde»

XLVIII

1. cōsentiō, *sensi, sēsum*, 4. (*comsentiō*) nõus olema, nõustuma; kokku leppima
 Epicurus, *i m.* Epikuros (*kuulus kreeka filosoof IV saj. e. m. a., tema nime järgi nimetatud filosoofilise koolkonna rajaja*)
 lectiō, *l.* (*legō*) (korduvalt, in-nuga) lugema
 Platō(n), onis *m.* Platon (*kreeka filosoof V–IV saj. e. m. a., Sokratese õpilane*)
5. studiōse (*studiōsus*) püüdlükult, hoolikalt
 terror, oris *m.* (*terreō*) hirm
 terror incidit ... exercitui sõjaväge valdas hirm

- Gnaeus Pompeius Magnus, *ii ii i m.* Gnaeus Pompeius (*kuulus Rooma riigimees I saj. e. m. a.*)
 Pompei = Pompeii (*gen. sg.*)
10. modo (*modus*) ainult, vaid; äsja; non modo ... sed etiam mitte ainult ... , vaid ka
 sēnsus, ūs *m.* (*sentiō*) tunne, meel; aisting
 tectum, *i n.* (*tegō*) katus; maja laetor, *l.* (*laetus*) rõõmustama, rõõmu tundma
 vehemens, entis äge, kirglik; vali, tugev
15. existimō, *l.* (*ex, aestimō*) hindama; arvama, arvamust avaldama, otsustama
 prohibeō, bui, bitum, 2. (*prö, habeō*) takistama, tagasi, eemale hoidma, eemale tõrjuma
 cōnsulatus, ūs *m.* (*cōsul*) konsuliamet, konsulaat
 Titus Pompōnius Atticus, *ii ii i m.* Titus Pomponius Atticus
 Graecē (*Graecus*) kreeka keeli
20. Graecē loqui kreeka keelt rääkima
 posterī, orum *m.* (*posterus*) järglased
 geōmetria, *ae f.* (*kr. s.*) maa-mootmine, maamootmiskunst, geometria
 inveniō, vēni, ventum, 4. (*in, veniō*) leidma, leiutama, avastama, teada saama
 immolō, *l.* ohvriks tooma, ohverdama

XLIX

1. serus, *a, um* hiline
 neque ... neque (*nec*); nec ... nec ei ... ega
 quālis, *e* missugune, milline
 quidem isegi, muidugi, tōsi küll; küll; vähemalt
5. turbulentus, *a, um* rahutu, ärev, sündmusrohke; tormine; täis rahutust
 permanēō, mānsi, māsum, 2. (*per, manēō*) kindlaks jääma, püsima; edasi kestma
 possum, potui, posse (*pofis, sum*) võima, suutma, saama
 suspicor, *l.* (*suspiciō*) kahtlustama; aimama, (ära) arvama
 Anacharsis, idis *m.* Anacharsis (*sküüt, teadushimust aetuna reisis Soloni ajal Ateenasse*)
10. Scytha, *ae m.* sküüt

nōsse = nōvisse
 admoneō, uī, itum, 2. (ad, moneō)
 meelde tuletama; manitsema,
 veenma
 necasset = necāvisset
 sāne (sānus) tõesti, tõepoolest;
 siiski, kõigest hoolimata

L

1. severus, a, um karm, range; siin:
 tōsine
 iocor, 1. (iocus) naljatama, nal-
 jatlema, nalja heitma
 piscor, 1. (piscis) kalastama,
 kala püüdma
 natō, 1. ujuma
5. omnis ... aetas ... tenetur kogu
 aeg on kinni
 occāsio, ōnis, f. (occāsus) juhus;
 võimalus
 modus vivendi elamisviis
 potestās, ātis f. (potis) võim,
 jõud; võimalus
 beātē (beātus) õnnelikult
 cupiditās, ātis f. (cupidus) himu,
 iha; siin: igatsus, soov
 beātē vivendi cupiditās igatsus
 õnneliku elu järele, soov õnne-
 likult elada
10. incendō, cendī, censum, 3. põlema
 panema, süütama
 permoveō, mōvi, mōtum, 2. (per,
 moveō) tugevasti liikuma pane-
 ma, liigutama; suurt mõju aval-
 dama, mõjutama
 castigō, 1. noomima, karistama,
 nuhtlema; laitma, riidlema,
 sõitlema
15. dominor, 1. (dominus) isand ole-
 ma, valitsema, võimul olema,
 käskima
 disciplina, ae f. (discipulus) õp-
 pus, õpetus, teadus; kord, dist-
 pliini
 venor, 1. jahti pidama, küttima
 esuriō, -, -, 4. näljane olema, näl-
 ga tundma
 sitiō, 4. (sitis) janu tundma, janu-
 nema

LI

1. facinus, oris n. (faciō) tegu, toi-
 ming; kuritegu, roim
 diripiō, ripui, reptum, 3. (dis-
 rapiō) riisuma, paljaks röövima
 Aristoteles, is ja i m. Aristoteles

(kuulus kreeka filosoof, Platoni
 õpilane, 384—322. a. e. m. a.)

- demōnstrō, 1. (de, mōnstro) näi-
 tama; (näitlikult) selgitama,
 seletama, tõestama
5. gustus, ūs m. (gustō) maitsmine,
 proovimine; maitse
 disputō, 1. arutlema, vaidlema;
 seletama
 iam juba; siin: enam (eitav lause)
 praepōnō, posuī, positum, 3.
 (prae, pōnō) ette (otsa) sead-
 ma; eelistama (c. dat.)
 ut (concess.) ehk küll, ehkki, kuigi
 10. sānus, a, um terve
 adhibeō, uī, itum, 2. (ad, habeō)
 juurde, külge panema; raken-
 dama, tarvitusele võtma, kasu-
 tama
 moderātiō, ōnis f. piiri-, mõõdu-
 pidamine, endavalitsemine; mõõ-
 dukus, parajus
 ignōtus, a, um (in-, (g)nōtus)
 teadmatu, tundmatu
 ceterum (cēterus) muide
 15. plūrimum valere väga palju suut-
 ma
 praecipue (praecipuus) iseäranis,
 peamiselt, eriti
 cōnspectus, ūs m. (cōnspiciō)
 vaade, vaatepiir
 in cōnspectū (sc. hominum) (ini-
 meste) nähes, silme all
 ratiō, ōnis f. (reor) arve; aru,
 mõistus; mõte

LII

1. depulsiō, ōnis f. (depellō) ära-
 tõukamine; kõrvaldamine, eemal-
 damine
 Pelopidās, ae m. Pelopidas (Tee-
 ba kuulus väepealik IV saj.
 e. m. a.)
 cōnsilium capere otsust tegema,
 otsustama
 Gaius Cassius Longinus, ii ii i
 m. Gaius Cassius Longinus
 (vabariiklane, Caesari-vastase van-
 denõu algataja)
5. Pericles, is m. Perikles (Ateena
 kuulus kõnemees ja riigimees
 V saj. e. m. a.)
 causā (postpos. c. gen.) põhjusel,
 pärast, tõttu, otstarbel, -ks
 ingens, gentis hiiglasuur, mää-
 ratu, tohutu
 comparō, 1. (com-, parō) valmis-
 tama, korraldama; võrdlema

tresvirī, ōrum *m.* tresvirid (*kolmelikmeline ametnike kolleegium*)

10. rem publicam cōstituere riigielu korraldama, reguleerima triumvir, *i m.* (trēs, vir) triumvir (*kolmelikmelise ametnike kolleegiumi liige*) comitia, ōrum *n.* rahvakoosolek

edicō, dixi, dictum, 3. (ex, dicō) (avalikult) teada andma, kuulutama; määrama, käsima

Cyprus, *i f.* Kūpros (*saar Vahe mere idaosas*)

15. abundō, *i.* (ab, undō) üle voolama, ülikülluses olema materia, *ae f.* materjal, aine; ehitusmets magnopere (māgnō opere) väga aegritūdō, dinis *f.* (aeger) halb enesetunne, haigus; kurvastus, mure, meelehärm, tusk Neāpolis, *is f.* (*acc. sg. -im; abl. sg. -i*) Napoli

20. absterreō, uī, itum, 2. (ab, terreō) (millestki eemale) peletama; (ära, eemale) hirmutama cōspiciō, spēxi, spectum, 3. (com-, speciō) üle vaatama, silmama, nägema, märkama, tähele panema cōspecta moenia müüride nägemine

neglegēns, entis (*neglegō*) tähelepanematu, hoolimatu, ükskõikne, muretu Euripides, *is m.* Euripides (*Ateenas suur tragöödiakirjanik, 480—405 a. e. m. a.*)

25. tragoedia, *ae f.* (*kr. s.*) tragöödia eloquor, locūtus sum, 3. (ex, loquor) mõtteid väljendama, rääkima, kõnelema

ēlegantia, *ae f.* (ēlegāns) maitserikkus, peenus, elegantsus

mūtātā, ōrum *n.* (mūtō) muudatused mūtātis mūtandis vajalike muudatustega

30. praemittō, misi, missum, 3. (prae, mittō) ees, ette, eel saatma; (millestki) enne kõnelema, (mõnd märkust) enne tegema praemissis praemittendis (*pp*) «pärast seda, kui on eelnenuid see, mis peab eelnema» (*s. o. eeldades kõike vajalikku; pärast vajalikke sissejuhatavaid sõnu*)

LIII

1. sapiō, ii, -, 3. maitset omama; arukas, tark olema audeō, ausus sum, 2. julgema, sõandama decorō, *i.* (decus) kaunistama, ilustama, ehtima somnium, *ii n.* unenägu
5. mentior, 4. valetama, luiskama profiteor, fessus sum, 2. avalikult tunnistama, kuulutama tardō, *i.* kõhklema, viivitama cōsultō, *i.* (cōsulō) (innukalt) nõu pidama või arutama, kaalutlema tantus, *a, um* nii suur, niisugune gaudeō, gāvisus sum, 2. rõõmu tundma, rõõmustama (*c. abl.*) soleō, solitus sum, 2. tavatsema, harjunud olema; soleō *c. inf.* harilikult fidō, fisus sum, 3. usaldama (*c. dat.*)

cōnfidō, fisus sum, 3. (com-, fidō) kindlasti lootma, uskuma; usaldama (*c. dat.*)

diffidō, fisus sum, 3. (dis-, fidō) mitte usaldama (*c. dat.*)

15. revertor, verti, verti (3) tagasi pöörduma cedere *sein:* kaduma praeteritus, *a, um* (praeterē) möödunud

unquam (umquam) kunagi Thessalia, *ae f.* Tessaalia (*maala Põhja-Kreekas*)

20. Brundisium, *ii n.* Brundisium (*linn Kalaabrias*) innumerābilis, *e* (in-, numerus) loendamatu, arvutu

LIV

1. adsum, adfui (affui), adesse (*ad, sum*) kohal, juures olema; aitama (*c. dat.*) absum, āfui, abesse (*ab, sum*) ära, eemale olema; eemale jääma; puuduma invidia, *ae f.* (invidēō) kadedus; vihavaen, põlgus Themistocles, *is m.* Themistokles (*Ateenas väejuht V saj. algul e. m. a.*)
5. impetus, ūs, *m.* (in, petō) pealetung, kallaletung, rünnak impetum facere ründama

- vituperō, l. laitma, hukka mõist-
ma, taunima
praesum, praefui, praessee (prae,
sum) ees, eesotsas olema või
seisma, ülemaks olema (c. dat.)
Hasdrubal, alis m. Hasdrubal
(Kartaago väejuht III saj.
e. m. a.)
10. corrigō, rēxi, rēctum, 3. (com-
regō) parandama, korrigeerima
praeteritum (sc. tempus), ī n.
(praetereō) möödunu, möödu
nud aeg, minevik
praesens (sc. tempus), entis n.
(praesum) olevik
futūrum (sc. tempus), ī n. tulevik
Cōrrige praeteritum, praesens re-
ge, cērne futūrum «paranda
minevikku, valitse olevikku, pea
silmas tulevikku»
15. rota, ae f. ratas
carpō, carpsi, carptum, 3. noppi-
ma; maitsuma, nautima; *kasu-
tama
viam carpere teed käima
intersum, fui, esse (inter, sum)
vahel, seas olema; osa võtma
(c. dat.)
Gaius Plinius Caecilius Secundus
(Minor), ii ii ii ī m. Gaius Pli-
nius Caecilius (noorem) (Roo-
ma kirjanik, 62—113. a. m. a. j.)
20. insum, infui, inesse (in, sum)
sees olema, peal olema; sisal-
duma
obsum, obfui, obesse (ob, sum)
kahju tooma, kahjustama; vastu
olema
ultra posse võimeid ületama
obligō, l. (ob, ligō) siduma; ko-
hustama
simul ühel ajal, ühteaegu, (ühes)
koos
25. potēns, potentis (possum) võimas;
võimeline
cōnātum, ī n. (cōnor) ettevõte,
üritus, kavatsus
efficiō, feci, fectum, 3. (ex, faciō)
esile kutsuma, tekitama, põhjus-
tama; valmislama, tegema, teos-
tama
- LV
1. ferō, tuli, lātum, ferre kandma;
(välja) kannatama, taluma
sapienter (sapient) targasti, aru-
kalt, mõistlikult
populāris, e (populus) kaasmaa-

- lase, kodumaine; subst. popula-
ris, is c. kaasmaalane, sugu-
vend, -õde
- Danai, ōrum m. (Danaos) danaos-
lased, kreeklased
5. dōnum, ī n. (dōnō) and, annet-
tus, kink, kingitus
lignum, ī n. puu, puit; pl. kütte-
põletuspuud
insāne (insānus) mõttetult, mee-
letult
referō, rettuli (retuli), relātum,
referre (re-, ferō) tagasi kand-
ma; tagasi, ära tooma; ette
kandma, jutustama
referre grātiās tānu avaldama, tä-
nama
10. relāta, ōrum n. (referō) esilatu,
jutustatu
Relāta referō jutustan jutustatut
(ilma lõcpärasuse cest vastuta-
mata)
perferō, tuli, lātum, ferre (per,
ferō) välja kannatama, ära kan-
natama, taluma
obdūrō, l. (ob, dūrus) kõvana,
vastupidavana püsima; tugev
olema
afferō, attuli, allātum, afferre
(ad, ferō) juurde kandma, too-
ma; juurde, kaasa tooma; ette
tooma, teatama
15. auferō, abstuli, ablātum, auferre
(ab, ferō) ära kandma, ära vii-
ma, ära võtma
reus, ī m. süüalune
culpa, ae f. süü; süütegu
transferō, tuli, lātum, ferre (trans,
ferō) üle kandma, üle tooma;
siin: veeretema
crāstinus, a, um (crās) homme
20. differō, distuli, dilātum, differre
(dis-, ferō) laiali, edasi kand-
ma; edasi lükkama
differō, -, differre erineva
appellatiō, ōnis f. (appellē) nime-
tus, nimi
appellatiō populī (gen. explicut.)
nimetus «rahvas»
significō, l. (signum, faciō) mär-
kima, tähistama
25. connumerō, l. (com-, numerō)
kaasa, hulka arvama
patricius, a, um (pater) patriitsi;
subst. patricii, ōrum m. patriit-
sid (eesõigustatud ülemkiht
Roomas)
senātor, ōris m. (senātus) senaa-
tor

- ferus, a, um mets-, metsik, karm
inferō, intuli, illätum, inferre (in,
ferō) (aliquid allcui) sisse, pea-
le kandma, tooma; tekitama
30. agrestis, e (ager) põllu-, maa-,
mets-; talupojalik, põllupidaja;
jāme
- Latium, ii n. Laatsium (maakond
Kesk-Itaalias pealinna Rooma-
ga)
- impedimenta, orum, n. (impediō)
(sõjaväe) voor
- cōnferō, contulī, kollätum, cōnferre
(com-, ferō) kokku kandma, ko-
guma; sē cōnferre (kuhugi) siir-
duma, minema
- carrus, i m. (veo)vanker

LVI

1. volō, voluī, velle tahtma, soovima
modo ... modo kord ... kord
evolovō, volvi, voiütum, 3. (ex,
volvō) lahti rullima (papürose
rulli); lahti lõõma, avama; lu-
gema, lehitsema
- hauriō, hausi, haustum, 4. ammu-
tama, tõstma (vedelikku)
5. cribrum, i n. sõel
aut vōi; aut ... aut kas ... vōi
quod (explicativum) (see asjaolu,
see) et, nimelt et; (mis-puutub
sellesse) et
- deficiō, feci, fectum, 3. (de, faciō)
ära langema, lahku lõõma; mit-
te jätkuma, puudu olema
- audācia, ae f. (audār) julgus;
vaprus; jultumus
10. in māgnis (sc. rebus) suurtes (s.
o. tähtsais) asjades
- nōiō, nōlui, nōlle (nē, volō) mitte
tahtma, mitte soovima
- laudātor, ōris m. (laudō) ülistaja,
kiidukõneleja
- īnspiciō, spēxi, spectrum, 3. (in,
speciō) sisse vaatama, vaata-
ma; silmitsema, vaatlema; jä-
rele, üle vaatama
- dōnō, 1. andma, annetama, kin-
kima
15. fātum, i n. (taval. pl.) saatus
- aggredior, gressus sum, 3. (ad,
gradior) juurde astuma; kallale
tungima, ründama
- quod (causāle) sest et, see-
pärast et
- vereor, ritus sum, 2. kartma; au-
kartust tundma
- herī (here) eile
20. mālō, mālui, mälle (magis, volō)
enam tahtma, eelistama; pare-
maks pidama
- lūdō, si, sum, 3. mängima
- externus, a, um välispidine, väline;
välismaine, välis-(maa-)

LVII

1. satlus (satis) parem, kohasem, so-
bivam, kasulikum
- eō, ii, itum, ire minema
- apertus, a, um (aperiō) avatud;
lage, lahtine, vaba
- artifex, ficis, m. (ars, faciō) meis-
ter, kunstnik
5. pereō, ii, itum, ire (per, eō) ka-
duma minema; hävima, huk-
kuma
- alacer, cris, cre erk, agar; rõõmus
- audēns, entis (audeō) julge, ul-
jas; kokkumatu, vahva
- transeō, ii, itum, ire (trāns, eō)
üle minema, siirduma; möödu-
ma
- Saguntum, i n. Saguntum (tähtis
kaubalinn Tarragoonias Hispaanias
Vahemere ääres, hävitati
Hannibali poolt a. 219 e. m. a.)
10. intereō, ii, itum, ire (inter, eō)
hukka minema, hukkuma, hävi-
ma
- tenuis, e õhuke, peenike; väike,
tähtsusetu, lihtne
- casa, ae f. onn, hurtisik
- exeō, ii, itum, ire (ex, eō) välja
minema, väljuma
- frequens, entis sage; arvurikas,
arvukas, rohke (-arvuline)
15. mediō (sc. itinere) abi. lineae
via sacra tänav Roomas, mis viis
piki Palatinuse mäe üle foo-
rumi põhjaosa Kapitooliumile
- redeō, ii, itum, ire (re-, eō) tagasi
pöörduma, tagasi minema
- praetereō, ii, itum, ire (praeter,
eō) mööda minema, mööduma
- abeō, ii, itum, ire (ab, eō) ära
minema, lahkuma
20. ineō, ii, itum, ire (in, eō) sisse
minema, sisse astuma; algama
- publicum, i n. (pūblicus) avalik-
kus, avalik koht, tänav
- prōdeō, ii, itum, ire (prō, eō)
edasi minema, välja astuma,
minema; ilmuma
- in publicum prōdire tänavale mi-
nema, ilmuma
- cūria, ae f. kuuria; senati koos-
olek, senat

25. paulō (*abl. mens.*) post vähe hiljem
 ictus, üs *m.* (icō) löök, hoop
 coniuṛāti, ōrum *m.* (coniūro) van-
 deosalised, vandeseltslased
 perfodiō, tōdi, fossum, 3. (per,
 fodiō) läbi kaevama, läbi puu-
 rima, läbi pistma, läbi torkama,
 läbistama
 faustus, a, um soodus, soosiv,
 õnnetoov
30. prōcedō, cessi, cessum, 3. (prō,
 cēdō) välja astuma, ette astu-
 ma; edasi liikuma; mööduma,
 kulgema

- diligō, lēxi, lectum, 3. (dis-, legō)
 austama, hindama, armastama,
 lugu pidama
20. quāre (quae, res) mispärast
 requirō, quisivī (ii), quisitum, 3.
 (re-, quærō) (üles) otsima; jä-
 rele pärima, küsima
 excruciō, 1. (ex, cruciō) (ära)
 piinama, vaevama
 paenitet (poenitet), uit, -, 2. (mē)
 ma kahetsen
25. offendō, fendi, fensum, 3. solvama
 pudet, uit, -, 2. (te) sul on häbi

LIX

- LVIII
1. fiō, factus sum, fieri 1) saama,
 sündima; muutuma; 2) teh-
 tama
 labōrō, 1. siin: püüdma, vaeva
 nägema
 obscūrus, a, um (obscūrō) pime,
 tume; ebaselge
 infectus, a, um tegemata, täitmata,
 teostamata, toimumata (jää-
 nud), mitte toimunud või juh-
 tunud
5. quantī... tantī (*gen. pretī*) kui
 kõrgelt... nii kõrgelt
 Quantī quisque aliōs facit, tantī
 fit ab iis kui kõrgelt keegi hin-
 dab teisi, nii kõrgelt hinnatakse
 ka teda teiste poolt
 mōmentum, ī *n.* (aja)jooks, kulg,
 moment, (üks) silmapilk, hetk,
 minut
 cinis, eris *m.* tuhk
 nefās *n.* (*indecl.*) (nē, fās) luba-
 matu, ebaseaduslikkus; üleko-
 hus; patt
10. est nefās on lubamatu, võimatu
 crebrō (creber) sagedasti, sageli,
 tihti, korduvalt
 etiāmsī kuigi, isegi, kui
 dimidium, ī *n.* (dimidius) pool
 coepi, coeptum, coepisse (*v. de-*
fect.) algama, alustama, hak-
 kama
15. mōrus, ī *m.* müür
 ōdi, isse (*part. fut. ōsūrus*) (*v.*
defect.) vihkama, põlgama
 luxuria, ae *f.* rikkalikkus, küllus,
 toredus, luksus
 magnificētia, ae *f.* (māgnificus)
 suurmeelsus; toreduse-, luk-
 susearmastus; suurejoonelisus,
 toredus

1. obliquus, a, um viltune; kaudne
 Divicō, ōnis *m.* Divico (*helveets-*
laste saatkonna juht a. 58
e. m. a.)
 agere siin: rääkima
 sin kui aga
5. persequor, secūtus sum, 3. (per,
 sequor) (pidevalt) järgnema,
 jälitama
 reminiscor, -, 3. (re-, meminī)
 (endale) meelde tuletama, mee-
 nutama (*c. gen.*)
 incommodum, ī *n.* ebakohasus;
 õnnetus, kahju, siin: lüüasaam-
 mine, kaotus
 pristinus, a, um endine
 imprōvisō (imprōvisus) ettenäge-
 matult, ootamatult
10. pāgus, ī *m.* ringkond, kanton; kan-
 toni elanikud, suguharu
 adorior, ortus sum, 4. (ad, orior)
 (ootamatult) kallale tungima
 cum (*temporale*) sel ajal kui
 sui, ōrum *m.* (suus) omad, omad
 mehed
 ob (*praep. c. acc.*) pärast, põhju-
 sel, tõttu
15. māgnō opere (= māgnopere) suu-
 rel määral, väga
 tribuere siin: tähtsust omistama
 despiciō, spēxi, spectum, 3. (de,
 speciō) üllalt alla vaatama; hal-
 vustama
 maiōres, um *m.* (māgnus) esiva-
 nemad
 ut consecutivum
20. contendō, tendi, tentum, 3. (com-,
 tendō) pingutama; tõttama;
 võistlema, võitlema
 virtūte contendērent vaprast
 (vapruste abil) võitlevad
 dolus, ī *m.* kavalus

- insidiae, ārum *f.* varitsemine, salasepitsused, intriigid
- nitor, nixus (nīsus) sum, 3. (mililegi) end toetama, toetuma (*c. abl.*)
25. committō, mīsi, missum, 3. (committō) algust tegema, algama, korda saatma, sooritama; siin: toimuda, sündida laskma
- calamitas, ātis *f.* õnnetus, kaotus
- interneciō, ōnis *f.* (inter, nex) mahatapmine, hävitamine
- prōdō, didi, ditum, 3. (prō, dō) edasi andma, teada andma
- memoriam prōdere mälestust alal hoidma
30. possessiō, ōnis *f.* valdamine, valdus; omand, maaomand

C. Iulii Caesaris
 Commentarii de bello Gallico, Lib. I.
 commentarii, õrum *m.* märku-
 sed; memuaarid

I

1. Gallia est omnis divisa... Caesar mõistab siin Gallia all roomlaste poolt mitte veel vallutatud maa-ala, mis vastab tänapäeva Prantsusmaale ühes mõnede Hollandi, Belgia, Saksamaa ja Sveitsi piiriarsete osadega, välja arvatud Prantsusmaa kagu-osa, mille roomlased alistasid a. 121 e. m. a. ja muutsid rooma provintsiiks (*Prövincia Narbonēnsis* ehk lihtsalt *Prövincia*) Kitsamas tähenduses mõistab Caesar Gallia all ainult osa nimetatud maa-alast, kus, nagu ta ise samas lausub, eladgid keldid ehk gallid. Vahelepaigutatud *est* tõstab täiendi rõhutatult esile, predikaadi asend toob sõnastusse värs-kust.

est ... divisa (perfectum praesens) jaguneb

incolō, colui, cultum, 3. (in, colō) tr. asustama; *intr.* elu-nema, elama

Belgae, õrum m. belglased

Aquitāni, õrum m. akvitaanlased
qui = ei, qui. Tõlkes soovitav juurde lisada sõna «hõimud» või «rahvad», sest ladina keeles sageli esineb demonstraatiivne pronoomen seal, kus meie eelistame tarvitada vastavat substantiivi

ipsõrum lingua (abl. instrumēti) nende endi keeles; *nostra (sc. linguā)* meie keeles aga

Celtae, õrum m. keldid

Belgae ... Aquitāni ... Celtae ... Galli Caesar peab eksi-kombel belglasi ja kelte (galle) eri rahvasteks, kuna tege-likult mõlemad kuulusid keldi hõimu. Tõuliselt erinesid neist akvitaanlased, kuuludes ibeeri hõimu

2. *institūtis (abl. limitationis)* kom-metelt

Gallōs ... ab Aquitānis ... ā Belgis pro Galliam ... ab Aquitāniā ... ā Belgio Caesar tarvitab siin, nagu ka mu-jal väga sageli, maa nimetuse asemel rahva nimetust (*metonüümia*). Tõlkes tuleb sää-rasel korral juurde lisada sõna «maa», «maa-ala», «territoo-rium», «piirkond» jne.

Garunna, ae m. nüüdisaegne: Garonne

Garunna flūmen pro flūmen Garunna

Mātrona, ae m. praegune Marne
Sēquana, ae m. praegune Seine

3. *propterea (propter, is)* seetõttu, sellepärast; *propterea quod* sellepärast et

cultus, ūs m. (colō) harimine; (ainelist laadi) kultuur, tsi-ivilisatsioon; eluviis

hūmānitās, ātis f. (hūmānus) inimikkus, humaansus; hari-dus, (vaimne) kultuur

ā cultū atque hūmānitātē prövinciāe (sc. Narbonensis) lon-gissimē absunt tõlkida: nad asuvad kõige kaugemal provintsi tsivilisatsioonist ja kul-tuurist. Narbo provintsi kul-tuuriliseks keskuseks oli Mas-silia linn (praegune Marseille), kreeka koloonia juba ammust ajast.

mercātōrēs Gallias käis kaup-mehi peamiselt Massilia lin-nast, aga ka Itaaliast. Üldse arendasid roomlased seal hoog-sasti kaubanduslikke suhteid.

minimē ... saepe «kõige vähem sageli = kõige harvemini, vä-ga harva, s. t. harvemini kui teiste gallia hõimude juurde *commeō, l. (com-, meō)* kokku käima, sõitma

ea, quae tõlkes juurde lisada «esemeid»

effeminō, l. (ex, femina) nai-selikuks muutma; õrnaks te-gema, ära hellitama

pertinere siin: omane olema, kaa-sa aitama

ad effeminandōs animōs (sc. eõrum) pertinent aitavad kaa-

sa hingede naisestamisele, s. t. muudavad meeste iseloomu naiselikuks

importō, l. (in, portō) sisse kandma, sisse vedama

qui trāns Rhēnum incolunt *incolere* esineb siin intransitiivselt tähenduses «elama»; vrd. § 1: unam incolunt, kus see verb on transitivne ja tähendab «asustama»

continenter (continenens) pidevalt, alaliselt

4. quā de causā = de hāc causā sel põhjusel, seepärast. Iseisva lause algul esineb ladina keeles demonstratiivpronoomeni asemel harilikult relatiivpronoomen

Helvetiī üks gallide hõime, nagu järeldeb sõnadest: reliquōs Gallōs virtūte (abl. limitatio-nis) praecedunt

praecedere = antecedere ees olema, ületama

cotidianus, a, um igapäevane cotidianis proeliis (abl. instru-menti) ... contendunt igapäevaseis lahinguis võitlevad

cum (kuna, sellega et) ... prohibent ... gerunt cum explicativum

suīs finibus (prohibent) abl. separatio-nis

II

1. longe kaugelt (võrdluses), annab superlatiivile tugevama rõhu, «ületas kaugelt kõiki oma suursuguse ja rikkuse poolest» nõbilisimus ka keltide aristokraatide seas toimus kihistumine, sõltuvalt esivanemate arvust, sõjalisest kuulsusest, rikkusest, klientide ja saatjaskonna arvust
- Orgetorix, lõpp «rix» gallia nimedes vastab ladina sõnale «rex» ja seda tarvitatakse ainult riigis juhtivail kohtadel seisvate isikute nimede juures
- dis, ditis = dives, divitis
2. M. Messāla et M. Pisōne cōsulibus, s. o. a. 61 e. m. a. regnī (gen. obiectivus) varasemal perioodil seisis paljude Gallia hõimude eesotsas kunin-

gad. Caesari ajal oli enamikus gallia riikides kuningavõim ülikate poolt kukutatud; muistsete kuninglike perekondade liikmed aga püüdsid korduvalt haarata võimu. Nii ka siin Orgetorix, seekvanlaste juures Casticus (1, 3, 4), häädulaste juures Dumnorix (1, 3, 4).

inducō, dūxi, ductum, 3. (in, ducō) sisse juhtima; sisendama, mõjutama; inductus: ahyatletud, meelitatud, haaratud

cupiditate inductus himu pärast, taotledes. Abl. causae kõrval esinev part. perf. pass. jääb eesti keelde harilikult tõlkimata

civitatī (sg./!) persuasit, ut (obi.) ... exirent (pl./!) constructio ad sensum (konstruktsioon mõtte järgi): civitatī = civibus

cum omnibus cōpiis — cōpia (pl.) võib tähendada niihästi «tagavarad», «vahendid» kui ka «(sõja)vägi», «jõud». Kuna 5-ndast peatükist nähtub, et helveetslased põletasid enne maalt lahkumist kõik, isegi liigse teravilja, siis tuleks siin tõlkida: «kogu väega, kogu rahvaga».

perfacilis, e (per, facilis) väga kerge

perfacile esse üleminek kaudsele kõnlele, siin esineb konstruktsioon acc. c. inf. ilma akusatiivita, sest lause subjektiks on infinitiiv potiri

cum (causale) ... praestarent virtute praestare alicui vapruselt kedagi ületama

tōtius Galliae (gen. obiectivus) imperiō potiri ülemvõim enda kätte saada kogu Gallias

3. id s. o. ut de finibus suis cum omnibus cōpiis exirent

hōc (abl. mensurae) sedavõrd, seda

loci nātura ... continentur on piiratud looduslike tingimuste poolt (on koos hoitud koha looduse läbi)

5. prō multitudine ... hominum prō võib tõlkida «võrreldes», «kui arvestada» (rahvaarvu, ca 263 000 inimest, Helveetsia pindala oli aga ca 92 000 km²,

seega km² peale tuli vaevalt 3 inimest)

prō glōriā belli atque fortitudinis võrreldes sõjalise vapruste (sõjas üles näidatud vapruste tõttu omandatud) kuulsusega; **belli atque fortitudinis** (*hendiadūoin*), s. o. üks kahe kaudu. Selle kõnefiguuriga väljendatakse üht liitmõistet kahe sõna varal, mis on ühendatud sidesõnadega: *et, -que, atque*.

finēs (*acc. pl.*) siin tähenduses «maa», «maa-ala», «territorium»

longitūdō, dinis f. (*longus*) pikkus

passus, ūs m. samm. Roomlased mõõtsid vahemaad sammudega, kusjuures sammuks loeti sõduri kaksiksamm (=1,48 m). Niisiis *mille passūs* (rooma miil) = ligikaudu 1,5 km

milia... CCXL = milia ducenta quadrāgintā (s. o. 355 km)

lātitudō, dinis f. (*lātus*) laius (milia) CLXXX = milia centum octōgintā (s. o. 266 km)

III

- his rebus **adducti** neil kaalutlustel, nende asjaolude tõttu. Vrd. *cupiditate inductus* II, 2. Samas järgnevat *part. perf. pass. permōti* võib ka tõlkimata jääda
- quae... pertinentē** esineb konjunktiiv, sest autor selles lauses lähtub mitte omaenda, vaid kõnealuste helveetslaste mõttest (*coniunctivus obliquus*). Selle varjundi edasiandmiseks tuleks tõlkida «mis nende arvates tarvis oli» või «mida nad tarvilikuks pidasid»
- ad proficiscendum** — proficisci siin = välja rändama
- iūmentum, ī n.** veoloom; **iūmenta** siin: igasugused veoloomad, näit. hobused, muulad, härjad (neid võidi pikal teekonnal ka toiduks tarvitada)
- carrōrum carri:** transportvankrid. Toiduainete ja kogu vara transportamiseks pidi väljarändajail kasutada olema vähemalt 8500 vankrit ja 34 000

veolooma. Vankrikaravani pikkus võis olla ca 130 km

quam maximum numerum võimalikult suuremal arvul

coēmō, emi, emptum, 3. (com, emō) kokku ostma

sementēs quam maximās facere võimalikult palju maad täis külvata

suppetō, ivi (ii), itum, 3. (sub, petō) käepärast olema, jätkuma

pācem et amicitiam cōfirmāre uuendada (kinnitada) rahu- ja sõpruslepingut. Seda tuli helveetslastel teha selleks, et naaberkogukonnad neid abistaksid või vähemalt ürituse teostamisel ei takistaks neid.

- ad eas res cōnficiendās** selle (nende asjade) kordasaatmiseks
- biennium, ii n. (bis, annus)** kaks aastat, kaksaastak
- duxerunt = arbitrātī sunt profectiō, ōnis f. (proficiscor)** teeleminek
- dēligō, lēgi, lēctum, 3. (dē, legō)** (välja) valima
- lēgūtiō, ōnis f. (legō)** saatkond, saadikuamet

is sibi legātīonem ad civitatēs suscepiit rõhk langeb sõnale *sibi*; Orgetorix võttis enda peale kõige tähtsama osa, kus eestkätt vaja oli isiklikult mõju avaldada, kõik muu jättis ta teiste hooleks

- Catamantaloēdes, is m.** Catamantaloēdes
- Sēquanus, ī m.** seekvanlane
- Casticō, Catamantaloēdis siliō, Sēquanō** lisand asetseb enamasti pärisnime järel, eesti keeles vastupidi
- in Sēquanis = in Sēquanōrum civitatē**
- amicus** (*sc. populi Rōmāni*) aunimi, mis senat välismaa võimukandjaile andis kas teenete eest või et neid Rooma poole võita, kui nad miski suhtes olid kardetavad
- rēgnum** siit selgub, et Gallia kogukondades kuningavõim polnud päritav
- ut... occupāret** sõltub sõnast *persuādet* (*praes. historicum*);

analoogiliselt allpool: ut idem
cōnāretur, persuādet

5. item samuti
Dumnorix, rigis *m.* Dumnorix
qui... obtinēbat käib Dumno-
rixi, mitte Diviciacuse kohta.
Tõlkimisel sõnad vastavalt jär-
jestada
acceptus, a, um (accipiō) vastu-
võetav, armastatud; adjektiivi
tähdenduses: meeldiv, armas
mātrimōnium, ii *n.* (māter) abi-
elu; in mātrimōnium dare nai-
seks andma, mehele panema
6. **factū supinum II**, eesti keele
seisukohalt liigne sõna (*pleo-
nasm*), jääb tõlkimata
illis s. t. Casticusele ja Dumno-
rixile
propterea quod... obtentūrus es-
set kaudse kõne konjunktiiv,
otseks kõnes oleks: propterea
quod... obtinēbō
Suae civitātis (*gen. obiectivus*)
imperium ülemvõimu oma ko-
gukonna üle, oma kogukonnas
(ülimate abil)
nōn esse dubium kaudse kõne
järg; seda väljendit võib tõl-
kida sõnaga «kahtlemata»,
järgnev kõrvallause aga muuta
pealauseks, jättes *quān* tõlki-
mata
quān et (pärast eitavaid kahtlust
tähendavaid väljendeid)
plūrimum... possent kõige enam
suudavad = omavad kõige
enam mõju (tähtsust, võimu)
= on kõige vägevam rahvas
tōtius Galliae (*gen. partitivus*)
kogu Gallias, kogu Gallia rah-
vaste hulgas
7. **cōpiis** (*abl. instrumenti*) võimu-
vahendite abil
suīs cōpiis suōque exercitū sõnad
suīs ja *suō* on rõhutatud, vas-
tasel korral need possessiiv-
pronoomenid asetseksid subs-
tantiivide järel. Pärast ülem-
võimu haaramist on ka sõja-
vägi Orgetorixi käsutuses.
rēgna pluural, sest kõneldakse
kahest isikust; tõlkes tarvita-
da *singulari*
8. **hūc orātione adducti** vt. § 1 his
rēbus adducti
inter se omavahel, vastastikku
iūrō, I. (iūs) vanduma

iūs iūrandum, iūris iūrandi *n.*
vanne
fides et **iūs iūrandum** (*hendi-
dūoin*) truudusvanne, vande-
tõetus
populōs tavaliselt tähistab Cae-
sar üksikuid Gallia kogukondi
sõnaga *civitas*
per tres populōs need on hel-
veetslased, seekvanlased ja
häädulased
tōtius Galliae (*gen. obiectivus*)
... potiri harilikult *potiri* on
seoses ablatiiviga. Orgetorix,
Casticus ja Dumnorix ei tegut-
senud mitte niivõrd egoistlikel
motiividel, nagu Caesar väid-
ab, vaid nende peamiseks
püüdeks oli ühendada kõik
kelti hõimud
sesē potiri posse = sesē potitū-
rōs; fore, ut potirentur
rēgnō occupātō... sperant tõlki-
da: nad loodavad pärast kunin-
gavõimu haaramist vallutada
kogu Gallia kolme kõige võim-
sama ja vägevama rahva abil

IV

1. **ea rēs** see kavatsus, plaan
indiciūm, ii *n.* avaldus; sala-
kaebus
ēnuntiō, I. (ex, nuntiō) kuuluta-
ma, teatama
mōribus suis (*abl. modi*) oma
kommete kohaselt
ex vinculis sõna-sõnalt «ahe-
laist», s. t. aheldatuna, ahe-
lais, vangiraudades. Siit sel-
gub, et vastupidiselt Roomas
kehtivale korrale kaotasid hel-
veetslaste juures süüalused
vabaduse juba enne kohtupida-
mist.
causam dicere kohtu ees vastust
andma, kohtu ees ennast kaits-
ma
damnātum = si damnātus esset
poena, ae *f.* luna; nuhtlus, karis-
tus
damnātum poenam sequi oportē-
bat selles *acc. c. inf.* konstrukt-
sioonis on *poenam* subjekt,
damnātum aga objekt *sequi*
juures (*poena sequitur dam-
nātum*)
ut (*explicativum*) igni cremārē-

tur et (nimelt et) ,ta tule läbi põletataks

damnātum . . . **cremārētur** tõlkida: süüdimõistmise korral oleks pidanud teda tabama surmanuhtlus põletamise näol tule-riidal

2. **diē cōnstitūtā** (*abl. temporis*) (mitte *abl. abs.*) määratud (täht)päeval

dictiō, **ōnis f. (dicō)** väljendus, kõnelus, ettekanne
causae dictiō kohtu ees vastuseandmine, aruandmine, kohtu ees kajitsemine

causae dictiōnis — **dictiōnis** (*gen. obiectivus*), kuulub **diē** juurde, **causae** (samuti *gen. obiectivus*) kuulub **dictiōnis** juurde

diē . . . **dictiōnis** kohtupidamiseks (kohtu ees vastuse andmiseks) määratud päeval

iūdicium, *in n. (iudex)* õigusemõistmine, kohtumõistmine; kohus, kohtupaik

ad iūdicium kohtuistungile
ad = (arvõsnade juures) *circiter, fere*

familiam = **famulōs**, **servōs**

cliēs, **entis m.** klient, kaitsealune, sõltlane; **clientēs**: isikud, kes olid suurte võlgade tõttu sattunud sõltvusse patroonist ning kohtanut vabaduse obaerātus, a, um (*ab, aes*) võlga koormatud; *subst.* obaerātus, *i m.* võlgnik

familiam . . . **clientēs** . . . **obaerātōs** siin mainitakse kolme liiki inimesi, kes olid ühel või teisel viisil sõltuvad Orgetorix'ist: orjad, kendid ja võlglased. Tema kui eriti võimuka vürsti alluvuses oli selliseid inimesi tohtu palju

eōdem sinnasamasse

condūxit käskis kokku tulla

ērīpō, **rīpui**, **reptum**, 3. (*ex, rāpiō*) ära võtma, röövima; välja kiskuma, vabastama

nē causam diceret, **sē** **ērīpuit** pääsis aruandmise tarvidusest, hoidis ennast aruandmisest kõrvale. Konstruksioon *verba impediendi* analoogial, kuna **sē** **ērīpuit** sisaldab mõnevõrra takistamise tähendust (kartu- sest tema suure saatjaskonna

ees lõpetati kohtulik uurimine; Orgetorix suri vanglas)

3. **cīvitas** = **cīves**. On mõeldud peamiselt ratsanikud ja vürstid, kes löid Orgetorix'ist lahku **incitātā** üles ärritatud, kibestunud

exsequor, **secūtus sum**, 3. (*ex, sequor*) välja, lõpuni jälgima; taga ajama, jälitama
armis iūs suum exsequi relvade abil oma õigust maksuma panema, kehtestama

4. **suspiciō**, **ōnis f.** kahtlus
neque abest suspiciō litotes, sest *nōn abest* = *est*. Tõlkida jaa-tava väljendiga, näit. «on põhjust arvata, et»
cōnsciscō, **scīvi**, (*scīi*), **scītum**, 3. (*com-, scīscō*) (ühiselt) otsustama; teha otsustama, määrama
sibi (*dat. incommodi*) **mortem cōnsciscere** ennast surmama

V

1. **nihilō** (*abl. mensurae*) minus (**nihilum**, **minus**) mitte sugugi vähem, sellest hoolimata, siiski

id . . . **facere cōnantur**, ut (*explicitivum*) püüavad täide saata seda, . . . , nimelt et
ut **ē finibus suis exeat** see lause selgitab eelnevat *id, quod cōstituerant* ja käib ühtlasi *facere* kohta. Niisiis on *facere* juures kaks objekti: akusatiivi kääne ja *ut* lause

2. **numerō** *abl. limitationis*
vīcus, *i m.* küla; **vīci**: lahtised, kindlustamata kogukondade asukohad

oppida linna tüüpi kindlustatud keskused. Neis otsis maa-elanikkond varju vaenlaste sissetungil, siia kogunesid hõimu väeosad, siin elasid ka kohalikud käsitöölised ja siin peeti laatu, kuhu sõitis kokku rooma ja kreeka kaupmehi. Peamisteks gallide asukohtadeks olid aga külad (**vīci**), kuhu oli koondunud suurem arv majapidamisi, ja üksikud hooned (**aedificia**) — mõisad, talud

reliqua privāta aedificia = **reliqua aedificia, quae privāta**

- erant peale selle kõik üksikud
hooned
3. **praeterquam** (praeter, quam)
peale (selle)
praeterquam quod = praeter-
quam id (frumentum), quod
reditiō, ōnis f. (redeō) tagasi-
minek
domum reditiōnis verbaalsubs-
tantiivi **reditiō** juures tarvita-
tud sama konstruktsiooni, mis
verbi **redire** puhul küsimusele
kuhu? redire domum
reditiōnis gen. obiectivus spē
juures
domum ... sublātā olles kaota-
nud lootuse koju tagasi pöör-
duda
subeō, ii, itum, ire (sub, eō) ala-
la, vastu, ligi minema
ad omnia pericula subeunda kõi-
gile hädahoitudele vastumine-
kuks
trium mēnsium gen. qualitatis
molō, lui, litum, 3. jahvatama
cibārius, a, um (cibus) toidu;
cibāria, ōrum n. toiduained
molita sibāria jahvatatud toidu-
ained, jahu
efferō, extuli, elātum, efferre
(ex, ferō) välja kandma, väl-
ja viima
sibi ... efferre enesega kaasa
võtta

VI

1. **omnino** (omnis) üldse
Itinera duo, quibus itineribus
(abl. lineae) seda laadi pleo-
nasm, nagu siin, kus relatiiv-
lauses kordub substantiiv, mil-
le kohta see lause käib, on
Caesari keelepruugile criti
omane, **itineribus** jääb tõlki-
mata
quibus itineribus ... exire pos-
sent esineb konjunktiiv, sest
relatiivlause väljendab siin
tagajärge
lūra, ae m. Juura
vix vaevalt
vix quā singulī carri dūcerentur
kuigi **vix** kuulub **dūcerentur**
juurde, on see sõna paigutatud
hoopis relatiivpronoomeni ette,
sest tal asetseb rõhk
quā (sc. viā, parte) kus

- singulī carri** vankrid ainult ühe-
kaupa, ainult üksteise järel
quā ... dūcerentur konjunktiiv
esineb siin samal põhjusel kui
eespool **quibus itineribus ...**
possent; dūcerentur võisid lii-
kuda, läbi pääseda
altissimus (elatiivus) väga kõrge
impendeō, -, 2. (in, pendeō)
üle, kohal rippuma; siin: ülal,
ees olema
ut (consecutivum) nii et
perpauci, ae, a (per, paucus)
väga vähesed
2. **multō abl. mensurae**
expeditus, a, um (vastand im-
peditus ehk siin eelnev **angus-
tus**) takistustest vaba, lahe,
mugav
Allobrogēs, um m. allobrogased
(nad elasid Rhône'i, Isère'i ja
Alpide vahelisel maa-alal pea-
linnaga Vienna, praegune
Vienne)
nūper hiljuti
pācō, l. (pāx) rahustama
nūper (pācātī erant) a. 61
e. m. a., s. t. ainult 2 aastat
enne kirjeldatavaid sündmusi
vadum, i n. madala veega koht,
madalik, koole
isque ... vadō (abl. instrumenti)
trānsitūr ja see on jalgsi (koo-
let mööda) läbimindav, ja sealt
on võimalik jalgsi läbi minna
3. **extremus** (exterus) siin: kõige
kaugemal asuv, s. t. kõige
põhjapoolsem (**Provincia'st** ar-
vates)
Genava, ae f. Genf; **Genava** on
asetatud tähtsaima sõnana lau-
se lõppu (nagu II, I **Orgetorix**)
Allobrogibus sese vel persuāsū-
rōs ... existimābant vel vī
coactūrōs = existimābant sēsē
vel persuāsūrōs (esse) **Allobro-
gibus** (dat. olenevalt verbist
persuādere) ... vel (eōs)
coactūrōs (esse). **Inf. fut.** juu-
res puudub esse Caesariil pea-
aegu alati
quod nōndum viderentur (esse)
coni. obliquus, sest mõeldud
on (helveetslaste arvates): need
ei näinud veel olevat, need
nähtavasti polnud veel
bonō animō (abl. qualitatis)
sõbralikult meelestatud

ut (*obiectivum*) ... paterentur verbi *cōgō* juures tarvitatakse harilikult infinitiivi, mitte *ut*-lauset, Caesarilgi esineb see siin ainukordselt

4. diem dicunt määravad (täht)-päeva

quā diē ... Is diēs sõna *diēs* on esimesel korral naissoo, sest ta tähendab tähtpäeva, järgnevalt aga meessoo, sest tähendus on harilik

quā diē ... conveniant konjunktiiv siin seepärast, et relatiivlause väljendab otstarvet: «millal (et sel päeval) kõik tuleksid kokku». Sõna *diēs* kordumise kohta vt. *quibus itineribus* § 1

a. d. V Kai. Apr. = ante diem quintum Kalendās Aprilēs (s. o. 28. märts)

L. Pisōne A. Cabiñiō cōnsulibus s. o. a. 58 e. m. a.

VII

1. Caesari cum (*historicum*) id nuntiātum esset pealausele eelnevas kõrvallauses seisab eriti rõhutatud sõna (nagu siin *Caesari*) sageli sidesõna või relatiivpronoomeni ees. Pärast konsuliametist lahkumist viibis Caesar 58. a. algul veel Rooma lähedal. Teada saades helveetslaste kavatsusest provintsist läbi minna, ruttas ta sinna ja oli 8 päeva pärast juba Genavas (Genfis)

eōs ... cōnāri acc. c. inf. on sõna id selgituseks ja sõltub ühtlasi verbist *nuntiātum esset*

iter facere minema, liikuma, reisisma

mātūrō, 1. kiirustama, ruttama
mātūrāt ... proficisci asub kiiresti teele

ab urbe mitte «linnast» (siis oleks *ex urbe*), vaid «linna juurest, lähistelt». Nagu sageli, nii ka siin on mõeldud sõna *urbs* all Rooma

quam maximis potest itineribus (*abl. instrumenti*) võimalikult pikemate päevamarssidega

in Galliam ulteriorem = transalpinam -- in provinciam

ad Genavam Genfi juurde, Genfi lähiste, mitte Genfi

2. *provinciae tōti* = Galliae ulterioři quam mǎximal potest militum numerum imperat käsib anda (värvata) võimalikult suurel arvil sõduriteid
rescindō, scidi, scissum, 3. (*re-, scindō*) purustama, lammutama

3. *lēgātōs* ... mittunt nōbilissimōs (*subst.*) (*acc. duplex*) saadikuina kõige suursugusemaid mehi

civitatīs (*gen. partitivus*) kodanikkonna hulgast, kodanike seast
cuius lēgatiōnis vrd. VI, 1: *quibus itineribus*

princeps, cipis (*abl. sg. -e, gen. pl. -um*) (primus, capiō) esikohal olev, esimene, esikuī (=ut (*ut finale*) ei) dice-rent imperf. con. praes. *historicumi* puhul

sibi viitab helveetslastele tervikuna, mitte — nagu grammatiliselt võiks mõista — ainult saadikuile

sibi esse in animō acc. c. inf. esineb siin ilma akusatiivita, sest lause subjektiks on verbi infinitiiv *facere* (iter)

maleficium, ii n. (*male, faciō*) pahategu, kuritegu

sine ullō maleficiō ilma mingit kahju tekitamata

aliud iter habērent nullum esile-tõstmiseks seisab negatsioon lause lõpul

habērent ... liceat niisugune ajavormide vaheldus *praes. historicum*'ist sõltuvais kõrvallauses esineb Caesari juures sageli

4. rogāre sc. sē
eius voluntāte *abl. modi*

L. Cassium cōnsulem aastal 107 e. m. a. lahingus Genfi järve juures allobroglaste maa-alal helveetslased — tigiiriinid purustasid konsul Lucius Cassius Longinuse sõjaväe ja tapsid ta enda

occisum ... pulsum ... missum (*sc. esse*) tõlkida aktiivi vormides

sub iugum mittēre «ikke» alt läbi ajama. Nõnda toimiti või-

detud vaenlasega, keda heaks arvati ellu jätta. Maa sisse löödi kaks oda, kolmas kinnitati umbes meetri kõrguselt neist risti üle. Suurima teotuse märgiks pidid võidetud selle «ikke» alt läbi roomama, ja seda ilma relvadeta ja ülemiste riieteta, paljajalu

concedendum (esse) nõn putābat kui *verbum sentiendi* või *declarandi* on seoses *acc. c. inf.*-iga, siis eitus, kuuludes loogiliselt küll infinitiivi juurde, mõnikord asetseb juhtiva verbi juures. «Ta arvas, et ei pea» asemel on siin öeldud «ta ei arvanud, et peab». Tõlkida — «ta ei pidanud võimalikuks seda lubada». Sama laadi on ka järgnev lause: *neque ... temperatūrōs* (esse) ... existimābat

5. **inimicus**, a, um (in-, amicus) ebasõbralik, vaenulik
- inimicō animō** (*abl. qualitatis*) «vaenuliselt meelestatud» sõltub sõnast *hominēs* (vastand *bonō animō*, vt. VI, 3)
- datā facultāte** konditsionaalselt **itineris faciendī** (= *faciendi*) kuulub *facultāte* juurde
- temperō**, l. mõõtu pidama, hoiduma
- inlūriā** (*abl. separationis*) ülekohtust (elanike suhtes)
- maleficiō** (*abl. separationis*) kuritegevusest (omandi suhtes)
6. **intercēdō**, cessi, cessum, 3. (inter, cēdō) vahele minema, vahele astuma, mööduma
- ut spatium intercēdere posset et aega võita
- dum** ... **convenirent** finaalse mõtte pärast konjunktiiv
- diem kindel tähtaeg, mõtlemis-aeg
- sūmō**, sūmpsi, sūmptum, 3. võtma
- ad Idūs Aprilēs 13-ndaks aprilliks
- revertentur (*coni. imperativus*) tulgu nad tagasi

VIII

1. **intereā** (inter, is) vahepeal
- eā legiōne** ... **militibus** (*abl. instrumenti*) = per eam legiō-

nem ... (per) **militēs** selle legiōni abil ... sõdurite abil

Lemannus, i m. Genfi järv

inflūō, fluxi, fluxum, 3. (in, fluō) sisse voolama

qui in flūmen Rhodanum influit kummaliselt öeldud: järv voolab jõkke. Meie ütleksime: järvest voolab jõgi välja. Tegelikult Rhōne'i jõgi lähtub Alpidest ja voolab Genfi järvest ainult läbi

milia (*acc. spatii*) passum XIX üheksateist rooma miili (s. o. 28 km) pika

altitudō, dinis f. (altus) kõrgus, sügavus

in altitudinem pedum sēdecim (*gen. qualitatis*) = pedēs sēdecim altum 16 jala kõrguse

perducō, dūxi, ductum, 3. (per, dūcō) läbi juhtima; ehitama

mūrum ... **fossaque perducit** ehitab ... müüri ja kaevab kraavi; arvatavasti pole siin mõeldud ei kivimüüri ega pidevat mullavalli. Rhōne'i jõgi on nimelt mainitud kohas suuremalt osalt palistatud järskude kallastega, ja ainult vahepealseid madalamaid kohti laskis Caesar valli ja kraavi abil kindlustada (ca 28 km pikkuselt, selleks töötas 10 000 meest 3 päeva)

2. **opus** siin: kindlustus
- praesidia** valvepostid vajalikes kohtades
- dispōnō**, posui, positum, 3. (dis-, pōnō) laiali panema, laiali paigutama
- castellum**, i n. (castra) kants, väike kindlus; bastion; siin: castella kaitselinnist välja ulatuvad bastionid
- commūniū**, 4. (com-, mūniō) igast küljest, tugevasti kindlustama, kindlustama
- castella **commūnit** ehitab kindlustatud bastione (mitte aga «kindlustab juba olemasolevaid»)
- quō** = ut (*finale*) eō
- invitus**, a, um mittesooiv, mitte-tahtev; vastu tahtmist (olev)
- cōnārentur** *tractio modī*. Et see kõrvallause on lükitud konjunktiiv (*quōs* ... *possit*) sisaldava teise kõrvallause va-

hele, esineb ka siin konjunktiiv
cōnārentur... possit Caesar tarvitab siin vaheldumisi *imperf* ja *praes. conī*.
prohibere *sc. eōs*

3. negat sē... posse (vt. VII, 3: *concedendum nōn putābat*) = *dicit sē... nulli*

uili (siin ebatavaliselt substantiivses tähenduses) = *cuiquam mōre et exemplō (abl. causae)* kombe ja eeskuju kohaselt
vim facere jõudu, vägivaldat tarvitama

cōnentur konjunktiiv kaudse kõne kõrvallauses

prohibitūrum = sē eōs prohibitūrum esse
ostendit väidab, seletab

4. Helvētīi... alij peamass läks üle jõe ühendatud lootsikuil ja parvedel (*Helvētīi*), nendele on vastandatud mõned üksikud (*alij*), kes kätsel tegid minna jalgsi läbi jõe

eā spē (*abl. separationis*) *deiecti sōna-sōnalt*: «sellelt lootuselt alla heidetud», s. t. selle lootuse kaotanud, selles lootuses pettunud

vadis koolmeid mõõda

quā (*sc. parte*) kus

nōnnumquam (*nōn, numquam*) mõnikord

perrumpō, rūpi, ruptum, 3. (*per, rumpō*) läbi murdma

si... possent, cōnāti pärast verbe, mis tähendavad katsutamist või püüdmist, tarvitatakse kaudse küsimuse algul sidesōna *sī* «kas» (*Helveetslased katsusid, kas nad saavad läbi murda*)

mūnitīō, ōnis *f.* (*mūniō*) kindlustamine, kindlustus, vallkindlustus

operis mūnitīōne -- mūnitō opere tugevast (vall) kindlustusest

concurrus, ūs *m.* (*concurrō*) kokkujooks; tormijooks (ohustatud kohtadele)

concurrū militum = ā concurrētibus militibus

cōnātus, ūs *m.* (*cōnor*) ettevõtte, üritus, kavatus, katse

hōc cōnātū *abl. separationis*

desistō, stitū, stitum, 3. (*de, sistō*) loobuma

Helvētīi... *destitērunt* see on küllaltki keerukas periood; lihtsustatud konstruktsioon oleks järgmine: Helvētīi eā spē *deiecti cōnāti nōnnumquam interdiū, saepius nocti*, si perrumpere possent, nāvibus iunctis ratibusque *complōribus factis*, alij (*cōnāti*, si perrumpere possent) vadis Rhodani, quā minima altitūdō flūminis erat, *destitērunt* hōc cōnātū, repulsi mūnitīōne operis et concurrū militum et telis! Kuid ka sel kujul on see periood küllaltki raske tõlkida. Seepärast on soovitatav periood tükeldada mitmeks iseseisvaks lauseks, asendades partitsiibi *cōnāti* tegusōna isikulise vormiga (*verbum finitum*). Siis saab see periood järgmise kujul: Helvētīi eā spē *deiecti cōnāti sunt nōnnumquam interdiū, saepius noctū*, si perrumpere possent, nāvibus iunctis ratibusque *complōribus factis*; alij (*cōnāti sunt perrumpere*) vadis, quā minima altitūdō flūminis erat; *hōc destitērunt* hōc cōnātū repulsi mūnitīōne operis et concurrū militum et telis.

IX

1. *relinquij pass.* järele jääma, üle jääma

relinquēbatur tõlkes lisada «nii-siis», et muutuks arusaadavaks lause seos eelmise peatükiga
ūna... *via* ainult üks, üksainus tee (nimelt tee Rhōne'i jõe ja Juura mäestiku vahel)

quā (*sc. via; abl. lineae*)... poterant indikatiivi tarvitamine seletub sellega, et siin ainult mainitakse ta olemasolu, seevastu VI, 1: *vix quā singulī carrī dūcerentur* märgitakse tee laadi, seepärast esineb seal konjunktiiv

quā *Sēquanis invitis*... *ire nōn poterant* Orgetorixi surmast saadik olid katkenud helveetslastel sidemed seekvanlastega

2. *cum*... nōn possent *cum causale*

suā sponte siin mitte harilikus tähenduses: «oma tahtmise jär-

gi, «omal soovil», vaid: «omast peast», «oma nõuga», «üksi», «ilma teiste abita» (= per sē)

dēprecator, ōris m. (dēprecor) eestkostja, vahemees

eō dēprecātore (abl. abs.) tema eestkostmisel

impetrō, l. saavutama

impetrārent täiendada «nõusolekut» (nende maalt läbiminekuks)

3. **gratia (abl. causae)** on mõeldud rahva armastust Dumnorixi vastu. *Gratia* tähenduses «poolhoid, soosing» on tarvitav nihästi aktiivses kui passiivses mõttes. Esimesel juhtumil see on poolhoid, mida isik osutab kellelegi, teisel juhtumil aga, nagu siingi, poolhoid, mida keegi isikule osutab

largitiōne (abl. causae) oma heldusega

Dumnorix gratiā et largitiōne plūrimum poterat oma populaarsuse ja helduse tõttu oli Dumnorixil väga suur mõju

Helvētiis (dat.) helveetslaste vastu

ex eā cīvitate ex eōrum cīvitate

in mātirimōnium dūcere naiseks võtma

novis rēbus studēbat seda väljendit tarvitatakse riigipöörde kavatsmise tähenduses

suō beneficiō oma heategevuse läbi

obstringō, strinxī, strictum, 3. (ob, stringō) külge köitma, siduma

habere obstritās ütleb rohkem kui *obstrinxisse*, mille tagajärge ta tähendab

4. **rem** siin: selle ülesande, vahetalitluse

impetrat, ut ... patiantur, obsidesque uti ... dent, perficit lause liikmed on ümber paigutatud: esimeses liitlauses pealause eelneb kõrvallausele, teises vastupidi (kiasim)

obses, idis c. (ob, sedēō) pantvang

obsidesque uti inter sēsē dent sõltudes objektina verbist *dent*, on *obsidēs* siiski paigutatud

sidesõna ette, sest tal asetseb loogiline rõhk

Sēquani ... Helvētiū mõlemate sõnade juurde mõelda *ut obsidēs dent*: «seekvanlased pidid andma pantvange», «helveetslased pidid andma pantvange» **nē ... prohibeant, ... ut ... trans-eant** finaallaused: «selleks, et». Kuid tõlkes on parem tarvitada teist väljendit, näit. «selte tagatiseks, et»

ilinere (abl. separationis) (teelt), teekonnal, teel

X

1. **renuntiātūr** väljasaadetud luure poolt tuuakse tagasi teade (prefiks *re-* tähenduses «tagasi»)

Caesari renuntiātūr Helvētiis esse in animō ... iter ... facere iter facere on loogiliseks subjektiks predikaadile *esse in animō*

Santones, um m. santonid (kelti hõim põhjapool Garunna suudmest, pealinnaga Mediolanum, praegune: Saintes)

Tolōsates, ium m. tolosaadid (Akvitaania ja Rooma provintsi piiril)

nōn longē ā Tolōsatiūm finibus absunt juriidiliselt polnud Caesaril õigust keelata helveetslasi minna läbi Sekvaania. Provintsi kaitsmine oli vaid ettekäändeks, et õigustada oma võimupiiridest ülestumist. Pealegi ulatus nimetatud vahemaad 200 km-ni

2. **futurum (esse)** tähenduselt = *inf. ful. verbist fiō (mitte sum)*

prōvinciae gen. subiectivus bellicōsus, a, um (bellicus) sõjakas

patēns, entis (pateō) avatud, lah-tine

frūmentārius, a, um (frūmentum) viljakas, viljarikas, vilja- (Toulouse'i ümbrus kuulub veel praegugi viljarikkamale Prantsusmaa maakohtade hulka)

futurum (esse), ut ... habēret järjestada: *intellegebant, si id fieret, futurum esse magnū cum periculō prōvinciae, ut habēret (prōvincia) ...* Tõlkida: provintsidele on suureks häda-

ohuks, kui temal naabriteks oleksid sõjakaal inimesed» või «provintsidele on suureks hädaohuks sõjakate inimeste naabus (lähedus)»

3. ob eās causās tegelikult oli küll ainult üks põhjus, nimelt provintsi kindlustamine

praeficiō, feci, fectum, 3. (prae, faciō) etteotsa asetama, ülemaks tegema

in Italiam = in Galliam cisalpinam

māgna itinera kiirmarsid (25—30 km päevas)

duās... legiōnes... trēs seega oli nüüd Caesari käsutuses kuus leegioni (üks leegion oli tal Gallia ulterioris)

cōnscribō, scripsi, scriptum, 3. (com-, scribō) kokku, üles kirjutama; koguma; värbama

Aquileia, ae f. Aquileia (linn Aadria mere põhja-ranniku lähedal, hiljem, Marcus Aureliuse ajal, omandas eriti suure tähtsuse kindlustatud linnana. Kui m. a. 452. a. Attila hävitas linna, põgenesid elanikud Aadria mere laguunidele ja panid aluse tänapäeva Veneetsiale)

hiemō, 1. (hiems) talve mööda saatma, talvekorteris olema, talvitama

hibernus, a, um (hiems) talvine, talve-, talv; hiberna, ōrum n. talvelaager

ēducō, dūxi, ductum, 3. (ex, dūcō) välja juhtima, välja viima

quā adverb

Alpes, ium f. Alpid

quā proximum iter... erat kõige lähemat teed mööda (Aquileiast Lugdunumini käis Caesar ära ca 600 km)

4. Ceutronēs... Graiocieli... Caturigēs alpirahvad locis... occupātis abl. abs.

5. complūribus... proeliis abl. instrumenti

his cespool mainitud rahvad; his... pulsīs: abl. abs.

Ocelum, i n. Ocelum (graiokeelide linn)

citerior, ius siinpool olev, sinne, sup. citimus

extrēmum siin substantiivina äär-

mine (s. t. kõige läänepoolsem) punkt

Vocontii, ōrum m. vokontid (Rhône'ist idapool Lõuna-Prantsusmaal)

ulterioris prōvinciae = (Vocontiorum), quōrum civitas est in ulteriorē prōvinciā

Segusiāvi, ōrum m. segusiaavid (Rhône'i, Saône'i, Loire'i vahel, pealinnaga Lugdunum, praegu Lyon)

extrā (adv.; praep. c. acc.) väljaspool, väljas

extra provinciam nagu Caesar kahe leegioni värbamise toetas ilma senati loata, nii polnud ta ka volitatud oma provintsi piiridest üleminekuks. Järgmises peatükis õigustab ta oma tegevust kõrgemate riiklike kaalutlustega.

XI

1. iam juuni algul a. 58 e. m. a. per angustias Juura ja Rhône'i vahel

pervenerant helveetslastel kulus 4 päeva, et läbida ca 148 km pikkune tee ambarride territooriumi kaudu Saône'i alamjooksuni, jõest üleminekuks kulus 20 päeva

populor, 1. laastama, rüüstama populābantur ei hädulaste ega seekvanlastega polnud nad sõlminud lepingut; laastades aga nende maad, andsid helveetslased Caesariile soovitud juhuse vahelaastumiseks.

2. cum... possent cum causale sē suaque ennast ja oma varandust

4. Ambarri, ōrum m. ambarrid (Saône'ist) ida pool seekvanlaste ja allobrogide vahelisel territooriumil)

necessarius, ii m. sõber, liitlane (see sõna tähistab lähedasi sõprussidemeid üldse, olgu need siis perekondlikku, ärilist või muud laadi)

cōsanguineus, i m. (com-, sanguineus) veresugulane; vend necessarii et consanguinei Haeduorum hädulaste sõbrad ja suguvennad

- dēpopulor, 1. (de, populor) ära laastama
 dēpopulātis siin: passiivses tähenduses
 nōn facile suure vaevaga
 5. trans Rhodanum Allobrogid elut-
 sesid enamasti ida pool Rhône'i
 jõge. Seega Allobroges tuleb
 mõista tähenduses «need al-
 lobrogid»
 se recipere tagasi tõmbuma
 fugā (abl. modī) së ... recipiunt
 põgenevad
 nihil ... reliquī (gen. partitivus
 sõltuvalt sõnast nihil) mitte
 midagi muud
 nihil esse acc. c. inf.
 6. fortunāe, ārum f. varandus
 sociōrum sc. populī Rōmāni (s. o.
 hädulaste ja allobrogide)
 cōnsūmō, sūmpti, sūmptum, 3.
 (com-, sūmō) (ära) tarvitama,
 kulutama; hävitama
 omnibus fortunīs sociōrum cōn-
 sūmptis Caesar liialdab siin
 meelega, et sellega oma sam-
 me õigustada

XII

1. Arar, is m. (acc. -im) Arar, praegune Saône (Rhône'i lisajõgi)
 flūmen est Arar est pole siin
 mitte koopula, tõlkida: «on
 olemas Arari jõgi»
 per fines ... influit — finēs (pl.)
 siin, nagu ka mujal Caesari
 juures enamasti tähenduses
 «maa-ala», «maa», «territoo-
 rium» (mitte «piirid»)
 lenitas, atis f. (lēnis) pehmus,
 vaikus; aeglus
 incredibili lenitate abl. qualitatis,
 tõlkida iseseisva lausena; ta
 on imelikult (uskumatult) aeg-
 lase vooluga (aeglane)
 ita ut (consecutivum)
 iudicari inf. passivi, sest verb
 possit esineb umbisikulises tä-
 henduses
 linter, tris f. lootsik
 ratibus ac lintribus iunctis (abl.
 abs.) iūctis käib mõlema sõ-
 na kohta, kuid väljendis ra-
 tēs iungere tuleb seda verbi
 tõlkida «valmistama», väljen-
 dis linterēs iungere aga «kok-
 ku siduma».
 2. explōrator, ōris m. uurija, luu-

raja; siin: explōrātōres patrul-
 lid, väikesed salkkonnad luu-
 reteenistuses

trēs partēs ^{3/4}

trāduxisse c. acc. dupl.

citrā (adv.; praep. c. acc.) siia-
 poole, siinpool

vigilia, ae f. valvelolek, ärkvel-
 olek; valvekord (2—3 tunni-
 line valvepostil oleku aeg, öine
 vahetus. Päikeseloojangust ku-
 ni päikesetõusuni oli neli val-
 vekorda; kaks enne, kaks pä-
 rast keskööd. Suvised valve-
 korrad olid muudugi palju lüh-
 hemad kui talvised)

dē tertiā vigiliā kolmanda valve-
 korra ajal (s. o. kella 12 ja
 3 vahel öösel); dē temporaal-
 selt, näitab, et ainult osa ant-
 tud ajavahemikust on möödu-
 nud ja et tegevus toimub veel
 samal ajavahemikul

ē castris see laager oli Lugdu-
 num'i (Lyon'i) lähedal Rhône'i
 ja Saône'i vahelisel maa-alal
 segusiaavide alal (vt. X)

pervēnit Caesar oma vägedega
 jõudis helveetslaste juurde
 hommikul (laagrist siia oli
 18 km)

3. impeditus, a, um (impediō) tak-
 kistatud, raskesti (pakkidega)
 koormatud; mittevõitlusvalmis
 inopināns, antis (in-, opinor)
 mitteootav, mitteaimav inopi-
 nantēs tõlkida adverbiaalselt,
 impeditōs aga ajalausega. Hel-
 veetslased olid jõest ülemine-
 kul mitmesuguse varustusega
 suuresti koormatud
 concidō, cidi, cisum, 3. (com-,
 caedō) puruks raiuma; puruks
 lööma, maha tapma
 mandārunt — mandāverunt
 sesē fugae mandāre (põgenemi
 sele anduma), põgenema
 abdō, didi, ditum, 3. (ab, dō)
 peitma
 4. pāgus siin: mitte lokaalses tä-
 henduses, vaid civitās'e ala-
 jaotus: kantoni elanikud, hõim
 Tigurinus, a, um tiguriiini
 Tigurini, ōrum m. tiguriiinlased
 5. iūnus. predikatiivselt: üksinda,
 ainsana
 hic pāgus iūnus viimasel sõnal
 asetseb loogiline rõhk. Caesar
 tahab ütelda, et see helveets-

- laste *pagus* lahkus nimetatud ajal oma kodumaalt ainsana, kuna teised jäid kohale
- patrum nostrorum memoria (abl. temporis)* meie isade ajal
- L. Cassium consulem interfecerat et eius exercitum sub lugum miserat see sündis a. 107 e. m. a.
6. *sive*, seu (si, -ve) ehk kui, ehk; või; *sive ... sive*, seu ... seu kas ... või
- Helvetius, a, um helveetsia insignis, e (in, signum) märkimisvääriline, tähelepanuvääriline; tähtis, tundu
- quae pars civitatis Helvetiae ... Intulerat, ea = ea pars civitatis Helvetiae, quae ...*
- princeps, cipls (abl. sg. -e, gen. pl. um)* (primus, capitō) esikohal olev, esimene, esipersolvō, solvi, solutum, 3. (per, solvō) (täielikult) vabastama; poenās persolvere nuhtlust, karistust kandma
- ea princeps* (predikatiivselt) poenās persolvit see (osa) kandis esimesena karistust
7. *quā in rē* seejuures elus *sc. Caesaris* socer, eri *m. ai*
- L. Piso, li õnis *m. Lucius Piso* (VI, 4 märgitud konsul aastal 58 e. m. a.)
- elus *soceri L. Pisonis* sel ajal oli Caesaris naiseks selle L. Piso tütar Calpurnia
- legātī* legaadid (Caesari sõjaväes oli neid 10; nad juhtisid leegione. Ülemjuhataja esindajana kandis nad nimetust *legātus prō praetōre*. (Labienus kandis seda tiitlit aunimetusena)

XIII

1. *reliquās cōpiās Helvetiorum* neil sõnadel asetseb rõhk, seepärast on nad paigutatud sidosõna *est* ette, kuigi nad käivad *cōsequi* kohta
- cōsequor, secutus sum, 3. (com-, sequi)* (vahetult) järgnema, taga ajama, jälitama
- pontem* arvatavasti pontoonsild (nagu võib järeldada üllatavast kiirusest silla ehitamisel XIII, 2)

2. Helvetii... mittunt see periood tuleb tõlkes tükeldada lühemaiks lauseiks
- repentinus, a, um* ootamatu commoveō, mövi, mõtun, 2. (com-, moveō) liigutama, mõjutama; commōti jahmunud, hämmastunud
- cum ... Intellegerent* lihtsustatud konstruktsioon oleks siin: *cum Intellegerent* illum *ūnō diē fecisse id, quod ...*
- aegrē (aeger) vaevaga* ut flōmen trānsirent (*ut explicativum*) on selgituseks sõnadele *id, quod ... cōnfecerant*, tõlkes täiendada «nimelt»
- diēbus viginti cōnfecerant* nagu tekstis varem mainitud (XII, 1), läksid helveetslased jõest üle parvede ja kokkuseotud loot-sikutega, misjuures gallidele järgnes tohutu hulka veokeid, seepärast võttis neil üleminek niipalju aega
- legātōs* läbirääkijad, vahendajad *culus = elus* (iseseisva lause algul)
- culus legātōnis Divicō princeps* tuit siin esineb perfekt, kuigi tegevus on üheaegne peategevusega (*mittunt*). Seepärast võiks siin olla ka *erat*, nagu näit. VII, 2: *erat omnino in Galliā ulteriōre legiō ūna* ja sealsamas: *pontem, quā erat ad Genavam, iubet rescindā*
- Divicō* pidi teadagi olema üsna elatanud mees, kui ta a. 107, s. o. 49 aastat enne kirjeldatavaid sündmusi, oli helveetslaste pealikuks
- Cassianus, a, um (Cassius)* Cassiuse
- bellō Cassianō (abl. temporis)* Cassiuse sõja ajal (a. 107 e. m. a.) Sõda on siin nimetatud rooma konsuli nime järgi
- Helvetiorum = Tigurinorum*
3. Si *pācem ...* (kuni peatüki lõpuni) kaudne kõne vt. *pensum LIX*
- cōnstituisset cōstituere* siin. asuma määrama, elukohti andma
4. *sin ... persevēraret* subjekt *Caesar*
- Incommodi eufemism.* Kuigi Di-

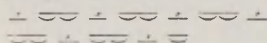
- vico kõne on üldiselt upsakat ja hooplevat laadi, tarvitab ta siin siiski leebet väljendit
5. quod (*explicativus*) mis puutub sellesse, et; kui aga
 6. dolō aut insidiūs (niterentur) neis sõnades sisaldub põlastav vihje Caesari kohta, quī imprōvisō ūnum pāgum adortus est
 7. memoriā prōderet see hooplev vastus tegi võimatuks saavutada kokkulepet

Publius Ovidius Naso
(a. 43 e. m. a. — 18. m. a. j.)

«Metamorphōsēs» — «Metamorphoosid» («Moondused»), Ovidiuse tähtsaim teos, mütolooiline poeem heksameetris, mis koosneb 15 raamatust

metamorphōsis, is f. (*kr. s.*) maundumine; moondus

Heksameeter:

Prooemium (lib. I, 1—4)

prooemium, ii n. (*kr. s.*) sissejuhatus

animus siin: (hingeline) tung, tahtmine; fert animus (= volō) mu hing sunnib (mind), mul on tung, ma tahaksin

mūtātās... fōrmās = mūtātōnem fōrmārūm (esialgsete kujude moondusist) = metamorphoses; mūtātās: *part. perf. pass.* tuleb tõlkes sageli edasi anda substantiiviga

dicere = narrāre jutustama, pajatama

in nova fert... corpora tõlkimisel järjestada: animus (meus) fert (mē) dicere fōrmās mūtātās in nova corpora ma tahaksin jutustada kujude moondusist uuteks kujudeks (kehadeks)

coeptum, i n. (coepi) algatus, ettevõte; coepta: vihje uue ainekliku sissetoomisele rooma luulesse

mūtātās = mūtāvīstis

et = etiam

illās sc. fōrmās

aspirō, i. (ad, spītō) (peale) puhuma; kaasa aitama (soodsast päritulest); aspirāte puhuge peale = kinkige soodsast pärituult, soodustage, aidake kaasa!

dēdūcite juhtige (nagu ulgumerelt sadamasse); sama laadi metafoor nagu eelnevgi

primāque... carmen tõlkimisel järjestada: et dēdūcite perpetuum carmen ā primā origīne mundi ad mea tempora (Ovidiuse teos algab ürgkaose moondusega kosmoseks ja lõpeb Caesari moondumisega komediks, sisaldades üle kaheksaja muistendi)

perpetuum carmen pidev poeem, laulupõimik

Quattuor Aetates (lib. I, 89—150)

1. serō, sevī, satum, 3. külvama; sata est (*poetiline väljend*) = orta est, facta est, fuit

vindex, icis c. kaitsja; karistaja
vindice nūllō (*abl. abs.*)... sine lēge ilma ühegi karistajata ... ilma seaduseta, s. o. polnud olemas ei seadusi ega karistajaid (nende rikkumise eest)

sponte suā = suā sponte (*proo-* *sas*)

rectum, i n. (regō) õigus

metus, sc. poenae (*gen. obiectivus*)

minax, ācis ähvardav, trotslik; verba minācia ähvardussõnu, karistusega ähvardamist

figō, fixi, fixum, 3. kinnitama; (üles) lõõma

fixō aere = in fixō aere mõned seadused (siin on peamiselt mõeldud XII tahvli seadusi) kinnitati Roomas seintele vasktahvleil (*in aere*)

supplex, icis (härdesti) paluv

turba, ae f. rahvahulk; siin: kaebaluse päästmisest huvitatud isikud (sugulased, sõbrad, kliendid jne), kes oma ilmumise ja palvetega püüsid kohtuniku tema kasuks mõjutada

5. ōra *singulari* asemel *pluural*, nagu luules sageli

erant (s. o. tollaegsed inimesed olid), tõlkida umbisikuliselt: oldi

suīs... montibus = de suīs montibus oma mägedelt, s. o. kodumägedelt

peregrinus, a, um võõras

vīsō, vīsi, visum, 3. (videō) vaatlema; külastama

- peregrinum ... orbem (= terram)
võõraid maid
- liquidus, a, um (liquor) läbipaistev, selge
- pinus, üs ja i, f. mänd; pinus descenderat (*personifikatsioon*) mänd (laevade ehitusmaterjalina) nagu lahkukuks elava olen-dina oma kindlast asupaigast mägedes, et tundma õppida võõraid maid
- unda, ae f. laine, voog, mortālis, e (mors) surelik; mor-tāles = hominēs
- sua rõhutatult (põhisõna ees)
nōrant = nõverant
nōndum ... nōndum *anāfor* (sama sõna kordamine mitme lause algul)
- praeceps, cipitis järsk
10. nōn ... nōn ... nōn ... nōn *anā-foor*
dirigō, rēxi, rectum, 3. (dis-, regō) õigeaks, sirgeks ajama, õgvendama
- flectō, flexi, flexum, 3. painutama, kõverdama
- directi ja flexi aeris *gen. qualita-tis*; mõeldud on sirget vask-pasunat ja kõverat vasksarve; esimest tarvitati märguandmi-seks jalaväes, teist ratsaväes, seega siin vihje jalaväe ja rat-saväe puudumisele
- galea, ae f. kiiver
- nōn galeae, nōn ēnsis erant pol-nud olemas ei kiivreid ega mõõka (seega olid tundmatud nii kaitse- kui pealetungirel-avad)
- sine mīlltis (*kollektiivselt*) usu sõdureid vajamata, sõjaväge kasutamata
- peragō, ēgi, actum, 3. (per, agō) mõõda saatma, veetma
- mollia ... peragebant ōtia veet-sid mõnusat jõudeaega, s. o. elasid mõnusus rahus
- ipsa quoque seostada sõnaga *tellūs* subjekt lause lõpul tu-gevasti rõhutatud
- immunis, e (in-, mūnus) vaba kohustusest; siin: viljelemata, harimata
- rāstrum, i n. kabli, kõblas
- intactus, a, um (in-, tangō) puu-tumata; rāstrō ... intacta kōp-last puutumata
- vōmer, eris m. sahk
- per sē = suā sponte iseenesest, ise vabatahtlikult
- tellūs, ūris f. maa
15. nullō (*substantiivselt*) cōgente ilma kellegi sunduseta, täiesti sunduseta
- cibis ... creātis (*sc. tellūre*) (maa poolt) loodud loitudega
- arbutus, i f. arbutus, (igihaljas pöösataoline) maasikapuu (kas-vab Itaalias, kannab punakat läägemaitselist vilja); *adi.* arbuteus, a, um arbutuse-, maas-ikapuu-
- fētus, ūs m. sünnitus; (puu)vili; arbuteōs fētus = fētūs arbuti (Ovidius eelistab tarvitada ad-jektiiv *gen. poss.* asemel)
- montānus, a, um (mōns) mäe-frāgum, i n. maasikas
- cornum, i n. kukitskirss
- mōrum, i n. moorus (puu) mari; siin: karuvabarn
- rubētum, i n. karuvabarna põõ-sastik
- patulus, a, um (pateō) avar; (puu kohta) laiaoksaline, laia-krooniline, kahar
- arbor lovis = quercus (tamm oli Jupiteri puu, nagu loorber oli pühendatud Apollonile ja mirt Venusele)
- arbore = de arbore
- glāns, glandis f. tõru (üks lõuna-maa tammeliike kandis sõõda-vaid tõrusid)
- et quae ... glandēs = et glandēs, quae ...
- placidus, a, um (placeō) mahe, pehme, leebe; vaikne
- aura, ae f. (tuule) puhang, (tuu-le)õhk
20. mulcō, lsī, lsum, 2. silitama, paitama
- zephyrus, i m. (*kr. s.*) läänetuul
- semen, minis n. seeme
- inarātus, a, um (in-, arō) künd-mata
- nec renovātus ager = et nōn re-novātus ager ja uuendamata, s. o. viljelemata põld
- gravidus, a, um (gravis) raske, täis
- cāneō, nuī, -, 2. (cānus) hall ole-ma, hallendama
- arista, ae f. viljapea
- iam ... iam kord ... kord
- nectar siin: viinamarjamahl, vein
- flūmina ... ibant jõgedena voo-

- las (siin on piltlikult esile tõstatatud piima ja viinamarjamahla küllust)
- flāvus, a, um** kuldkollane, kollane
- viridis, e** roheline, haljas
- stillō, i.** tilkuma
- ilex, icis f. -** (igihaljas) tamm (okkaliste lehtedega)
- mella** pluural külluse märkimiseks, vt. v. 5: *ora*
25. **postquam... erat** sellest ajast peale kui, sellal kui; *postquam c. imperf.* näitab algavat olukorda, mis edasi kestab pealause tegevuse ajal
- tenebrōsus, a, um** (*tenebrae*) pime (valguseta), hämar
- Tartarus, i m. pl.** Tartara, õrum *n. (kr. s.) tartarus*, allmaailm, manala
- sublit = successit**, tuli asemele, järgnes. *Verbist ire* tuletatud liitverbides esineb *perf. ind. act.* ainsuse 3. isikus mõnikord arhailine pikk lõppvokaal
- argenteus, a, um** (*argentum*) hõbedane
- prōles, is f.** võsu; järeltulija; (järel) põlv; siin: *meton. aētās*
- fulvus, a, um** punakaskollane, tumekollane, ruuge
- pretiōsus, a, um** (*pretium*) (kali)hinnaline, väärtuslik
- aurō ... aere = aureā ... aēnēā** (*abl. comparationis*)
- contrahō, trāxī, tractum, 3.** (*com-*, *trahō*) kokku tõmbama; koon-dama, lühendama, piirama
- aestus, ūs m.** palavus; suvepalavus, (kuum) suvi; siin: *aestus = aestās*
- inaequālis, e** (*in-*, *aequālis*) ebaühtlane, muutlik, heitlik
- Ināequālēs aūtūmnōs versus spondiacus**
- perque hlemēs ... spatiis exēgit quattuor annum** talve, kuuma suve, heitliku sügise ning lühikese kevade abil moodustas (Jupiter) aasta nelja ajavahe-mikuga. (aastajaga)
30. **tum primum** siis esimest korda
- siccus, a, um** kuiv
- fervor, ōris m.** (ferveō) keevus, palavus, lõõm, kuumus
- siccis ... fervōribus** põuast
- arō, usī, ustum, 3.** põletama, kõrvetama
- candēō, dūī, - 2.** valge, läikiv olema; valendama; siin: hõõguma, õhetama
- venti põhjatuuled**
- glaciēs, ēi f.** jää; jääpurikas
- astringō, strinxī, strictum, 3.** (*ad-*, *stringō*) kokku tõmbama või pigistama, kangestama; *pass.* kangestuma, tarduma, külmu-ma, jäätuma
- pendēō, pependi, - 2.** rippuma
- sublīre (= sublērunt) domōs** asuti (elama) majadesse
- antrum, i n. (kr. s.)** koobas, domūs *antra fuerunt* (nendeks) majadeks olid koopad
- dēnsus, a, um** tihe
- frutex, icis m.** põõsas; põõsastik, võsa
- cortex, icis m. (f.)** (puu)koor, niin.
- vinctae cortice virgae** puukoorega kokkuseotud vitsad, vits-test onnid
35. **Cerēs, Cereris f.** Ceres (põllutõojumalanna, tema olevat andnud inimestele viljaseemned ja õpetanud neid maad harima) *meton:* teravili, leib; *adi.* Cereālis, e Cerese-, vilja-sēmīna Cereālia = sēmīna Cere-ris (*gen. possessivus*), vt. v. 16: arbuteōs fetūs
- sulcus, i m.** vagu; **sulcis — in sulcis**
- obruō, ruī, rutum, - 1.** (*ob-*, *ruō*) (kinni) matma, sisse külvama
- gemō, muī, mitum, 3.** oigama, ägama; **gemuēre = gemuērunt** luvencus, i m. noor loom, mullikas, (noor) härg
- tertia (predikatiivselt)** kolmandana
- horridus, a, um** (horreō) väri-semapanev, kohutav, hirmus, kole
- promptus, a, um** (tegutsemis) valmis, valmis (millekski)
- arma** tollal olid relvadeks veel kivid
- scelerūtus, a, um** (*scelus*) jultunud, kuritegelik, roimarlik, kuri, õel; *nōn scelerāta* sest vaenlane tapeti ainult ausas võitluses
- ultima sc. prōles**
40. **irrupō, rūpī, ruptum, 3.** (*in-*, *rumpō*) sisse niurdma, sisse tungima

- vēna, *ae f.* (vere)soon; metalli-
soon; siin: metall
aevum, *i n.* igavik; ajajärk, iga
vēnae pelõrlis (*gen. qualitatis*)
In aevum halvema metalli aja-
järke
fūgere = fūgerunt
pudor siin: häbitunne' (kartus
in locum subiēre (=subiērunť)
tulid asemele
amor... habendi omandushimu,
saamahimu
velum, *i n.* puri; vēla dabat (*sc.*
nāvīta) avas purjed (saagi-
ahnusest aetuna)
45. steterant olid seisnud (*s. o.* veel
metsas kasvades)
carina, *ae f.* andur, kiil; siin:
laev; quaeque... carinae =
et carinae, quae
ceu nii, kui, nagu; ceu lūmina
sõlīs et aurās substantiivid
lūmina ja aurās on ühildunud
käändes sõnaga humum (*att-*
ractio) = ceu lūmina sõlīs et
aurae commūnes
signō, *i.* (signum) märkima, āra
tāhendama
limes, *ltis m.* piirjoon; piiriala,
piiripeenar
mēnsor, *ōris m.* (mētlor) (maa)
mōõtja
nec tantum... sed ja mitte ainult
... vaid (ka)
seges, *etls f.* külv, (kasvav) vili
alimentum, *i n.* (alō) toiduaine,
tōit
dēblia kohustuslikke (põllule
külvatud seeme on nagu võlg,
mida maa on kohustatud
lõikuse ajal heldesti tasuma)
dives siin: viljarikas
50. poscēbātur aktiivses lauses
oleks: poscēbant divitem hu-
mum allmenta (*acc. duplex*);
selle verbi passiivi vormi juures
üks akusatiiv (kellelt) esineb
nominatiivis, teine aga (mida)
jāāb alles
ltum est mīndi, tungiti
viscus, *eris n., taval. pl* viscera,
erum *n.* sisikond, sisemus; sil-
gavus, (maa)põu
recondō, *didi, ditum, 3.* (re-, con-
dō) āra, tagavaraks panema;
āra peitma; recondiderat...
humus
Styx, Stygis, *f.* Stūks (jōgi ma-
- nalas); *adi.* Styglus, *a, um*
Stūksi-, allmaailma, manala;
Styglae umbrae Stūksi, varjud,
manala
admoveō, *mōvi, mōtum, 2.* (ad,
moveō) lähendama
quōsque... opēs = et opēs, quās-
lrritāmentum, *i n.* ārritusvahend;
lrritāmenta malōrum (*gen.*
obiectivus) kurja tekitaja, kur-
ja allikas
Bellum personifikatsioon (sōda
on raudse ajajärke koledaim
nāhtus, mis iimus raua ja kul-
la avastamisel)
utrōque mōlema abil (*s. o.* et
ferrō et aurō *abl. instrumenti*)
55. sanguineus, *a, um* (sanguls) ve-
rine
creplō, *i.* (crepō) pragisema,
krabisema; klirisema, tari-
sema
concutiō, *cussi, cussum, 3.* (con-,
quatiō) (tugevasti) rapu-
lama
vivitur impersonaalselt: elu-
takse
raptum, *i n.* (rapiō) rōōvitu,
saak
tūtus, *sc. est*
nōn socer ā generō *sc. tūtus est*
vihje Caesari ja tema väimehe
Pompeiuise vaenuliscle vahe-
korrale
frātrum vendade vahel
grātia amor
exiltum, *ii n.* (exeō) hukkumine,
hukatus, häving; surm
Immlnet exitiō (*dat.*) āhvardab
hukata, septsib surma
maritus, *i m.* abikaasa; mees;
mariti *sc. exitiō*
lūridus, *a, um* (surnu)kavatu,
kaame; kavatama panev, sur-
mav
terribilis, *e* (terreō) lūrmus, ko-
hutav, jube
aconitum, *i n.* (*kr*...) kōõking
(mürgine taim); mürk
noverca, *ae f.* (novus) võõras-
ema
- 60 patrius, *a, um* (pater) isa-
inquirō, *quisivi, quisitum, 3.* (in,
quaerō) järele uurima või
rima v. kuulama, püüdma
da saada, tateid koguma
ante diem (juba) ette, augsasti,
enneaegu, ammu enne surma
filius... patriōs (-patris) inqui-

rit In annōs poeg pūab (en-
nustajate kaudu) teada saada
isa aastaid, s. o. millal ta su-
reb, et siis kätte saaks pä-
randi
pietās, ātis f. (pius) kohusetun-
ne, kohusetruudus; vagadus;
iacet pietās (personifikatsioon)
nagu alistatud võitleja
caedes, is f. (caedō) raiumine,
tapmine; siin: veri

caelestis, e (caelum) taevane,
taeva-; subst. caelestes, ium
m. taevalised, taevaelanikud,
jumalad.
caelestum = caelestium (gen
partitiuus)
Astraea, ae f. (kr. s.) Astraea
(õiguse jumalanna); varem
elasid jumalad maa peal, ini-
meste kurjus sundis neid üks-
teise järel sealt lahkuma

Pyramus et Thisbe (IV, 55—166)

1. Pyramus, i m. ja Thisbē, ēs f.
kaks noort armastajat Babü-
lonist
quās sc. puellās
oriens, entis m. (sc. sōl) tõusev
päike; ida- chk hommikumaa
praeferō, tuli, lätum, ferre (prae,
ferō) ees kandma; eelistama
(aliquem alicui)
quās oriēns habuit, praclāta
puellis imeteldavaim hommiku-
maa tütarlastest
contiguus, a, um (contingō)
naabruses olev, naaber-
contiguās tenuēre (= tenuerunt)
domōs elasid naabermajades
ubi ... urbem in eā urbe, quam
(mööeldud on Babüloni)
adjektiiv *altum* tõlkimisel viia
ühendusse sõnaga *mūris*
coctilis, e (coquō) põletatud
coctilibus mūris = mūris ē lapi-
dibus coctilibus (telliskividest)
exstructis
Semiramis, idis f. Semiramis
(Assüüria kuninganna, pool-
legendaarne kuju)
5. nōtitia, ae f. (nōtus) tultus
gradus, ūs m. (gradlor) samm,
aste
primōsque gradus sc. amōris ar-
mastuse tärkamise
vicinia, ae f. (vicinus) naabus,
lähedus
fēcit = effēcit võimaldas, soo-
dustas
taeda, ae f. mänd, (männi) tõr-
vik; pulmatõrvik (pulmaõhtul
peigmehe majja pruuti saates
kanti tema ees tõrvikut);
meton. pulmad, abielu
taedae ... iure abielu õiguse jär-
gi = seaduslikuks abieluks

- coeō, ii, itum, ire (com-, eō)
kokku minema, ühinema; cois-
sent: *coniunctius irrealis*
vetuēre (= vetuerunt) patres va-
nemad keelasid; sama motiiv
esineb ka hellenistlikus ar-
mastuslegendis «Hero ja
Leander»
quod nōn potuēre (= potuerunt)
vetāre mida (aga) nad ei saa-
nud keelata (oli see, et)
aequus, a, um võrdne; tasane,
ühtlane; õiglane
ex aequō = pariter ühevõrra,
ühtviisi
captis ardebant mentibus ambō
mõlemad põlesid kiretules
(oma) armunud südametega
cōnsciūs, a, um (com-, sciō)
(kaas)teadev; subst. cōnsciūs,
ii m. (kaas)teadja, tunnistaja,
usalduse osaline
nūtus, ūs m. viibe, märguanne;
nūtū signisque (ainull) viipe
ja märkide abil
10. quōque magis tegitur ... sõna-
järjestus: et tectus ignis, quō
magis tegitur, (eō) magis
aestuat
findō, fidī, fissum 3. lõhestama
rīma, ae f. pragu, lõhe
quam duxerat mille ta oli saa-
nud, mis oli tekkinud
cum fieret kui teda tehti, ehita-
mise ajal
nūlli (dat. auctoris) -- ā nūllō
amāns, antis c. (amō) armasta-
ja, armunu
id vitium ... iter acc. duplex sõl-
tuvalt sõnast fēcistis
 15. tātāe (predikatiivsel) ohutul,
takistamatul
per illud sc. iter

- murmur, uris *n.* sosin
 blanditiæ, arum *f.* (blandus)
 meelitused, hellitus-, meelitus-
 sõnad
- murmure... minimõ (*abl. modi*)
 üsna tasasel sosinal
- ubi (*temporale*) cõnstit'erant (*inf.*
 cõnsistere) *plurq.* näitab siin
 tegevuse kordumist
- in... vices *plur.* ainult luulekee-
 les, tavaliselt *in vicem* ehk *in*
vicem kordamööda
- captare siin: taotlema, saavutada
 või tabada püüdma
- inque vices fuerat (=erat) captä-
 tus tõlkida aktiivse lausega: ja
 kumbki kordamööda oli püüd-
 nud tabada (teise hinge-
 õhku)
- anhelitus, us *m.* hingamine; hin-
 geõhk
- invidus, a, um (*invidēo*) kade
 obstõ, stiti, -, I. (ob, stõ) vastu
 seisma; takistama
20. quantum erat, ut sineres mis see
 sul siis õige oleks lubada
 vel siin: kasvõi
 õsculum, i *n.* suudlus; õscula
 dare suud andma, suudlema
 ad õscula danda paterēs suud-
 luste võimaldamiseks avatud
 olla
- ingrätus, a, um (*in-*, grätus)
 ebameeldiv; tänamatu
- trãnsitus, üs *m.* (trãnsēo) juur-
 depääs, tee
- tãlia (*pl. substantiivsel*) sellist,
 selliseid sõnu
- diversus, a, um eri-, erinev, eri-
 sugune; eraldi olev; diversü
 ... sede - diversõ locõ kumb'
 ki eri kohalt
- nequiquam asjata
25. sub noctem õõ tulekul, vastu
 õõd
- dixere -- dixērunt ... = dede-
 re = dederunt
- parti ... suae (*sc. parietis*) oma
 (seina) poolele, omapoolsele
 seinale
- quisque = uterque
- contrã (*adverbiaalselt*) teisele
 poolele
- postera ... aurõra järgmise päe-
 va koit
- nocturnõs ... ignes -- stelläs
- pruinõsus, a, um härmane, här-
 matunud
- radius, ii *m.* kiir
- siccõ, I. (siccus) kuivatama
 aurõra ... siccãverat ... colēre
 (= colēerunt): Ovidius kasutab
 siin sündmuste otsese
 järgnevuse ilmekamaks kirjel-
 damiseks kaht kõrvuti seatud
 pealause; tõlkes lauset ad
 solitum colēre locum alata sõ-
 naga «kui juba»
30. statuunt, ut (*obiectivum*) ...
 temptent ... relinquunt ... con-
 veniant ... eateant
- nocte silenti õõ vaikuses
- fallere siin: (kellestki) märka-
 matult mööduma
- custõdes maja valvurid, orjad
- foris, is *f.* uks; taval. *pl. forēs*,
 ium *f.* ukсед
- exierint kaudse kõne konjunktii-
 v urbis ... tecta linna majadest,
 linnast
- neve = et nē ja et ei, ja et mit-
 te
- spatior I. (spatium) jalutama,
 ringi kõndima, uitama
- lätõ (*sc. eis*) spatiantibus (*dat.*)
 (*sc. in*) arvõ minekul üle laia
 nurme
- bustum, i *n.* matmispaik, haud,
 kalm
- busta Ovidiuse juures esineb
 meetrikalistel põhjustel sageli
sing. asemel *plur.*
- Ninus, i *m.* Ninus (Assüüria kun-
 ningas, Semiramise abikaasa)
- latere siin: peidus olema, ennast
 (ära) peitma
35. niveus, a, um (nix) lumine; lu-
 mivalge
- uberrima (*c. abl.*) üleni täis
- mõrus, i *f.* (mõrum) moorus-
 puu; mõrus koos atribuutidega
 on apositsiooniks sõnale arbor
 gelidus, a, um (jää)kül'm
- conterminus, a, um (com-, ter-
 minus) ühise piiriga, lähedu-
 ses, naabruses olev
- tardē (tardus) aeglaselt, pikal-
 daselt
- lux, tardē discedere visa päike,
 mis näis (armastajaile nende
 kärsituses liiga) aeglaselt kadu-
 vavat
- praecipitõ, I. (praeceps) alla,
 maha tõukama; *pass.* alla,
 maha langema, (kiiresti) va-
 juma
- aquis (*dat.*) = in aquäs
- ab eisdem = ab eisdem (iisdem)

- calldus, a, um ettevaatlik
callida (*perdikatiivse*) ... This-
bē ägredditur Thisbe väljub et-
tevaatlikult
- cardō, dlnis *m.* uksehing; cardl-
nem versäre (=vertere)
(*poet.*) ust avama
40. fallit jääb märkamatuks
adoperiō, rui, rtum, 4. (ad, ope-
riō) (kinni) katma, peitma,
varjama
adopertaque vultum (*acc. limita-
tionis*) kaetud näoga, loorita-
tud näoga
tumulus, i *m.* siin: kalmuküngas
dicta (*arbor*) kokkuräägitud
(puu), s. o. mille suhtes lepiti
kokku
sidiō, sēdi, sessum, 3. (kohale)
istuma, istet võima
pervēnit ... sēdit *samas lauses
praesens historicum'ilt üle-
minek *perfekti* vormi -
caedēs siin (*poet.*) veri
leaena, ae *f.* (*kr. s.*) (ema)lōvi
spūmō, l. vahutama
oblinō, lēvi, lltum, 3. (ob, linō)
määrima
rictus, ūs *m.* lõuad, suu
venit ecce ... rictūs sōnajärjes-
tus: ecce venit leaena obllta
spūmantēs rictūs (*acc. Grae-
cus vōi limitationis*) recenti
caede (=sanguine) boum ennāe
tuleb lōvi, vahutavad, lõuad
(vahutavalt lõugadelt) mää-
ritud veiste värskete verega
(v. äsja mahamurtud veiste
verega)
dēpōnere siltm janu kustutama;
dēpositūra: kavatsedes janu
kustutada (sōna-sōnalt: maha
panna)
vicinus, a, um (vicus) naabruses
olev, naaber-, lähedal olev
45. quam - leaenam
ad lūnae radiōs kuuvalgel
Babylōn, ōnis *f.* babülon; *adi.*
Babylōnius, a, um babüloni;
subst. habüloonlane, babüloon-
lanna
trepidus, a, um hirmunud, väri-
sev, jahmunud
trepidō pede (*abl. modi*) värise-
vail jalul
füglit ... lüglit silmas pidada
kvantiteeti
tergō (*pronsas*) dē (*) tergō
velamen, minis *n* kate, loor

- lea, ae *f.* (leō) = leaena
compscō, cui, *, 3. tagasi hoid-
ma, piirama, taltsutama; siltm
compscere: janu kustutama
sine ipsā ilma omanikuta, s. o.
Thisbelt maha langenu
50. cruentus, a, um verine
laniō, l. katki rebima vōi kisku-
ma, lõhki käristama
amictus, ūs *m.* (üle)riie; siin
loor
vidit s. o. kuuvalgel
in altō pulvere sūgavas liivas
certus siin: selge
lera, ae *f.* (terus) metsloom,
kiskja
expallescō, pallui, -, 3. (ex, pal-
lescō) (näost) kahvatama, kaa-
meks muutuma
ut ... repperit *ut temporale*
vestem samas tähenduses kui
eespool *velāmen, amictus*
perdet (*fut. I*) peab hävitama,
hävitagu
55. ā qulbus illa (s. o. Thisbē) fult
longā dignissima vitā kelledest
(just) tema oleks kõige enam
väärinud pikka elu
nostra anima mina
miseror, l. kahetsema, halekse-
ma; *gerund.* miserandus, a, um
kahetsemisväärne; õnnetu, vi-
lets
perlmō, ēmi, ēmptum, 3. (per,
emō) hävitama, hukkama, sur-
mama
In loca ... venirēs järjestada:
qui lussī, (ut) in loca ...
venirēs; tavaliselt esineb *post*
verbum voluntatis konstruk-
tsioon *acc. c. inf.*
plēna metus täis õudusi, hirmu-
äratav, õudne
nec prior ... venī kuid ei tulnud
varem (et kaitsta Thisbet)
nostrum = meum
divellō, vellī, vulsum, 3. (dis-
vellō) puruks, tükkideks kis-
kuma
scelerāta ... viscera = viscera
scelerāti (*subst.*)
morsus, ūs *m.* (mordeō) ham-
mustus; siin: kihvad
60. rūpēs, is *f.* (järsk) kalju,
kalju-
rahn
sed tlmldi (*gen. possessivus*) est
optāre necem kuid arale on
omane surma (ainult) soovida
Thisbēs kreeka pärisnimede juu-

- res tarvitatakse luules sageli kreeka päritoluga genitiivivormi
- paciscor, pactus sum, 3. kokku leppima, kokku rääkima; *part.* pactus, a, um (*passiivselt*) kokkulepitud, kokkuräägitud
- dedit ... dedit (*anafoor*) tõlkida vabamalt, näiteks: kastis (pisaratega) ... kattis (suudlustega)
- notae käib *vesti* (= *velamina*) kohta
- haustus, ūs *m.* (*hauriō*) sööm, lonks
- accipe nunc ... nostrī (= *mei*) ... sanguinis haustus! võta vastu ... minu vere sööme, joo, ime endasse ... minu ... verd (need sõnad lausub Pyramus linikule)
65. acingō, cīnxi, cīnctum, 3. (*ad, cingō*) vööutama, vööle panema
- quōque ... ferrum = et ferrum, quō ...
- ferrum demittere mōōka torkama ilia, ium *n.* sisikond, kõht
- mora, ae *f.* viivitus
- nec mora = et nūlla mora est ja kohe, sedamaid
- fervēns, entis (*ferveō*) keev, kuum, aurav
- trāxit *sc.* ferrum tõmbas välja mōōga (et kiiremini surra)
- resupinus, a, um tahapoole lookas, kõver, tahapoole nõjatunud; selili (olev)
- humō = *humi*
- cruor, oris *m.* veri
- emicō, micui, micātum, 1. (*ex, micō*) läigatama, esile purskama
- vitiō, 1. (*vitium*) vigastama, rikuma
- fistula, ae *f.* (vee)toru
- plumbum, ī *n.* tina
- scindō, scidi, scissum, 3. lõhes-tama; *pass.* siin: lõhkema
- strideō, di, -, 2 ja stridō, di, -, 3. sisisema, kihisema
- forāmen, minis *n.* auk, avaus
70. eiaculor, 1. (*ex, iaculor*) välja heitma või paiskama
- rumpō, rūpi, ruptum, 3. murdma
- nōn aliter, quam cum (*fistula*) just nagu siis, kui, võrdlus mõjub võorastavalt, kuid ei tohi unustada, et see on võetud tolleaegselt igapäevases

elust. Roomlased olid ju kuulsad oma veevärgi poolest ning selliste torude abil juhiti vesi majadesse. Ovidius kirjeldab siin seda, mis tal sageli silme ees oli

arboreus, a, um (*arbor*) puu- arborei (= *arboris*) fetūs puuviljad, moorusmarjad

aspergō, ginis *f.* pritsimine, pritse caedis = sanguinis

āter, tra, trum must, tume

faciēs, ei *f.* välimus

in ātram vertuntur faciem saavad musta välimuse, muutuvad mustaks

madefaciō, feci, factum, 3. (*madeō, faciō*) märjaks tege-ma; niisutama, kasima, immu-tama

purpureus, a; um (*purpura*) purpurivärviline, purpurne

metū nõndum positō hirmust veel mitte toibunud

75. oculis animōque (*hendiadōin*) requirit otsib igatseva pilguga
- gestiō, 4. ihkama, ihaldama
- quantaque ... gestit = et gestit narrāre, quanta-pericula (*pluralis poeticus*) vitārit (= vitāverit)

nt ... sic (*kontsessiivselt*) kugi ... siiski, küll ... aga

facit incertam teeb ebakindlaks, paneb kõhklema, viib segadusse

haeret = dubitat

tremebundus, a, um (*tremō*) värisev, tõmblev

pulsāre ... solum peksyat (*s. o.* surmaheitluses) vastu maad

cruentus, a, um (*cruor*) verine

80. retrō tagasi

pedem ferre astuma; retrō pedem tulit taandus sammukese

buxus, ī *f.* (*kr. s.*) pukspuu

pallidus, a, um kahvatu, kaame

ōra ... buxō pallidiōra gerēns *part. praes. act.* koos objektiga (ōra ... gerēns) esineb kreeka keele mõjul, tõlkimisel sõna *gerēns* osutub liigseks, substantiiv tuleb lihtsalt edasi anda teises käändes: pukspuust kahvatuma näoga või näost kahvatum kui pukspuu

Antiikaja autorid sageli võrdlevad näo kahvatust mingi metalli või puu kollaka värviga,

loomulik võrdlus, kui arvestada lõunamaalaste pruuni näojumet

exhorrēscō, horrui, 3. (ex, horrescō) värisema või vabisema hakkama

aequor, oris *n.* merepind, meri

instar *n.* (*indecl.*) vastavus, sarnasus, taolisuus (kaalult, kujult, viisilt jne.); *c. gen.* kujul, kombel, sarnaselt; **aequoris instar** mere sarnaselt, nagu meri

tremō, mui, 3. värisema, värlema

summum, i *n.* (summus) kõrgeim osa, tipp; ülaosa, (mere) pind

stringō, strinxī, strictum, 3. kergesti puudutama, riiutama

exiguā ... aurā kergest ... tuuleõhust

remorōr, 1. (*re-*, *moror*) viibima; viivitama; **remorāta**: vähekeese aja pärast, hetke pärast

amōres = *iuvenem amātum abstractum pro concreto*) armsama

indignōs siin: süütuid

clārus siin: selgesti kostev, vali

plangor, oris *m.* laks, laksatus; hädaldamine, halin

lacertus, i *m.* õlavars, käsi (vars)

percussit ... lacertōs lõi endale vastu käsivarsi (õhustuse märkiks)

85. **coma, ae f.** (*kr. s.*) juukseid

laniāta comās (*acc. limitationis*) kiskudes endal juukseid

suppleō, evi, etum, 2. (uuesti lisaks) täitma, asendama

fletus, ūs *m.* (fleō) nutt; siin *abstractum pro concreto*

vulnera supplēvit lacrimis, flētumque cruōri Thisbe otsekui asendas verekaotust oma pisaratega

gelidus in vultibus ōscula figēns surudes suudlusi ta külmale (külmaks kangestunud) näole

adimō, emi, emptum, 3. (*ad, emō*) ära võtma; röövima

90. **nōminat hūiāb**

exaudiō, 4. (*ex, audiō*) (ära) kuulama või kuulma, kuulda võtma

vultūsqe atfolle iacentes tōsta üles oma longuvajunud. pea!

ad nōmen Thisbēs alles armsama

nime kuulmine toob surija teadvusele tagasi

gravō, 1. (*gravis*) raskeks tegema

morte gravātōs surmast raskeks muutunud

erigō, rēxi, rēctum, 3. (*ex, rego*) (üles) tõstma; **oculōs erigere** silmi avama

visā ... illā *abl. abs.*

oculōs recondere silmi taas varjama, peitma (laugude taha), silmi uuesti sulgema

ēbur (*metonūmia*) = *vagina* ex ebore facta

ēnse vacuus ilma mõõgata

tua (*rōhutatult*) sinu oma

95. **et mihi** ka minul

fortis in ūnum hoc (küllalt) vahva vähemalt selleks teoks

in vulnera (surmavaks) haavamiseks, surmahoobiks

persequar = *sequar*

extinctus, i *m.* surnu

lētum, i *n.* surm (*poet.*)

revellō, vellī, vulsum, 3. (*re, vellō*) vägisi ära viima, röövima (surmast)

heu oh! ah!

quique ... poterās tõlkimisel järjestada: **quique** (= *et qui*) **morte sōlā** (ainult) **ā mē** heu **revelli poterās** (oleks võinud)

poteris nec (= nē quidem) morte sind ei pea isegi mitte surm

100. **hoc ... estōte rogāti** selles olge te palutud (*s. o.* seda palume teilt)

ambōrum verbis mõlemate nimel

multum miserī kōnekeele väljend

miserrimī asemel

ō ... parentēs tõlkimisel järjestada: **ō multum miserī parentēs, meus** (*sc. parēns*) **illiusque** (*sc. parēns*)

parentēs = patrēs

certus siin: truu, kindel

novissimus siin: viimne

compōnere siin: matma

tumulō = (proosas) in tumulō

invidēō, vidī, visum, 2. (*in, videō*) kadestama; siin: (paha-tahtlikkusest) keelduma; mitte lubama

ut ... nōn invidētis et te lubaksite; väljend *non invidere* määrib siin üht mõistet: mitte keelduma, lubama

- at tū, quae... arbor = at tū, arbor, quae...
 miserābilis, e (miseror) haletsemisväärne, õnnetu
 105. es tectūra peatselt varjad tenē... habē hoiat alal... olgusul
 pullus, a, um mustjas, tume
 aptus, a, um sünnis, kohane, sobiv
 geminus, a, um kaksik, paaris, kahekordne
 gemini monumenta cruōris meeldetuletuseks, et mõlemad armastajad on niisutanud sind oma verega
 mucrō, ōnis *m.* teravik; siin: mõõgateravik, mõõgaots
 imus kõige alumine, madalaim; alumine osa, alaosa
 pectus sub imum otse vastu südant

- incumbō, cubui, cubitum, 3. (incumbō) peale heitma või laskuma; *c. dat.* millelegi viskuma
 ā caede tepebat oli verest veel leige
 110. tetigere = tetigerunt liigutasid permātūrescō, rui, 3. (permātūrescō) (täiesti) valmima, küpseks saama
 ubi permātūruit igakord kui see valmib; *perfectum* korduva tegevuse märkimiseks
 rogius, i *m.* tuleriit
 supersum, fui, esse (super, sum) üle, järel olema, järele jääma
 quodque rogiis (*dat.*) superest ja mis tuleriidast (s.o. põletamisest) järele jääb = põrm
 requiescō, quiēvi, -, 3. (re-, quiēscō) puhkama
 urna, ae *f.* urn

Daedalus et Icarus

(VIII, 183—235)

- Daedalus, i *m.* Daidalos (müütiline Ateena ehitusmeister)
 Icarus, i *m.* Ikaros (Daidalose poeg)
 1. Crētē, es (*acc.* -en ja -em) *f.* Kreeta (saar Vahemeres)
 perōsus, a, um (per, ōdi) südamest vihkv; (exsilium) tülpinud, tüdinud
 exsilium, ii *n.* pagendus, maa-pagu; (Daidalos pidi oma vennapoja tapmise pärast põgenema Kreeta saarele, kus ta sealse kuninga Minose käsul ehitas kuulsa labürindi. Kui ta lõppeks ihkas kodumaale tagasi, ei lubanud Minos tal saarelt lahkuda)
 tactus loci nātālis (= patriae: *gen. obiectivus*) amōre tundis igatsust (sõna-sõnalt: haaratud igatsusest) sünnipaigajärele
 pelagus, i *n.* (*kr. s.*) meri
 clausus (= circumclūsus) erat pelagō ta oli (aga) merest piiratud
 obstruō, struxi, structum, 3. (obstruō) (tõkelega) sulgema, sulustama, tõkestama
 licet... obstruat (*coni. concessivus*) sulgegu ta (s.o. Minos) pealegi
 at ometi, vähemalt
 ibimus = fugiemus
 illāc (illa, -ce *sc. parte*) seal; sinna; siin: seda teed mööda (käib eelneva *caelum* kohta)
 5. possideō, sedī, sessum, 2. (potis, sedeō) valdama, omama, evima; possideat: *coni. concessivus*
 āēra *acc. sg.*; luules tarvitatakse kreeka laensõnades kreeka akusatiivi
 Minōs, noīs *m.* Minos (müütiline Kreeta kuningas ja seadusandja, pärast surma koh-tunik manalas)
 animum dimittere *in c. acc.* (millelegi) oma mõtteid suunama või juhtima
 novō, 1. (novus) uueks tegema, uuendama
 nātūram... novat (*praes. de conatu*) püüab muuta loodusseadusi, püüab loodust alistada uutele seadustele
 nam nimelt
 ut (*consecutivum*)... putēs = ut eas in clivō crēvisse putes (*im-personaalselt*)

- quondam mägikord, vahel fistula, ae *f.* toru; roogpill, vilepill
rustica ... fistula karjasevile (tehtud tavaliselt seitsmest erineva pikkuse ja jämedusega pilliroost või kaerakõrrest)
 dispär, paris (dis-, pär) ebavõrdne; erinev
 avēnae siin: (pilliroo) torukesed
 sic... avēnis nõnda vahel karjasevilel järk-järgult tõusevad tema erinevas suuruses torukesed
10. **linum**, *i n.* lina; linane lõng, niit
mediās sc. pennās... imās *sc.* pennās (predikatiivsetl) keskelt... alt
 cēris = cērā (*abl. instrumenti*)
 curvāmen, minis *n.* kõverus, käänak, kurv
 parvō curvāmine (*abl. modi*)
 flectit painutab vähe kõveraks
 vērās ... avēs = vērās avium
 ālās *comparatio compendiarīa* s. o. lähendatud võrdlus
 unā ühes temaga, tema kõrval
 ignārus sellest adjektiivist sõltub *acc. c. inf.*
 tractō, *l.* (trahō) vedama; puudutama, puutama; millegagi tegelema
 sua sē tractāre pericla et ta mägib omaenda hädaohuga, s. o. asjadega, mis ähvardavad temale ohtlikuks muutuda (vihje Ikarose hukkamisele)
 renideō, -, -, 2. hiilgama, särama; naeratama, rõõmustama
 ore renidentī (*abl. qualitatis*) (rõõmust) säraval näol, rõõmsalt naerataides
 vagus, a, um ringi ekslev, uitlev; hajuvil; siin: (tuuleõhust) liikuv, kerge
 quas, *sc.* plūmās (udusulgi)
15. captābat püüdis haarata, haaras (kinni)
 pollex, līcis *m.* põial
 mollibat (*arhaism*) = molliēbat
 lūsus, ūs *m.* (lūdō) mängimine, mäng
 mirābilis, e imestusväärne, imeiline
 manum ultimam coeptis (*dat.*) imponere kätt viimast korda töö külge panema, lõplikult viimistlema
- librō, *l.* tasakaalus hoidma, tasakaalu viima, tasakaalu hoides viibutama või õõtsutama
 geminās librāvit in ālās... corpus õõtsutas (tasakaalu) oma keha mõlema tiiva vahele, s. o. tõusis (tasakaalus) lendu mõlema tiiva vahel
 mōtā (*sc.* ālis) pendit in aurā õõtsus (tiivalõökidest) liikumapandud õhus
20. instruō, strūxī, strūctum, 3. (in, struō) üles seadma, korda, valmis seadma; õpetama
 nātus, *i m.* (nāscor) (*poet.*) poeg
 mediō... limite (*abl. lineae*) keskmist teed mööda
 ut (*obiectivum*)... currās (= volēs) *ut*-lause sõltub verbist moneo
 dēmissus, a, um (dēmittō) langetatud; madal; dēmissior (*predikatiivsetl*) liiga madalalt
 ignis *sc.* sōlis
 adūrō, ussī, ustum, 3. (ad, ūrō) süütama, põletama, ära kõrvetama
 nē (*finale*)... unda gravet... ignis adurat
 nec tē spectāre... iubeō = nē spectāveris!
 Boōtēs, ae (ja is, *acc.* -en) *m.* (*kr. s.*) veiseajaja, veisekarjus; Väike Vanker (tähekoogu)
 Helicē, ēs (*acc.* -en) *f.* (Arctos) Suur Vanker (tähekoogu)
 strictus, a, um (stringō) (tupest välja) tõmmatud, paljastatud
 Oriōn, ōnis (*acc.* -ōnem ja -ōna) *m.* Orion (tähekoogu) (teda kujutati kauni hiiglase ja jahimehena, kel oli käes paljastatud mook ning keha ümber tähtedest vöö); siin: *gen.* Oriōnis
 Boōten ... Helicen ... Oriōnis muistseil aegadel meremehed orienteerusid nende tähekoogude järgi
25. carpe viam siin: lenda!
 pariter ühtaegu, samal ajal (= eōdem tempore)
 praecepta siin: (vajalikke) juhatusi, õpetusi
 ignātās harjumata
 accommodō, *l.* külge panema, ko-

- handama, külge kinnitama (*c. dat.*)
umeris (pars pro toto) accommo-
dat *ālās* kinnitab käte külge
 tiivad
inter opus vihje sõnadele accom-
modat *ālās*
monitus, ūs m. (moneō) meelde-
 tuletus, manitsus; õpetus
gena, ae f. põsk, pale
madescō, duī, -, 3. mārjaks, niis-
 keks muutuma, niiskuma; *ma-*
duēre = *maduērunt sc. lacri-*
 mis
senilis, e (senex) raugalik, rau-
 ga-; *seniles* = *senis*
patriae = *patris*; *tremuere* =
tremuerunt
nōn iterum repetenda (pleonasm)
 mis (s. o. suudlused) ei pida-
 nud enam korduma, s. o. vii-
 mast korda
30. *ante* siin advverb
timere alicui kellegi pärast kart-
 ma või hirmul, mures, rahutu
 olema
tener, era, erum õrn
prōdūcō, dūxi, ductum, 3. (prō,
dūcō) edasi juhtima; kuhugi
 viima või juhtima; *perf.* siin
 väljendab korduvat tegevust
nidus, i m. pesa
velut...nidō = *velut āles, quae*
ab altō nidō teneram prōlem
in aērā prōdūxit
hortatur (sc. Daedalus)... se-
qui = ut sequeretur
damnōsus, a, um kahjulik, huka-
 tuslik, ohtlik
damnōsūs... artes hädaohtlikke,
 kardetavaid (kunsti)võtteid
erudit (sc. eum) artes acc. c.
duplex (docēre analoogial)
suās (sc. ālās) et nāti... ālās
 (tiivaldööke)
hōs kuulub *vidit* juurde
aliquis (s. o. piscātor) siin: *quis-*
piam'i tähenduses: (see või
 teine) mõnigi
tremulus, a, um värisev, vōbisev,
 vōnkuv
harundō, dinis f. pilliroog; õnge-
 ritv
35. *stīva, ae f.* adrakāsiipu, adra-
 kurg
-ve (liitub sõna lõppu) või;
-ve... -ve kas... või
innitor, nixus (nisus) sum, nitī
 (millelegi) toetuma, nõjatuma,
 najatama (*c. abl.*)
obstipescō, pui, -, 3. kohmetuks
 jääma (hāmmastusest), hām-
 mastuma
quique... deōs = et credidit
(eōs), quī... possent, esse
deōs
aether, eris (acc. aethera) m.
(kr. s.) õhk (ülemised kihid),
 eeter; *aethera carpere* lendama,
 liikuma õhus (vt. v. 25: *carpe*
viam)
lūnōnius, a, um (lūnō) Junole
 kuuluv või pühendatud, Juno
 poolt armastatud
laevus, a, um vasak, vasem; va-
 sakpoolne
Samos (-us) i, f. Samos (saare
 samanimelises pealinnas oli
 kuulus luno (Hera) tempel)
Delos, i (acc. -on ja -um) f. Dee-
 los (saar Egeuse meres)
Paros (-us), i f. Paros (saar
 Egeuse meres)
fuerant... relictæ olid jäänud
 nende (selja) taha
Lebinthos (-us), i f. Lebinthos
 (üks Sporaadi saari, Samosest
 lõuna pool)
fēcundus, a, um (vilja)rikas;
fēcunda... melle meerikas
Calymnē, es, f. Kalümna (saar
 Egeuse meres)
40. *gaudere (aliquā rē)* (millestki)
 lõbu, rõõmu tundma
volātus, ūs m. lend
deseruit... duccem eemaldus ju-
 hist (s. o. ei järgnenud enam
 isale)
cupidō, dinis f. (cupiō) iha, tung,
 kirm
caeli cupidine tractus haaratud
 ihast lennata taevasse
iter agere suunduma
rapidus, a, um (rapiō) hoogus,
 kiire; siin: kõrvetav
odorātus, a, um (odor) lõhnav,
 healõhnaline
tābescō, tābui, -, 3. sulama
nūdus, a, um paljas, katmata (*c.*
abl.): *nūdōs sc. ālis* ilma tii-
 badeta jäänud
quatiō, quassi, quassum, 3. ra-
 putama, (kätega) vehkima
45. *rēmigium, ii n.* aerud; siin: *rēmi-*
gium sc. ālarum: tiivad (*meta-*
foor)

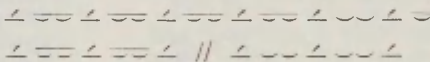
careō, rūi, 2. ilma olema (c. abl.)
 percipiō, cēpi, ceptum, 3. (per, capiō) vastu võtma, saama
 nōn ullās (= nullās) percipit auras ta ei taba (paljaste s. o. ilma tiibadeta jäänud) kättega üldse (mingit) õhku
 ōra = ōs
 caeruleus, a, um (caelum) (taeva) sinine; tumedavärviline, tumes; caeruleā kuulub aquā juurde
 patrium = patrils
 excipiō, cēpi, ceptum, 3. (ex, capiō) välja võtma; vastu võtma, kinni püüdma, tabama; siin: endasse neelama
 nōmen trahere nime saama
 ab illō Ikarose nime järgi on nimetatud osa Egeuse merest (mare Icarium)

nec iam mitte enam
 requiram (coni. dubitativus) pean otsima
 50. dicebat (imperf. de conatu) tah-tis hüüda
 aspiciō, spexi, spectrum, 3. (ad, spiciō) (pealt) vaatama; sil-mama; pennās aspexit (seal) nägi ta sulgi
 devoveō, vōvi, vōtum, 2. (de, voveō) ohvriks tõotama; (āra) needma
 corpus sc. nāti
 aliquem (in) sepulcrō condere ke-dagi maha matma
 tellūs Icaria (saar Samosest lää-ne pool)
 dicta sc. est = nōmen traxit
 sepultus, i m. (sepeliō) (maha) maetu

Fasti

«Fasti» «Kalenders»

Ver (I, 149—160)

Elecgiline distihhon:

1. age! ütle õige
 frigoribus (abl. temporis) paka-se ajal; külmade ilmadega
 qui... incipiendus erat mis oleks pidanud (õieti) algama
 temporis aetas aastaaeg
 palmes, itis m. võsu, oks
 de gravidō palmite paisuva võsu küljes
 gemma, ae f. pung, õienupp, idu
 tumeō, muī, 2. paisuma; tur-suma; siin: puhkema
 5. förmō, l. vormima, kujundama, moodustama; kasvatama
 operiō, rūi, rtum, 4. (kinni) katma; sulgema, peitma
 frōns, frondis f. lehestik; pl. lehed
 modo förmātis operitur frondibus arbor puu kattub (āsja targa-nud -) värskete lehtedega
 in summum... solum maakama-rale

- sēminis herba seemnest võrsu-nud oras
 tepidus, a, um soe
 contentus, ūs m. (continō) koos-kõla; helisemine, helin; siin: helisev laul
 mulcere siin: meeldivalt helise-ma, kõlama
 tepidum volucres contentibus āera mulcent -- lindude lau-lud helisevad paitavalt (meel-divalt) läbi sooja õhu
 luxuriō, l. (millestki) rikas ole-ma, külluses olema; röömsalt hüplema, kepsutama
 pecus, oris n. kariloom(ad)
 blandus, a, um meeldiv, kütkestav, võluv
 sōles pl. siin: päikeseküllased, päikesepaistelised päevad
 ignōtus siin: võõras, võõraks muutunud (pika talve järele)
 10 luteus, a, um porine, mudane, savine

trabs, bis *f.* palk; puu; tala
opus = nidus pesa
cultūs (*acc. pl.*) siin: harimine,
viljelus
patitur cultūs ager et renovātur
arātrō siis põld laseb ennast
harida ning sahaga üles kün-

da (siis on võimalik põldu harida ning kün-
da sahaga)
novitās, ātis *f.* (novus) uudsus;
uudis
anni novitās aasta algus s. o.
uus aasta

Arion (II, 83—118)

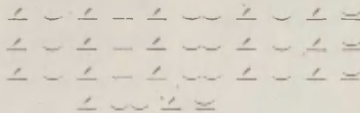
1. **Arīōn**, onis (*acc. -ona*) *m.* Arion (Kreeka kitarööd, pärit Lesbose saarelt; ca a. 600 e. m. a.)
currentēs ... tenēbat (= retinēbat) aquās kütkestas (peatas) vetevoolu
sequēns = persequēns
agna, *ae f.* emane tall; tall
retinēō, tinūi, tentum, 2. (re-, tenēō) tagasi hoidma, kinni pidama, peatama
resistō, stiti, -, 3. (re-, sistō) seisma jääma, seisatama
5. **cubō**, bui, bitum, 1. lamama, lebama, magama; cubuere = cubuerunt
cerva, *ae f.* emahirv; hirv
et stetit ... leae = et cervā (*sc. saepe*) stetit in saxō proxima leae ja kaljul seisnis hirv sageli otse (ema)lõvi kõrvale
lis, litis *f.* (*gen. pl. -ium*) tüli, nägelus, riid
loquāx, quācis (loquor) jutukas, lobisev, vadistaja; siin: vaakuv
Pallas, adis *f.* (*sc. Athēna*) Pallas (jumalanna Athena (= Minerva) lisanimi)
Palladis āles (= avis) Pallase lind, s. o. Pallas Athena'le pühendatud lind = öökull
cornix, icis *f.* vares
et sine lite ... sedit (muidu) vaakuja vares istus rahulikult (ilma riitu) Pallase linnuga, s. o. vares unustas oma põlise vaenu öökulli vastu ega hakanud seda nähes vihaselt vaakuma, nagu harilikult
accipiter, tris, (*gen. pl. -um*) kull
iunctus, a, um (iungō) ühendatud; siin: otseses läheduses, kõrvuti
columba, *ae f.* tuvi

- Cynthia**, *ae f.* Apolloni õe, jahijumalanna Diana (Artemise) lisanimi — Küntose Diana (Küntose mäe järgi mõlema sünnipaigas Deelose saarel)
fertur = dicitur
vōcālis, e (vōx) kõlarikas; lauluosav, maheda häälega, kauni hääleline
10. **frāternus**, a, um (frāter) vennalik; venna-; frāternis = frātris-Apollonis. Sama nähtus — adjektivi tarvitamine *subst. genitiivi* asemel — esineb korduvalt ka kahes järgnevas reas (Arionium pro Arionis, Siculās pro Siciliae, lyricis pro lyrae, Ausonis pro Ausonum)
Arīōnius, a, um (Arīōn) Arionis
Siculus, a, um siitsiilia capi siin: vaimustatud olema
lyricis, a, um (lyra; *kr. s.*) lüüriline; siin: lüüra-
Ausonēs, um *m.* ausonlased (muistsed Kesk- ja Lõuna-Itaalia elanikud); *adi. fem.* Ausonis, idis *f.* ausoni
ōra, *ae f.* rannik
Ausonis ōra ausonlaste maa, s. o. Itaalia (*pars pro toto*)
domum repetens (=rediens) s. o. Kreekasse (pärast esinemist Siitsiilias ja Lõuna-Itaalias Arion reisis tagasi Korintosse, kus ta elas türanni Periandrose õukonnas)
puppim (=nāvem) cōnscondit ta läks laevale, astus pardale
atque ita ... opēs = atque ita (=nāve) ferēbat (vedas kaasa) opēs quaesitās (teenitud, saavutatud) arte (*sc. suā*)
 15. forsitan võib-olla, vahest
gubernātor destrictō cōstitit ense astus välja tüürimees paljastatud mõõgaga
ceteraque armatū cōnschia (gu-

- bernātōri) turba manū ja rel-
vad käes — hulk teisi, kes
kuulusid tema kilda
quid tibi cum gladiō? Ons sul
vaja mõõka (tõsta)?
dubiam ... puppim (kõikuvat,
oõtsuvat laeva
20. digitus, i m. sõrm
arma siin: riist
metū (abl. separationis) vacuus
hirmust vabana, s. o. kartma-
tult
dēprecor, 1. (dē, precor) palvete-
ga midagi vältida püüdma
mortem nōn dēprecor ma ei pa-
lu teilt surmast pääsmist või
ma ei palu jätta mind ellu
liceat (coni. hortativus) lubata-
gu
referre siin: ette kandma (laul-
ma, mängima)
lyra, ae f. (kr. s.) lüüra
ridere siin: (millegi üle) irvi-
tama
capit ille corōnam ta võtab
(loorberi)pärja
crinis, is m. juus; siin: lokid
quae possit ... tuōs mis võiks
sobida sinu lokkidele, Phoi-
bos
25. induō, dui, dūtum, 3. riietama;
selga, üle panema; pallam
õlgadele heitma
Tyros (-os), i f. Tüüros (tähtis
sadama- ja kaubalinn Foinii-
kias); adī. Tyrius, a, um tüü-
rose-
mūrex, icis m. purpurvärv, pur-
pur
bis tinctam kaks korda kastetud;
kaks korda värvitud purpurit
peeti eriti väärtuslikuks
palla, ae f. palla (pikk voltides
allalangev naiste ja laulikute
üliriidet; muistsete kitarööri-
de esinemisriietuse juurde kuu-
lusid nimelt purpurnantel ja
loorheripärg)
reddere siin: kuuldavale tooma
icō, icī, ictum, 3. lööma
chorda, ae f. (kr. s.) (pilli)keel;
chorda: plur. asemel sing.
reddidit ... sonōs keeled töid
põidla lõõgil kuuldavale imeli-
si (neile omaseid) helisid
flēbilis, e (flēō) kaeblik, kurblik,
liigutav
numeri = cantus, modī (laulu)
viisid
- canēns, entis (canēō) valkjas,
valendav; siin: lumivalge
tempus, oris n. meelegaht, oim
olor, ōris m. luik
flēbilibus ... olor tõlkimisel jär-
jestada: veluti olor cānentiā
tempora (acc. limitationis)
traiectus dūrā (=crūdeli) pin-
nā (=sagittā flēbilibus nume-
ris cantat nii nagu kaeblikult
laulab luik, kelle lumivalgest
peast on läbi tunginud õel
nool
ornātus (ornō) siin: täies pidu-
rüüs
30. spargō, sparsī, sparsum, 3.
(laiali) paiskama, piserdama,
pritsima
caerulus, a, um = caeruleus tu-
medavärviline
spargitur ... aquā = impulsā
aquā (kukkumisest liikuma
pandud vesi) spargit puppim
= nävem
fidē (abl. comparisonis) maius
raske uskuda
delphīn, phinis (acc. phina) m.
(kr. s.) delfiin
recurvus, a, um tagasipainuta-
tud, kõver, lookjas
memorant (sc. hominēs) = di-
cunt
suppōnō, posuī, positum, 3. (sub,
pōnō) alla panema, alla asc-
tama
alicuī rei sē suppōnere millegi
alla asetuma
inde ... novō tõlkimisel järjes-
tada: memorant delphina inde
tergō recurvō (abl. limitatio-
nis) sē supposuisse oneri novō
(dat.) räägitakse, et siis del-
fiin — ime küll! — olevat oma
lookjas selja seadnud selle
ebatavalise koorma alla
pretiumque vehendi cantat ja
laulab sõidu tasuks
aequoreus, a, um (aequor) mere
et aequoreās carmine mulcet
aquās (=aquās aequoris) ja
lauluga suisutab merevoogu-
sid
35. astris (abl. pl.) ... recepit võt-
tis vastu tähtede hulka; ta-
suks heateo cest muutis lupi-
ter delfiini tähekoogu «Del-
fiin» (põhjapoolses laevas lin-
nutee lähedal)

Pisut teisendatud tõlge kreeka luuletajanna Sapfo ühe kuulsa oodi järgi, välja arvatud viimane stroof, mis on loodud täiesti iseseisvalt. Luuletus kajastab esimest üliõnnelikku aega Catulluse armuvahekorras Lesbiaga, lõpus aga ühtlasi kartust tuleviku pärast.

I Sapfo stroof:

si fās est (*sc. dicere*) kui nii tohib ütelda = kui see võimalik või mõeldav oleks

divus, i *m.* jumal

adversus *praep. c. acc.* vastu, vastas

indentidem (*idem, itidem*) korduvalt, sageli, ikka ja jälle. Ainult seda, kes Lesbia läheduses kestvalt suudab ennast talitseda, võib luuletaja arvates pidada õnnelikuks, õnnelikumaks kui teda ennast, kes juba esimesest hetkest peale täielikult oma meelerahu kaotas

5. quod omnēs ēripit sēnsūs mihi (*ōnn*), mis mul kõik meeled röövib

āspiciō, spexī, spectum, 3. (*ad, speciō*) silmama, märkama, nägema

supersum, fui, esse (*super*,

sum) üle, järel olema; järele jääma

torpeō, -, -, 2. kohmetanud, kange, liikumatu olema

tenuis, e siin: tasane

artus, ūs *m.* liiges; jäse

flamma, ae *f.* leek

10. demānō, 1. voolama, valguma

sonitus, ūs heli, hääli

tintinō, 1. kumisema

lūmen, inis *n.* valgus; siin: silm (*metonüümia*)

gemina käib õigupoolest lūmine kohta, kuid on seostatud sõnaga *nocte* (*enallage*)

tibi molestum est teeb sind nõdraks

ōtium ... ōtīō ... ōtium rõhutatud sõna kordamine (*anafoor*)

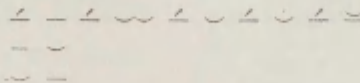
exultāre siin: vaimustuses olema

gestiō, 4. suuresti rõõmustama, juubeldama, ülemeelik olema

5.

Nagu eelmine luuletus, nii on seegi Catullusel kirjutatud tol ajal, millal ta armuõnnes veel juubeldas (u. 61. a.)

Hendecasyllabus:

rūmor, ōris *m.* (jutu) kõmin, kuulujutt, tühi jutt

sevērīōrum komparatiiv meetrikalistel põhjustel

ās, assis *m.* ass (rooma vahetusraha)

ūnius aestimēmus assis hinnakem ülele assile = ärgem pidagem mikski

5. brevis lūx üürrike elu (valgus). Uhesilbiline sõna värsi lõpus otsekui rõhulab elulõnga äki

list katkemist, kuna aga järgmised pikemad sõnad perpetua ūna dormiēda oma rütmi ja kõlaga (vokaali *a* kordumine) sisendavad mõtet igavesest surmaoöst

basium, *i n.* suudlus
facere siin: koguma

10. fecerimus eelviimases silbis säilinud arhailine pikk vokaal
conturbō, *1.* segi, korratusse ajama

conturbābimus illa ajame nende arvu segi, s. o. algame otsast invidere usk kurja silma (*fascinum*) mõjusse oli antiikajal üldine. Arvati, et õnn juba iseendast äratab kadedust, ammu siis veel, kui ta ületab tavalise määra. Oma õnnest või varast teadlik olles, nende kohta niiütelda täpset arvet pidades võis inimene suureliseks muutuda ja jumalategi kadedust äratada.

55.

Äärmiselt nappide, kuid seda mõjuvamate sõnadega väljendab siin Catullus seda lõhestatud hingelist seisundit, millesse ta oli sattunud enne suhete katkestamist Lesbiaga.

excruciō, *1.* piinama, vaevama

13.

Lõbusas tujus kirjutatud küllakutse autori sõbrale Fabullusele.

cēnō, *1.* lõunastama, söömaega pidama

paucis ... diebus lähemal päevil
faveō, fāvi, fautum, *2.* soosima, heatahtlik, armuline olema

nōn sine, (tugevama rõhuga kui cum) ilma seejuures unustamata

candida algselt tähenduses valge (näojumega) siin: kena

candida puella pidi meelelahutust pakkuma oma kitaaramänguga

sāl siin: teravmeelne nali, vaimukus

cachinnus, *i m.* naerulagin, rõkav naer

inquam = kordan

venustus, *a,* um hurmav, veetlev; kena, tore

venuste noster kulla sõber

sacculus, *i m.* rahakott, kukkur

arānea, *ae f.* ämblik, ämbliku-võrk. Tuleb tähendada, et «ämblikuvõrgud» võisid Catullusele viirastuda ainult üsna lühikest aega, sest ta elas muidu külluses

contrā vastutasuks

merus, *a,* um segamatu, puhas
amōres mujal Catullusel armastuse objekti, siin vaimustuse objekti tähenduses; merōs amōres midagi ülioivalist

seu quid = vel sī quid (amōribus suāvius ... cōgitāri potest
!0. suāvis, *e* meeldiv, mõnus, sulnis
elegāns, antis (eligō) peen, elegantne

unguentum, *i n.* salv, võie
meae puellae Lesbiale

olfaciō, fēcī, factum, *3.* (oleō, faciō) haistma, nuusutama

nāsus, *i m.* nina

tōtum ... nāsūm lausa ninaks

9.

Catulluse sõber Veranius oli Hispaaniast jälle kodumaale saabunud. Luuletaja tervitab teda sel puhul lihtsate ja südamlike sõnadega.

antistō ja antestō, *1.* ees seisma, ületama (*c. dat.*)

omnibus ... trecentis *sc.* amī-

cōrum kes sa kõigi mu sõprade hulgas ületad kolmsada tuhat (teist sõpra) = kõigist mu

- sõpradest, ja olgu neid kasvõi ... mulle kõige kallim venistine ...? venisti Kas sa ikka tõesti oled tulnud? Jah, oled. Selline sama sõna tarvitatamine küsimustes ja vastustes on Catullusele omane
- penātes, ium *m.* penaadid (rooma perekonna kaitsejumalused); kodu, elamu
- unanīmus, a, um (ūnus, animus) üksmeelne
- anus, ūs *f.* vana naine, vanaeit; *poet. (adi.)* vana
- ad anumque mātrem ja oma vana emakese juurde
5. nūntius, īī *m.* teataja, käskjalg; teade, sõnum
- nūntiī mitmus on siin psühholoogiliselt põhjendatud, sest võib arvata, et Catullus oma õhinas röömustavat uudist korruga nagu ei suutnud uskudagi ja vajas selle kohta korduvat

kinnitust. Nii siis — mitte lihtne *pluralis poeticus*, vaid *pluralis iterativus*

- Hībērus, ī *m.* iberlane, hispaanlane. Tekstis esineb arhailine mitmuse genitiivi lõpp *um nātio*, ōnis *f.* hõim, rahvas
- Hībērum ... loca, facta, nātioñēs Hibeeria maast, ajalooast ja hõimudest
- applicō, āvi, ātum *v. ui*, itum, l. (ad, plicō) juurde, külge kinnitama või panema; lühendamada
- collum, ī *n.* kael
- applicāns collum (sind) kaelustades
- suāviōr, l. suudlema
- beātīōrum komparatiiv siin puhtmeetrikalistel põhjustel
10. o quantum est hominum beātīōrum oo, kui palju ka iganes leidubki õnnelikke inimesi

46.

Lõitunud 57. a. preetor Memmiuse saatjaskonnaga, kui see läks asehalduriks Bitüüniasse, lahkub Catullus sealt järgmise aasta kevadel, tagasisõidul peatudes «Aasia kuulsais linnades». Luuletus kajastab tema ärasõidu meeleolusid, rännukirge ja röömu kevadest.

- ēgelidus, a, um (ex, gelidus) pehme, soojavõitu; karge tepor, ōris (tepeō) soojus tepōres *pluralis poeticus* lam ... tepōrēs juba toob kevad taas karget soojust
- aequinocīālis, e (aequinocīum) pööripäevane, ekvinoktσιαalne caeli furor aequinocīālis pööripäeva-aegne taeva märatsus (on mõeldud märtsitorne)
- silēscō, -, -, 3. (sileō) vait jääma, vaikima, lakkama, raugema Phrygius, a, um früügia Nicaea, ae *f.* Nikaia (linn Bitüünias)
5. aestuōsus, a, um (lämmatavalt) kuum, kõrvetav
- ad clārās Asiae urbēs paljud Väike-Aasia (Asiae) linnad meelitasid oma vaatamisväärsuste ja kauni asendiga roomlasi reisisa
- volemus õhutus iseendale

- praetrepidāns, antiis ootusest elevil; esllide *prae* lisab sõnale rõhku — mõtte juures, et on tulemas naudingurikkad päevad, satub luuletaja juba ennakult röömsasse ärevusse
- aveō, -, -, 2. kirglikult soovima, ihkama
- studium siin: ind, õhin
- vigēscō, -, -, 3. (vigeō) vilgastuma, elustuma, jõudu (juurde) saama
- coetus, ūs *m.* ühendus, seltskond comitum mõeldud on Memmiuse saatjaskonda, kellest C. nüüd lahkub
10. longē (=kaugele) seostub sõnaga *perfectōs*
- variae* on atribuudiks sõnale *viae*, *diversae* aga kuulub predikatiivselt *reportāre* juurde
- quoēs ... *diversae variae* viae reportant keda eri teed vastakas suunas (sinna) tagasi viivad

Teekonnal Bitüüniasse käis C. ka oma venna haua Rhoeteumi neemel Hellespontose juures. Sel puhul kirjutatud luuletuses lausub ta kadunule mõned sõnad viimseks hüvastijätuks — nukrad, hellad, lihtsad ja ilusad. Kirjutatud eelegilises distihhonis.

adveniō = **adveni** (*perfectum praesens*), seepärast kõrvallauses *imperfectum coniunctivi inferiae, arum f.* ohvritoomised surmute'auks, ohvriannid (piim, vein, mesi, lilled)
dōnāre siin: *aliquem aliquā rē*, muidu ka *alicui aliquid*
 ut tē **dōnāre** mūnere mortis et sulle tuua viimset surmandi; *postremum munus mortis = inferiae*
nequiquam ohvriandidega ligimeelitatud hing kuuleb küll, kuid ei saa vastata
alloquor, locūtus sum, 3. (kel-

legi) poole pöörduma, (keda-gi) kõnetama
 5. **indignē** siin: ülekohtuselt (surma tuli enneaegu)
nunc tamen intereā nende sõnadena asub C. ohvritoomisele **priscus, a,** um muistne, endine **priscō** mõre **parentum** esivanemate muistse kombe kohaselt **trādita = quae ego tibi trādidi mānō** l. voolama; nõretama
flētus, ūs m. nutt, itk; pisarad, pisarate vool
 10. **in perpetuum** C. teab, et ta ei saa oma venna hauda kunagi enam näha

M. Tullius Cicero.

In L. Sergium Catilinam Oratio I.

Cicerol tuli konsuliametis oleku ajal (a. 63 e. m. a.) juhtivat osa etendada Catiliina vandenõu mahasurumises. Neid sündmusi kajastavad tema neli kõnet Catiliina vastu, milledest kõige tuntum on esimene.

1. **I. quōusque (quō ūsque)** mis-suguse ajani, kui kaua
abūtor, ūsus sum, 3. (ab, ūtor) ära kasutama, kurjasti tarvitama, kuritarvitama (*c. abl.*);
abūtēre = abūtēris
etiam veel ikka, ikka veel
furor, ōris m. (furō) (māratsev) hullumeelsus, hullus, māratsemine
elūdō, lūsi, lūsum, 3. (ex, lūdō) mängletna; end löögi vastu kaitsma, (lööki) pareerima, (vehklemisel) kõrvale pöiklema
nōs elūdet meie, s. o. meie löökide eest pöikleb kõrvale
quem ad finem esineb vahelduse pärast, samaš tähenduses kui *quōusque* ja *quamdiū*, nii nagu üldse need kolm esimest lauset väljendavad põhimiselt sama mõtet
affrenatus, a, um (ex, frenum) ohjeldamatu, taltsutamatu
se iactare hooplema, kiitlema, siurustlema, lajutama

audācia esineb ses kõnes ainult tähenduses «jultumus». Oma nõrdimuses ei hooli Cicero kuigi palju järjekindlusest metafooride tarvitamises. Nii võrdleb ta oma vaenlast koradamööda gladiaatoriga, kes pareerib lööke (**elūdet**) ja perutava hobusega (**effrenāta audācia**)
praesidium Palatii Palaatsiumi kaitse, Palaatsium, üks Rooma seitsmest künkast, moodustas keskse linnaosa, kus eelistasid elada rikkad ja tähtsad kodanikud. Rahutuul aegadel pandi Palaatsiumi kaitsele erilist rõhku
vigiliae siin: öised patrullid
boni (—**optimates**) riigivõimule ustavad kodanikud
mūnitus, a, um (mūniō) kindlustatud, kaitstud, kindel, ohutu
mūnitissimus locus täiesti kaitstud koht — hoonet, kus senati-koosolek toimus — Jupiter Statori templi kaitseid lojaal-

sed kodanikud, püüdes konsu-
lile kaastunnet osutada ja
teda toetada võtluses Catilina
poolehoidjate vastu.

õra vulltsque näoilme (*hendi-
düoin*)

senätum habere senatikoosolekut
pidama

movere mõju avaldama; patere
avalikult teada olema

cōnstringō, strīxī, strictum, 3.
(com-, stringō) kokku tõm-
bama, kokku köitma, kokku
siduma

cōnstrictam ... tenērī seotuna
hoitud olevat, käsist ja jalust
seotud olevat

proximā ... superiōre nocte vii-
masel (s. o. ööl vastu 8. nov.)
... eelviimasel ööl (s. o. ööl
vastu 7. nov.)

2 immo verō vähe sellest, (ta) isegi
particeps, cipis (pars, capiō) osa
võttev, osaline; subst. osavõt-
ja; fit ... particeps võtab osa
(c. gen.)

pūblicum cōnsilium riiklik nõu-
pidamine, s. o. senati koos-
olek

designō, 1. (dē, signō)
ära märkima; notat et designat
kaks sünonüümi mõiste tugev-
damiseks

ūnusquisque, ūnaquaque, ūnum-
quidque (subst.) ja ūnumquod-
que (adi.) (ūnus, quisque)
igaüks (üksikult), iga (üksik)
fortes viri (tõega) vahvad me-
hed (irooniliselt)

videmur sc. nobis me kujutleme,
arvame

si vitemus conī. obliquus

ad mortem dūcere surma saat-
ma, surmama

iussū cōnsulis senati poolt antud
erakorraliste volituste põhjal
oli Cicero selleks õigus
priedem ennemalt, ammugi
cōnferre suunama, juhtima
pestis, is f. katk; hukatus
māchinor, 1. (māchina) välja
mõtleva, sepitsema

3. amplus, a, um laialdane, ulatus-
lik, avar; tähtis, kuulus; sup
amplissimus kõrgeauline

P. Scipiō — Publius Scipiō
Nāsica, konsul a. 138, rahva-
partei vastane ja äge optimaa-
tide kaitsja

pontifex, ficis m. (pea)preester;
pontifex maximus ülempreester

Ti. Gracchum — Tiberius Semp-
rōnius Gracchus, üritas rahva-
tribuunina a. 133 läbi viia
agraarseadusi, mis pidid pa-
randama talupojaskonna ma-
janduslikku seisukorda. Katse
juures end ka järgnevak aast-
taks rahvatribuuniks valida
lasta ta tapeti P. Scipio käsul

mediocriter mõõdukalt, keskmis-
elt; siin: üsna vähe
labefactō, 1. kõikumata panema,
vapustama

status siin: maksev kord

Cicero omistab Gracchuste rahu-
tustele vähe tähtsust, et seda
enam paistaks välja Catilina
vandenõu.

privātus, i m. eraisik (preestri-
ametit ei peetud riigiteenistu-
seks)

praetereō libisen vaikides üle —
kõnefiguur praeteritio, mis seis-
neb selles, et kõneleja lubab
millestki vaikida, kuid teeb
selle siiski kohe teatavaks

Gaius Servilius Ahāla diktaator
Cincinnatiuse abi

Spurius Maelius, rikas rooma
ratsanik, laskis kord näljaajal
(V saj. e. m. a.) oma isikli-
kest tagavaradest rahvale vilja
ja jagada, mille tagajärjel
tekkis kahtlus, et ta ihkab
kuningavõimu. Diktaator Cin-
cinnatus andis talle Servilius
Ahala kaudu käsu tulla sena-
tisse oma tegudest aru and-
ma. Maelius aga keeldus ja nii
sai ta käsutooja käe läbi
surma

acerbus, a, um kibe, viha; karm
coēreco, cui, citum, 2. (com-,
arceo) tagasi hoidma, taltsu-
tama

cōnsultum, i n. (consulō) otsus,
nõu

senātus cōnsultum siin on mõel-
dud senati erakorralist mää-
rust (senātus cōnsultum ulti-
mum), millega Catilina mässu
avastamisel anti konsulile era-
korralised riigikaitse volitused
toimida riigi päästmiseks oma
äranägemise järgi. Seda tehti
soovituse näol «Videant con-
sulēs, ne quid res publica

detrimentū capiāt («Valvaku konsulid, et riik ei saaks mingit kahju»)
vehemēns et grave vali ja mõjuvõimas
cōnsilium arvamus, auctōritās otsus
apertē (apertus) avalikult
nōn deest ei ole puudust
nōs, nōs, ... cōsulēs dēsumus meie, meie ... konsulid ei ole oma ülesande kõrgusel

4. II. **dēcernō, crēvī, crētum, 3,** (de, cernō) otsustama, määrama

L. Opimius, ii ii m. Lucius Opimius, konsul a. 121, laskis optimaatide huvides tappa Gaius Gracchuse, kes jatkas oma venna Tiberius Gracchuse poolt alustatud võitlust agraarreformide läbiviimise eest

detrimentum, i n. kaotus, kahju
sēditio, ōnis f. vastuolu, vastuhakkamine, mäss

clārissimō patre, avō, maiōribus abl. qualitatis (Gracchuste isa Ti. Sempronius Gracchus oli kaks korda konsuliks; nende vanaisaks — ema poolt — oli kuulus Hannibali võitja 2. Punia sõjas — P. Scipio Africanus)

Mārcus Fulvius Flaccus, i ii i m. konsul a. 125, tapeti Gaius Gracchuse poolehoidjana a. 121 e. m. a.

Gaius Marius, i ii m. kuulus rooma väejuht ning konsul

Lucius Valerius, ii ii m. Rooma konsul

permissa est rēs publica anti riik hoolde, anti erakorralised riigikaitse volitused (a. 100), siis kui Lucius Saturninus ja Gaius Servilius kutsusid rahvast ülestõusule

mors ac rei publicae poena surm kui karistus riigilt, riigi poolt määratud surmanuhtlus (*hendiadüoin*)

remorāri viibima, end oodata laskma

hebescō, -, -, 3. nürinema

hōrum auctōritātis = auctōritātis huius ordinis

vērūm (vērus) tōcliselt aga, kuid senātus cōnsultum ... **includum** in tabulis senati määrus.

peidetuna (suletuna) arhiividesse

vagina, ae f. tupp

cōnfestim viibimata, otsekohe, sedamaid

convēnit siin: oleks pidanud = oportuit

patrēs cōnscripti senaatorid (alguses *patrēs et cōnscripti*, s. o. senaatorid patriitside hulgast (patres) ja senaatorite nimes-tikus neile juurde kirjutatud plebeilise päritoluga isikud, enamasti ratsanikud; hiljem aga sidesõna et kadus ja see väljend sai senaatorite ametlikuks aunimeks)

clēmēns, entis pehme, leebe, andeksandlik

dissolūtus, a, um (part. perf. pass. verbist dissolvō) üksikõikne, hoolimatu

inertia, ae f. (inserts) tegevusetus, loidus, inertsus

nēquitia, ae f. kõlbmatus, kerge-meelsus

condemnō, l. (com-, damnō) süüdi mõistma, taunima

5. **Etrūria, ae f.** Etruuria (praegune Toskaana)

fauces siin: mäekuru; in **Etrūriae faucibus** siin on mõeldud Faesulae linna piirkonda, kus oli Catilina pooldaja Manliuse laager

in **diēs singulōs** päev-päevalt atque **adeō** ja isegi

intestinus, a, um seesmine

pernicies, ei f. hukatus

mōlior, 4. (mōlēs) jõudu pingutamata, püüdmatana, üritamata

credō (mõjutamata konstruktsiooni) vahest (*ironiliselt*)

erit ... boni (dicant) sērius ... dicat. Need on irooniaga öeldud sõnad, ilma irooniata oleks:

nōn erit verendum mihi, nē nōn (dicant)

crūdeliter (crūdelis) karmilt, julmalt, halastamatult

perditus, a, um (perdō) hukalainud, rikutud, kõlvatu

6. **oppressus** blokeeritud, s. o. minu valve all

speculor, l. vaatlema, luurama

multis ... et firmis eesti keeles niisuguseil juhtumisel sidesõna puudub.

III. etenlm (et, enim) ja tõesti,
ja tõepoolest

iam amplius veel (enam)
coetus, üs *m.* (coē) kokkutulek;
koosolek
nefarius, a, um (nefūs) jumalavallatu, roimarlik, nurjatu
illüstrō, 1. (illüstris) valgustama; päevavalgele tooma
erumpō, rūpi, ruptum, 3. (ex, rumpō) *tr.* välja paiskama, läbi murdma; *intr.* esile, välja sööstma, (äkki) avalikuks, ilmsiks tulema
tenēris undique sa oled igapidi seotud, käsist ja jalust seotud
iam nüüd, kohe
recōgnōscō, gnōvī, gnitum, 3. (re-, cōgnōscō) uuesti teada saama; läbi arutama, meelde tuletama

7 a. d. XII (VI, V) Kal. Nov. = ante diem duodecimum (sex-tum, quintum) Kalendās Novembrēs (s. o. 21. okt., 27. okt., 28. okt.)

satelies, itis *c.* kaaslane; käsilane
administer, strī *m.* (ad, minister) abistaja, abimees
num mē fefellit kas ma eksisin
atrōx, ōcis hirmus, kohutav
vērum siin: vaid isegi
dixī ego idem samuti olin just mina see, kes ütles
optimās, ātis (optimus) suursuguseim; *subst. taval. pl.* optimātes, ium *m.* optimaadid, aris-jokraatlik partei
cōnferre edasi lükkama
reprimō, pressi, pressum, 3. (re-, premō) tagasi rõhuma, tagasi tõrjuma, pidurdama, takistama
prōfugiō, fūgi, fugitum, 3. (prō, fugiō) (ära) põgenema; ära pagema
tuōrum cōnsiliōrum reprimendōrum causā selleks, et paralüseerida sinu kavatsusi. Cicero ironiseerib paanikasse sattunud aristokraatide üle, lastes paista, nagu oleksid nad Roomast põgenedes toiminud riigi huvides
infiltror, 1. (in-, fateor) salgama, eitama
circumclūdō, clūsī, clusum, 3. — (circum, clūdō) ümbert sulgema, ümbritsema

discessus, üs *m.* (discēdō) äramirek, lahkumine; discessū ceterōrum teiste lahkumisel (kontsessiivse varjundiga)

8. Praeneste, is *n.* — Praeneste (asetes Laatsiumis, Roomast kagu pool)

ipsīs just
colōnia, ae *f.* asundus, asulinn, koloonia
vigiliae öised patrullid
agere, mōliri, cōgitāre tegema, ette võtma, kavatsema (*gradatsioon*)
plānē lausa

IV. recōgnōscere siin: meenutama
falcarius, iī *m.* (falx) sirbitegija, vikatitegija
inter falcariōs siin tänava nimenä

obscurē (obscurus) ebaselgelt, arusaamatult

M. Laeca, i ae *m.* Marcus Laeca (Catilina kaaslane)
āmentia, ae *f.* (āmēns) meeletus

scelus, eris *n.* kuritegu, roim
convincō, vici, victum, 3. (com-, vincō) (kellegi süüdi või eksitust) tõendama

9. ubinam (ubi, nam) kus siis, kus in... cōnsiliō nõukogus

interitus, üs *m.* (intereō) hukkumine, hukatus, kadu, häving
vulnerō, 1. (vulnus) haavama

distribuō, buī, būtum, 3. (dis-, tribuō) laiali, välja jagama

discribō, scripsi, scriptum, 3. (dis-, scribō) laiali kirjutama;

jagama, määrama
paulus, a, um vähene; *subst.* paulum, i *n.* (ka *adv.*) vähe

tibi esse... morae (*dat. duplex*)
et sul on viivituseks

ante lūcem enne koitu
polliceor, licitus sum, 2. lubama, tõotama

10. vixdum (vix, dum) kui vaevalt, niipea kui

comperiō, perī, pertum, 4. (kindlasti) teada saama

firmō, 1. (firmus) tugevdama
mūnivī atque firmāvī kindlustasin hoolikalt (*hendiadüoin*)

exclūsī ei võtnud vastu
illi ipsi just need

multi ac summi viri paljud kõrgelseisvad isikud
id temporis = eõ tempore

V. nimium liiga, liialt
Mānliānus, a, um (Mānlius) Manliuse
desiderō, l. soovima, igatsema, kannatamatult ootama
pūrgō, l. puhastama
dummodo (dum, modo) kui aga, kui aga ainult

12. vāstitās, ātis (vāstus) mahajäetus, tühjus; laastamine, hävitus
severitās, ātis f. valjus, karmus, rangus
lēnis, e pehme, vaikne, leebe
iam dūdum juba ammu
exhauriō, hausī, haustum, 4. (ex, hauriō) välja ammutama, välja tõstma, tühjendama
sentina, ae f. laeva põhjaruumi vesi, laeva roiskvesi; põhjapära, jäätised, põhjakihid
13. suādēō, suāsī, suāsūm, 2. soovitama
16. VII. *nunc* s. o. pärast sinu salaseptsuste avastamist
nōn ut odiō pro ut nōn odiō eituse tugevamaks rõhutamiseks
permōtus esse kuulub ka väljendi *quō debeō* juurde
miserīcordia, ae f. kaastundmus
quae tibi nūlla debetur mida (kaastunnet) sa kuidagi ei pälvi
frequentia, ae f. arvurikas kogu
quis . . . salūtāvīt Roomas, samuti Ateenas oli kombeks tähtsate isikute ilmumisel püsti tõusta
post hominūm memoriā igivanast ajast peale
contigit nēmīni ei ole juhtunud kellelegi
contumēlia, ae f. solvamine; väcis contumēliā sōnadega solvamist
cum *cum concessivum*
taciturnitās, ātis f. (taciturnus) vaikimine, vaikus
gravissimūm iudiciūm taciturnitātis vaikimine, see kõige raskem otsus
opprimere siin: hävitama

quid (= quid cēnsēs kuidas sa arvad) lühendatud retooriline küsimus, esineb tihti siirdumisel teise mõtte juurde
subsellium, ii n. (sub, sella) pink
ista subsellia pingid seal sinu ümber
vacuefaciō, fēcī, factum, 3. (vacuus, faciō) tühjaks tegema; tühjendama
cōsulāres endised konsulid
assidō, sēdi, sessum, 3. (ad, sidō) juurde istuma; istet võtma
inānis, e tühi
nūdus atque inānis (*hendiadūoin*) täiesti tühi

17. meherc(u)le (*sc. adiuves*) avita mind, Hercules, vannun Herculese nimel; *mehercule* kuulub mõtte järgi *domum . . . putārem* juurde
istō pactō = istō modō
urbem nōn *sc. esse relinquentiam*
iniūriā ülekohtuselt, täiesti põhjusetult
suspiciō, spēxi, spectum, 3. (sub, speciō) üles vaatama; kahtlustama
offensum = odiōsum, invisum
carēre siin: vabatahtlikult ilma olema = vältima; *carēre aspectū civiūm* kaaskodanike pilku vältima
infestis . . . oculis cōspici taluda vaenulikke pilke
cum . . . āgnōscās *cum concessivum*
iūstum et debitum *predikatiivsell*
cōnscentiā *abl. causae*; tõlkimisel on võimalik moodustada põhjuslause — sest sa oled teadlik oma kuritegudest
mentēs sensūsque mõtteid ja tundeid
vulnerāre naavama, siin: solvama
praesentiā, ae f. kohalolek, juuresolek
eōrum aspectum praesentiamque
yitäre nende silme alt hoopis kaduma
plācō, l. rahustama; lepitama
opīnor, l. arvama
aliquō (alius, quō) kuhugi
et iam diū nihīl te iōdicat . . . =
et iam diū iudicat te nihīl nisi dē parricidiō suō cōgitäre

parricidium, *i n.* (parricida) lähemate omaste — isa, venna, laste jne.) mõrvamine, mõrv

auctōritatem verērī aukartust tundma (isamaa) autoriteedi ees

iudicium sequi alistuma (tema) otsusele

pertimēscō, muī, -, 3. (per, timēō) kartma hakkama, kartma, lööma, kokkuma

quae... loquitur, Cicero kasutab siin personifikatsiooni nimelist kõnefiguuri, lastes isamaal endal sõna võtta

cum aliquō agere kellegagi läbi rääkima, kellegi poole pöörduma

tacitus, a, um (taceō) vaikne, salajane; vaikiv

et quōdam modō tacita loquitur ja otsekui vaikides räägib nõnda (oksūmoron. — kahe vastupidise tähendusega mõiste ühendus)

aliquot mõned, mitmed

exsistō, stiti, -, 3. (ex, sistō) nähtavale tulema, ilmuma, esinema, aset leidma

flagitium, *i n.* häbitōō

civium necēs vihje neile hukkamistele, milledest Catilina omal ajal Sulla käsilaseks osa võttis

vexātiō, ōnis *f.* (vexō) rõhumine direktiō, ōnis *f.* (diripiō) riisumine, röövimine

vexātiō direptiōque sociōrum Catilina oli Aafrika provintsis a. 67 propretoriks olles seal-seid elanikke halastamatult rõhunud ja liiakasuvõtjana kuri-kuulsaks saanud

impūnitus, a, um nuhtlematu, karistamatu

quāestiones (kohtu) uurimised

ēvertō, verti, verum, 3. (ex, vertō) välja, pahupidi pöörama, hävitama

perfringō, frēgi, fractum, 3. (per, frangō) läbi murdma, rikkuma, üle astuma; ēvertēre perfringereque jultunult jälge alla tallama

valuisti sul oli julgust

superiōra illa neid (sinu) endisi (kuritegusid)

mē tōtam esse in metū et ma kogu hingest hirmul olen

quicquid increpuerit vähimagi krabina juures

abhorreō, ūi, -, 2. (ab, horreō) tagasi kokkuma, vastuolus olema, lahku minema

nūllum videri... abhorreat et nähtavasti midagi minu vastu ei saa plaanitseda (cōsiliū inīre) ilma sinu kuritegeliku osavõtuta (sõna-sõnalt: mis sinu kuritegevusele võõras oleks)

opprimi siin: hukkuma

falsus, a, um (fallō) vale, väär

27. XI. querimōnia, ae *f.* (queror) kaebus

dētestor, 1. (dē, testor) pühalkult tagasi tõrjuma; dētestari ac dēprecari täielikult tagasi tõrjuma

percipite... diligenter, quae dicam kuulake tähelepanelikult mu sõnu

penitus sees, sisse; sügaval, sügavale

mandāre hoolde andma; penitus mandāre sügavale vajutama

animus sūda, mēns mõte

omnis rēs publica kogu riik, s. o. Itaalia ühes kõigi provintsidega

si... loquātur järellausele — vabamas vormis — siirdub Cicero alles § 29: hīs. ego sanctissimis etc.

hostis (isamaa) vaenlane, dux juht, imperātor ülemjuhataja

auctor sceleris kuritegeliku ürituse (s. o. kodusõja) alustaja

ēvocātor, ōris *m.* (ēvocō) üleskutsuja, ülesõhutaja; ässitaja, kihutaja

patiēre = patieris. Tagajärelause *ut abs tē... videātur* soovivat tõlkes muuta pealauseks — «selle tagajärjel võib ju tunduda, et...»

immittō, misi, missum, 3. (in, mittō) sisse, peale saatma; sisse, peale laskma; emissus... immissus sõnade mäng

hunc... dūci... rāpi... mactari *acc. c. inf. praes. pass.* sõltuvalt verbist *imperābis* (verbi *iubēre* analoogial)

mactō, 1. austama; austama ohverdamisega; ohverdama, tapma, hukkama; summō suppi-

- cīo** mactare hirmsaima surmanuhtlusega karistama
28. **quid** ... te impedit võimalike takistavate tegurite loetelu: 1) **mōs maiōrum**, 2) **leges**, 3) **invidia posteritātis**
- persaape retooriline liialdus; paragrahvis 3 nimetas Cicero kõik teadaolevad juhtumid **perniciōsus**, a, um väga kahjulik, kardetav
- multō**, l. trahvima, karistama
- an **leges** vihje seadustele, nagu **lēx Semprōnia** (a. 123) ja teised kaugelt varemast ajast, mille järgi kodaniku võis surmata ainult rahvakoosoleku otsuse põhjal
- rogātae** välja antud. Verb **rogāre** põhitähendusega «küsimä» näitab, et seadused anti välja alles pärast seda, kui rahvakoosolekul oli küsitud rahva arvamist ja see esitatud seaduseelnou kinnitas. Siit väljendi **lēgem rogāre** teine tähendus — seadust esitama
- deficere** ära langema, lahku lõõma
- civium iura tenere** kodanikuõigusi säilitama
- posteritātis gen. subiectivus**
- praecleara gratia** oivaline tänu (*irooniliselt*); **gratiam referre** tänu osutama (tegudes), **gratias agere** tänu avaldama, tänama (sõnades)
- homo per se cōgnitus** enda (oma isiklike teenete läbi) tuntud inimene. Cicero oli küllaltki raske endale teed rajada kõrgemate riigiametite juurde, sest ta ei kuulunud patriitside hulka ja tema esivanemate seas polnud ühtki riigiametnikku. Seega ta oli täiel määral **homo novus**
- commendatiō**, **ōnis f.** soovitamise, soovitus
- nulla commendatiōne maiōrum** sõna-sõnal: ilma mingi esivanemate poolse soovituseta, s. o. ilma et sul oleks olnud ühtki nimekat esivanemat
- matūre (matūrus)** õigel ajal, varakult, kiiresti. Cicero sai konsuliks 43-aastaselt, mis oli selle ameti jaoks nõutav vanuse alammäär

- summum imperium** kõrgeim riiklik võim, s. o. konsulivõim
- per omnēs honōrum gradūs** läbi kõigi auastmete (sõnaga **honorēs** on mõeldud riigi ameteid) efferre ülendama
- invidiae** ... **alicuius periculi gen. obiectivus**
29. **severitātis, fortitudinis, inertiae, nequitiae** näitavad põhjust
- vexō**, l. rõhuma, ahistama, rüüstama
- cōnflagrō**, l. (cōm-, **flagrō**) (ära) põlema; **invidiae incendiō cōnflagrāre** vihatules põlema; tõlkida vabamalt, näiteks — kas sa ei karda (arva), et sa ka ise vihaleekides hukkad, siis kui ...

XII. võces sõnad, mentēs mõtted

- hoc idem sentire** samal arvamisel olema
- si hoc** ... viitab järgnevale (**Catilinam multāri**)
- optimum factū** s. o. isamaa hüvangu mõttes
- ūsūra**, ae *f.* (ūtor) kasutamistarvitamine
- ūnius ūsūram hōrae** ... ad vjvendum **nōn dedissem** ma poleks lasknud elada üht ainsat tundigi (**ūsūra** on tõlkes liigne sõna)
- gladiātor** siin: pöskkangelane, kõrilõikaja. Gladiaatorid olid Rooma kõrgemas seltskonnas väga halvast kuulsuses. Neid võis palgata kallaletungimise jaoks ja isegi mõrtsukatööle
- summī virī** käib riigiametnike, **clārissimī civēs** eraisikute kohta
- Saturninus** vt. II, 4
- Gracchī** = Tiberius Semprōnius Gracchus ja Gaius Semprōnius Gracchus vt. I, 3, II, 4
- Flaccus** vt. II, 4
- superiōres complūres** paljud veelgi varem elanud inimesed
- contāminō**, l. (kokkupuutel) määrima, rüvetama; teotama
- honestō**, l. austama, au tegema, ülendama
- parricida**, ae, *c.* (lähedase sugulase) mõrtsukas, mõrvar
- redundō**, l. (re-, **undō**) üle voolama, tagasi voolama
- ne quid** ... **invidiae (gen. parti-**

tivus) mihi . . . *redundaret* et mi-
nu peale mingi põlgus tagasi
voolaks (mind tabaks)
quodsi ja kuigi
maximè suurimal ulatusel
impendere kellegi kohal rippuma,
kedagi ähvardama
hòc animò *abl. qualitatìs*
virtùs siin: kohusetruudus
pariò, *peperi*, *partum*, 3. sünni-
tama; tekitama

30. *quamquam* siiski
mollibus sententiis leebe suhtu-
misega
nascens tekkiv
nòn credendò seega, et nad ei
uskunud (vandenõu olemas-
olu)
corròborò, 1. (*com-*, *ròborò*) tu-
gevdama
improbus nurjatü, *imperitus* koge-
nematu, naiivne
animadvertò, *verti*, *versum*, 3.
(= *animum advertò*) tähele
panema; *animadvertere in ali-*
quem kedagi nuhtlema, karis-
tama. Selle asemel, et ütelda
näiteks *ad mortem ducere*,
tarvitab kõneleja siin meelega
pehmemat väljendit (*eufe-*
mism)
règiè (*règius*) kuninglikult, ku-
ninga viisi; *rànnilikult*, des-
pootlikult. Pärast kuningate
äraajamist sai nimetus *rèx*
halva kõla ja tähendas sageli
sama mis *tyrannus*
intelligere siin: kindlasti arvama,
kindel olema
intendò, *tendì*, *tentum*, 3. (*in*,
tendò) peale, pingule tõmba-
ma; pingutama, sirutama;
püüdlema, tõttama
hòc . . . *interfectò* *abl. absolutus*
konditsionaalse varjundiga
comprimò, *pressì*, *pressum*, 3.
(*com-*, *premò*) kokku rõhuma;
maha suruma; *reprimì* . . .
comprimì sõnade mäng
paulisper väheseks ajaks
quodsi kui aga
se eiecerit (*sc. ex urbe*) = *prae-*
ceps ex urbe eixerit
naufragus merchädaline; siin
piltlikult: põhja läinud, häda-
line, (varanduslikult) laostu-
nud
aggregò 1. juurde koguma, koon-
dama

extinguere atque delere lõplikult
hävitama
adultus, a, um (*adolescò*) arene-
nud, täiskasvanud
haec tam adulta . . . *pestit* see
juba nii kaugele arenenud hai-
gus (taud)
stirps, *stirpis f.* tüvi (ühes juur-
tega); juur

31. XIII. *in his periculis coniurati-*
onis insidiisque keset neid van-
denõu ohtlikke püüniseid (se-
pitsusi)
nesciò quò pactò ma ei tea, mil
viisil = kuidagi moodi, para-
ku. See väljend on kujunenud
omaette mõisteks ja seepärast
kõneviisi üldse ei mõjuta
mätüritäs, *ätis f.* (mätürus) val-
midus, täisküpsus
omnium scelerum . . . *mätüritäs*
. . . *erüpit* sõna-sõnalt: kõigi
kuritegude täisküpsus murdus
esile, s. o. igasugused kuriteod
tulid täiel jõul nähtavale
vetus furor et audacia sügavale
juurdunud pöörane jultumus
in nostri consulatüs tempus minu
(meie) konsuliks olemise ajaks
quodsi ja kui
latrociniüm siin: röövjõuk
videbimur fortasse siis võib-olla
näib, et me
relevò, 1. (*re-*, *levò*) uuesti ker-
gendama, leevendama
ad breve quoddam tempus . . . *re-*
leväri üürikeseks ajaks kergen-
dust saada
cürä et *metü* *abl. separationis*
sõltuvalt verbist *releväri*
inclüsüm erit on suletud, s. o.
peitub
viscera siseorganid
aestü febrìque *abl. causae* äge-
das palavikus
iactäri visklema
si . . . *biberunt* *perfectum* eel-
neva korduva tegevuse märki-
miseks
afflictò, 1. süüa-sinna tõukama;
vaevama, piinama
ingravescò, -, -, 3. (*in*, *gravescò*)
raskemaks muutuma, veel ras-
kenema; *vehementius ingra-*
vescet võtab veelgi teravam
kuju
reliquis vivis *abl. abs.*

32. *secēdant ... sēcernant ... congregentur ... sēcernantur ... desinant ... sit inscriptum cont. hort.*
secēdere lahkuma, eemalduma, sēcernere epaldama, lahutama
congregō, l. (com-, grex) (karja)kokku ajama, kokku koguma, koondama
dēnique lõppeks, ühe sõnaga
insidior, l. (insidiae) varitsema; salasepitsusi valmistama, salaplaane sepitsema
domi suae tema oma majas
circumstāre tribunal seisma, tunglema tribunaali ümber; *tribūnal* poolringikujuline estraad kõrgemate ametnike jaoks. Tekstis on mõeldud foorumil asetsevat tribunaali, kus *praetor urbānus* (linna preetor), kelle alla kuulusid rooma kodanike kohtuasjad, istudes elevandiluuga kaetud tugitoolis (*sella curūlis*) oma ametikohuseid täitis. Olles võlgadega koormatud, oli *Catilina* pooldajail loomulikult põhjust kohtule survet avaldada
curiam sc. Hostiliam seal toimusid harilikult senatiistungid
malleolus, i m. vasarake; süütenool (selle otsad olid varustatud ümmarguse traatvõrguga süütematerjali jaoks)
fax, facis f. tõrvik
inflammō, l. (in, flammō) põlema panema
quid dē rē publica sentiat milline on tema poliitiline meelsus
diligentia, siin: valvsus
cōsēnsiō, ōnis f. ühine arvamus, üksmeel
Catilinae profectiōne = Catilinā profectō
patefaciō, feci, factum, 3. (pateō, faciō) avama, avalikuks tegema, paljastama

illüstrāre päevavalgele tooma, opprimere nurja ajama, vindicare karistama

33. *ōmen, minis n.* tunnus; enne, ennustus; hisce ōminibus nende endemärkide all (käib § 32 öeldu kohta)
cum summa rei publicae salūte riigi ülimalks hüvanguks
cum tuā peste ac perniciē sinu täielikuks hukatuseks
cum ... eōrum exitiō nende hävinguks
quī sē tēcum omni scelere paricidiōque iūnxērunt kes sinuga ōn liitunud igasugusteks kuritegudeks ja mõrvadeks
Tū, Juppiter ... nende sõnadega pöördub Cicero Jupiteri kuhu poole
auspicium, i n. ennustus lindude järgi; ennustus
*iūsdem ... auspicij*s samade ennustuste põhjal, s. o. üheaegselt (Legendi järgi oli Romulus sabinlaste vastu sõda pidades töötanud Jupiter Statori auks templi ehitada tänutäheks selle eest, et ta pani seisma Rooma sõjaväe põgenemise. Tempel aga püstitati siiski alles a. 294 e. m. a.)
stator, ōris m. (sistō) seismapanija; kaitsja; hoidja
imperium riik; fortunae varandus
arceō, cui, -, 2. piiri panema, tagasi hoidma
foedus, eriſ n. liiduleping, leping; liit
coniungō, iunxi, iunctum, 3. (com-, iungō) kokku ühendama, liitma
arcebis ... mactābis futuurum imperatiivi asemel palve väljendamiseks diskreetsemal kujul, tõlkida -- tõrju eemale... nuhtle

P. Vergilius Maro

Aeneis, lib. II (I—56; 195—249)

Aeneis, idis (acc. -ida) f. Aeneis (Vergiliuse eepos, mille kan-glascks on Aeneas)

I. *conticēscō, ficui, , 3. (taceō)*

vait või tummaks jääma, vaikima; *conticuere = conticuerunt*

intentus, a, um (intendā) pinev; (pingsalt) tähelepanelik

õra tenebant suunasid oma pilgud (s. o. Aeneas'ele)
torus, i m. (lanamis)ase

Aeneas, ae m. Aeneas (Anchisesee ja Venuse poeg, Trooja kangelane; roomlaste esiisa)

ordior, orsus sum, 4. alustama; algama

toro ... ab alto kõrgelt asemelt

infandus, a, um (in-, for) ära-rääkimata (kohutav), hirmus; väljendamatult; kirjeldamatult
renovare sc. narrando

Trōianus, a, um (Trōia) trooja; Trōianās ... opēs trooja võimu

lāmentābilis, e haletsemisväärne, kahetsemisväärne, vilets

5. ēruō, rūi, rutum, 3. (ex, ruō) välja kiskuma; (alusteni, põhjani) purustama, rusudeks, varemeiks muutma, hävitama
ut ... ēruerint Danaī (quaestio obliqua) kuidas danaoslased hävitasid

quaeque (= et ea) ipse miserrima (subst.) vidi et quorum pars magna fui ja seda kohutavat viletsust, mida ma nägin oma silmaga ja mille suurema osa elasin ise läbi

for, fātus sum, 1. ütleva, kõneleva, jutustama; fādo: instrumentaalse ja modaalse rakendusviisi kõrval tähistab *abl. gerundii* sageli ainult peategevusega üheaegselt toimuvat kõrvalseika, asendades kas *part. praesentist* või *dum-lauseid*

Myrinidonēs, um m. mürmidonid (ahhaia hõim Tessaalias, Achilleuse valitsuse all)

Dolopēs, um (acc. -as) m. (Dolops) dolopsid (hõim Tessaalias)

Ulixēs, is (ja ēi = i) m. Ulixes (kreeka murdevõimidel põhjendev Odüsseuse teine nimetus)
temperet conī. potentialis

ūmidus (hūmidus), a, um niiske, röske, märg

caelō praecipitat = dē caelō sē praecipitat vajub (järsku) taevast

cadentia sidera = occidentia sidera loojenevad tähed

suādent ... somnōs = invitāre ad somnum kutsuvad uinuma

10. amor = cupiditās, dēsiderium cāsūs ... nostrōs meie õnnetus, seiklusi
supremum ... labōrem viimast heitlust

horreō, horruī, = 2. (timōre) värisema; (värisedes) tagasi kohkuma, kartma; meminisse horret mälestus seilest paneb võpatama

refugiō, fugi, fugitum, 3. (re-, fugiō) tagasi, ara põgenema, taanduma; (kõrvale) hoiduma; refūgit: *perj. logicum*

incipiam sc. loqui

bellō *abl. causae*; fāta *pl.* saatuse löögid

ductor, ōris m. (ducō) juht
Danaum = Danaōrum

15. instar montis mäesuuruse, tohutu suure

Palladīs *gen. subiectivus*

intexō, texui, tectum, 3. (in-, texō) sisse kuduma, sisse põimima; (millegagi) ümber põimima; vooderdama (*c. abl.*)

abies, abietis f. kuusk; secta ... abiete (*kollektiivselt*) (lõigatud) kuuselaudadega
costa, ae f. roie, küljeluu; *pl.* küljed, sisemus

reditus, ūs m. (redeo) tagasitulek, tagasipöördumine; siin: õnnelik tagasisõit

vōtum, i n. pühendkink; vōtum ... simulant = id (= equum) vōtum esse simulant

ea *predikatiivselt*: nii
delecta virum (= virorum); corpora = delectōs virōs

sortior, ūtus, sum, 1. loosima, liisku heitma, liisuga määrama
furtim salaja

latus, eris n. külj; caecō lateri *dat.* (= in caecum latus) külje pimedasse sisemusse — kuulub lähema selgitusena *hūc* juurde

caverna, ae f. (cavus) õõnsus, õõs; tühik, auk

20. uterus, i m. kõht; cavernās ... uterumque = cavernās uteri (*hendiadüoin*) kõhuõõne; armātō milite *kollektiivselt*

Tenedos (-us), i f. Tenedos (saar Eggeuse meres Trooja lähedal; praegune: Tenedo)

- sinus, ūs *m.* laht, abajas
statiō, ōnis *f.* seisukoht, asu-
 koht; ase; ankruplats
fidus, a, um truu, uslav, usalda-
 tav; **male fida** mitteusaldatav,
 ebakindel, ebasoodus
dēsertus, a, um (dēsērō) üksil-
 dane, tüli, lage, laastatud
sē ... condunt peidavad end, on
 peidus
25. reor, ratus *sum*, 2. arvama, mõt-
 lema
 petere siin: (kuhugi) minema
 või ruttama
Mycēnae, arum *f.* Mükene (linn
 Argolises); **Mycēnas akusatīv**
 kohamaarusena (kuhu?) ilma
 prepositsioonita
 solvit se vabaneb
Teucra, ae *f.* (Teucrus) Teucra
 (Trooja)
**pandō, pandi, passum, (pān-
 sum), 3.** (laiali) laotama, laia-
 li tõmbama; avama
 iuvat *c. inf.* on meeldiv
Dōricus, a, um (Dōrēs) dooria,
 kreeka; **Dōrica castra** =
 castra Graecōrum
 castra dēsērōsque ... locōs
 (hendiadüoin) = dēsērōs lo-
 cōs castrōrum
tendō, telendi, tentum (tēsum),
 3. pingutama; taotlema, püüd-
 lema, püüdma; (laiali) tõmba-
 ma või laotama; **tendebat sc.**
tentōria = löi üles telgid, oli
 laagris
30. stupeō, puī, -, 2. kangestunult
 seisma; hõmmastuma, imesta-
 ma, imetlema
innuptus, a, um (in-, nuptus)
 abiellumata; vallaline, neitsi-
 lik
exiliatis, e hukatuslik, õnnetust-
 toov; saatuslik
pars stupet (sg.) ... mirantur
(pl.) constructio ad sensum
mōmum ... equi (lõbuse tohutut
 suurust), hiiglahobu
Thymoetes, ae *m.* Thümoites.
 Puhobu linnaviimist soovitas
 Thümoites arvatavasti kätte-
 maksuühast. Nimelt oli tema
 poeg Munippos sündinud samal
 päeval kui Paris. Et aga
 oli ennustatud, et sel päeval
 sündiv poeglaps hukutab Trooja,
 laskis Priamos muidugi
 surmata Thümoitese poja
- arce = in arce
locō, l. (locus) paigutama, ase-
 tama
sic fāta ferēbant (= afferebant)
 (nii löi saatus enesega kaasa)
 määras nii saatus
35. Capys, yis (*acc. -yn*) *m.* Kapūs
quōrum melior sententiā menti
(dat. possessivus) (kelle mõis-
 tusele oli omane parem aru-
 saamine), kelle meeles olid
 paremad mõtted
pelagō dat.
suspectus, a, um (suspiciō)
 kahtlane, kahtlustatav
insidiās suspectaque dōna (hen-
 diadüoin) = suspectum dō-
 num insidiās paratum petliku,
 kahtlase kingi
subiciō, ieci, iectum, 3. (sub,
 iaciō) alla viskama; alla pa-
 nema; (tuld) alla tegema;
subiectisque = subiective
terebrō, l. (lābi) puurima
 temptāre siin: läbi uurima
latebra, ae *f.* varju-, peidukoht,
 peidik, varitsemiskoht
 scindi siin: lõhestuma, jagunema
contrarius, a, um vastupidine,
 vastandlik, vaenulik
scinditur ... vulgus kõhklev rah-
 vumass jaguneb vasturääki-
 vaiks arvumusteks
40. comitor ja comitō, 1. (comes)
 kellelegi saatjaks ojema, saat-
 ma
caterva, ae *f.* salk, hulk
Laocoön, ontis (*acc. -onta*) *m.*
 Laokoon (Neptunuse preester
 Troojas)
ardens sc. irā (*abl. causae*) põle-
 des vihast, vihaselt
proci sc. dixit
insānia, ae *f.* meeletus, pöära-
 sus, mõttetus
āvehō, vēxi, vectum, 3. (ab, ve-
 hō) ära viima (sõidukil), ära
 sõidutama; **pass.** ära sõitma,
 minema sõitma, ära purje-
 tama; **avectōs sc. esse**
nōtus, sc. est
45. hōc ... lignō = in hōc lignō
Achivi, ōrum (= Achaei) ahhaia-
 lased
fabricō (fabricor), l. (faber) val-
 mistama, tegema, meister-
 dama
desuper ülalt alla, ülalpool,
 ülalt- või pealtpoolt

- inspectūra ... ventūra *part. fut. act.* asendab siin kreeka keele analoogial finaalselt kõrvallau-set
- Teucrī, örüm (-um) *m.* (Teucus) teukroslased, troojalased
- et = etiam; ferentes tõlkida konditsionaalselt
50. hasta, ae *f.* (visk)oda
- ferus, ī *m.* (ferus) metsloom, kiskja; siin: koletis (mõeldud on puuhobu)
- curvus, a, um kumer, kaarjas, kõver
- compāgēs, is *f.* liite-, jätkukoht; ühendus, side, seos; (keha) ehitus
- alvus, ī *f.* (alō) alakeha, kõht
- in ... feri curvam compāgibus (*abl. limitationis*) alvum eluka kaarja ehitusega sisemusse
- contorquēō, torsi, tortum, 2. (com-, torquēō) keerutama; paiskama, virutama
- recutiō, cussi, cussum, 3. (re-, quatiō) vapustama, põrutama
- insonō, sonuī, sonitum, 1. (in, sonō) helisema (hakkama); kostma (hakkama), kuulduma; põruma, kõmama
- cavae *predikatiivselt*
- gemitus, ūs *m.* õhkamine, ohe; gemitum ... dedere (=dedē-runt) töid kuuldavale oigeid
- fāta deum (=deōrum) jumalate poolt määratud saatus
- fāta *sc.* laeva saatus ... vastane; mēns ... laeva mõistus pimes-tatud
55. Argolicus, a, um (Argolis) Ar-golise
- foedō, 1. (verega) rüvetama; siin: teotavalt purustama, hä-vitama
- impulerat ... foedāre *verbum imperandi* on siin kreeka keele mõjul ühendatud infinitiiviga
- si ... fuissent (*coni. irrealis*), impulerat (*ind!*) indikatiiv järelduslauses rõhutab veen-dumust, et tegevus järeldus-lauses oleks tingimata aset leidnud
195. insidiis ... arte (*abl. causae*) õeluse ja osavusega
- periūrus, a, um (periūrō) vande-murdja, petlik
- Sinon, nōnis *m.* Sinon, Sinōnis (*gen. subiectivus*)
- credita *sc. est; captique sc.* sumus me lasksimine end petta, meid peteti
- lacrimis coactis sunnitud s. o. teeseldud pisaratoga
- Tydidēs, ae *m.* (Tydeus) Tädidēs, tüüid (Tüdeuse poeg Diomedes, kreeka kangeline)
- Lārissaeus, a, um (Larissa linn Tessaalias) larissalane
- domo, mui, mitum, 1. (domus) taltutatama; ali-tama; domuere = domuerunt
- hic *temporaalselt* siis
- multo scostub sõnaga magis
- tremendus, a, um (tremō) hir-mus, kolc, hirmuäratav
200. obiciō, ieci, iectum, 3. (ob-, iaciō) vastu, ette viskama; (katte) ulatama, pakkuma; pass. ilmuma, esinema
- imprōvidus, a, um (paha)aima-mata
- sorte dūcere liisuga välja tõm-bama, liisuga määrama
- Neptūnus, ī *m.* (*kr.* Poseidon) Neptunus (merejumal)
- sacerdōs, dōtis *m.* preester
- sollemnis, e pidulik, pühalik
- tranquilla per alta tranquil-lum per altum (*sc. mare*)
- horrescō, horruī, -, 3. võpatuma, vōbisema ehk värisema hak-kama
- anguis, is *c.* madu
- gemini ... immēnsis orbibus (*abl. qualitatis*) angues tohutu-te keerdudega maopaar
205. tendunt suunduvad, pöörduvad
- iuba, ae *f.* lakk; hari
- pontus, ī *m.* (*kr. s.*) meri
- pōne taga; järcl, tagantjärele
- pontum pōne legit libiseb (ujub) taga merd mööda
- sinuō, 1. kõverasse tõmbama, painutama, kecrutama, väänama
- volūmen, minis *n.* siin: ring, sõõr; keerd, looge
- sinuat immēnsa volūmine (*abl. modi*) terga kecrutab looka määratu suurt selga
- salum, ī *n.* (ulgu)meri
- arva (=arvum) tenēbant lähe nesid rannikule
210. sufficere sanguine verega vär-vuma, verd täis valguma

- (irā) ardentēs oculōs (*acc. limitationis*) suffectī sanguine et igni (*hendiadion*) (vihast) leegitsevad silmad täisvalgunud hõõguvat verd
- sibilus, a, um sisisev, sisistav
- vibrō, 1. värisema, vöbisema
- diffugiō, fōgī, fugitum, 3. (dis-, fugiō) laiali põgenema, laiali jooksmata
- visus, ūs *m.* vaade, pilk; nägemus
- exsanguis, e veretu, kahvatu, kaame
- āgmīne aertō kindla sihiga, püüdega
- serpens, pentis *c.* (serpō) madu
- 215 implicō, cui (cāvi), citum (cātum), 1. (sisse) põimima, sisse mähkima, mässima
- depascor, pastus sum, 3. ära sööma, (puruks) närima
- auxiliō (*dat. finalis*) subire (~ auxiliō venire) appi ruttama
- spira, ae *f.* (mao) keerd, looge, loogeldus
- ligō, 1. siduma, ühendama, muljuma
- collum, ī *n.* kael
- squameus, a, um (squāma) soomus-, soomustega kaetud
- circumdō, dedi, datum, 1. (circum, dō) ümbritsema, piirama; circum ... dati (*tnesis*) = circumdati
- squamea ... terga *acc. limitationis*
- capite (capitibus) et cervicibus altis (*abl. limitationis*) pea ja pika kaela võrra
- 220 simul ... simul kord ... kord
- perfundō, fūdi, fūsum, 3. (per, fundō) üle kallama; läbi immutama
- sanie, ei *f.* sülg, ila
- vitta, ae *f.* side, kōide; laubapael, preestriside
- perlusus sanie vittas (*acc. limitationis*) atrōque venenō laubapaelad määrdunud tumeda mürgise ilaga
- horrendus, a, um (horreō) kohutav, hirmuäratav, kole, õudne
- mūgitus, ūs *m.* mõirgamine; quālis (*sc. est*) mūgitus
- excutiō, cussi, cussum, 3. (ex, quatiō) välja, ära, maha raputama või paiskama
- incertam ... securim ebakindla s. t. halvasti tabanud tapakirve
- 225 delūbrum, ī *n.* pūhamu; delūbra ad sunāma pūhamusse kõrgendikul
- dracō, ōnis *m.* (*kr. s.*) lohemadu, draakon
- effugiō, fūgī, fugitum, 3. (ex, fugiō) ära põgenema
- Tritōnis, nidis *f.* (*acc. -nida*) (*kr. s.*) (*sc. Pallas*) Tritonis clipeus, ī *m.* kilp (ūmar vasest valmistatud)
- tegitur peidavad end
- tremefaciō, feci, factum, 3. värisema panema; tremefactus vapustatud
- insinuō, 1. sisse tungima, läbi tungima
- pavor, ōris *m.* värin, värisemine; (pōorane) hirm
- expendō, pendī, pēsum, 3. (ex, pendō) (ära) kaaluma; välja maksma, tasuma; karistust kandma (millegi pärast); heaks tegema
- mereō, rui, ritum, 2. ja mereor, meritus sum, 2. teeneid üles niitama, ära teenima, pälvima, merēns süüdlane
- 230 ferunt — dicunt
- cuspis, pidis *f.* teravik; piik, (visk)oda
- rōbur, boris *n.* tamm, tamme-puu; siin: puit
- intorqueō, torsi, tortum, 2. (in, torqueō) sissepoole keerama; hooga keerutama, (keerutades) paiskama või viskama
- dūcendum *sc. esse*
- sedes *pl.* (*sc. Minervae*) tempel
- diva, ae *f.* (divus) jumalanna
- nūmen, ininis *n.* jumala tahteavaldus, jumalik tahe; jumalus, (jumalik) vägevus; divae nūmina vägevat jumalannat
- conclāmō, 1. (com-, clamō) ühes koos kisendama; kõvasti hüüdma
235. (sē) accingunt operi asuvad tööle
- rotarum subiciunt läpsus panevad alla veerevad rätlad
- stuppeus, a, um takune; kanopis: (lehtlud)
- scandō, scandi, scāsum, 3. (üles) minema või tulema, tõusma (*c. acc.*)

- fätälis, e (fätum) saatuslik, hukatuslik
 sacra, örüm *n.* pühad, pühalikud hümnid
 fūnis, is *m.* kõis, nõör
 240. minor, *l.* ähvardama; mināns *predikatiivselt*
 illābor, läpsus sum, 3 sisse libisema, (kuhugi) libisema või vajuma
 divum = divörum
 Ilium (Ilion), *ii n.* Ilion (Trooja)
 inclutus (inclitus), *a,* um ülistatud, kuulus
 Dardanidēs, *ae m.* (Dardanus)
 dardaniid; *pl.* Dardanidēs, um *m.* dardaniidid, troojalased
 limen, minis *n.* lävi, künnis
 subsistō, stiti, -, 3. (sub, sistō) seisma jääma, peatuma, seistama
 instō, stiti, stätürus, *l.* lähedal, ees seisma; peale tungima; töttama, rühkima
 immemorēs (*sc. datī* õminis)

- caecique furōre (*abl. causae*) (seda, *s. o.* antüd ennustust) mitte tähele pannes ja pimesatuna vaimustusest
 245. monstrum, *i n.* koletis, monstrum
 sacrātus, *a,* um (sacrō) pühitsetud, püha; sacrāta arce = in sacrātā arce
 tunc etiam nüüd ka veel
 aperio, rui, rtum, 4. avama
 Cassandra, *ae f.* Kassandra (ilusaim Priamose tütar, traagilise saatusega ennustaja)
 fätis ... fütüris *dat. finalis*
 dei (Apollonis) *gen. subiectivus*
 Teucris (*dat. auctoris*) = Teucris; deum = deörum
 festus, *a,* um pidulik, pühalik
 välō, *l.* kinni katma, ümber punuma *v.* põimima, vanikutega kaunistama
 festā ... fronde (*abl. instrumenti*) piduliku rohelisusega

Q. Horatius Flaccus.

Carmina.

Exegi monumentum, III, 30.

I Asklepiadese stroof

1., 2., 3., 4. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ || $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ v. Asclepiadeus minor

aere *prō* signis (statuīs) aēneis, nagu neid Roomas kuulsate meeste auks oli nii mõnigi püstitatud
 perennis, e (per, annus) kestev, püsiv
 regälis, e (rex) kuninglik
 situs, ūs *m.* asend; ehitus; hallitus
 pýramis, idis *f.* (*kr. s.*) püramiid
 regälī situ pýramidum altius püramiidide kuninglikust ehitusest kõrgema
 quod = täie quod järelduslause, siit konjunktiiv *possit*
 edāx, acis (edō) söölas, sööbiv, purev
 Aquilō, õnis *m.* põhjatuul
 impotēns, entis võimetu (valitsema, talitsema); raevutsev, möllav (tuulest)
 diruō, rui, rutum, 3. purustama,

hävitava, lammutama
 innumerābilis annörum seriēs = seriēs innumerābilium 'annörum'
 5. fuga siin: (aja) jooks, kulg, vool
 multa = mäгна; enkliitiline partikkel *-que* tõlkida «vaid»
 multa pars mei on mõeldud luuletaja loomingut ja selle varal saavutatud kuulsust
 Libitina, *ae f.* surmute, surma ja matuse jumalanna; surm (*metonüümia*)
 ūsque aina, üha, järjest, seostub verbiga *crēscam*
 posterā (=posterörum *v.* posteritātis) ... laude recens närtsimatuna tulevaste põlvede kiitusest
 Capitōlium = in Capitōlium dum ... pontifex kord aastas läks ülempreester (pontifex)

maximus) koos vanema vestaneitsiga (virgo maxima) Kapitooliumile, et tuua ohvreid Juppiter Optimus Maximus'ele ning palvetada riigi heaolu eest. Selle igivana kombe mainimisega väljendab H. veendumust, et tema kuulsus püsib igavesti nagu Rooma riik. Vestaneitseid nimetati sageli lihtsalt *virginēs*. Usutalitusel oli nõutav täielik vaikus, siit *tacita virgo*

dīcar kuulub *dēdūxisse* juurde — minust, räägitakse kord, et ma jne. Järjestada tõlkimisel: *dīcar princeps dēdūxisse Aeolium carmen ad Italōs modōs, ex humili potens, quā violēns Aufidus obstrepit et quā pauper aquae Daunus regnāvit agrestium populōrum*

quā ... populōrum. Seda kahe relatiivlause abil väljendatud kohamäärust tõlgitakse harilikult sõnade *ex humili potens* (juurde mõelda *factus*) selgitusena: saades tähtsusetust (isikust) võimsaks seal, kus ... Teise tõlgituse järgi kuuluvad need relatiivlauseid *dīcar* juurde: kord räägitakse seal maal, kus ... Siis tundub aga imelik, et H. äkki lepib kuulsusega, mis ei küüni üle tema kodunurga Apuulia piiride

10. *violens, entis* (tavaliselt *violentus*) äge, tormakas, käre (davooluline)

Aufidus, ī m. jōgi Apuulias, praegune Ofonto

pauper aquae ja *regnāvit populōrum* genitiivid kreeka keelepruugi analoogia

Daunus, ī m. müütiline Apuulia kuningas. Maa omadus (*pauper aquae*) on siin üle viidud selle maa kunagisele valitsejale

princeps = *primus*. Tuleb tähendada, et Horatiusel oli siiski üks eelkäija, nimelt *Catullus*

Aeolium carmen Lesbose poetide Alkaiose ja Sappho lüürika (lesboslased kuulusid eoolia hõimu)

dēdūxisse kandsin üle

ad Italōs modōs itali viisidele, s. o. rooma luulesse

sūme (= *asūme*) *superbiam quaesitam* (= *acquisitam*) meelits tunne (võta vastu) uhkust, mis on saavutatud teenete läbi = võid olla õigusega uhke kõige selle üle, mis sa minu läbi oled korda saatnud

15. *Delphicus, a, um* Delfi laurus, *ī f.* loorberipuu, loorber. Loorberipuu oli pühendatud Apolloniile, luule ja valguse jumalale. Tema templitki kreeka usulises keskuses Delfis ümbritses loorberisalu, samuti nagu luuletajad sealsetel Apolloni auks peetavil võistlustel pärjatati loorberipärjaga cingere siin: pärjatama *volens* heatahtlikult, armulikult *Melpomenē, es f. (kr. s.)* tragöödia muusa, siin luuletajat inspireeriva muusa tähenduses üldse

Quis desidero sit pudor, I, 24.

Ses oodis Horatius manitseb Quintilius Varuse surma puhul oma sõpra, suurt rooma luuletajat Vergiliust, kes kadunud taga leinab, leppima paratamatusega.

II. Asklepiadese stroof:

1., 2., 3. v. Asclepiadeus minor

4. v. Glyconeus.

1. *pudor, ōris m.* häbi, häbelikkus; *ausus, kohusetunne capitīs (gen. obi.)* kuulub *dēsīderio (dat.)* juurde, mis oma-

korda sõltub väljendist *sit modus; caput* siin = *homo*.

Quis ... capitīs kas võib tunnetes olla mingit häbelikkust või

piiri, taga igatsedes nii kallist kadunud?

lūgubris, e leina-, kaebe-
Melpomenē iseendast tragöödia muusa, kelle poole pöörduda aga kohane on leinalauluski

liquidus siin: kõlav

pater muusad olid Jupiteri ja Mnemosyne (mälestuse jumalanna) tütreid

cum citharā = et citharam

5. Quintiliū = Quintilius Varus luuletaja ja arvustaja, Maece-nase kirjandusliku ringi liige, Horatiuse, eriti aga Vergiliuse sõber; suri a. 24. e. m. a.

sopor, oris m. (sügav) uni

urgeō, ursi, 2. rõhuma

incorruptus, a, um (in-, corrup-tus) rikkumatu; äraostmatu, tõeline

fides siin: truudus, ustavus
nūda veritas ilustamatu, puhas tõde

Cui pudor ... inveniet parem Quintiliuse personifitseeritud voorused, keda ta nii ustavalt on teeninud, ei leia naljalt enam temataolist austajat

flebilis, e siin itkemisvääri-line, leinatav

multis bonis (dat.) flebilis jättes leinama paljusid häid (inimesi)

11. frūstrā pius (s. o. erga amicū) ... postcis (= reposcis) Quintiliū deōs asjata nõuad sa armastuses (oma kadunud sõbra vastu) jumalailt tagasi Quintiliust. Quintiliū deōs acc. duplex sõltuvalt verbist poscere (harilikult aliquid ab aliquō)

nōn ita crēditū (ā tē) keda sa mitte sel tingimusel (oma palvustes) pole (jumalate hoolde) usaldanud (et ta nii vara sureks)

Thrēicius, a, um (poet.) = Thrā-cius traakia. Müütiline traakia laulik Orfeus oli laskunud manalasse, et seal tagasi tuua

oma hingusele läinud abikaasa, kauni nūmfi Eurydike. Lüürat imeliselt helisema pannes õnnestuski tal selleks luba saada, kuid ainult tingimusel, et ta Hadesest lahkumisel ei vaata abikaasa poole tagasi. Seda tingimust täita käis tal üle jõu, ja nii kadus igaveseks tema silmist Eurydike

moderor, 1. (modus) -talitsema; juhtima; (pilli) käsitsema, mängima; moderere pro moderis

auditarū ... arboribus (dat.) mida kuulasid (isegi) puud

fides, is f. (mänguriista) keel; keelpill, kitaara, lüüra

15. vānus, a, um tühi, kehatu; imā-gō siin: (varju) kuju. Antiik-ajal arvati, et pärast inimese surma hing lahkeb kehast, muutudes elava isiku kehatuks varjukujuks. Vrd. Vergilius, Aeneis VI, 292: tenues sine corpore vitas — cava sub imagine, formae

sanguis = vita
reclūdō, clūsi, clūsum, 3. (re-claudō) lahti tegema, avama

nōn lenis ... reclūdere = qui nōn reclūdit leniter. Adjektiivihendamine infinitiiviga esineb Horatiusel kreeka luuletajate eeskujul sageli

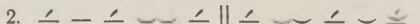
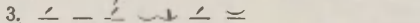
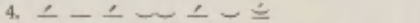
precibus (dat.) = ad precēs, seostub verbiga reclūdere; fāta omandab ühenduses verbiga reclūdere konkreetse tähenduse — surma värvaid (claustra fatālia Orci) avama grex, gregis m. kari

nigrō compulerit (tractio modi) ... gregi (poet.) pro ad nigrum compulerit gregem (= turbam umbrarū). Müüdi järgi oli Mercuriusel kepke selleks nõiaivtsaks, millega surnuid puudutades ta muutis need varjukujudeks ja ajas manalasse dūrūm sc. est corrigere katsuda muuta

O navis, I, 14.

Kirglik üleskutse rahule isamaa päästmiseks, kirjutatud allegooria kujul. On lahkavamusi selle kohta, millistele uutele formidele riigilaeval siin vastu läheb. Tõenäoliselt on ood kirjutatud 33. a. paiku, kus Antoniuse ja Octavianuse pooldajate vahel uuesti löi lökkele vaen, mis a. 31 viis Actioni lahinguni.

III. Asklepiadese stroof:

- 1., 2. v. *Asclepiadeus minor*
3. v. *Pherecrateus*
4. v. *Glyconeus*
1. **O nävis**, referent... *fluctūs* pealt-vaataja hoiatus, kes rannalt paneb tähele laeva liikumist
O quid agis? Oo, mis sa teed — hüüatab ehmunult sama pealt-vaataja, nähes, et vigastatud laev ei hooli hoiatusest.
occupā portum püüa (kiiresti) sadamasse jõuda
nūdum remigiō sc. sit aerudest paljas on
5. **mālus**, i *m.* mast
Africus, i *m.* (*sc. ventus*) edela- tuul
antenna (antenna), ae *f.* purje- peel
gemant (*zeugma*) nagisevad (āgavad). Siin juhtiv verb *vidēs* sisuliselt ei ole kooskõlas sõnaga *gemant*, sest masti ja purjepeeli nagisemist on ju võimatu näha; tõlkida — mär- kama
fūnis, is *m.* kõis, nõor
dūrō, l. (*dūrus*) kõvaks tegema; kõvaks muutuma; välja kannata- tama, vastu pidama
imperlōsus, a, um (*imperium*) võimas, vägev; *imperlōsius* = nimis *imperlōsum* liiga võimas, määratsev
integer, *gra*, *grum* vigastamatu, kahjustamatu
linteum, i *n.* puri
10. **nōn di** (= *dei*) kas laeva ahtris seisnud jumalate kujud, mis nüüd olid tormist merre uhe- tud või laevast eemale pöördun- nud merejumalad. Igatahes näib Horatius siin mõista and- vat, et jumalad, vihastades kauakestvate kodusõdade pä- rast, on loobunud Rooma kaits- mast
iterum kuulub *pressa* (*malō*) juurde
quamvis (*quam*, *volō*) kui palju tahes; ehk küll, kui ka, olgugi et
Pontus, i *m.* (*kr. s.*) Musta meri; *adi*. *Ponticus*, a, um Musta mere; *Pontose*
- Pontica pinus* sina, Musta mere mänd. Musta mere kaguranni- kul leidus tol ajal häid laeva- ehituspalke, seepärast *'filia sil- vae nōbilis*
iactāre siin: (suuresti) kiitma, ülistama, suurstlema, hoop- lema millegagi
gēnus (*sc. filiae*), nōmen (*sil- vae*)
pingō, *pinxi*, *pictum*, 3. maalima, värvima
timidus siin: araks muutunud
pictis... *puppibus* (ei usalda) kaunilt värvitud ahtrit
15. **nisi**... *debēs* kui sa ei pea ole- ma
lūdibrium, ii *n.* (*lūdō*) mängu- kann
nūper pärast Brutuse ja Cassiuse hukkumist kodusõja mōllus
sollicitus, a, um rahutu, ärev
taedium, ii *n.* tūlpimus, tūdimus, tusk
nunc millal uued lahkkelid ähvar- davad riigile ohtlikuks muu- tuda
nūper... *nōn* *levis* sina, kes sa hiljuti mulle olid ängistava tusa põhjuseks, nüüd aga pa- ned mind igatsema ja raskei muret tundma
interfūsus, a, um (millegi) va- hel voolav (*c. acc.*)
niteō, *ui*, -, 2. hiilgama, läikima, särama, sädelema; *nitentēs* sest Küklaadidel leidus roh- kesti marmorit
20. **vītēs** hoidu; konjunktiiv impera- tiivses tähenduses
Cyclades, um *f.* (*acc. pl. -as*) (*kr. s.*) Küklaadid (kreeka saa- restik). Lābisõitu sealt tormi- sel ajal peeti väga kardeta- vaks
Kahe viimase värsi mõte on järgmine: nagu laev peab väl- tima ohtlikku sõitu Küklaadide vahel, nii ka Roomal tuleb hoiduda parteide ja nende juh- tide vahelistest lahkkelidest.

- kõikjal) järgnema, alati saat-
ma; taotlema, püüdlema, saa-
vutada püüdma; mitte sectari,
rosa quō locōrum sēra morētur
ära näe vaeva, et teada saada,
kus kasvab hiline roos
5. allabōrō, 1. (ad, labōrō) pingsalt
töötama; vaevaga midagi li-

saks hanki:na (aliquid alicui
rei); nihil allabōres ära püü-
midagi juurde lisada
dēdecō, cui, -, 2. sündsusetu, so-
bimatu olema
artus, a, um kitsas, ahas, tihe
vitis, is f. viinapuu, viinapuoks,
väärt

Rectius vives, II, 10

(I Sapio stroof, vt: I, 38)

1. rectius õigemini, s. o. arukamalt
ning seetõttu ka õnnelikumalt
(kui vastasel korral)
- Licinius = L. Licinius Murēna,
Maecenase naisevend, võttis
konsulina a. 23. osa Augustuse
vastu sihitud vandenõust,
mõisteti samal aastal surma
altum, i n. (altus) ulgumeri;
altum urgere ulgumerele tun-
gima
procella, ae f. torm
horrescō, horruī, -, 3. kartma
hakkama, kohkuma
litus premere ranna lähedal hoi-
duma
iniquus, a, um ebatasane, ohtlik
(läheduses leiduvate madalike
ja veaaluste kivide tõttu)
5. mediocritās, ātis f. mõõdukus;
aurea mediocritās kuldne keske-
tee
diligere siin: põhitähenduses
(välja) valima
tūtus ... aula adjektijvile tūtus
on teises lauseliikmes vastu
seatud sōbrius; caret (on il-
ma) kummalgi korral eri tä-
hendusvarjundiga — esmalt
«on kaitstud» (vana maja
mustuse vastu), järgnevalt
aga «saab läbi ilma» (kade-
dust äratava lossita); tūtus
caret ... caret sōbrius (kiasm)
obsolētus, a, um lagunened,
(puru)vana
sordes, is, taval. pl. sordēs, ium
f. kasimatus, mustus, räpasus
invidendus siin mitte iseendast
kadestamisväärne, vaid suur-
te hulkade meelest, seega mõt-
te järgi «kadedust äratav»
sōbrius, a, um mõõdukas, tagasi-
holdlik
aula, ae f. (kr. s.) loss
agitō, 1. liigutama, õõtsutama
kõigutama

10. fulgur, uris n. väik
summōs ... montēs näib siin
vastavalt väljendile ingens pi-
nus ja celsae turrēs tähenda-
vat mitte — nagu harilikult —
mäetippe, vaid kõige kõrge-
maid mägesid
infestus, a, um ebakindel, oht-
lik; vaenulik; infestis (=adver-
sis) ... secundis (mõlemal
korral täiendada rebus) abl.
abs. õnnetustes ... õnnelikel
aegadel
alteram (=contrāriam) sortem,
nimelt secundis adversam, in-
festis amicam
bene praeparātum pectus = tõe-
lise (elu)tarkusega varustatud
inimene (hing)
alteram sortem on ühine objekt
verbidele spērat ja metuit, sa-
muti nagu bene praeparātum
pectus on ühine subjekt
15. infōrmis, e (In-, forma) vormitu;
näotu, inetu, vastik
idem = tema samuti
summoveō, * mōvi, mōtum, 2.
(sub, moveō) ära või minema
ajama, peletama, eemaldama
nunc sc. est
et õlim ka edaspidi, ka tulevikus
suscitō, 1. äratama, virgutama,
elustama
tacentem Mūsam. Muusad vaiki-
vad, kui Apollon vihaseft vibu
pingutab ja heidab oma kohu-
tavaid nooli
20. tendō, tetendi (tēnsūm), 3. pin-
gule tõmbama
rebus angustis kitsastel aegadel.
kitsikuses, ahistuses; in an-
gustis (=rebus angustis)
amici appārent (Petronius)
animōsus, a, um mehine, südi,
julge
fortis siin: tugev
appāre näita end, osutu, ole

Idem samuti sa
 saplenter contrahēs = saplenter
 faciēs, si contrahēs, nagu lae-
 tus sorte tuā vivēs sapienter
 (Epistulae I, 10, 44) = sa-
 plēns eris, si vivēs
 ventō nilmum secundō (abl.)

instr.) kuulub *turgida* juurde
 (liiga heast tuulest, s. o. liiga
 valjust pärituulest.) Nagu Ho-
 ratiuse luuletuse alguses inim-
 elu meresõiduga võrdleb, nii
 vilksatab seda nägemust ka
 kahes viimases värsis.

Vides, ut alta, I, 9.

Alkaiose stroof.

- 1., 2. ≅ ˘ ˘ ˘ ˘ ˘ || ˘ ˘ ˘ ˘ ˘ ≅ v. Alcaicus hendecasyllabus
 3. ≅ ˘ ˘ ˘ ˘ ˘ ˘ ˘ ˘ ≅ v. Alcaicus enneasyllabus
 4. ˘ ˘ ˘ ˘ ˘ ˘ ˘ ˘ ≅ v. Alcaicus decasyllabus

1. *altā* nive (abl. *causae*) sõltub
 sõnast *candidum*
Sōracte, is *n.* māgi Roomast põh-
 ja pool, Apolloni templiga,
 praegune Monte San Oresto
onus sc. nivis
labōrāre siin: (raskuse all) pain-
 duma, nõtkuma
gelū, ūs n. külm, pakane
acūtus, a, um terav, vahe, lõi-
 kav; käre (pakane)
 5. *dissolvere* siin: hajutama, kao-
 tama; *ligna* halud
super mõnigi kord Horatiusel
c. abl.
largus, a, um rikkalik, ohter; hel-
 de
repōnō, posmī, positum, 3. uuesti
 või juurde panema, juurde li-
 sama
benignus, a, um lahke; helde
dēprōmō, prōmpsi, prōmptum, 3.
 välja või esile tooma
Thaliarchus, i m. vististi fiktiiv-
 ne isik, kelle kreeka nimi tä-
 henduselt (*rēx convivli*) on
 tekstiga kooskõlas
diōta, ae f. (kr. s.) kahe kõrva-
 ga veiniastja
 10. *sternō, strāvī, stratum, 3.* laiali
 laotama; (maha) rabama, talt-
 saks tegema, vaigistama
deproelior, l. ägedasti, otsusta-
 valt võitlema; *deproeliantēs*
 nimelt üksteisega
agitō, l. liikuma panema, liiguta-
 ma; kõigutama
ornus, i f. saarepuu, saar

fuge (quaerere) rõhulisem kui
nōli
quem dierum cumque = quem-
quemque diem
fors, f. (ferō) (esineb ainult
nom. ja *abl. sg. forte*) sattum-
 mus, juhus. Horatiuse tuletab
 siin meelde epikuurlikku põhi-
 mõtet, et iga elupäeva tuleb
 kasutada kui mõeldavat viim-
 set. Iga uus juhuise antud
 (*fors dabit*) päev tundub siis
 üllatava kingitusena. Vrd.
 Epistulae I, 4, 12–14;

Inter spem curamque, timores inter et
iras
omnem crede diem tibi diluxisse
supremum:
grata superveniet, quae non sperabitur
hora.

lucrum, i n. kasu, tulu, profiit;
lucrō (dat.) appõne pane tulu-
 de kirja või kontosse, loe või-
 duks

15. *dulcēs amōrēs* õrnu armastus-
 suhteid
spernō, sprēvī, sprētum, 3. hal-
 vaks panema, põlgama, hülgama
puer noorukina, oma nooruses
tū jääb tõlkimata
chorēa, ae f. (kr. s.) ringmäng,
 -tants
dōnec etc see lause arendab pilt-
 likult sama mõistet, mida eel-
 pool väljendas sõna *puer*
virēns, entis (vireō) haljendav,
 haljas; *parimas* elueas olev,
 nooruslik, noor; *virentī sc. tibi*

- cānitēs, *ēi f.* hallus, hall värv; hallid juuksed; vanadus
 mōrōsus, *a, um* sünge, morn; isemeelne, jonnakas
 nunc *s. o. dōnec* cānitēs abest; campus *sc.* Mārtius
 ārea, *ae f.* (lage) väljak
 susurrus, *i m.* sosin
20. compōnere siin: kokku leppima
 repetantur moodustab ühise predikaadi sõnadele *campus, āreae, susurri, risus prōditor* ja *pignus*; tõlkida: nüüd aga

- olgu aina su püüde eesmärgiks
 intīmus, *a, um* sisim, üksildane
 angulus, *i m.* nurk, (toa)nurk
 pignus, *oris n.* (armu)pant
 dēripiō, ripui, reptum, *3.* āra tõmbama
 lacertis ... digitō *abl. separatio-*
nis
 pertinūx, *ācis* kangekaelne, jonnakas, tõrges
 male (= parum) pertināci sest tularlaps ainult teeskleb tõrkust

Quid dedicatum poscit, I, 31.

(Alkaiose stroof, vt. I, 9)

Ood on kirjutatud 28. a. Apolloni templi pühitsemise puhul, mille Octavianus oli lasknud chitada Aktioni neeme juures a. 31 saavutatud võidu mälestuseks.

1. dēdicō, *1.* pühendama, pühitsemata
 dedicātum ... Apollinē = Apollinē, cui templum dedicātum est Apolloniit, kellele tempel on pühendatud
 poscit tõlkida «soovib»; sõna *poscere* on jäänud jumalate poole pöördumisel luulekeeles tarvitusel sellest ajast, millal arvati, et ohvriandeid tuues oldi õigustatud jumalailt midagi «nõudma» vastutasuks
 vātes luuletaja. Alles lõppstroofis selgub, et Horatius selle sõnaga tähistab iseenast
 patera, *ae f.* ohvrikauss
 liquor, *ōris m.* vedelik, neste; *novum liquōrem* värsket veini
 opimus, *a, um* rammus
 ferāx, *ācis* (ferō) viljakandev, viljakas; segetes ferāces rikkalikke lõikusi; Sardiinia oli Sitsiilia ja Aafrika kõrval tuntud oma viljarikkuse poolest
5. Calabria, *ae f.* Kalaabria (kuum ja veevaene piirkond, kus aga siiski oli häid karjamaid)
 armentum, *i n.* (veiste) kari
 nōn rūra ei põlde
 Liris, *is m.* jõgi Latiumis Kampania piiril, praegune Garigliano
 quietus, *a, um* (quiescō) rahulik
 mordet siin: uuristab, uhab
 faciturnus, *a, um* (taceō) vaikiv; vaikne
 amnis, *is, m.* jõgi
 preinans siin: kärpigu
 Calēs, *ium f.* linn Kampanias

- (praegune Galvi), kuulus oma veini poolest; *adi.* Calēnus, *a, um* Kalese
 falx, falcis *f.* sirp, vikat
10. Fortuna, *ae f.* õnne-jumalanna
 dives et = et dives
 exciccō, *1.* (ex, siccō) āra kuivatama; kuivaks jooma, tühjendama
 culuila, *ae f.* suur peeker, karikas; aureis ... exciccet cululis tühjendagu (joogu) kuldseist karikaist
 Syria, *ae f.* Süüria; *adi.* Syr(i)us, *a, um* Süüria
 reparāta = permūtātā, ēmpta
 merx, mercis *f.* kaup; Syrā ... merce Süüria kauba vastu
 quippe sest et
 ter et quater hüperbool
 revisō, visi, *3.* (re-, visō) uuesti vaatlema; uuesti külastama, sõitma (merd)
 Atlanticus, *a, um* Atlanti
 impūne (in-, poena) nuhtlematult, karistamatult
 dis ... impūne Irooniliselt öeldud: kaupmees on isegi jumalate soosik, võides aasta läbi meresõidu ohtusid trotsida, ilma et talle juhtuks midagi halba
15. pascō, pāvi, pāstum, *3.* karja hoidma, karjatama, toitma
 nē pascunt mind toidavad, minu toiduks on. Järgnevalt rõhutab Horatius vastandina kaupmehe toretsevale eluviisile omaenda leppimist piskuga.

oliva, ae f. (kr. s.) oliiv, õlipuu; õlipuumari
cichoreum, ei n. (kr. s.) sigur; endiivia

levis siin: kergesti seeditav malva ae f. malva, kassinaeris frui ... carentem. Järjestada:

Lätõe, dõnes mihi, precor frui parātis et validō et Integrā cum mente nec etc.

parātis = eis quae parāvī (quae habeō), niisiis frui parātis = rahuldust (mõnu) tunda sellest, mis mul on

validus, a, um (valeō) terve, tugev; (mihi) validō hea tervise juures

Lätõus, i m. Latona poeg, Apollo

dõnes c. inf. (frui ja degere) ut-lause asemel esineb harva; siin tähenduses «anna», «võimalda» (konjunkttiiv imperatiivses tähenduses)

precor, 1. (prex) paluma
integrā cum mente vaimsellt värskena. Vrd. luvenalis, Saturnae 10, 456; orandum est, ut sit mēns sāna in corpore sānō senecta, ae, f. vanadus

dēgō, dēgi, -, 3. (dē, agō) mõõda saatma, veetma

nec ... carentem vanaduspäevi veeta mitte pödurana ja mitte ilma luuleannita (ilma kitaarata)

O saepe mecum, II, 7

(Alkaiose stroof, vt. I, 9)

Luuletaja tervitab oma kunagist lahingukaaslast, kaua aega kodusõdadest osavõtnud Pompeius Varust tema tagasituleku puhul võõrsilt Rooma. Ood on kirjutatud umbes a. 29. Sündmustest, mida selles mainitakse, lahutab üle 10 aasta.

saepe kordub järgmises stroofis (v. 6): mõlemal on mäletada niihästi ühist muret kui rõõmu tempus = discrimen, periculum militia, ae f. sõjaväeteenistus; sõjaretk, sõda; sõjavägi

Brūtō ... duce (abl. abs.) Marcus Junius Brutus oli ühes oma mõtteosalise Cassiusega vabariiklike vägede juhiks. Need väed said a. 42 e. m. a. purustavalt lüüa võitluses (Filippi linna lähedal Makedoonias) Antoniuse ja Octavianuse armeeaga

redōnō, 1. (kingituseks) tagasi tooma

Quirils, itls m. kviriit, täieõiguslik Rooma kodanik; tavaliselt pl.; te ... Quiritem (acc. duplex sõltuvalt verbist redōnāvīt) sind «kviriidina» (vastandatud sõdurile, kelle kohta seda nime-tust ei tarvitatud)

Italus, a, um = Italius itaalia

5. Pompei = Pompeius Varus. Andmed Varuse kohta piirduvad ainult sellega, mis Horatius lausub siin temast. Olles tee-

ninud Brutuse vägedes sattus ta paljudeks aastateks uuesti kodusõja keerisesse, ja tõenäoliselt alles Octavianuse poolt välja kuulutatud amnestia (29. a.) võimaldas talle taas pääseda Rooma

sodālis, is m. seltsimees, seltsiline, sõber; (laua)kaaslane morantem pikaldaselt venivat, pikana tunduvat, igavat saepe seostub sõnaga frēgi (= breviores reddidi)

niteō, ui, -, 2. hülgama, läikima mālobathron (mālobathrum), i n. malobatr, samanimelisest india taimest valmistatud lõhnav võie. Selliseid luksusartikleid veeti Itaaliasse Süüria sadamate kaudu.

nitentēs ... capillōs acc. graecus; corōnātus ... capillōs (endal) pārg ehtimas juukseid, mis läikisid süüria malobatrast.

Philippi, ōrum m. Filippi (linn Makedoonias; lahing 42. a. e. m. a.)

Philippōs = clādem Philippēsem.

- Horatius võttis Filippoi lahingust leegionikomandörina osa ja pääses sealte põgenemisega
10. *sensī* siin: elasin läbi, sain tunda, kogesin; *nōn bene* mitte hästi = õnnetul kombel, oma häbiks
- parmula*, *ae f.* väike kilp; *relictā* ... *parmula* kilbi lugu ei põhine tegelikkusel, vaid seda tuleb käsitada reministsent-sina kreeka lüürikast (*Archilochos*, *Anakreon*).
- fracta sc. est*; *mināces* (varem nii) ähvardavad (sõdurid)
- mentum*, *i n.* lõug
- turpe *solum* tetricere *mentō* = turpiter *prostrātī humum osculābantur* langesid (võitja ees) häbiväärselt põrmu
- paveō*, *pāvī*, -, 2. värisema
- sed me ... *sustulit* aere *Horatius* ütleb hirmuvärinal tundnud olevat (aga küllap vist muia-tes nõnda ta lausub), kuidas *Mercurius* (kaubanduse ja ilukõne jumal, ühtlasi lüüra leiutaja ja luuletajate soosija) teda udupilvesse mähitult ära viis. Sellistest jumalate vägitegudest on juttu juba *Homerose* eepostes
15. *resorbeō*, -, -, 2. neelama; kaasa kiskuma v. haarama
- fretum*, *i n.* väin; meri; *fretis* (*abl. instr.*) = per freta
- aestuōsus*, *a*, um (kohinal) laine-tav, (mühades) voolav; *tē* ... *aestuōsis* sind (aga) haaras (sündmuste) laine kaasa ja kandis üle mässava mere uesti sõtta
- obligāre* siin: (pidulikult) töö-tama
- daps*, *dapis f.* ohvrisöömaag; söömapidu, pidusöök
- fessus*, *a*, um väsinud, kurnatud, vaevatud
- dēpone* siruta välja puhkuseks
20. *cadus*, *i m.* (veini) astja
- destinō*, *l.* määrama

obliviōsus, *a*, um kergesti unustav; siin: (muret) unustama panev, unustustloov

levis, *e* sile, läikiv

Massicum, *i n.* *Massicuse* vein. *Massicuse* mäe piirkond (*Kam-paania*) oli tuntud oivalise veini poolest

cibōrium, *i n.* peeker

expleō, *plēvi*, *plētum*, 2. täis kal-lama; (ääretasa) täitma

capax, *ācis* mahukas

funde ... *unguenta sc. in capil-lōs*

concha, *ae f.* (konna) karp

ūdus, *a*, um mürk, niiske

deproperō, *l.* ruttama, kiirusta-ma; *deproperāre corōnās* kii-resti pärgi punuma

apium, *i n.* seller

25. *cūratve myrtō* = *myrtōve cūrat*; *quem sc. nostrum*

Venus = *iactus Venereus* parim vise täringumängus, s. o., kui kõik neli täringut (*tali*) näita-sid ülentisel küljel eri arvu-sid. Kreeklaste eeskujul oli roomlastelgi saanud kombeks täringuviske abil valida enne joomapidu keegi selle juhti-jaks

arbitr, *tri m.* vahetalitaja, (vahe)kohtunik; valitseja; *ar-biter bibēndi* = joomingu juhti-tija; *dicet* = *destinābit*

nōn sānīus = *insānīus* (veelgi) pöörasemalt

bacchor, *l.* *Bacchuse* püha pühit-semä; bakhuslikus joovastuses olema

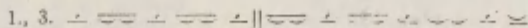
Ēdōni, *ōrum m.* edoonlased, traakia hõim, tuntud, nagu üldse traaklased, oma metsiku *Bacchuse* kultuse ja liialemineva joomisega

furere siin: pöörases röömutujus, uimavas vaimustuses olema, meeletusi tegema

receptō amicō (*abl. abl.*) sõbra tagasituleku puhul

Diffugere nives, IV, 7.

I. Archilochose stroof:

1., 3.

2., 4.

diffugiō, fūgi, -, 3. (dis-, fugiō) laiali põgenema, hajuma; dif-fūgere nivēs lumi om läinud grāmen, minis *n.* rohi
 comae siin: lehed, lehestik
 mūtāt terra vicēs *pro* mūtandō peragit vicēs muudab vaheldu-misi oma välimust, ilmet, noo-
 reneb
 decrescō, crevī, -, 3. (de, crēscō) alanema, kahanema
 ripās flūmina praetereunt jōed
 voolavad kallastes
 Grātia, *ae f.* graatsia, kauniduse ja rõõmu jumalanna, *taval. pl.* Grātiae kolm graatsiat
 nympha, *ae f.* (kr. s.) nūmf (loo-duselu jumalanna)
 immortālis, e (in-, mortālis) su-rematu; igavene, lõpmatu; im-mortālia nē spērēs et sa ei loodaks (mitte lootma) iga-
 vest kestvust
 almus, a, um (alō) toitev, elus-tav, helde
 hōra, *ae f.* (kr. s.) tund
 mīlescō, -, -, 3. (mītis) pehme-nema, nõrgenema, leevenduma
 prōterō, trivī, tritum, 3. maha tallama ehk sõtkuma; kõrvale suruma, peletama
 pōmifer, fera, ferum (pōmum, ferō) viljakandev, viljarikas
 effundō, fūdī, fūsum, 3. (ex, fundō) välja valama, puista-ma
 brūma, *ae f.* talvine põõripäev, talv, talvepakane
 recurrō, curri, cursum, 3. (re-, currō) tagasi jooksmä; (kii-
 resti) tagasi tulema
 iners, ertis (in-, ars) oskamatu; tegevusetu, elutu, loiu-tav
 damnūm, *i n.* kaotus, kahju; dam-na caelestia taevased (looduse) kaotused, surni looduses, kui
 brūma (v. 12) tagasi tuleb, vastupidiselt v. 14—16 maini-tud kaotustele, mida võiks ni-metada damna hūmāna
 reparō, *l.* (re-, parō) uuesti han-kima ehk muretsema; paran-dama, heaks tegema; (millegi vastu) vahetama
 celerēs lūnae kiiresti vahelduvad kuud (kuu faasid), aja kiire kulg

Tullus = Tullus Hostilius, *i ii m.* kolmas Rooma kuningas
 Ancus = Ancus Mārtius, *i ii m.* neljas Rooma kuningas
 hodiernus, a, um (hodiē) tänane summa, *ae f.* koguhulk, summa
 dī superī taevased jumalad
 cunctus, a, um kogu, kõik
 hērēs, ēdis *m.* pärija
 amicō animō oma kallile hingele (minale), endale
 splendidus, a, um (splendeō) hiilgav
 Minōs, oīs Kreeta kuningas, müüdi järgi pärast surma kohtunik manalas
 arbitrium, *ii n.* (kohtu)otsus
 Torquātus, *i m.* Horatiuse sõber, advokaat, lähemad andmed te-ma kohta puuduvad
 facundia, *ae f.* kõneosavus, kõne-and
 restitūō, uī, ütum, 3. (re-, statuō) tagasi, uuesti asetama; endi-
 sesse seisukorda seadma, en-nistama
 infernus, a, um allmaailma-, ma-nala-
 Diāna, *ae f.* = Artemis (jahi-jumalanna)
 pudicus, a, um (pudet) häbelik, malbe; karske, vooruslik
 Hippolytus, *i m.* Hippolütos, Atee-na kinga Theseuse poeg. Müüdi järgi armus temasse
 võõrasema Faidra, kuid voo-ruslik noormees ei lasknud ennast ahvatleda. Sellest sol-vunud, ruttas Faidra süüdis-tama võrgutamiskatses Hippo-lütost ennast. Theseus pöördus kättemaksu-palvega merejuma-la Poseidoni poole, kes saatiski kord, kui Hippolütos oli ranni-kul kaarikuga sõitmas, sinna kohutava härja. Hirmuläeetud hobused lohistasid Hippolütose surnuks.
 Lēthē, ēs *f.* (kr. s.) Leete. ma-nala jõgi, millest surnute hinged jōid maapealse elu unu-stust; *adi.* Lethaeus, a, um-
 Leete
 Theseus, *ei m.* Theseus, Ateena kuningas, legendaarne kange-lane
 valet *c. inf.* on küllalt tugev, et; on suuteline, suudab
 abrumpō, rūpī, ruptum, 3. (ab,

rumpõ) ära, lahti murdma;
ära kiskuma
Pirithous, i m. Peirithoos, lapii-
tide kuningas. Ta tungis kord
koos Theseusega, oma sõbraga
allmaailma, et sealt ära rõõ-
vida manala jumala abikaasa

Proserpina. Üritus ebaõnnes-
tus ja mõlemad sõbrad pandr
kalju külge ahelaisse. The-
seuse vabastas hiljem Herak-
les, aga tema ise ei suutnud
enam oma sõpra päästa

LÜHENDID

- abl. — ablativus
 ~instr. — instrumenti
 ~mens. — mensurae
 ~qualit. — qualitatís
 ~sep. — separationis
 ~temp. — temporis
 abl. abs. — ablativus absolutus
 acc. — accusativus
 ~c. inf. — cum infinitivo
 ~c. nom. — cum nominativo
 act. — activum, activi
 adi. — adiectivum
 adj. — adiectiiv
 adv. — adverbium
 Arist. — Aristoteles
 bot. — botaanikas
 c. — cum
 ~abl. — ablativo
 ~acc. — accusativo
 ~acc. dupl. — accusativo duplici
 ~dat. — dativo
 ~gen. — genitivo
 ~inf. — infinitivo
 ~nom. dupl. — nominativo duplici
 Caes. — Gaius Iulius Caesar
 cas. — casus
 ~indef. — indefinitus
 ~irr. — irrealis
 ~pot. — potentialis
 Cic. — Marcus Tullius Cicero
 ~ (Ad.) Att. — Epistulae ad Atticum
 Cluent. — Pro Aulo Cluentio
 Sen. — Cato Maior ehk De Senectute
 Tusc. — Tusculanae disputationes
 Coni. — coniunctivus
 ~dubit. — dubitativus
 ~conc. — concessivus
 ~hort. — hortativus
 ~imperat. — imperativus
 ~opt. — optativus
 ~pot. — potentialis
 ~prohib. — prohibitivus
 coniug. — coniugatio
 ~periphr. act. — periphrastica activi
 ~periphr. pass. — periphrastica passivi
 comp. — comparativus
 comparat. — (ut) comparativum
 consecut. — (ut) consecutivum
 Curt. — Quintus Curtius Rufus
 dat. — dativus
 deklin. — deklinatsioon
 Erasm. — Desiderius Erasmus Rotodamensis
 f., fem. — femininum, feminini generis
 fin. — (ut) finale
 fut. (I, II) futurum (primum, secundum), futuri
 Gell. — Aulus Gellius
 gen. — genitivus
 ~explicat. — explicativus
 ~part. — partitivus
 ~poss. — possessivus
 ~pret. — pretii
 ~qualit. — qualitatís
 Hippocr. — Hippocrates
 hist. — (cum) historicum
 Hor. — Quintus Horatius Flaccus
 imperat. — imperativus
 imperf. — imperfectum, imperfecti
 ind. — indicativus
 indecl. — indeclinabile
 intr. — intransitiivself
 iterat. — (cum) iterativum
 Iustin. — Iustinianus
 Iuv. — Decimus Iunius Iuvenalis
 konj. — konjugatsioon
 kr. s. — kreeka sõna
 Liv. — Titus Livius
 loc. — locativus
 Lucan. — Marcus Annaeus Lucanus
 Lucr. — Titus Lucretius Carus
 lõpul. — lõpulisel
 m., masc. — masculinum, masculini generis
 Mart. — Marcus Valerius Martialis
 meton. — metonüümia
 n., neutr. — neutrum, neutra, neutrius generis

Nep. — Cornelius Nepos
 nom. — nominativus
 ~c. inf. — cum infinitivo
 oci. — (ut, ne) obiectivum
 Ovid. — Publius Ovidius Naso
 part. — participium
 pass. — passivum, passivi
 p. — pensum
 perf. — perfectum, perfecti
 personif. — personifikatsioon
 Petron. — Gaius Petronius Arbiter
 Satirae (Satiricon)
 Phaedr. — Phaedrus
 Fabularum Aesopiarum libri V
 Pl. — Maccius Plautus
 pl. — pluralis
 Plin. — Gaius Plinius Secundus Minor
 Plin. Van. — Gaius Plinius Secundus
 Maior (e. Plinius Vanem)
 N. H. — Naturalis historia
 plusq. — plusquamperfectum, plus-
 quamperfecti
 Plut. — Plutarchos
 postpos. — postpositio
 praes. — praesens, praesentis
 pron. — pronomen
 ~demonstr. — demonstrativum

~indefin. — indefinitum
 ~interrog. — interrogativum
 ~pers. — personale
 ~poss. — possessivum
 ~relat. — relativum
 ~refl. — reflexivum
 Prop. — Sextus Propertius
 Quint. — Marcus Fabius Quintilianus
 Sall. — Gaius Sallustius Crispus
 sc. — scilicet
 Sen. — Lucius Annaeus Seneca
 Ep. — Epistulae
 sg. — singularis
 subst. — substantivum
 Suet. — Gaius Suetonius Tranquillus
 sup. — supinum
 Tac. — Publius Cornelius Tacitus
 taval. — tavaliselt
 temp. — (cum) temporale
 Ter. — Publius Terentius Afer
 Tib. — Albius Tibullus
 v. — verbum
 ~impers. — impersonale
 ~defect. — defectivum
 Varro — Terentius Varro
 Verg. — Publius Vergilius Maro
 voc. — vocativus

Rooma eesnimede lühendeid

A. — Aulus
 C. — Gaius
 Cn. — Cnaeus
 D. — Decimus
 L. — Lucius
 M. — Marcus
 M'. — Manius

P. — Publius
 Q. — Quintus
 Sex. — Sextus
 Ser. — Servius
 Sp. — Spurius
 T. — Titus
 Ti. — Tiberius.

48 kop.